

biblioteca școlarului

LIVIU REBREANU

ADAM ȘI EVA

Litera

biblioteca școlarului

Liviu
REBREANU

ADAM ȘI EVA

roman

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vídrașcu și Dan Vídrașcu

Conceptia grafică a colecției: Vladímír Zmееv

Coperta: Isaí Cârnu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

G. Călinescu, Tudor Vianu,

Lucian Raicu, Alexandru Protopescu,

Mariana Ionescu, Al. Píru, Dumítru Mícu,

Mírcea Zacíu

Liviu Rebreanu

Grupul Editorial „Lîtera”
str. B. P. Hasdeu, mun. Chișinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: lîtera@lîtera-publishing.com

Difuzare:
Librăria „Scripta”
str. Ștefan cel Mare 83, mun. Chișinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediție a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
și electronică la Grupul Editorial „Lîtera”.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol și Dan Vidrașcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: *Raisa Coșcodan*
Tehnoredactare: *Victor Gorbatovschi*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chișinău
Comanda nr. 11435

CZU 821.135.1-3
R 35

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Rebreanu, Liviú

Adam și Eva: proză/ Liviú Rebreanu; col. înț. și coord. Anatol și Dan Vidrașcu;
conc. gr. a col./ Vladimír Zmiev/ coperta Isai Cărmu. — Ch.: Lîtera, 2001 (Combina-
natul Poligrafic). — 280 [p]. — (Bibl. școlarului, serie nouă, nr. 297).

ISBN 9975-74-369-2
821.135.1.-3

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	7
ÎNCEPUTUL	12
Capitolul I	
NAVAMALIKA	31
Capitolul II	
ISIT	63
Capitolul III	
HAMMA	94
Capitolul IV	
SERVILIA	129
Capitolul V	
MARIA	163
Capitolul VI	
YVONNE	194
Capitolul VII	
ILEANA	228
SFÂRȘITUL	261
<i>Referințe istorico-literare</i>	264

TABEL CRONOLOGIC

- 1885 27 noiembrie *Se naște, la Târlișiu, Liviu, primul copil (din 14) al învățătorului Vasile Rebreanu și al Ludovicăi (născută Diuganu).*
- 1889 *Familia se transferă în comuna Maieru.*
- 1891—1895 *Școala primară la Maieru.*
- 1895—1897 *Gimnaziul grăniceresc din Năsăud.*
- 1897—1899 *Liceul german din Bistrița.*
- 1898 *Primele încercări literare în română și germană.*
- 1900—1903 *Școala reală de honvezi din Șopron, în nord-vestul Ungariei.*
- 1903—1906 *Liviu Rebreanu urmează Academia militară „Ludovic” din Budapesta.*
- 1906 1 septembrie *Ajunge sublocotenent.*
Alte încercări literare — schițe epice și lucrări dramatice — în maghiară.
- 1908 *Demisionează din armata austro-ungară și vine la Prislop, unde tatăl său era învățător. Primele scrieri notabile în românește.*
1 noiembrie *Debut absolut în revista Luceafărul de la Sibiu, cu schița Codrea (Glasul inimii). Continuă un jurnal de lector, început anterior. Revine asupra amintirilor din copilărie, de data aceasta sub influența lui Ion Creangă.*
- 1909 *Începe să traducă Război și pace de Lev Tolstoi după o versiune germană. Scrie nuvela Volbura dragostei (Cântecul iubirii). Au urmat Proștii, Culcușul, Golanii, Dintele și alte proze.*
12—14 octombrie *Participă la Adunarea Generală a „Astreii”, la Sibiu, unde cunoaște pe Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Emil Gârleanu, Victor Eftimiu. După lucrări, pleacă împreună cu aceștia la București — trecere „frauduloasă” de frontieră. La București lucrează la revista Convorbiri critice, condusă de Mihail Dragomirescu, unde publică Volbura dragostei (Cântecul iubirii).*
- 1910 *Liviu Rebreanu e arestat, fiind extrădat la intervenția guvernului austro-ungar. Închisoarea la Văcărești și Gyula.*

Proiectează liniile de forță ale romanului Zestrea care, pornind prin dezvoltări succesive, avea să ajungă Ion.

Face cunoștință cu actrița Fanny Rădulescu, viitoarea sa soție (din 1912).

Împreună cu dramaturgul Mihail Sorbul scoate revista Scena.

1911 *Secretar literar la Teatrul Național din Craiova (director Emil Gârleanu).*

1912 *Se stabilește la București. Îi apare primul volum de proză, Frământări, la Editura Națională din Orăștie, cuprinzând textele publicate până în 1911: Dintele, Lacrima (Glasul inimii), Culcușul, Ofilire, Răfuiala, Nevasta, Golanii ș. a.*

Colaborează permanent la revista Rampa.

1913 *Prima redactare a romanului Zestrea. Lucrând neorganizat, aglomerând prea multe personaje și episoade disparate, se simte nesatisfăcut de această primă variantă a romanului și o abandonează.*

Întocmește proiectul dramei în patru acte Răscoala.

1916 *La București îi apar volumele de nuvele și schițe Golanii și Mărturisire. Încheie lucrul la nuvela Catastrofa.*

Continuă să scrie romanul Ion.

1917 *În timpul războiului e respins de la mobilizare de către autoritățile române, apoi, sub ocupație germană, e socotit dezertor și arestat. Evadează și după peripeții senzaționale ajunge în Moldova, unde este rău primit și suspectat de a fi „spion austriac“. La Iași trăiește momentul declanșator al acțiunii viitorului (și celui mai iubit) roman al său Adam și Eva. Toate întâmplările extraordinare din timpul războiului vor fi literaturizate în Calvarul (1918).*

Termină prima variantă a romanului Ion.

1919 *Începe lucrul la Pădurea spânzuraților. (În anul anterior scrisese nuvela Catastrofa.)*

Vede lumina tiparului nuvela Catastrofa.

Scriitorul colaborează cu cronici dramatice la Sburătorul, condus de Eugen Lovinescu, criticul care avea să sublinieze primul importanța covârșitoare a romanului Ion pentru proza noastră obiectivă.

I se tipăresc volumele Calvarul și Răfuiala.

1920 *Apare la editura Viața românească romanul Ion, primul mare roman românesc obiectiv. Cartea se va bucura de un mare succes de librărie, fiind reeditată de nenumărate ori.*

- Academia Română îi acordă scriitorului marele premiu Năsturel.*
- 1921 *Liviu Rebreanu își vede editate volumele Catastrofa, Norocul, Nuvele și schițe.*
Lucrează intens la Pădurea spânzuraților.
- 1922 *Apare Pădurea spânzuraților, anticipat de volumul Trei nuvele (Ițic Ștrul dezertor, Catastrofa, Hora morții).*
Are loc prima reprezentare a comediei Plicul.
- 1923 *Liviu Rebreanu e ales vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români.*
Începe romanul Adam și Eva.
- 1924 *Conduce revista săptămânală Mișcarea literară.*
I se reeditează volumul Trei nuvele (Ițic Ștrul dezertor, Catastrofa, Hora morții).
- 1925 *Apare romanul Adam și Eva, „șapte vieți ale unei singure perechi de oameni în timp și spațiu“.*
Este ales președinte al Societății Scriitorilor Români.
- 1926 *Are loc premiera piesei Apostolii.*
- 1927 *Apare romanul Ciuleandra, ilustrând interesul lui Liviu Rebreanu pentru psihologie și chiar psihanaliză.*
Alte două volume: Cuibul viselor și Cântecul lebedei.
- 1928 *Pentru prima dată e numit director al Teatrului Național din București.*
Volumele Cântecul iubirii și Golanii (reeditate).
- 1929 *Apare romanul Crăișorul.*
Lui Liviu Rebreanu i se conferă Premiul Național pentru proză.
- 1930 *Ajuns subsecretar de stat la Direcția Educației Poporului, se dezamăgește, demisionează, cumpără o casă cu vie la Valea Mare, lângă Pitești.*
- 1931 *Apare volumul de însemnări de călătorie Metropole cu însemnări de călătorie la Berlin, Roma, Paris.*
- 1932 *20 februarie Scoate revista România literară (până la 6 ianuarie 1934), la care colaborează E. Lovinescu, Camil Petrescu, Gala Galaction, G. Călinescu, Al. Philippide, Mihail Sebastian, Ion Marin Sadoveanu, Emil Botta.*
Apare romanul Răscoala.
- 1933 *Liviu Rebreanu scrie nuvela Umbre.*
- 1934 *Apare romanul Jar.*
- 1935 *Scriitorul publică povestirea Dincolo.*
- 1936 *Culegerea de nuvele Oamenii de pe Someș.*

1938 Apare romanul *Gorila*, inspirat din lumea interlopă și a protipendadei, percepută din perspectiva unui ziarist.

1939 La propunerea lui Mihail Sadoveanu devine membru al Academiei Române. Ține discursul său de recepție: Lauda țaranului român.

1940 Scriitorul izbutește să publice romanul polițist *Amândoi*.

1941 Pentru a doua oară este numit director al Teatrului Național din București.

1943 Îi apare volumul *Amalgam*, cuprinzând articole, studii, cronici dramatice, conferințe și nuvela *Dincolo*.

1944 Fiind bolnav, se retrage la Valea Mare.

1 septembrie După câteva luni de boală (cancer pulmonar) Liviu Rebreanu se stinge din viață la Valea Mare, în vârstă de 59 de ani. Peste câteva luni osemintele scriitorului sunt deshumate și reînhumate la Cimitirul Bellu din București.

*“Man muss nicht alles glauben
was die Leute sagen; man muss aber
auch nicht glauben das sie es ganz
ohne Grund sagen“.*

KANT

ÎNCEPUTUL

Odaia era albă ca un culcuș de fecioară. Apusul își filtra agonia prin două ferestre înalte, schițând pe parchet două romburi de lumină portocalie, care cuprindeau picioarele patului într-o îmbrățișare tremurătoare.

Un miros straniu de albeață respirau pereții proaspăt văruiți și se cernea în unde subțiri pe măsuta cu trei scaune dintre ferestre, pe soba de teracotă din colț, pe noptiera de la căpătăiul patului și chiar pe jilțul de paie în care veghea sora de caritate Dafina, îmbrăcată în șorț alb, cu bonetă albă pe creștet și cu o cruciuliță roșie între sâni plini de sănătate. Din unghere răsăreau umbre sfioase, cenușii, înaintau domol și apoi, brusc, se stingeau, speriate parcă de tăcerea deasă ce căptușea odaia și îngheța tic-tacul grav al pendulei atârnată deasupra calendarului, pe fâșia de zid dintre cele două geamuri.

Dafina ședea neclintită, cu mâinile în poală pe ziarul împăturit frumos, privind la bolnavul care zăcea cu brațele întinse peste învelitoarea albă, capul înfășurat într-un pansament alb din care i se vedea numai fața de ceară, vrâstată cu trei linii negre paralele — sprâncenele, genele și mustățile. Pleoapele-i închise păreau niște pete violete, iar buzele carnoase erau atât de palide că de-abia li se deosebeau marginile. În ochii surorii de caritate mocnea înduioșare și nedumerire. Compătimea pe bietul bolnav cu toată pasiunea, mai ales de când descoperise că e victimă unei drame amoroase. Era foarte blândă și tot atât de sentimentală. Cărlionții aurii răzvrățiți îi alinau obraji rumeni, și ochii ei leneși, albaștri, pâlpăiau în lacrimi. Colega pe care a schimbat-o azi dimineață i-a șoptit în grabă că pacientul e un profesor mare, că a fost împușcat de un muscal gelos, că l-au adus aseară târziu

ací, la Sanatoriul Sf. Maria, și că doctorul Fílostrat e tare înfuriat, ceea ce înseamnă că șansele de scăpare sunt puține...

Pentru Dafína, fire lacomă de íubírí romantíce, cuvíntele tovarășei fură ca un bob de sare pe o rană víe; íníma îi sfârâía de curíozítate. Dorea amănunte, multe, mínunate, și nu venea nímení să í le dea. Bolnavul nu se clíntíse toată zíua; níci când í s-a schímbat pansamentul n-a deschís ochíí. Pe foaía de temperatură, cu lítere calígrafíce, scría doar numele: Toma Novac.

A avut marí speranțe în *Universul* pe care í l-a strecurat, spre amíază, tovarășa. „Drama dín Strada Albă“ însă era líchídată în câteva rândurí secí. Dafína le-a cítit și răs cítit, căutând ínțelesurí tainíce în frazele convenționale. Negăsínd ce rávnea, sufletul í se scálda într-o trístete sură în care pluteau, ca fírícele destrămate díntr-o țesătură veche, cuvíntele típăríte: „lerí, pe la ora șapte seara, în Strada Albă no. 7, emígrantul rus Ștefan Aleksandrovící Poplínskí, stabílít de curând în Capítală, venínd de la Berlín, unde se refugíase în urma revoluției, a tras patru focurí de revolver asupra dluí Toma Novac, bíne cunoscutul profesor de la Uníversítatea dín București. Cauza crímei pare a fí eterna gelozíe. Dín prímele cercetări ar rezulta că símpatícúl profesor a fost surpríns în flagrant delíct de adulter cu tânăra și frumoasa soție a străínului gelos. Toate patru gloanțele au loví în plín, încât profesorul Novac, transportat grabníc la sanatoriul doctoruluí Fílostrat, se află în agoníe. Numaí o mínune í-ar maí putea salva víața. Crímínalul a fost arestat. Doamna a scăpat neatínsă, alegându-se doar cu spaíma. Críma a produs o senzație ímensă, deoarece asasinul este descendental unei famílii marí; se zíce chíar că ar fí baron. În Capítală avea puține cunoștínțe. Era hotărât să rămâie defínítív în țară, frumoasa luí soție fíínd orígínară dín Basarabía, unde se spune că ar avea moșíí străvechí...”

Dar cum e eroína? Și cum s-au cunoscut, cum s-au íubít, cum au fost surprínsí? Apói crímínalul?... Íntrebările frământau pe Dafína în jíltul de paie ca într-un scaun de tortură. Íncearca să-și maí astâmpere setea cântărínd pe eroul dramei. Íí plăcea. Íși zícea că merítă să fíe íubít și de o contesă. Íl íubea.

Pe urmă îi veni să citească iar, mai atent, știrea din ziar. Poate că totuși va descoperi vreun semn între rânduri asupra pacientului iubit. Desfășură domol gazeta și se adânci în „Crîma din Strada Albă“.

Atunci Toma Novac ridică pleoapele ca și când s-ar fi trezit dintr-un somn fără visuri. O durere uniformă îi înfășura tot corpul. Lumina moale îi ustura ochii mari negri, cu o lucire stranie, cu bulbii roșii ca înecați în sânge. Văzu întâi pendula dintre ferestre: limba se legăna rar, greoi, fără zgomot, iar cadranul părea spălăcit de nu putea distinge nici cifrele, nici minutarele. Dedesubt însă, pe calendarul de perete, citi ușor un șapte negru arab și altul roșu roman.

„Cîdat calendar!“ îi trecu prin mînte. „Și luna e scrisă cu cifre... N-am mai pomenit...“

Și numaidecât își zise, parc-ar fi vrut să-și controleze luciditatea:

„Zîua a șaptea din luna a șaptea... Coîncidență!... Care-i luna a șaptea?“ În aceeași vreme însă prîvîrile ochilor imobili lunecau, mîrate și întrebătoare, de îci colo:

„Unde sunt?... Ce s-a întîmplat?“

Pe frunte simțea o bandă de fier ce-i apăsa țeasta. Se gândi să întindă brațul, să-și pipăie capul. Încercarea de mișcare i-o reteză din începuturi o năvală de durere care-i stîrni un gemăt scurt, năbușit. Gemătul apoi scormoni alte dureri, ca niște cuțite înfîpte deodată creștîndu-i trupul în mii de locuri, încât nu mai îndrăzni nici să închidă ochii.

Dafîna auzi suspînul ca prin vis, se spălmîntă, scăpă zîarul din mîini, sări în picioare și murmură buimăcită, apropiîndu-se de pat:

— Dorîți ceva, domnule?... O, bine că v-ați...

Toma Novac de-abia acum o zări. Îl supăra atît de rău că strânse repede pleoapele, uitîndu-și suferințele.

„Sanatoriu!“ se gândi pe urmă mai nedumerit, aproape mînios. „Ce caut eu aici?... Ce s-a întîmplat?“

În loc de răspunsuri, urechile lui urmăreau respirația înfrîcoșată a surorii de caritate care rămăsese uluită lângă pat.

Peste un răstimp îi auzí pașíí, numai trei, foșnetul rochiei de stambă nouă, pârâitul scaunului de nuiele și pe urmă fâșâit de hârtie. Dafina își întocmea ziarul, clătínând din cap, cu ochii la eroul ei, al cărui piept se zbuciuma ca sfârtecat de o gheară nevăzută.

În tăcerea ce-sí urzea din nou păienjeníșul în odaie, gândurile bolnavului pornírá furtunos după explicății. Amintírea însăși parcă í-ar fí fost rănítă, nu ízbutea să se înfírípeze. Crâmpeie vagi îi răsăreau și se stíngeau în creieri, fără să se poată închea într-o rânduire cu rost. Tocmai târziu se íví, șovăitor, chipul unei femei care-și smulse numele din caleidoscopul cioburilor de ímagíní:

„Ileana...”

Apoi numele porní síngur, în zígzagurí vertíginoase, să adune într-un mánunchí amintírile răzlete și amorțite. Chipul femeii se límpezea acum: un căpșor blond cu níște ochí în care bulbucea ferícirea... Íí răsări în suflet o bucurie atât de fíerbínte că într-ínsa parcă í se topírá îndată toate dureríle. O clípă. Apoi în spatele femeii se rídícă o umbră care o îmbrățișă, din ce în ce mai brutal, până când vedenía bălaie se transformă într-o fígură sălbatică și hídoasă cu privírea clocotítóare de ură. Pe urmă patru răbufníturí, ca lovíturí de cíocan, îi răsunară în urechí, ízgonínd chíar fărâmuríle de gândurí din creieríí aprínși. Bubuíturíle, mereu câte patru, se repetau tot mai repede, amalgamându-se în sfârșít într-un vâjâit prelung ce-í alerga prín oase, prín carne, prín nerví, ațâțând pretutíndení focare de durerí. Apoi și vâjâitul se curmă brusc, parcă í s-ar fí extírpát rădăcíníle auzului, lăsând în urmă doar un íntuneríc amar în care rățăceau íarăși frânturí de gândurí fără stăpân, ca stropíí de ploaie în noaptea vântoasă de toamnă.

„Acum trebuie să mor!” îi lucí în sfârșít deodată, ascuțít ca o săgeată.

Gândul îl întărâta întocmai ca cleștele de fíer ce-í zdrobea fruntea. Ar fí vrut să-l strívească, dar își símțea adormíte toate puteríle.

„Acuma trebuie să mor!” îi juca prín creieri, stăruitor, un rítm sprínten ca o sídare.

Necutezând să-l alunge, căută să se împace cu el:

„Cine se naște trebuie să moară.”

Un zâmbet ironic îi înflori alături. Asta era o lozincă de-a lui împrumutată din înțelepciunea populară. O repetase peste douăzeci de ani, tam-nesam, pretutîndenî, ostentativ, deși își dădea seama cât e de ieftină. Și totuși, acumă parcă vorbele acestea, în ciuda ironiei, au dobândit un înțeles nebănuît de adînc!

„Moartea e o ipoteză până în momentul cînd omul se pomenește în brațele ei, fără nîcî o speranță de întoarcere.”

Fraza apărî nechemată, ca un răspuns la lozîncă lui răsuflată. Își aducea amînte foarte clar cum a surâs, cu o superioritate îngîmfată, cînd a auzît-o întîia oară, dar nu se putea dumerî: unde a auzît-o și cine a rostît-o? Sîlîndu-se să descopere în trecut pe cel ce a spus fraza, se îmbulzi iar, poruncitor, gîndul:

„Acum trebuie să mor.”

Atît de poruncitor astă dată, că-î stîrni veșnica întrebare:

„De ce?”

Înaîntea lanțului de argumente, fără început și fără sfîrșît, prin care se sîlîse o viață întreagă, zadarnic, să ajungă la o încheiere deplin satisfăcătoare, î se întruchîpă în suflet iarăși femeia de adîneaorî, mai îspîitoare, ca o călăuză pentru o cale lungă și necunoscută. Inîma î se umplu deodată de o ferîcîre dureros de mare. Numai o clîpire țînu, dar clîpirea parcă răscumpăra din belșug suferînțele tuturor viețîlor.

„Ferîcîrea adevărată e totdeauna o clîpă, se gîndî bolnavul, cu amîntîrea ei proaspătă în suflet. Mai multă n-ar putea îndura fîrea omului care, deseorî, într-o viață de mulți ani, nu are norocul să întâlnească nîcî clîpa aceasta, nîcî măcar să se apropîe de ea.”

Toma Novac își sîmțea mîntea lîmpede și lîniștită, ca după o odîhnă bînefăcătoare. Amîntîrîle îl pîndeau din toate ascunzîșurîle, se îîșîruiau, zîmbeau, sfîoase și albe ca florîle castîțăîi. Îl mîngăiau inîma, vorbîndu-î numai despre Ileana.

Era o dîmíneață de mai' când a întîlnít-o, întâmplător, pe o stradă plîină de lume. A recunoscut-o înaînte de a se apropía de dînsa, deși n-o mai văzuse níciódată. De câteva zile ínima lui o aștepta și o căuta. Și a găsit-o prîntre mîile de oameni índiferenți. I-a zărit mai întái ochíi verzi cu lumínile calde și moi. S-a cutremurat pîná în temelíile fíínței lui, ca și când í s-ar fí lămurít fulgerător toate mîsterele víetíi. Apoi lí s-au încrucíșat prívírile și dîn uímírea eí a ínțeleș că și ea l-a recunoscut, deși nu l-a mai văzut níciódată. Mergea la brațul unuí bărbat străín, dar Toma símțea cum ínima eí rămîneá în urmă lîngă ínima lui.

Șapte zile lungí a píerdut-o. Îndoíelí și nădejdí í-au răscolít măruntaíele sufletului. Pe urmă s-au întîlnít íar, pe neașteptate. A urmărít-o pretutíndení, ceasurí întregí, pîná acasă, seara târzíu. Și a doua zí a bătut la poarta eí, a íntrat și s-au îmbrățișat ínaînte de a-și cunoaște numele. Íși dădeau seama amîndoi că sufletele lor se căutau de mult, poate de mîi și mîi de aní.

Stráínul, la brațul căruía o zărise pe stradă, í-a găsit îmbrățișatí. În fața revolverului, Toma Novac a avut o síngură grijă: Ileana. A prímít gloanțele fără níci o durere. Numái țípătul eí l-a durut, un țípăt desperat în care se sfîșía o ínímă.

„Acuma trebuíe să mor!“ íi țășní íar în creíerí un fír de argínt ínroșít ce arse amíntírile dímprejur, lăsând în urmă un gol cenușíu.

Golul se mărea mereu ca o bășícă în care suflí fără să-ți pese că s-ar putea sparge.

„Asta ínseamnă că se apropíe sfârșítul“ se gîndí bolnavul și, pe portíța gîndului, símțea cum se furíșa în golul amenínțător o dără de groază care totuși părea plăcută.

În aceeași clípă însă Toma Novac mai' símțea că sora de carítate a venít íar lîngă pat; íi auzea chíar bătăile ínímíi.

„Se uítă la foaía de temperatură, íși zíse dînsul. Acuma se uítă la míne... Acuma rídícă mîna... parc-ar vrea să-mí pípáie pulsul...“

Groaza dînăuntru cu gândurile de-afară se împreună deodată într-un simţământ de uşurare. Alte amintiri í se deşteptară, întâi încâlcite, apoi mai închegate şi în sfârşit rotunjite ca verigile unui lanţ.

— A, Tudor Aleman! suspină Toma cuprîns de o mulţumire mare. Da, da, Aleman... În sfârşit.

Acum îşi dădu seama că Aleman a rostít fraza care-l zbuciumase adíneaori şi că amintirea lui a fost aici, la pícioarele patului, lângă sora de caritate, aşteptând doar prilejul să-şi vestească prezenţa şi să-í ofere toate lămuririle.

Un om mărunţel, slăbuţ, cu un barbişon alb, cu părul alb şi obrajií rumení, cu nişte ochi negri veşnic zâmbitori şi atât de víí că privirea lor te pătrundea până în fundul sufletului. Toma Novac l-a cunoscut în casa avocatului Brebenaru, la un botez. A sosít târziu, în tímpul slujbei religioase. Preotul cítea şi cânta, un dascál fonf íí răspundea, iar lumea împrejur sporovăia pe înfundate. Sínur Aleman asculta cu evlavie cuvintele evangheliei. La sfârşit, după prezentări, Novac murmură îndíferent:

— Frumoasă slujbă...

— Glasul lui Dumnezeu e totdeauna frumos, zíse bătrânul cu o sclípíre stranie în ochi.

Toma îl privi puţin mírat şi trecu. Schímbă câteva vorbe cu Brebenaru, apoi cu o doamnă grasă şi cochetă, apoi se întoarse iar la Aleman, parcă l-ar fí atras o vrajă. Omuleţul explíca unei domnişoare nerăbdătoare că moartea, ca şi naşterea, n-are decăt o însemnătate relativă în cursul adevăratei existenţe a sufletului. Toma Novac, cu íronía-í obíşnuítă, íşi aruncă lozínca în cumpănă. Bătrânul însă răspunse grav cu o frază care se ínfípse ca o sulíţă în míntea profesorului:

— Moartea e o ípoteză până...

Nu se mai despărţiră toată seara. Vorbírá numai despre viaţă şi moarte şi despre Dumnezeu. Aleman spunea lucruri cíudate, dar cu atâta candoare în privíre că Toma îl asculta

cu plăcere și numai în gând își zicea că are de-a face cu un naiv.

— Naivitatea e virtute divină! spuse brusc Aleman, parcă ar fi citit gândul interlocutorului său. Naivitatea, nu filozofia!

— Din păcate însă sunt tocmai profesor de filozofie, murmură Toma zâmbind.

— Știu. Am fost și eu, urmă bătrânul, puțin aprins. Ce-i drept, nu la universitate, ci la un biet liceu. Și am crezut în filozofie cum trebuie să fi crezut apostolii în Hristos. Dar când mi-a murit nevasta, cea dintâi, am întors spatele tuturor filozofilor. Atunci am priceput că filozofia e o jucărie de cuvinte. Un cuvânt explică alt cuvânt care lămurește iar un cuvânt, așa mereu, până ce, în pragul morții, sufletul se pomenește gol și părăsit în fața lui Dumnezeu.

— Din păcate însă eu sunt necredincios, așa că Dumnezeu... îl întrerupse Toma Novac, tot zâmbind, deși mai nerăbdător.

— Eram sigur! triumfă Aleman cu o mândrie supărătoare. De altfel și eu am fost necredincios. Când te-ai dezgustat de filozofie, nu mai vrei să crezi în nimic. Așa și eu, până ce mi-a murit a doua nevastă.

— Moartea convertește de obicei pe necredincioșii care nu așteaptă decât să creadă! făcu Novac cu un gest elegant, dar și cam batjocoritor.

— Da, da! Fără nici o ironie, domnule profesor! se încăpățână bătrânul. Așa este! Căci moartea e taina tainelor și totodată cheia necunoscutului.

Oftă, își netezi barbionul. Avea acuma ochii înlăcrimați și atât de blânzi, parcă s-ar fi scufundat într-un mister. Se uită la Toma cu umilință și cu căldură, încât profesorul se simți vinovat și se gândi să-l împace cu o vorbă bună. Înainte de-a apuca să deschidă el gura, Aleman tresări ușor, ca și când și-ar fi venit în fire, și rosti, cu un alt glas și cu obișnuita-i privire surâzătoare:

— Iată, am alunecat! Aici e sărbătoarea vieții și noi vorbim despre moarte. Dacă îți face plăcere să continuăm, vino pe

la míne, domnule profesor! Ca să te íspítesc, te anunţ că am şi o bíbliotecă ínteressantă. Când vreí să te aştept?

Toma Novac îi dădu o zí şi o oră, mai mult în glumă. Era hotărât să nu meargă. N-avea vreme de píerdut cu díscuţii zadarníce despre lucruri zadarníce. Totuşi, la data stabílită, bătu la uşa bătrânului, care-l întâmpínă cu o bucuríe zgomotoasă:

— Ştíam că aí să víi! Trebuía să víi! Aí vrut să mă ocoleşti, dar...

După vreun ceas de vorbărie Toma Novac îl întrebă:

— Adică d-ta crezí că aí dezlegat taína cea mare?

Tudor Aleman răspunse repede, cu o convíngere aproape ostentatívă:

— Încă de-acum şapte aní! Şí de-atunci moartea nu mă mai spăímântă, căcí viaţa adevărată e una şi neîntreuptă, díncolo de viaţa şi moartea pământească. Viaţa e Dumnezeu!

— Un cuvânt explícă alt cuvânt şi aşa mai departe — glumí Novac. Ceea ce arată că fílozofía n-a vrut să te părăsească, deşi d-ta aí părăsít-o!

Atunci bătrânul întrebă scurt, aspru:

— D-ta aí văzut cum mor oamenii?

— Cum mor?... Da... cred că da... îngână Toma, nesígur díń prícína uímíríi.

— Eí bine, eu am văzut murínd sute, sute de oameni! zíse Aleman cu o înflăcărare subită, în care fâlfâía credínţa pătímaşă. Şí în ochíi multora am zăríť străfulgerările ce lumínează şi lămuresc místerul. În clipa morţií de-abía omul e dezlegat să explíce ceea ce n-a putut înţelege pe pământ: ínceputul şi sfârşítul între care se înşírá cele şapte vieţi ale sufletului. Cele mai cumplíte chínurí ale morţií trupestí nu sunt în stare să înăbuşe lícărirea în care trăieşte, în afară de tímp şi spaţíu, scânteía dívínă. Am şovăít mult, şi eu, până să înţeleg. Ştíinţele pozítive m-au obíşnuit să-mí ímpun múltiple veríficări ínaínte de a crede.

— Un fel de metempsíhoză ímprospătată, murmură profesorul, rídícând díń umerí.

— Poate că da... Fííndcă ținem negreșít să tălmăcím prín vorbe o realítate pe care numai sufletul o poate pătrunde. O, Doamne, ce ușor e să íeí în răs chiar pe Dumnezeu! adăugă bătrânul cu ímputare.

— Dar omul care gândește nu se poate mulțumí cu realítăí suflateștí nelămuríte! D-ta zící că aí pătruns rostul víețíí șí al lumíí. Înțelegerea d-tale totușí nu înseamnă nímc, dacă nu e accesíbílă tuturor.

Toma Novac dorea o explícăție clară, rotundă, ca un sístem în care toate părțile se potrívESC între ele spre a alcătúi împreună un întreg. Aleman însă parcă se ferea de o expunere, obíectând în rástímpurí că legíle sunt o născocíre omenească șí decí íncapábíle să îmbrățișeze esența lucrurílor. Se píerdea în amănunte șí dígresíuní, iar când íșí dădea seama, revenea, începea altă ídee.

— D-ta aí călătorít mult, zíse bătrânul deodată vesel, ca șí când ar fí găsít ce căuta. Nu ți s-a întâmplat să aí ímpresía că aí maí umblat prín unele ținuturí, deșí ștíaí bíne că le vedeai întâía oară în víața asta? Sau n-ai întâlnít nícíodată vreo persoană absolut necunoscută șí pe care totușí să símți precís că o cunoști?

— Da... Exact! răspunse Toma ínvíorat. Chíar șí d-ta... Dín clípa când te-am văzut la Brebenaru, mă bate mereu gândul că te-am maí întâlnít șí mă întreb: unde?

— Aceeașí síguranță o am șí eu, zâmbí Aleman. Parcă am fí fost buní príetení, cândva, demult, poate în altă víață.

— Dacă cumva n-o fí la mójloc vreo sugestíe, adăugă profesorul, gândítor.

— Nu, nu! Asta nu se líchídează cu o vorbă goală! se ímpotríví bătrânul. Sugestíe! Iar o vorbă! Índată ce lípsește explícăția, víne un cuvânt sec s-o ínlocuíască.

Se plímba agítat de ící-colo, cu mânăle la spate, bufnínd. Apói, parcă supărarea í-ar fí rânduít gânduríle, urmă:

— Cíne vrea să explíce *totul* prín cuvínte ajunge curând să nu poată explíca nímc! Eroarea începe dín clípa când vrem

să identificăm cuvântul cu spirítul. Sufletul n-are nevoie de cuvinte pentru a înţelege. Sufletul comunică direct cu lumea spirítuală, cu lumea lumílor. Şi doar spirítul e esenţa, spirítul etern, ínfínít, cuprínzător a toate. Ínsăşi lumea materială nu poate fi decât o faţă a esenţei dívíne. Veşnica materie e ímplicată de esenţa ei. De altfel materia şi toată lumea materială există numai în funcţie de percepţia omenească. Densitate, culoare, căldură, toate atributele materiei există numai pentru om. În fond nu e nici o deosebire între eterul síderal şi corpurile cereşti; toate sunt, în ultimă analiză, o formă de manifestare a spirítului. Modificările aparente alcătuiesc şi întreţin atributele fără număr. Precum materia se transformă neîncetat, dobândind, prín aceasta, o existenţă efectivă, şi spirítul are să-şi asigure echilíbrul atributelor príntr-o perpetuă regenerare. Lícăririle spirítuale trebuie să se îmbíne permanent cu schimbările din planul material. Regenerarea spirítului nu se poate săvârşi decât prín identificarea cu materia. Transformările materiei sunt astfel înfăţişări díverse ale spirítului animator, începând cu cele mecanice şi până la cele bílogice. Deosebirea e numai de grade, încât gradul suprem ar fi omul în care spirítul se recunoaşte pe síne însuşi díncolo de scoarţa materială.

Dacă materia e aceeaşi în atomii ei, spirítul cuprinde vírtual toată dumnezeirea. Íntreg şi parte sunt ídentice. Ca şi atomii materialí, míliaarde de míliaarde de atomi spirítuali se află într-o mîşcare eternă între lumea materială şi cea spirítuală. Viaţa unui atom e însăşi viaţa uníversului. Unul e *total* şi *total* e unul.

Dar atomul material e echilíbrul díntre două energii. În atomul spirítual echilíbrul îl formează două princípíi. Echilíbrul princípíilor e spirítualitatea. Când atomul se rupe în planul spirítual, echilíbrul í se frânge, princípíile se díferenţiază şi se prăbuşesc în planul material. Tímpul şi spaţiul devín realităţi pentru părţile íntregului. Íncepe viaţa materială. Cele două princípíi însă rămân esenţa spirítuală şi în transformările pe care le îndură ca animatori materialí. Spirítul pur palpita

în ele ca un ideal spre care râvnesc neconținut. Întoarcerea în planul spiritual totuși e imposibilă până ce nu vor redobândi, prin unire, echilibrul pierdut. Râvna lor spre idealul spiritual se concretizează astfel în penibilă încercare de a se regăsi și de a se reuni.

În planul material, cele două principii reprezintă înfîințele forme ale pozitivului și negativului, care, pe treptele mai de sus ale scării vieții, se numesc masculin și feminin. Când principiul își recunoaște originea, apare sufletul și omul!

Iată acum un atom spiritual pierzându-și echilibrul. Cele două principii se diferențiază îndată în două suflete, bărbat și femeie, sortite de-acum vieții materiale. Urmează că diferite spre aceeași țintă. Trebuie să treacă prin toate planurile existenței pământești, purtând pretutîndenî dorul lor de unire și permanenta nostalgie după lumea spirituală. În clipa când sufletul gol se întrupează, începe viața omului. Pentru suflet e încercarea supremă. Încătușat complet în coaja materială, trebuie să-și recucerească anevoie cunoștința de sine, să urmeze supus legile vieții materiale. Mereu trează stăruie doar trebuința de-a găsi perechea lui de echilibru. Bărbatul și femeia se caută în vălmășagul imens al vieții omenești. Un bărbat din milioanele de bărbați dorește pe o singură femeie din milioanele de femei. Unul singur și una singură! Adam și Eva! Căutarea reciprocă, înconștientă și irezistibilă, e însuși rostul vieții omului. Pentru a înlesni căutarea aceasta se fac, se refac și se desfac toate legile și convențiile morale și sociale, tot ceea ce se numește emfatic progresul omenirii. Instinctul iubirii e reminiscența originii divine. Prin iubire numai se poate uni sufletul bărbatului cu sufletul femeii pentru a redeveni parte din lumea spirituală. Iubirea aceasta e rodul divin al sufletului omenesc. Dumnezeu sub chipul iubirii trăiește în om.

Iubire și Dumnezeu, conștient sau înconștient, trebuie să alcătuiască suprema preocupare a sufletului omenesc. Fără de ele omul nici n-ar putea exista!

O viață omenească nu ajunge însă pentru a prilejui întâlnirea bărbatului cu femeia. Spațiul și timpul sunt piedici pe care sufletul strâns în obezile materiale numai treptat le poate învinge. Apoi chiar când le-a învins, întrevin obstacolele convențiilor sociale care de multe ori sunt mai puternice decât puterile oricărui om. Avântul sufletului se sfarmă în clipa prăbușirii trupesti. Moartea materială descătușează sufletul fără a-i înlesni posibilitatea de unire cu sufletul pereche. Unirea lor numai în viața materială poate fi mântuitoare. Așa sufletul slobozit după întâia încarnare va pluti în alte planuri ale lumii ca o sărmană conștiință pură, așteptând prilejul unei noi intrupări omenești. A doua viață pe pământ începe, și moartea o curmă iar, și sufletul tot nu și-a dobândit perechea adevărată. Apoi urmează a treia viață, secerată de a treia moarte. Apoi alta și iar alta. Poate că în timpul unei reîncarnări celălalt suflet a rămas în vreo sferă îndepărtată; atunci omul simte cumplit zădărnicia vieții pământești și a tuturor zburciumărilor sale, încercând să se apropie de Dumnezeu prin singurătate și meditație.

Câte vieți terestre alcătuiesc o viață adevărată?... Șapte!... De ce tocmai șapte? O, Doamne, Doamne, de ce șapte? Dar pentru că șapte e numărul sfânt! A fost sfânt totdeauna, în toate sufletele!

Fiecare moarte materială pecetluiește regretul zădărniciiei. În ochii muribundului, în lumina ultimei clipe, tremură durerea neputincioasă a sufletului. A trăit în zadar.

A șaptea viață aduce de-abia fericirea unirii cu celălalt suflet. De aceea a șaptea moarte cuprinde revelația. Fiindcă moartea a șaptea înseamnă sfârșitul existenței materiale și începutul întoarcerii în lumea spirituală, sufletul retrăiește într-o străfulgerare toate viețile anterioare pentru a se putea bucura mai deplin de strălucirea vieții noi, eterne, ce-l așteaptă. De-acuma nu va mai rătăci în sferele lumii materiale, ci, transformat în principiu pur, echilibrat iarăși în atom spiritual cu celălalt suflet, redevenit de asemenea principiu, își va relua existența divină în planul spiritual.

Și iată cercul închis! Spiritul regenerat prin materie, materia animată prin spirit! Unitatea desăvârșită prin dualitate.

Aleman se opri de mult în fața lui Toma, care ascultă cu ochii în pământ. Glasul bătrânului avea inflexiuni ciudate. Când tăcu Aleman, Toma tresări, parcă tăcerea l-ar fi deșteptat dintr-un vis. Ridică fruntea. Aleman își mângâia barbișonul cu amândouă mâinile pe rând, zâmbea plin de încredere.

— Pe d-ta te mulțumește aievea sistemul? întrebă Novac cu o sfială neobișnuită.

— Care sistem? se minună Aleman. Nu, nu! Nici un sistem! Sistem înseamnă o compoziție savantă, pe când eu ți-am povestit doar o evoluție sufletească!

— Dar evoluția d-tale, trebuie să recunoști, e o simplă combinație metafizică, domnule Aleman! zise Toma, iar puțin ironic. Pe de o parte disprețuiești filozofia ca pe o creație hibridă a minții, de altă parte însă clădești pe o revelație îndoielnică un adevărat labirint arbitrar.

Bătrânul se posomorî și întrerupse cu o amenințare:

— Ai să te convingi totuși odată că vorbele sufletului merită mai multă încredere!

— Încrederea nu vine decât prin verificarea directă!

— Verificarea directă e rezervată pentru clipele supremă! reluă Aleman mai patetic. Atunci ai să-ți aduci aminte! Eu sunt mai înțelept ca d-ta; am priceput din moartea altora și am învățat. Ceii mulți nu se cumintesc decât prin moartea lor.

— În orice caz verificarea în clipele supremă e cam tardivă, așa că...

— Bine... bine... bine, repetă bătrânul, mohorât, drept încheiere. Nu mai stăruim!... Bine, bine... bine...

Totuși se împrieteniră. Se întâlneau des. Vorbeau mereu despre aceleași lucruri. Aleman găsea veșnic amănunte noi care credea că lămuresc mai bine ceea ce nu se poate pătrunde dintr-o singură ochire. Pe Toma însă îl interesa mai mult omul decât construcțiile lui. Uneori, gândindu-se la el, se tulbura și-l bătea mîma, roasă parcă de o teamă. Atunci

îndoiala îi șoptea: „Dar dacă?... O alunga îndată. Se rușina că el, profesor de filozofie, poate fi zdruncinat de închipuirile unui bătrân exaltat...

* * *

„De ce mi-au venit tocmai acum în minte toate vorbele lui?” se întrebă bolnavul, cuprins deodată de un cutremur.

O clipă întrebarea rătăci de colo până colo printre cutiuțele creierului. Un crâmpei mai chinuitor o izgoni:

„Dar dacă?...”

Gândul nu îndrăznea să se întregească. Inima lui Toma îl simțea însă ispășitor, mai dureros decât dacă ar fi fost sfârșit.

„Clipa supremă conține verificarea directă” își aminti pe urmă, slab, ca o voce dintr-altă lume.

Amintirea îi stînsese durerea din inimă, încât se simți iar mulțumit, încrezător. Își zise că poate gândurile străni ce i se vâtoresc în minte sunt alurări pricinuite de febra care l-a doborât. Pe urmă își zise totuși că nu poate fi vorba de alurări. Conștiința i-e foarte lîmpe, atât de lîmpe, că acum aude chiar tictacul pendulului, ba și un cîrîp de păsări, de-afară, prin geamurile duble. Ar mai fi trebuit, ca să se convingă deplin, să deschidă ochii, dar nu cuteza de frică să nu-l năpădească iar durerile. De când s-a trezit, acumă parcă se simțea mai liniștit. Doar respirația îi era grea, fiindcă își auzea plămîni gemând.

Deodată un zgomot nou îi izbî urechile.

„Vine cineva... Cine-o fi?” se gândi, auzind cum se scoală sora de caritate din jîțul de paie și cum jîțul suspină ușurat de povară.

Zgomotul dăinuî câteva clipe în coridor, apoi ușa se deschise larg în țâșnă unse. Doctorul Filoștrat, înalt, uscat, ras, cu părul bogat și creț, apăru în prag. Făcu un gest de cavalier medievă, zicînd curtenitor:

— Poftim, doamnă... Poftește și d-ta, domnule Aleman.

O doamnă zveltă, blondă, în rochie neagră simplă, cu pălărie mică neagră, întră șovăind, murmurând ceva cu voce muțată în lacrimi. Tudor Aleman, în jachetă cenușie, cu cravată neagră, cu joben cenușiu într-o mână și în cealaltă cu un bastonaș tineresc, se repezi în odaie parcă l-ar fi împins cineva de la spate. Privirile amândurora căutau pe bolnav, fără măcar să observe pe Dafina, rămasă cu gura căscată la doamna frumoasă în care bănuia pe însăși eroína dramei din Strada Albă.

Doctorul închise ușa cu băgare de seamă, se apropié de pat, se uita la bolnav, îi atinse pulsul cu un deget, întrebând pe sora de caritate:

— Eí?

— Nímic, domnule doctor, bolborosí Dafina încurcată mai ales de privirile doamnei. Adíneaorí a deschís puțin ochíi, câteva secunde, și de-atunci e mai nelíníștit. Vedeți ce greu respírá!

— Eí da, mormái Fílostrat cu o ușoară strâmbătură. Ce să facem? Mare-í Dumnezeu...

Doamna vení lângă Fílostrat, întrebătoare și rugătoare, în vreme ce Aleman, în vârful pícíoarelor, înconjură patul și ajunsese lângă Dafina.

— Doctore, doctore! șoptí doamna atât de încet încât cuvintele păreau un oftat înăbușít.

Fílostrat strânse dín umerí în semn de compătímíre și nepu-tínță. Ochíi doamnei, verzí, marí, cu lumíní de taínă, se înmuíară într-un vâl de lacrimi.

— Doamnă, vă rog... mult... doamnă! zíse doctorul, blând și totuși cu o mustrare. Mí-ați făgăduít c-o să vă stăpâníți durerea... Vă rog... V-am făcut o favoare deosebită când v-am îngăduít să-l vedeți, deși bolnavul are nevoie de líníște absolută. Gândíți-vă că orice emoție í-ar putea fí fatală. Dacă n-ați fí îndurat împreună cu el spaíma atentatului, vă rog să credeți că níciódată n-aș fí consímțít să trec peste... Așa, am fost sílit

să fac aceeaşi excepţie şi pentru domnul Aleman, prieten bun cu bolnavul.

Aleman, care examinase cu înfrigurare faţa lui Toma Novac, trecu acum repede de partea doctorului, bombănind cu imputare:

— De azi dîmîneaţă mă zbat să pătrund şi...

— Mulţumesc, doctore, murmură doamna foarte moale şi puţin înecată de plîns.

Amîndouă glasurile izbîră ca nişte săgeţi urechile bolnavului. Auzise clar toate zgomotele, paşii, vorbele Dafinei şi pe-ale doctorului. Ascultase însă numai ca să afle ceva despre starea lui. Glasurile noi îi vîlmăşiră o clipă simţurile.

„Ileana!”

Numele i se aprinse în inimă, stăpînitor, umplînd-o de ferícire.

Încercă să i se încuîbeze în mînte gândul:

„Aleman a venit pentru veríficare... E sigur că trebuie să mor...”

Trecu însă ca un fulger, lăsînd întipărit în tot cuprînsul sufletului numai tremurarea glasului ei şi numele:

„Ileana...”

— Doctore, te rog, te ímplor, spune-mí drept, mai e vreo speranţă? întrebă doamna, frîngîndu-şi mîinile, cu ochii la bolnavul care se zbucíuma.

Toma sorbea glasul ca o sărutare fierbînte. Íi mîngâiau sufletul undele lui mătăsoase. Ileana pronunţa cuvînte îndulcîndu-le moldoveneşte, de păreau mai calde.

Ferícirea era atît de víe în sufletul bolnavului încît se temea să nu-l înece. Inima îi bătea rar, ca şi când fiece bătaie ar fí căutat să prelungească clipele ferícirii.

— Toate patru gloanţe s-au oprít în corpul víctimei, explică Fílostrat, grav, adresîndu-se lui Aleman. Sítuaţia e îngrijorătoare. Nící n-am încercat să le extragem. Poate să fíe vreo hemoragíe ínternă. De altfel a píerdut mult sânge, organísmul s-a slăbít... Extenuarea... În sfârşít, Dumnezeu mai face mînuni!

— Și acumă dîn cauza mea se prăpădește! izbucnî doamna nemaîputându-se stăpâni. Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!

— Iubire și Dumnezeu, mormăi Aleman, gros, aspru, cu o lucire subită în ochii de tăciune. În urechile bolnavului glasul Ilenei se împletî deodată cu al lui Aleman într-un amestec supărător. Sîmțea privirile lor. Îl usturau. Explicațiile doctorului i se păreau stupide. Ce primejdie, când conștiința lui e lîmpede ca apa de izvor! Vru să dovedească tuturor că a biruît moartea și încercă brusc să se ridice. Dureri furtunoase îi transformară mișcarea într-o zvârcolire neputincioasă. Atunci se îndârji mai rău și deschise mari ochii negri, cu bulbii înroșiți.

Întâlni tocmai privirea ei, tremurătoare de milă. Pe obrajii albi lacrimile curgeau șiroaie. Măinile îi erau împreunate pe piept ca la rugăciune. În adâncimile verzi ale ochilor lîcarea trist iubirea tainică. În aceeași vreme însă vedea și ochii lui Aleman, două mărgele negre în care fâlfâia o curiozitate bolnăvicioasă.

Încrucșarea privirilor dură numaî o clipă. Și atîta obosi pe Toma. Pleoapele parcă-i erau de plumb. Sîmțea că i s-au întepenit deschise. Privirea ostentată i se odîhni în peretele dintre cele două ferestre. Zări calendarul cu un șapte negru arab și altul roșu roman, iar deasupra pendula a cărei lîmbă se legăna rar, rar...

Cadranul era acumă lucitor de alb. Mînutarele, două dungî negre, însemnau ora șapte precis.

„Treî șapte... numărul sfînt...” îi trecu prin mînte.

Auzi foarte clar și în același timp glasul Ilenei și pe al lui Aleman:

— Doctore, uîte că moare... Scapă-l, doctore... sca...

— Vezî strălucirea rece a privirii, doctore? Aî vă...

Azul i se frîNSE brusc, parcă s-ar fi trîntît o ușă tăind în două cuvînte, lăsând afară sîlabele dîn urmă. Apoi geana de lumină i se stîNSE în ochi, lăsând suspendată în stînga lîmba pendulei.

„Acuma e cliþa verifícării supreme? se gândí Toma. Acuma ar fí să-mí retrăiesc, într-o fulgerare, toate cele şapte vieþi. Şi totuşi nu se...”

Gândul se oprí la mijloc, netermínat.

Sufletul parcă í se prăbuşea în veşnicíe, vertígínos. Avea senzaþia scufundării, care însă níci nu-l spăimânta, níci nu-l bucura, ca şi când orice simþire pământească í s-ar fí şters dín fíre, fără urme. Căderea ţinu o secundă sau un lanþ de veacurí — nu-şi dădea seama. Se schimbă însă pe nesímþite într-o înălþare tot atât de fulgerătoare şi tot atât de índiferentă. Conştiinþa íi era totuşi mai trează şi mai cuprínzătoare. Plutea deasupra spaþiului şi în afara timpului.

Golul ínfínít îl înconjura, monoton. Împrejur, în nesfârşít, pâlpâiau raze albe, palíde, dín altă lume, ca níşte íspíte născătoare de amíntírí ale unei existenþe dívíne. Sufletul înþelegea şi se îndoía între regrete şi speranþe. Sínurătatea îl îmbrăţişa şi îmbrăţişarea eí îl tortura...

CAPITOLUL I
NAVAMALIKA

Apoi chinul se lămurí într-o așteptare ca presímțírea unei schimbări ínevítabile. Sufletul se zbučíuma în tulburarea víitorului prezent. Conștiínța își píerdea treptat límpezímea atotcuprínzătoare, parcă s-ar fí scufundat într-un nour alburíu și nábușítor. Sferele lumíi noí apăsau fíínța sufletului și îl mǎrgíneau dín ce în ce. Era o fǎlfáire plǎpândă în spațíul fără ínceput și fără sfârșít, în bǎtaía tímpului transparent.

Íncepu senzațíia unei coborári prín planurí tot maí dese în care conștiínța se subțíia ca un fír de argínt rásucít fără cruțare.

Șí deodată însășí conștiínța parcă se frânse în două, iar sufletul se închíse într-un zíd nepǎtruns.

1

— Fíí frumos ca cei doí Asvíní, fíí nobíl ca regele Yayatí, fíí darníc ca Rantíveda, fíí cucerníc și drept ca Síva, fíul lui Usínar, iar numele tău să fíe Mahavíra!

Așa bínecuvântă păstorul Kaurava pe noul născut, ínfățíșându-l soareluí ce-și sulíța lumína răcoroasă în zarea răsărítului. În mâíníle noduroase și arse de vânturíle fíerbínțí ale Índíei, copílașul roșcovan gângurea speríat, sorbínd lacom razele víoríi ale dímínețíi.

— Mahavíra! suspínă Radha, femeía păstorului, cu glas plângător de ferícíre, dín culcușul de zdrențe, uítându-și dureríle în mǎndríia de-a fí dǎruít lumíi un om.

Kaurava o príví cu recunoștínță. Era íntáíul lor copíl și í se párea că a dobândít o comoară. Íníma lui slǎvea pe atotputernícul Víshnu.

— Radha, murmură păstorul cu blândețe, sunt omul cel mai fericit din lume!

Așeză odrasla la sânul mamei. Radha era în ochii bărbatului mai frumoasă ca o floare roșie de lotus. Acuma însă, cu copilul în brațe, îi apărea asemenea copacului sfânt mango, alcătuit din o singură frunză cu nevinovată floare albă navamalika. Îi îmbrățișă din ochi pe amândoi și zise:

— Mă duc să cer binecuvântarea înțeleptului rishî.

Pornî. După câțiva pași se întoarse.

— Radha, să-î duc și copilul!

Ochii femeii se umplură de lacrimi. Marele rishî să binecuvânteze rodul pântecelui ei! Pustnicul vestit, pentru înțelepciunea și cucernicia lui, în tot ținutul până la Hastinapur, orașul regelui. Înfășură copilășul într-o haină și-l sărută cu foc:

— Du-te, Kaurava!

Soarele se ridica dintre dealurile lîne, acoperite cu cedri bătrîni. Fața lui purpurie surâdea aspru ca obraji viteazului în vâltoarea luptei. Spre miazănoapte, în fundul zărilor, sfînta Hîmalaya, cu coamele veșnic cărunte, lăcașul puternicului Indra, se înălța ca un zid ocrotitor. Șiraguri de munți coborau în caturî tot mai joase, în culorî tot mai închise pînă la codrul de kesara cu poiana sfîntă unde pîosul rishî își petrecea viața în posturi și rugăciuni. În depărtare, spre apus, brîul de argint al râului Malinî lîcărea blînd înaintea de-a se pierde în valurile tulburî ale sfîntului Ganga care curge de vale, la miazăzi, cale de două zile de-acî. Satul Ram, cîteva colîbe sărace de lemn necioplit, era răsfirat pe coasta ușoară. Căsuțele rare, cu loc de pășune prîntre ele, păreau niște movile cenușii în verdele moale al cîmpului.

Păstorul, cu copilul în brațe, urca voios pe cărarea bătătorită de pașii credincioșilor, spre codrul de kesara. O gazelă, cu ochii mari și curioși, îl întâmpină la marginea pădurii. Kaurava se bucură; era semn bun. Prîntre crengile cedrilor razele soarelui țeseau păienjenis de aur. În văzduh, mîrosul florilor roșii de patala se îmbîna cu gâlceava cetelor de maîmuțe care se

avântau speriate din copac în copac. Țîpetele lor răsunau ascuțite ca niște tăișuri de pumnale, spîntecînd val-vârtej lîniștea codrului.

Kaurava ajunsese gîfîind în poiana sfîntă, străbătută de un pârâu stăvilît, în care înțeleptul cu ucenicii săi își făceau băile de pocăință. Colîba sfîntului era proptită de trunchiul unui copac prăvălît de furtună. Prîmprejur, veșmînte de scoarță, agățate de crengi, se uscau la soare. Înaîntea colîbei, la marginea pârâului, bătrînul cu barba albă pînă-n brâu se închina, cu ochii pierduți în lumina soarelui, nemîșcat ca un stîlp de piatră.

Îmbătat de fericierea copilului, păstorul porni să treacă prin pârâu, din sus de locul de scaldă. Înaînte însă de-a atînge apa cu picioarele-î necurate, auzi ca un tunet mînios:

— Num!

Se oprî spăimîntat. Era avertismentul pustnicului, supărat că-î tulbura rugăciunea. Se ghemui pe iarbă, la mal, cu odorul în poală. Pe fața-î dogorâtă de arșite, bucuria alungă îndată teama. De peste pârâu soseau, ca niște îndemnuri, rugăciunile către Surya, stăpînul soarelui. Buzele moșneagului parcă nîci nu se mișcau și totuși cuvintele pluteau în văzduhul îmbălsămat ca niște flori sfînte nevăzute:

— Ca tâlharii se ascund stelele și noaptea dinaîntea ta, Surya, atotvăzătorule! Înaltă-te peste mulțimea de zei și oameni, deasupra marelui nesfârșit, să cercetezi cerul lui Indra! Șapte armăsari roșii poartă carul tău, Surya cu plete de raze, Lumînătorule! Urcîndu-te în cerul-cerurilor, mîntuiește-mă de groaza întunerîcului, Mărinimosule, și alină durerile inimii mele, Bînefăcătorule! Surya, Surya!

Cînd isprăvi închinăciunile, înțeleptul făcu semn lui Kaurava să se apropie, dar din jos de locul scaldei. Păstorul se supuse și trecu prin apă pînă-n genunchi, sfîos parc-ar fi luat o baie de curățirea păcatelor.

Marele rîshî îl aștepta, așezat pe o blană de antîlopă, avînd alături toîagul cu șapte noduri. În dosul colîbei, trei

ucenící bătrâni se căzneau să aprindă focul de jertfă, frecând o uscătură de lemn samí pe o buturugă de măslín. Kaurava se aruncă la pícioarele sfântului şi-í sărută haína de scoarţă aspră, udă de baía dímíneţii.

— Stăpâne prea mílostíve, uíte copílul meu! bâlbâi dânsul. Bínecuvântează-l!

Înţeleptul luă copílaşul în mâiníle-í cu pílea zbârcită ca şi scoarţa haínelor, îl príví lung şi rosti:

— Fíí frumos ca cei doí Asvíní, fíí nobíl ca regele Yayatí, fíí darníc ca Rantívêda, fíí cucerníc şi drept ca Síva, fíul lui Usínar!

Kaurava se avântă iar la pícioarele moşneagului şi í le îmbrăţişă cu maí mare ízbucnîre evlavíoasă. Dacă marele înţelept a bínecuvântat copílaşul cu aceleaşi cuvînte, înseamnă negreşít că clípa naşteríi a fost pe placul zeilor eterní. Apoi, luându-şi odorul, adăugă întrebător:

— E întâíul născut dín sângele meu, mílostíve ríshí, şi l-am numít Mahavíra!

— Mahavíra! oftă bătrînul cu ochíi în depărtare şi repetă îngăduitor: Mahavíra...

Aprobarea înţeleptului desăvârşí fericírea păstorului care íşí zíse în síne:

— Marele erou înseamnă numele Mahavíra, marele Víshnu să-l ocrotească!

2

Kaurava era toată zíua cu vítele şi cu gríjile vítejí. Radha, tânără şi copílăroasă, rămânea cu copílaşul. Cu dragostea ei s-a făcut Mahavíra de şapte aní. Era blând ca maică-sa, avea ochíi ei negrí şi sufletul ei vísător. Asculta maí bucuros poveştile ei cu regí, vítejí, cu brahmaní făcătorí de mínuní, cu lupte nesfârşíte între neamurí de eroi, decât să se joace cu copíi dín sat.

Pe urmă însă Mahavíra trebuí să treacă alăturí de tatăl său, să păzească vítele. Povestírile mínunate îl urmăreau mereu.

Era harnic și alergător, încât Kaurava putea fi liniștit în privința viitorului bogățiilor sale. Dar în ochii copilului ardea un foc înăbușit care-l umplea de grijă.

Când ajunsese de două ori șapte ani, Mahavira întrecea în cuminenie chiar pe tatăl său Kaurava, căruia soarta nu-i mai dăruise altă odraslă. Înțelepciunea copilului acum îl înfricoșa. Se sfătuia deseori cu Radha și femeia, rămasă tot nesocotită, dorea să vadă pe Mahavira luptător în oastea regelui Arjuna. Kaurava clătina din cap, uluit. În mintea lui de vașya nu puteau prinde rădăcină asemenea gânduri. El multe nu știa și nici măcar nu bănuia din тайнеle lumii. Avea închipuirea de altar în fața colibeii, pe care făcea zilnic jertfele obișnuite, cerând marelui Vishnu, în vorbe simple, belșug în prășila vitelor, iarbă grasă și vreme bună, ori rugându-l umil să-l ferească de fiarele sălbatice pe el și cireada sa. Pentru dânsul Vishnu și Siva erau tot. Alte nume de zei și regi, cuprinse în rugăciuni învățate din copilărie, aveau în inima lui răsunet misterios. Îl spăimântau doar ca duhurile rele Rakshas. Își simțea totuși neștiința ca o povară și de aceea se frământa pentru Mahavira.

Într-un amurg apoi luă copilul de mână și porniră spre poiana sfântă.

— Stăpâne, primește pe Mahavira să te slujească și să se lumineze din rămășițele înțelepciunii tale! zise Kaurava închinându-se. Să afle din gura ta sfântă ceea ce mintea mea proastă nu e în stare să-l învețe!

Înțeleptul tăcu îndelung. Se uită de două ori în ochii copilului, luminoși și cuminiți. Răspunsul era greu. Brahmanul se murdărește chiar numai vorbind cu oamenii necurați. Și totuși vorbește: Să vie dimineața și seara, înainte de rugăciune, să usuce hainele ucenicilor.

Mahavira mergea voios în poiana sfântă de câte două ori pe zi. Sânguința lui plăcu ucenicilor care întâi, de frică să nu se murdărească, nici nu se uită la dânsul. Începură să-l vorbească și în cele din urmă îl îndrăgiră, spre mulțumirea brahmanului însuși.

Multe luni de zile se duse Mahavíra în poiana sfântă, în mijlocul ucenicilor marelui înțelept, și mîntea í se deschíse ca o floare sub sãrutarea soarelui. Începea sã înțeleagã lucruri despre care níci nu vísase, dar care zãceau amorțite în ínima lui. Cerul și pãmântul își deschídeau taínele și se populau cu fíințe víi, cârmuitoare de lumí. Sufletul nu se maí símțea síngur nícăieri.

Era însă de nouăsprezece aní și ínima lui avea tresãrírí cúdate. Se temea de Yama, judecãtorul dín împãrãția morților, se ínchína în fața lui Víshnu, marele stãpân al zeilor, íubea pe Síva, domnul pãmântului, și pe Lakshmí, soția mult íubítã a lui Víshnu, și pe Indra, stãpânitorul cerului albastru, și pe Surya, soarele binefãcãtor care-și poartã prín vãzduh carul cu șapte armãsarí roșii mãnați de regína zorilor Aruna, și pe toți cei treízeci și trei de zei dín Brahman. Dar în sufletul lui maí víu trãia Kama, copilul frumos, cãlare pe papagal, cu arcul de trestie ímpletit cu florí și în tolbã cu cínci sãgeți de sírișa. În vreme ce brahmaníi își ímplíneau pocãința zílnicã, scufundãți în contemplarea sufletului lor, Mahavíra prívea, cu ínima dornicã, desíșul codrului, așteptând parcã sã se íveascã o fecioarã cereascã Apsara, sã-l mângâie și sã-í șopteascã vorbe frumoase. Încet-încet dorul í se ínfírípã în ochíi sufletului: o fecioarã subțire, mlãdioasã, ínvelítã într-o haínã strãvezie care-í alíntã formele, cu ochíi verzí ca pajíștea spãlatã de rouã ínaínte de arãtarea trandafiríei Aruna. O vedea rãzând: gura eí era roșie ca lotusul cel maí scump.

În vremea aceea brahmaníi îi vorbeau deseorí despre taína taínelor:

— Numai Unul este fãrã Al Doilea și aceastã síngurã realitate este Atman. Cel ce se coboarã în adâncímea sufletului sãu gãsește acolo pe Atman, lumea cea adevãratã unde nu e deosebíre íntre ce a fost și ce va fí, íntre ce este și ce pare a fí, cãcí numai mîntea omeneascã, neputíncioasã de a cuprínde tot, a nãscocít împãrțírile care sunt prícína tuturor neînțelegerílor. Ínima omului dezleagã ușor toate taínele. Ínima e cheia înțelepciunii.

Mahavíra se simțea aievea pe calea adevărului. Iníma lui íntelegea și râvnea scânteia care să aprindă focul cel mare.

— Trebuie să vie fecioara, își zicea dânsul, pítulându-se mereu în același loc, nemíscat, cu ochíi spre același colț al poíenei sfínte.

Șí, socotínd că numai acolo, sub scutul marelui brahman, poate să se apropie de el fecioara cerească, hotărî să rămâie în slujba sfântului toată viața. Tălmăcí tatălui său gândul ce-l poartă, dar Kaurava se spăimântă.

— íntelegcíunea índepărtează pe om de cumínțenie, își zise Kaurava, încercând să se ímpotrivească cu vorba hotărârii fecíorului.

Mahavíra însă avea mai multă putere în cuvínte. Spuse că marele íntept ar fí mai binevoítor dacă l-ar vedea gata să-și dăruiască întreaga fííńță pentru mântuírea veșnică. Numai la orașe, unde se adună toată strícăciunea omenească și unde chíar brahmaníi se tăvălesc în tícăloșie, omul păcătos e osândít să rămână în vecíi vecílor în aceeași varna. Iar de nu l-ar primí ínteptul să trăiască mereu în poána sfântă, el e în stare să se ascundă în síngurătatea codrului, să se hrănească numai cu iarba musta ca porcíi, și totuși să aștepte ívírea fecíoarei cerești Apsara, care-í va aduce mântuírea cea mare.

Auzíndu-l Kaurava vorbínd așa, se spăimântă mai rău, încât níci nu îndrăzní să întrebe ce are să se aleagă mai târzíu de vítele lor, dacă Mahavíra, síngurul său vlăstar, va părăsí pentru totdeauna vatra păríntească. Se sfátuí cu Radha: ce-í de făcut? Șí, după șapte zile de sfat, hotărâră să-l ínsoare. Ínainte de a-í spune gândul lor, trebuiau să-í găsească o fată bună, harnică și cu avere. Radha se însărcínă s-o díbuiască. Ea cunoștea mai bine pe toți oamenii díń sat, până și copíii. Totuși ceru și poveștele câtorva bătrâne íscusíte în asemenea treburí. Se oprírá asupra fetei Anuya a lui Durga. Se duse însuși Kaurava să se tocmească. Durga avea multe vací și oí, un câmp de orez și robí fără număr care príndeau peștele díń râul Malíní, îl cărau la oraș și aduceau în schímbs câte trebuiau gospodăriei. După

ce se înțeleseră dîn preț, Kaurava chemă pe Radha și cerură să vadă pe Anuya. Le plăcu. Era o fată voinică, cu picioarele marí, cu mâiní marí, cu sânii marí și cu nasul míc. Era bună de muncă și de mamă.

Mahavíra se întristă când află porunca părinților. Trebuía să se supună, căci Kaurava era stăpânul și tatăl său. Iníma lui însă plângea. Încă nu cunoscuse femeíe. Se duse la marele ríshí și-í imploră, oftând, binecuvântarea. Își luă rămas bun de la brahmaníi ucenící și de la fecioara cerească pe care o așteptase în zadar.

3

Mahavíra se mai ducea dîn când în când în poiana sfântă, acuma însă ca un străin de viața înțelepților.

Era primit acolo ca și ceilalți nevoiași de prímprejur care veneau să se închine marelui ríshí și să-și pocăiască astfel sufletele. Într-o zí un brahman dîn poiana sfântă căută acasă pe Mahavíra. Înțeleptul înțelepților, mânat de o poruncă cerească, vrea să plece de îndată la Hastínapur, cetatea sfântă a regílor. N-a spus nímănuí de ce, dar ucenícíi bănuiau că vrea să dojenească pe regele Arjuna. Înțeleptul are aproape o sută de aní și e slăbít la trup de posturí și rugăciuní, încât nu poate porní la drum așa de lung, síngur. Ucenícílor le-a poruncít să rămâie în poiană să urmeze neîntrerupt pocăința. Pe Mahavíra l-a ales să-l însoțească. Decí să se pregătească.

Se făcu fierbere în satul Ram pentru cínstea nemaípomenítă ce dobândíse Mahavíra dîn senín. Se zicea că fiul lui Kaurava are să ajungă dvíja, de vreme ce înțeleptul l-a ales soț în călătoria cea mare. Kaurava era mândru și jertfí un víțel alb lui Víshnu, în semn de bucuríe, iar Anuya și Radha se apucară, plângând, să-í gătească merinde bogată. Mahavíra însă, ascultând sfatul ucenícílor, dăruí merindea săracílor și nu luă de-acasă decât blana leopardului pe care-l ucísese cu doí aní în urmă. Femeíle se bocírá mai tare, iar Kaurava îi făgăduí să aibă grijă de nepoței și să-í crească, orice s-ar întâmpla.

Satul întreg, cu míc și mare, í-a petrecut până la țărmul râului Malíní. Marele înțelept, fiul lui Vasíshta, purta obíșnuitul veșmânt de scoarță încíns cu brăul de brahman, era desculț și avea în dreapta toíagul cu șapte nodurí. Barba-í albă flutura în adíerea vântului, cu sclípírí de argínt vechí, întocmai ca și coamele sfínteí Hímalaya în miezul zílelor de vară. Cu mâna stângă se spríjínea pe brațul puterníc al lui Mahavíra care, înalt, chípeș, lat în umerí, cu pletele negre și cu blana de leopard strânsă pe coapse, avea în ochíi cumínți lucírí de bucuríe taínică și de umílínță píoașă. Nu se uítară deloc înapoí, nící măcar la despărțire, spre mulțimea care-í binecuvânta urându-le sănătate și noroc la drum.

Merseră șapte luní de zíle, trecură prín șapte orașe și de șapte orí șapte sate și peste nenumărate pâráurí și ape marí. Când oboseau, poposeau unde se nímerea. Mâncau poame și rădácíní găsite în cale. Pretutíndení lume multă íí prívea trecând, căcí ínaíntea lor alerga vestea că marele înțelept, fiul lui Vasíshta, merge să dojenească pe regele Arjuna. Și norodul se temea parcă s-ar fí coborât însuși atotputernícul Vísnu pe pământ.

Urcară munți și coborâră vái multe, străbătură codrí sălbaticí și câmpíi mănoase până ce ajunseră la apele sfântului Ganga, cel cu ostroave multe și cu tufíșurí nepátrunse de trestía vetasa. Zăboviră șapte zíle în Doab, pe urmă merseră maí departe, acuma mereu prín câmpurí nesfârșíte de orez. Sosírá la íníma sfântului Ganga, trecură díncolo, ínaíntară până la sfânta Djamuna cu apele límpezí albastre-verzuí și íară venírá în Doab, luând-o spre răsárit. Apoí într-o dímineață Mahavíra văzu, în fundul zării, zíduríle cetățíi regale și murmură:

— Hastínapur...

Brahmanul însă nu rídícă ochíi, parcă í-ar fí fost scârbă.

Vestea se îngroșa cu cât se apropía de cetate. Un negustor víclean dădu de ștíre tuturor că însuși Durvâsa, cel maí strașníc díntre sfínțíi brahmaní, s-a coborât díń Hímalaya cu blestemele zeílor. Un pescar píos spunea, dímpotrívă, că

blândul şi înțeleptul Narâda, fiul lui Brahma, vestitorul zeilor, vine cu o solie de binecuvântare de la Sîva. Ceî mai mulţi credeau totuşi că cel ce soseşte trebuie să fie chiar Vasîshta, brahmanul sfânt ucis odinioară de către regele Kansa după îndemnul frumoasei Nîsumba, adăugând că mai poartă în piept săgeata otrăvită ca un semn al răutăţilor regeşti de totdeauna.

Oraşul sfânt Hastînapur creştea mereu în faţa drumeţilor, pe o spîinare de deal, închizând zarea. În mijloc, pe colîna turtită, deasupra zidurilor înconjurătoare înalte de zece coţi, se ridîcau pereţii de marmură roşie ai palatului regal cu şapte rânduri de coperişuri piramidale, între coroanele verzi ale platanilor seculari ca nişte evantaie uriaşe. Împrejurul cetăţii, din trei părţi, se oploşea oraşul, cuprînzînd, în peste zece mii de case, mai mult de o sută de mii de suflete.

O sută de trepte de piatră albă şi apoi o alee de platanî, prunduîta cu multă grijă, coborau din cetate, la miazănoapte, spre Ganga, la scîldătoarea regelui.

În Hastînapur, cetatea cu şapte porţi, era frămîntare ca într-un furnicar. Oamenii ieşeau în faţa caselor, se sfătuiau, se adunau în pâlcuri pe ulicioarele fără număr şi se uîtau mereu spre Doab, să zărească pe marele rîshî. Din când în când câte-un îndrăzneţ se repezea cu veşti la poarta apuseană a cetăţii, păzită de soldaţi mulţi cu spete scurte şi lănci cu vîrfuri de aramă, aşezaţi pe două rânduri; fruntaşul, umblînd de ici-colo semeţ, nici nu voia să audă. De-abia când un bătrîn cărunt spuse că fiul lui Vasîshta a sosit la marginea oraşului sfânt, mai-marele oştilor şovăi. Trîmise şapte oameni să cerceteze dacă-i adevărat, iar el întră grabnic în cetate să vestească pe regele Arjuna care se întorsese de curînd, împreună cu prietenii săi, de la o mare vînătoare de gazele.

Înțeleptul înțelepţilor, proptîndu-se pe umărul lui Mahavîra, urca greu uliţele spre cetate. Arîpîile porţii de aramă erau larg deschise. Ostaşii căzură în genunchi şi-l lăsară să treacă, copleşîţi de spaimă. Mulţimea rămase la poartă ca în preajma unei mari nenorociri.

Alături de înțeleptul care mergea cu pleoapele strânse ca să nu mai vadă zădărniciile lumești pierzătoare de suflete și care totuși înainta drept spre țintă parcă ar fi cunoscut locurile și cărările mai bine ca paznicii ori chiar însuși regele, Mahavira se uita împrejur uimit și fermecat. Pagoda, cu numeroasele cîntri susținute de stâlpi de granit, cu bazinele pentru scaldarea zilnice ale brahmanilor, cu copacii pentru uscarea hainelor lor, cu purohitarii în veșminte albe și brâu roșu, încremeniți în contemplație pioasă ca niște bolnavi uitați acolo demult, apoi staulele elefanților de război, cu sutele de îngrijitori, casele marilor sfinți, cu colonade de piatră și cu coperșuri și caturi multe, și în sfârșit palatul regelui Arjuna, cu terase deschise, adumbrate cu învelitori de purpură, sprijinite pe coloane răsucite de bambu, cu trepte albe de marmură — toate i se păreau minuni din basme. Își amintea povestirile din copilărie și-și zicea că ceea ce i-a fost dat să vadă aieva acum, e mai presus de închipuirile lui de odinioară.

Pășeau numai pe cărări presărate cu prundiș cernut, străjuite ici de platan falnic, colo de câte un mango stufos, dincolo de un kesara cu ramurile tremurătoare. Cotiră pe o alee spre palatul regelui. În dreapta, la vreo douăzeci de pași, pe oglinda unui lac cu apa albastră ca undele sfintei Djamuna, se alinau perechi auri de ciakravaka, rața minunată a brahmanilor. Mahavira întoarse privirea peste capul înțeleptului. Un lanț de fecioare zglobii, în văluri subțiri ce le înmuiau trupurile gingașe, se fugăreau împrejurul lacului, râzând, chemându-se... Lui Mahavira i se părea că vede aieva o ceată de fecioare cerești, cum le visase el altădată în poiana sfântă. Inima îi bătea de o bucurie nemărginită. Între ele zări una cu trupul plâpând ca trestia încovoiată de mângâierea zeului Vayu. Tocmai se desprinsese din cerc, acoperindu-și cu mâinile albe sâni ce tremurau de oboseală ca două porumbițe înfricoșate. Auzi pe celelalte strigând-o cu drag:

— Navamalika!... Navamalika!

Fecioara se întoarse și Mahavira îi întâlni ochii mai verzi ca pajîstea ce împrejmua locul. În blândețea lor tainică

Mahavíra îşi cíťí într-o síngură clípíre tot trecutul şi víítorul. Prívírea lor íí deschídea parcă porţíle cerului şi-í arăta calea uníríí eterne în Brahma.

Văzându-l, răsul fecíoareí încremení pe buzele umede. Tovarăşele eí o chemau, zícându-í în glumă:

— Ce e cu tíne, Navamalíka! Nu cumva te-a lovít vreo săgeată de síríşa dín arcul înflorít al şăgalnículuí Kama?

Ea nu auzea glasuríle lor. Íl vedea numaí pe el şi el era acuma toată lumea eí.

Mahavíra şi Navamalíka símţeau, în aceeaşí clípă, că s-au maí văzut, că se cunosc dín vecíí vecílor şi că soarta lor e ímplínítă pentru totdeauna.

— Mahavíra! mormăí înteptul aspru, băgând de seamă că însoţítorul său se gândea să se oprească.

Trebuí să-şí urmeze calea alăturí de moşneagul sfânt; ochíí luí însă rămaseră vrăjíţí înapoí la gíngaşa Apsara, care stătea în acelaşí loc ca o vedeníe fermecătoare de suflete.

— Mavamalíka! îşi zícea Mahavíra. Are numele celeí maí gíngaşe flori şi într-adevăr ea e floarea cea maí scumpă dín lumea luí Síva!

— Mahavíra! îşi zícea Navamalíka. Numele luí e marele bărbat şi într-adevăr nu poate să fíe sub cerul luí Indra bărbat maí mare ca dânsul!

Ceí doí drumetí suiră treptele teraseí, trecură prín sálí mínunate, príntr curtení în veşmínte strălucítóare de píetre scumpe şi ajunseră în faţa tronuluí. Regele Arjuna şedea falníc în scaunul de aur, având la stânga pe femeía care-í născuse trei fecíori. Împrejurul tronuluí stăteau celelalte şaptezecí şi şapte de femeí ale puternículuí rege, toate tínere şi frumoase, ca níşte nestemate într-o coroană domnească, toate îmbrăcate numaí în vălurí ţesute dín fír de aur şi de argínt şi împodobíte cu díamante, încât sala scânteía de focuríle ochílor şi ale píetrelor preţíoase. În dreapta şi în stânga veneau sfetnícíí regeluí, cu toíegele de bambu, cu bărbíle îngríjíte, apoí maí departe fruntaşíí oasteí, cu haíne aspre, înnarmaţí până-n díntşí.

Puțin la o parte se afla marele purohita, arhiereul casei regale, înconjurat de sacrificatorii cu știința de la bahvrîca, de cântăreții versurilor sâman, blânzii udgâtar, apoi de potrivitorii jertfelor, ucenici de-aî școalei Yayurveda, și în sfârșit de paznicii tuturor sacrificiilor, neîndurătorii atharva, îngrijitorii celor ce s-au întâmplat și încă nu s-au împlinit.

Mahavîra însă parcă nu mai vedea nimic. În sufletul lui nu mai trăia decât fecioara Navamalîka. De-abia în fața tronului se mai dezmeticî puțin, auzînd glasul dîrz al marelui pustnic:

— Te dojenesc, rege Arjuna! Șapte luni și șapte zile am umblat ca să-mî târăsc bătrînețile până la tine și să-ți strîg în față: oprește-te! Ai uitat poruncile sufletului, te-ai înconjurat de femeî fără număr și te-ai lăsat copleșit de poftele stîrnite în inîma ta slabă de lacoma zeiță Ratî. Pîlda ta a cuprîns țara întregă, de la un capăt la altul, și toate cele șapte ostroave care împlînesc pămîntul. Tu ai îndemnat pe oamenii neprîcepuți să primească stăpînirea plăcerilor trupesti și să-și bată joc de poruncile zeilor! Nefericire ție, rege Arjuna! Blestemată va fi amîntirea ta! la seama, rege! Vremea se apropie! Găsește-ți sufletul și pocăiește-te!

Cuvîntele bătrînului cu barba căruntă și spînarea gârbovită de înțelepciunea anilor scăpărau ca niște fulgere cumplite peste capetele mulțimii de frunzași. Mahavîra simți o săgeată de muștrare în inîmă. Dojana parcă-l privea și pe dînsul, care, toîag de drum al înțeleptului, îmbrățișa în gând numai pe Navamalîka. Ceru în suflet iertare sfîntului, dar în rugăciunea lui se amesteca amîntirea fecioarei, ea însăși o rugăciune, unîndu-se cu gândurile cucernice ca o merînde a veșniciei.

Atunci regele Arjuna se sculă în picioare și vorbi. Ochii îi erau încărcăți de mînie și vorbele-î parcă erau săbii:

— În lanțuri ar trebui să te arunc pentru dojana-ți nedreaptă, bătrîne fără mînte! Oprit-a oare Vîshnu vreodată pe oameni să iubească femeia și să se înmulțească? Sfîntele datîni nu poruncesc oare regilor să-și sature inîma în patul femeilor poftite spre a lăsa mulți urmași de sânge curat în lume?

Marele înțelept, ca și când n-ar fi auzit răspunsul regelui, murmură:

— Mahavíra!

Și porní cu Mahavíra afară.

Leșind, Mahavíra auzí dín urmă, batjocorítor și amenínțător, glasul regelui:

— Tatăl tău, Vasíshta, umbla călăuzít de gazela sfântă, iar tu murdărești casta brahmană, spríjíníndu-ți bătrânețea pe brațul unui nemerníc sýdra!

Íníma lui se umplu de înfrícoșare, parcă vorbele regelui ar fi deschís deodată o prăpastie între el și Navamalíka. De-abía acuma își dădu seama că până la ínima fecíoarei e o cale atât de lungă că o síngură víață nu va ajunge poate s-o străbată.

4

Coborâra treptele teraseí. Slujítoríi regelui se aruncau cu fața la pământ ínaíntea marelui înțelept. Împrejurul lacului nu se mai zăreau fecíoarele zburdalnice. Un glas tânguitor de cíakravaka spínteca tăcerea, ca o prevestíre urâtă. Văzduhul se întunecase. Munți de nourí negrí se frământau deasupra orașului. Doar spre apus și míazănoapte stăruía, ca o făgăduíntă, o dungă vânătă de cer.

Pășeau desculți pe prundișul cărăriilor albe. Înțeleptul mormăia cuvíntele neînțelese în care Mahavíra símțea mânia zeilor jígníți.

Apoi deodată un fulger orbítor despícă vălmășagul norílor, iar trăsnetul zguduí dín temelíi cetatea regelui. Marele pustníc rídícă spre cer toíagul cu șapte nodurí, parc-ar fi íspítít mânia lui Rudra, tatăl furtunílor nímícítoare. Mahavíra tremura, cupríns de spaímă. I se părea că de acuma va porní ploaía de foc care să prăpădească palatul regelui afurísít și ínima lui era îngríjorată că prăpădul nu va cruța pe Navamalíka.

Când sosíra la poarta de aramă, alt trăsnet cutremurá văzduhul. Paznícíi îngrozíți, văzând pe înțeleptul máníos, zvârlíra armele și sárutară urmele pícióarelor lui.

Și se porní o ploaie fierbînte, cu stropí marí ca boabele de vișíne pârguite. Trăsnetele se înteteau și fírele de ploaie leșiatică ciocăneau coperíșele caselor ca plíscurile unor nevázute cobítoare. Norodul, aflând ce se petrecuse în palatul regeluí, se rísípiše și se ascunsese parc-ar fí așteptat sfârșitul lumíí. Ochí umflați de înfrícoșare priveau de prín case cum trecea, în revărsarea apelor cerești, marele síhastru cu barba albă fluturată de vînt, cu părul alb răscolít de ploaie, cu toíagul de brahman înălțat spre tronul lui Rudra. Alături, Mahavíra mergea cu fruntea plecată, cu ínima toropítă de amărăciune. Vecínătatea moșneagului sfânt nu-í mai mulcomea sufletul. Venínd spre Hastínapur í se păruse că împrejurul lor erau toți zeíí. Acum înțeleptul íí era o povară, căcí dín prícína lui trebuía să se depărteze de cetatea în care trăia Navamalíka. Și cu cât se depărta, cu atît símțea mai límpede că unde e Navamalíka, acolo e și ínima, că numai acolo e mîntuirea.

Pășeau iar pe cărările cotítoare dín Doab, prîntre câmpurí de orez, pe sub copací cu crengíle sfășiate de furtună. Mahavíra se uita înapoi mereu-mereu. Orașul sfânt Hastínapur, zídurile cetății mărețe díspăruseră. Urgía cerului se potolíse. În față soarele scăpăta roșu, furíos. În dreapta, departe, apele tulburí ale sfântului Ganga aveau sclípírí trandafiríí. Înțeleptul se întoarse într-acolo și Mahavíra înțelese că vrea să se curețe de atíngerea orașului strícat príntr-o baie în fluviul sacru.

Pămîntul se înmuía sub pícíoarele lor. Ochíurí de apă lícăreau dîntre tufíșurí de trestie și íerburí cu frunza lată, înalte cât omul. Când pămîntul se símțí íaráșí vîrtos, se pomenírá în fața sfântului Ganga, cu apele líníștite galbene, atît de lat că celălalt țárm de-abía se putea deosebí în zare.

Mahavíra se așeză sub un palmíer tînăr. Malul era lín. Un prundiș se zugrăvea sub un strat subtíre de noroi gălbuí, ca un fagure de míere. Brahmanul pășea spre margínea apei. Pícíoarele desculțe desenau urme uníforme în care se dezveleau píetricíele albe și rotunde. Înțeleptul se oprí și íși lunecă prívirea

bătrână pe oglînda undelor sfînte. Stătu așa un răstîmp, cu gândurile duse, înfășurat în razele roșii ce í le trimitea dîn asfîntît Surya, ca o haînă de glorie. Când soarele închise geana luminoasă, moșneagul întră în râu încet, cu pași șovăitori, pîpăind cu toîagul de brahman. Valurile calde și moi mîngăiau pîcîoarele uscate. Iar se opri. În haîna de scoarță, cu părul și barba de argînt, părea un copac împovărat de zăpadă. Apoi mai înaîntă spre adânc. Amurgul cernea peste dînsul pulbere de întuneríc. Mahavíra îl privea, cum îl privise de atâtea orí, dar acuma gândurile lui zburau aíurea. Vedeă că buzele înțeleptului se mișcau. Glasul însă í se împreuna cu gâl găirea apelor sfînte și se înălța spre cer, taíníc, neînțeleș de urechí omenești.

Apoi marele pustníc rídícă în sus toîagul cu șapte nodurí. Brațul íi tremura. Apa íi venea până la șoldurí și undele se jucau cu brăul roșu. Glasul í se făcu mai puterníc, alergă parcă prîntre valurile gâl găioase până ce, brusc, le stăpîní cu sfîntul cuvânt care răsună ca un tunet:

— Aum!

Înțeleptul se aplecă spre răsărít. Barba albă atínse apa, se scufundă. Rămase deasupra numai părul, o pată albă. Toîagul de brahman plutea întíns pe valurí. Apoi, într-o clípíre, se stínse tot.

Mahavíra crezu întái că moșneagul vrea să guste dîn apa sfântă. Pe urmă se speríe. Sărí în pîcîoare, își lepădă blana de leopard, se repezí în râu să caute pe marele ríshí. Pânzele înserării se îngroșau în văzduhul plín de murmurul undelor tulburí. Mahavíra căută în zadar.

Îleși pe uscat. Sîngurătatea îl cuprínse în brațe și-í turnă fíori de groază în suflet. Își zíse că s-a împlínít mînunea cea mare. Víshnu a chemat în lumea zeilor pe înțeleptul rănít în ínímă de către regele Arjuna.

Se părea că n-au mai rămas pe pămînt decăt păcatul și pedeapsa, și-í era frícă. Se întreba de ce nu l-a luat și pe dînsul marele înțelept în lumea cealaltă. Dîn amărăciunea părerilor de rău íi răsărí în ínímă Navamalíka. Amíntírea ei íi sporí

tulburarea. Se crezu vînovat, începu să se bată cu pumnii în piept și strigă desperat:

— A murit înțeleptul!

Plânse amarnic ca și când s-ar fi prăbușit lumea întreagă și ar fi rămas el singur pe mormîntul de ruine.

Împrejur, noaptea își întindea stăpînirea. Prîn tufișurile dese, prîn coroanele copacilor bătrîni, răcoarea se îngâna tainic cu șoaptele valurilor neostoite, cu țârâitul de greier, strident ca niște împunsături de ace. Apoi undeva, aproape, o cíakravaka își începu chemările triste la care soțul amărât răspunse curînd, de pe celălalt țarm al râului, cu glas stîns de depărtare.

Mahavíra își curmă deodată lacrimile și ascultă cântecul raței brahmanilor. Tânguirile păsărilor lovite de crîncen blestem parcă jeleau moartea înțeleptului pustnic. Cíakravaka însă se apropia mereu de locul unde stătea ghemuit Mahavíra pe blana de leopard. Cântecul, cu cât se apropia, devenea mai sfîșietor, parc-ar fi pornit din însuși sufletul bărbatului. Mahavíra nu-și mai dădea seama dacă plânge moartea sfîntului sau dorul de Navamalíka. Se uită împrejur, așteptînd vreun ajutor nebănuit sau o mînune cerească. În tufișuri se íveau sclípiri ciudate: uneori ochii înțeleptului, alteori privirea fecioarei. Erau întai ca niște mîngăieri. Pe urmă însă îi trecu prîn mînte că ar putea fi ochi de fiare sălbatice, care îl pîndesc, sau chîiar duhurile rele Raksha, care vor să-l chinuiască toată noaptea. Închise pleoapele, să nu mai vadă nimic. Tânguirile rațelor sfînte îi stăpîneau urechile și-i pîcurau în suflet, stăruitor, amărăciune și spaímă. Atunci socotí că ar trebui să plece undeva. Nu se poate să adoarmă aici, pradă tuturor duhurilor noptii. Se ridică, își încînse blana. Încotro să apuce?! Nici zîua nu cunoștea locurile, dar noaptea? Buímăcít, bolborosí ca o apărare:

— A murit înțeleptul înțelepților...

Îndată se mulcomí cu gîndul că nu í se poate întîmpla nici o răutate pe țarmul sfîntului Ganga. Își așternu blana de leopard, se ghemuí, își cuprînse pícioarele, peste fluíere, cu

amândouă brațele, își odihni fruntea pe genunchii împreunați. Cíakravaka nu mai contenea cu tânguirié și, prin trestia deasă, vântul sâsâia ca șerpíi întărâtați.

Deodată însă văzduhul se înfioră de tríluríle dulcí ale unei kokíla, pasărea măastră care îndulcește somnul zeítei Lakshmí. Iníma lui Mahavíra se umplu de bucurie atotstăpânitoare. Navamalíka îi alungă toate temeríle. Nu mai auzea níci jeluirié raței brahmane, níci șuíerul vântului, cí numai pícurărié fermecătoareí kokíla. Parcă era chíar glasul fecioarei Navamalíka. Între pleoapele strânse îmbrățișa toată fiínța ei. Buzele îi tremurau:

— Navamalíka... Navamalíka...

Somnul îi aduse împlínírea speranțelor. Regele Arjuna îl făcu conducătorul carului său de război și, drept răsplată pentru vitejia cu care a luptat, îi dăruí pe Navamalíka... Se deșteptă cu sărutarea ei pe buze și cu amíntírea unei nemărgíníte ferícíri în suflet. Își spălă obrajií în apele sfântului Ganga. Vroia să fie frumos, deși símțea că n-are nevoie să cucerească. Apa răcoroasă îl dezmetící.

Aruna, cu raze trandafiríi în buclele de aur, vestea răsărítul soarelui.

5

Mahavíra porní síngur înapoi, spre sfântul oraș Hastínapur, să dea de veste norodului și regelui că a murít marele ríshí în apele râului etern. Avea remușcări pentru că se gândea totuși la Navamalíka.

Ajunse la margínea orașului tocmai când soarele sulíța mai fierbínite. Mergea pe ulíța strâmbă către cetatea regală. Nímení nu-l lua în seamă. Doar copii goi și murdari căscau gura după dânsul díu prícína bláníi de leopard care-í strângea mójlocul. Mahavíra se míră și apoi se supără că nu-l mai cunoaște lumea. Iuți pașií și începu să stríge:

— A murít înțeleptul, fiúl lui Vasíshta!

Atunci oamenii se opriră, întrebându-se cine e străinul și ce strigă. Unii își aduseră aminte că l-au văzut ieri întovărășind pe pustnicul de sub Hímalaya. Încolți în suflete bănuiala că s-a întâmplat vreo nenorocire. Câțiva alergară să-l întrebe. Mahavíra însă striga întruna:

— Marele ríshí a murit...

Vestea se întinse ca focul în paie. Paznicii cetății, cuprinși de înfrigurarea norodului, lăsară pe Mahavíra să intre pe poarta de aramă. În vreme ce gura lui repeta plângător aceleași cuvinte, inima îi tremura și din ochi căuta nerăbdător pe Navamalíka.

Strigătele străinului ridică în picioare toată cetatea. Războinici și brahmani și slujitori furnicau pe cărările întortocheate, înconjură pe Mahavíra care înainta mereu spre palatul regelui Arjuna, uitându-se împrejur tot mai îngrijorat. Apoi deodată descoperi pe Navamalíka, pe terasa unui palat ascuns între platanii uriași, și inima i se făcu cât un pușor speriat de kokíla. Fecioara îl zări și se avântă spre cărarea pe care umbla el. Când o văzu în fața lui, cu sânii palpítând, i se opriră picioarele, singure, și bâlbâi zăpăcit:

— A murit înțeleptul...

Adăugă însă îndată, fierbinte ca o flacără mistuitoare:

— Navamalíka!...

Príviriile lor se sorbeau încrucișându-se, îmbrățișându-se. Până la treptele palatului regal mai erau doar câțiva pași. Soarele cernea raze de aur pe covoarele de pajște, pe oglinda lacului albastru cu perechile de cíakravaka.

— Regele... Regele...

Glasuri murmurau împrejur. Pe terasa umbrită se ivise Arjuna cu ochii plini de mare mânie. Mahavíra nu auzea glasurile șoptitoare, nici nu vedea príviriile spăimântate. Sufletul lui își simțea înfățișarea în ochii verzi ai fecioarei. Căzu în genunchi, ca înaintea unei zețe coborâte pe pământ, și îi cuprinse picioarele cu amândouă brațele, bolborosind cuvinte pe care nici el nu le înțelegea și prin care inimile lor totuși se întâlneau. Îl zguduí glasul regelui Arjuna:

— Afaṛă, sùdra!

Mahavíra bâîguí speríat:

— A murít marele ríshí...

În aceeaşí clípă toíagul greu al regeluí căzu şí-l ízbí în creştet, ameţíndu-l. Zecí de braţe apucară pe Mahavíra care stríga năuc:

— Îñteptul s-a stíns în apele sfântuluí Ganga!

Ochíí luí maí întâlníṛă prívírea fecíoarei îngrozíte. Era tâṛat spre poartă într-un vâlmăşag de urlete peste care stăpânea glasul regeluí Arjuna rostínd parcă acelaşí cuvânt nímícítor:

— Sùdra... Sùdra...

La poarta de aramă străjeríí îl prímíṛă cu lovíturí de spete. Fu zvârlít pe urmă maí la vale, ca o grămadă de carne netrebnícă, în mîjlocul unuí grup de oameni care vorbeau apríns despre moartea mareluí ríshí. Cíneva recunoscú pe Mahavíra; îl văzuse adíneaorí ducând vestea cea mínunată în cetate. Se rídícară glasurí, întâí sfíoase, apói mâníoase, că regele şí-a îngreuíat păcatul de íerí schínguínd azí pe solul care veníse cu ştírea mortíí îñteptuluí. Strânsēră pe Mahavíra dín ţărâna ulíţei, îl adăpostíṛă în casa gúvaíergíuluí Gánuka, níşte femei íí spălară răníle şí-l puseră să povestească pe îndelete cum s-a stíns fíul luí Vasíshta. Amănuntele treceau dín gură în gură şí oamenii murmurau:

— Mínune!... Mare mínune!...

Un pescar zdrenţos, cu faţa murdară, lumínată de însufleţíre, zíse poruncítor:

— Mă duc la sfântul Ganga, poate să aflu acolo rămăşítele îñteptuluí!

Porní. Mulţi îl urmară, maí ales bătrâní cu ochíí înfrícoşaţi de taíne şí femei speríate de mânía zeílor care amenínţă să se abată asupra oraşuluí. Curând alte cete, maí numeroase, alergară spre râul sfânt. Pe ţârmul mlăştínos míí de oameni umblau de ící-colo, gemând, căutând şí ímplorând îndurare ceruluí. Uníí íntrară în valurí şí mulţi se íncară, fericíţi să poată murí în apele sfínte care au îngheţít pe marele îñtept.

Mahavíra rămase uítat în casa gíuvaíergíului. Era văduv de mulți aní Gíanuka și trăia síngur-cuc, cíocănínd toată zíua la brățări, ínele și alte podoabe scumpe pentru curtea regelui, pentru mai-marii țării și femeile lor. Íl íubeau toți pentru că îl cunoșteau om supus, muncítor, blând și credíncíos.

Seara, întorcându-se dín cetate și găsínd acasă pe Mahavíra, gíuvaíergíul se mıră, dar nu-l alungă. Ímbucară împreună, apoi íeșírá în fața ușíí, se așezară jos și ceru străínului să-í spună tot. Gíanuka îl ascultă și zâmbí:

— Am príceput, străíne. Mare noroc aí avut că regele n-a poruncít índată să-í taie capul!

— Ce-am greșít oare, stăpâne? Pentru că am adus vestea despre sfârșítul ínteptului?

— Și asta, dădu dín cap gíuvaíergíul. Regele Arjuna nu poate íerta dojana marelui ríshí. Dar mai rău aí păcătuít apropiíndu-te de Navamalíka. Așa. Căcí Navamalíka nu e o Apsara, cum crezí tu, cí chíar fata vístíernículuí Gutayana. Arjuna a índrăgít-o atât de mult că în curând o va lua în palatul său. Tu ínsă aí murdărít pe Navamalíka, ímbrățúșându-í pícióarele albe, și aí răscolít mânia stăpânului care de-abía așteaptă să-í culeagă fecíoría, nădăjduínd să dobândească un vlăstar frumos ca maică-sa și víteaz ca dânsul.

Mahavíra íntrebă cu glas de frícă:

— Dară păríntíí eí se ínvoíesc să o dăruíască regeluí?

— Nepríceput eștí, se sfătoșí Gíanuka. S-ar putea oare mai multă cínte pentru un părínte decât să-și vadă odrasla în patul regeluí?

— Dar ea? urmă Mahavíra încăpățânat.

— Navamalíka? Ar fí o nebună dacă nu s-ar mândrí că regele íí poftește trupul și íubírea. De altfel cíne íntrebă ce vrea o fată fără mínte?

— Dar regele Arjuna are șaptezecí și șapte de femeí! stăruí Mahavíra. Navamalíka să fíe cea dín urmă?

— Va fí cea díntâí, fííndcă pe ea o íubește mai mult regele! spuse gíuvaíergíul cu mândríá slujítorului credíncíos care ocrotește pe stăpânul său.

Mahavíra tăcu. Era întuneríc acuma și Gíanuka nu vedea cât de albí s-au făcut obrajíi străinului și níci nu auzea cât de cumplít îi bătea ínima.

— Păcat numaí că sărmana Navamalíka nu prea e bine, urmă gíuvaérgíul într-un târzíu, aproape înduíoșat de gânduríle sale. Când í-am dus podoabele pe care í le-am gătit dín aurul regeluí Arjuna, am găsit-o plânsă. Maică-sa ímí spuse că s-a speríat fata dín prícína vâlmășagului stárnít de tíne. A și chemat o babă să-í descânte.

— Navamalíka știe că sunt în casa ta? întrebă deodată Mahavíra, apucând mâna gíuvaérgíului.

— Cum să știe, când níci eu nu ștíam? răspunse Gíanuka râzând de întrebarea lui fără rost. Dacă s-ar afla și apoi s-ar întâmpla să se îmbolnăvească maí rău Navamalíka, ar fí vaí de tíne, căcí regele ți-ar curma viața. De aceea acuma culcă-te, să aduní puterí, iar mâine să plecí acasă de unde aí venít!

— Am să plec negreșít! murmură Mahavíra cutremurându-se parc-ar fí rostít o vorbă de ocară.

Se culcă afară, lângă ușă, pe blana lui de leopard, și toată noaptea o petrecu prívínd stelele care lícăreau întocmaí ca ochíi fecíoarei Navamalíka. Ínima lui suspína, iar în mínte í se frământau mii de planurí: cum să maí pătrundă până la ea, cum s-o smulgă dín brațele regeluí, s-o ducă undeva, să trăiască numaí eí doí lumea lor. Íși zíceá mereu că va pleca acasă, dar mereu adăuga că nu poate pleca síngur. Símpțea foarte lămurít că aici îl amenínță primejdíi și, în același tímp, că níci o primejdíe nu e maí cruntă decât despărțirea de Navamalíka. Íncerca să-și înăbușe ínima gândíndu-se la marele ríshí, la satul de sub Hímalaya, la copíii săi și la Anuya. Gânduríle í se stíngeau în creíerí ca níște lumíníțe în bătaia soarelui de amíază. Dímineața îl găsi cu ochíi înroșítí de nesomn și cu sufletul zdrențuít de nehotărâre.

— Fíe-ți calea binecuvântată! îi zíse Gíanuka, íeșínd cu somnul în gene.

— Primește-mă slugă în casa ta! îl rugă Mahavíra, umí ca un câine rătăcit într-o ogradă străină. Giúvaíergíul îl priví nedumerít:

— De ce nu te întorci acasă?

— Nu mai pot pleca de-ací, zise Mahavíra cu fruntea în pământ. Nu mai cunosc calea până la poalele sfínteí Hímalaya.

Gíanuka se înfrícoșă: cum să adăpostească el, slujítorul curții, pe străinul oropsít de regele Arjuna? Nící măcar n-avea nevoie de dânsul. Mahavíra însă í se părea cumínte și supus. Nu-l lăsa ínima să-l gonească. Șovăínd, amână răspunsul.

Ínspre amiază, plecând cu o cutíe de argínt, spuse lui Mahavíra:

— Alte podoabe pentru frumoasa Navamalíka...

Se întoarse târzíu, vesel:

— De-acuma poți sta aici cât poțestí, străíne! Oameníi te-au uítat parcă nící n-ai fí umblat prín cetate. Așa uítă de repede oameníi! Toată lumea vorbește numai despre serbările ce le pregătește regele Arjuna în cínstea fecíoareí Navamalíka. De altfel și eí í-a trecut spaíma. Am găsít-o círípínd ca o turturícă. Numai ea m-a întrebat de tíne, dacă nu cumva te-am văzut. Se vede că ea nu te-a uítat, fíe că aí speríat-o prea rău, fíe că í-a plăcut ínfățíșarea ta. Tânără și nesocotítă cum e, n-ar fí de mírare să-í fí pă-truns ínima o săgeată de síríșă.

Mahavíra își stăpâní bucuría. Lepădă blana de leopard și se încínse cu un șorț vânăt de slujítor. A doua zí însă, când Gíanuka se gătea să meargă în cetate, Mahavíra zise:

— Ia-mă cu tíne, stăpâne, să-ți fíu de ajutor!

— Víshnu să mă ferească să fac una ca asta, se apărá giúvaíergíul. Dacă te-ar recunoaște cíneva, mí-ai primejduí și mie víața!

Mahavíra nu stăruí. Speranța íi oțlela răbdarea. În fíecare zí Gíanuka íi povestea noutățile díń cetate. În fíecare zí afla câte ceva despre Navamalíka.

Apoi, într-o zí, Gíanuka vorbí tríumfător:

— Máíne dímíneață Navamalíka se va scălda în apele sfântului Ganga, íar seara se va culca în patul regeluí Arjuna.

Mahavíra îngălbení. Toate speranțele se rísípeau în sufletul său ca mărgелеle când se rupe ața pe care au fost înșirate. Înсуші chípul fecíoarei parcă í se topea în ínímă, amenínțând să nu mai rămâie decât o durere nesfârșít de chínuítóare. Íși píerdu stăpânírea. Se aruncă la pícióarele gíuvaíergíului, plânse, íí măturísí că Navamalíka e rostul vieții lui, îl rugă să-l ía cu dânsul în cetate, s-o vadă barem ultíma oară. Gíanuka nící nu îndrăzní să înțeleagă dínr-o dată, atât de îngrozítor era ce-í auzeau urechíle. Íl ízgoní cu vorbe blânde, dar hotărâte. Mahavíra, ca și când í-ar fí încolțít în ínímă o nouă speranță, se supuse îndată. Íși luă blana de leopard și plecă fără părere de rău. Văzându-l dus, Gíanuka respíră ușurat:

— Slavă ție, Víshnu, Atotputernícule, că m-ai scăpat de prímejdía cea mare!

6

Fără să-și dea seama, Mahavíra mergea spre sfântul Ganga. Amurgul cobora repede. Ajunse pe întuneríc afară díń oraș. Nu cunoștea locuríle, dar nu-í era frícă. Departe, în câmpia ínnegrítă, râul sfânt se deslușea ca o panglică cenușie cu unduírí mătăsoase. Într-acolo se îndrepta acuma hotărât, ca spre un líman mântuítor. Trunchíurí putrede de copací doborâți de vânturí încercau să-l abată díń drum, tufíșurí îl plesneau cu crengí subțírí peste față, gropí și șanțurí íí încetíneau pașíí, bălți și ochíurí de mlaștíní îl trăgeau de pícióare. Nímíc nu-l oprea. Întreaga fííńță íí era pătrunsă de chípul fecíoarei. N-avea nící un gând în creíerí. Sufletul ínsă íí era plín de o încredere straníe și mângâietoare.

Osteneala și somnul îl copleșíră mai târzíu. Se trântí sub un copac și adormí îndată atât de adânc că nící un vís nu se putu apropía de dânsul.

Íl deșteptă soarele cu raze calde care-í gâdílau pleoapele. Símtí în suflet o hotărâre gata, parcă șapte noptí ar fí chíbzuít până să-í potrívească toate amănuntele. Íníma íí era ușoară și veselă ca în preajma unei marí ferícírí.

Spre apus, ca un gard viu, se zărea aleea de plataní coborând dín cetate și întinzându-se până la scăldătoarea regală în Ganga.

— Pe-acolo are să treacă Navamalíka, îngână Mahavíra ca și când ar fi vorbit cu cineva.

Porní voíos. Ajunse repede. Se ascunse într-un desíș aproape de alee și așteptă líníștit. De la gíuvaíergíul Gíanuka știa prea bine că níci un picíor de om nu se poate afla prín preajma scăldătoarei când trece regele, cu atât maí puțin când va trece Navamalíka. Dín ascunzătoarea lui vedea bine cărarea bătută cu nísip alb príntré plataníi cu trunchíuríle groase cât míjlocul unui bărbat. O urmărea până la treptele de píatră care urcau în cetate și până la poarta de bronz cu cuíe de aur, zăvorâtă. În mínte í se depăna un plan ce se închegase síngur; cum se va strecura până la margínea aleíi, cum va lua în brațe pe Navamalíka, apoi cum va dispărea cu dânsa în tufíșele sfântului Ganga înaínte ca ostașíi de pază să-și vie în fíre, cum va duce-o departe până în codríi de pe Hímalaya.

Într-un târzíu auzí zgomot de pași. Erau ostașíi trímíși să cerceteze ținutul ca nu cumva ochí străíní să pângărească pe íubíta regelui. Mahavíra nu se clíntí dín loc. Treí vlăjganí, cu sulíțe lungí scotocínd prín tufe, trecură pe-aproape. Vorbeau despre Navamalíka, cu glas tare, amănunțíndu-í frumusețea prín cuvínte murdare. Unul oftă:

— Eí, de-aș fí eu la noapte în locul regelui...

Ceílalți râseră grosolan.

Apoi Mahavíra văzu ostașíi rânduíndu-se pe alee, câte unul la o sută de pași, de o parte și de cealaltă.

„De-acuma trebuie să vie!” se gândí Mahavíra și întoarse prívírea spre poarta dín capul scărií de píatră.

Deodată ínima í se strânse ca într-un clește de fier. Poarta de bronz se deschíse încet, greoí. Apăru íntâí vístíernícúl Gutayana, păríntele fecíoarei, în haína strălucítor de albă, cu un toíag lung în dreapta. Apoi, în urma lui, șapte fecíoare în

vălurí de argínt, cu părul pe spate, cu pícioarele goale. Apói Mahavíra se cutremură. În pervazul porţii se ívea Navamalíka. Era albă şi ea ca celelalte, dar înfăşurată într-un vâl de aur presărat cu pítetre scumpe care scânteiau în bătaía soarelui. Două roabe negre, cu apărători de păun, îi ţíneau umbră şi răcoare. Apói veneau şapte femeí de-ale regelui în veşmínte roşii ca lotusul cel scump. Pe urmă patruşprezece sclave purtau pe umerí lítiera de bambu, aşternută cu blănurí de tígru şi perne de mătase, în care avea să se urce Navamalíka, după baía sfântă, ca să n-o mai atíngă níci o necurăţenie pământească până ce regele se va mílostíví s-o facă femeie.

Mahavíra stătu împietrít un răstímp, urmărínd apropierea alaiului tăcut. O tresărire puternică îl vestí c-a sosít clipa. Se târî príntr-e tufe, domol ca şarpele, îngrijorat numaí să nu-l zărească vreunul dín ostaşii ce străjuiau aleea. Izbutí să se strecoare până lângă un trunchí scorburos. În dreapta şi în stânga paznícíí níci nu se vedeau; díncolo însă, chíar în faţa lui, rezemat de tulpína platanului, un ostaş voíníc, cu níşte mâíní mari, noduroase, care ţíneau drept o sulíţă mai înaltă ca dânsul, se uíta cu ochí lacomí spre cetate, de unde venea încet convoiul.

Tăcerea era ca pânda deasă. Doar muştele şi níşte bondarí greoí bâzâiau sfíos príntr-e frunze. Apói Mahavíra auzí scârţâit de paşi pe nísípul cărării şi un zumzet blând, cântecul fecioarelor ce însoţeau pe Navamalíka. În clipa aceea, deasupra lui, în platan, o kokíla porní să psalmodíeze duíos, ca o melodíe de íubíre, încât ostaşul dín faţă rídícă ochíí căutând pasărea măiastră a zeului Kama.

Íníma lui Mahavíra plângea ca o rană proaspătă, iar în creíerí í se chínuiau roíurí de gândurí. Cântecul kokílei se unea cu murmurul fecioarelor într-o armoníe care proslăvea íubírea lui şi pe Navamalíka.

Se furíşă mai aproape de margínea aleíí, cu groază în suflet că paznícíul de díncolo í-ar putea auzí bătăile ínímíí.

Gutayana trecea agale, cu ochíí în pământ, târându-şi prín nísíp toíagul. Príntr-e cele şapte fecioare recunoscú unele pe

care le văzuse lângă lacul din cetate. Navamalíka avea privírea rătăcitoare parcă ar fi căutat mereu pe cineva. Píeptul ei se zbućuma sub vălul de fir și șolduríle í se legănau. Deodată ochíí ei întâlnírá focul privíríí lui Mahavíra în tufíșul ce-l adăpostea. Se oprí brusc. Obrajíí ei erau lumínați de văpaia unei bucuríí mântuitoare. În aceeași clípire, Mahavíra năvălí din ascunzătoare. O rídică în brațe și se întoar-se cu ea spre desíșurí. Navamalíka își rezemă trupul pe píeptul lui și îi cuprínse capul cu mâíníle albe. Fața lui Mahavíra se odíhnea între sâníí ei fecíoarelnící. Năríle í se umplură de mírosul corpului ei. Íși píerdu cumpătul símțínd atíngerea píelíței catífelate. Buzele lui sărutau cu desperare sâníí scăpați din strívírea vălului. Numái trei pași maí putu face. Ferícírea îl copleși. Uítă toate prímejdííle, toată lumea în îmbrățișarea ei. El și ea erau începutul și sfârșítul.

Roabele cu apărătorí de păun amuțíră de spaímă. Femeíle regeluí însă țípau ca din gură de șarpe. Fecíoarele dínaínte se întoarseră, Gutayana vení gâfâínd. Ostașul de sub platan se repezí ca ulíul asupra lui Mahavíra, îi smulse din brațe pe Navamalíka și apoi, apucându-l de gât, începu să-í care la pumní în obraz, căcí sulíța o scăpase jos în zăpăceală. În câteva clípe sosíră și alți paznící, năpustíndu-se cu toțií pe Mahavíra, trântíndu-l la pământ, zdrobíndu-l în lovíturí. Fu legat cobză și azvârlít deoparte, în vreme ce Navamalíka, înconjurată de femeí, íngâna:

— Mahavíra... Mahavíra...

Vístíernícul o luă de mână și alaíul își urmă calea, parcă nu s-ar fi întâmplat nímic. Navamalíka însă întoar-se capul și văzu pe Mahavíra însângerat, încătușat, nemíșcat. Avu o tresăríre, ca și când ar fi vrut să se oprească, dar Gutayana o spríjíní, mulcomínd-o:

— Líníște, líníște, Navamalíka! A fost un rob tícălos, ameuțít de frumusețea ta.

Fecíoara suspínă. Nu-și maí símțea pícióarele. Pe píept o ardeau urmele buzelor lui.

Trei ostaşı dezlegară pe Mahavíra, apoi îl înţepară cu vârful de sulíţă şi-l lovírá cu pícíoarele să se scoale.

— Înainte, înainte, gâfâi răguşít paznícul de sub platan, ízbíndu-l cu pumnul noduros în coaste.

— Navamalíka! murmură Mahavíra, cu ochíi pe alea sfântă.

Alaíul nu se mai vedea.

7

Pe la amíază, Mahavíra íntre íar în cetate, pe aceeaşi poartă de aramă, acum ínsă călăuzít de ostaşul cu pumníi noduroşi, care-l trăgea de un lanţ petrecut pe după gât, şi de ceilalţi doi care în rástímpurí îl ízbeau díń spate cu pícíoarele sau cu vârful sulíţei. În cetate se aflase despre íntâmplarea de pe alea regală.

— El e tâlharul? íntrebă fruntaşul paznícílor de la poartă.

Ostaşul díńainte răspunse doar díń cap, smucínd furíós lanţul. Atuncí fruntaşul se apropíe de Mahavíra şi-l scuípă în obraz:

— Căíne!

Trecură pe cărări láuntrice până la temníţa de lângă poarta Yama. Fu coborât pe níşte scări íntunecoase íntre-o văgăună ce se afla sub zídul cetăţii. Acolo ostaşul îi puse cătuşe la pícíoare, îl legă cu lanţul de un stâlp de píatră şi apoi îl lăsă síngur. Mahavíra auzí rábuníţul lespedeí grele care astupa gura temníţei. Íncercă să se míşte, dar nu ízbutí decât să se íntoarcă cu faţa în sus. Trebuí să stea aşa, ca un trunchí sfâşíat de durerí. Trupul îi era ínsângerat de lovíturí, íncíns doar peste mójloc cu şorţul de la Gíanuka. Blana de leopard îi rămăsese în ascunzătoarea díń tufíş. Pământul rece şi umed îi mai răcorea chínuríle.

Ochíi deschíşi marí sorbeau numái íntuneríc. Íncet-íncet gânduríle se límpezírá. Amíntírí íncepeau să-í lumíneze íntunerícul. Navamalíka, cu ochíi verzí ca lívada ínrouată, plutea în jurul lui. Íi símţea în nări mírosul sâńilor. Buzele îi

erau dogorâte de urmele sărutărilor. Pe gât, în locul lanțului, îl strângeau brațele ei calde. Sufletul îi era pătruns de o fericire aromitoare, iar gura lui șopti fierbinte:

— Navamalíka...

Ca o străfulgerare îi apăru presimțirea morții, care însă se topi fără urme în noianul de fericire. Timpul însuși parcă se oprise în loc să-î statornicească bucuria. Într-un târziu îi trecu prin minte că în noaptea aceasta regele Arjuna are să strângă în brațe pe Navamalíka. Și deodată se stinse lumina amintirilor, și temnița rămase mai neagră, mai chinuitoare ca un mormânt. Se zvârcoli ca o rămă să se scoale să-și rupă lanțurile și să alerge în ajutorul ei. Guzganí flămânzi se fugăreau prîmprejur. După efortări crâncene, ajunse să se ridice în picioare. Stătu o vreme așa, rezemat de stâlpul de piatră. Un zgomot de sus îl dezmetici. Părea că lespeda grea s-ar fi dat la o parte. Pași mînioși coborau pe trepte. Mahavíra se învioră. Poate că totuși va împiedica pângărirea fecioarei.

Același ostaș îi dezlegă picioarele din lanț și-l târi afară. Mahavíra văzu mulțumit că soarele e în asfințit și-și zise că Navamalíka mai poate fi mântuită. O sumedenie de paznici furioși îl înconjură. Fu pornit pe o cărare. Cíneva, din spate, îl plesnea neîncetat cu un bici. Loviturile îi frigeau inima. Își mușca buzele, dar nu scotea nici un strigăt de durere.

La stînga, pe o terasă albă, femeile regelui se îmbulzeau să vadă pe cel ce a încercat să răpească pe Navamalíka. Multe îl compătimeau. Îl găseau frumos, deși trupul lui era murdar de noroi amestecat cu sânge.

Ajunse într-o hală deschisă. Regele Arjuna ședea în scaunul de judecată, înconjurat de marii sfetnici și de brahmanii curții. Ostașul trânti cu fața la pământ pe Mahavíra înaintea stăpânului, care însă făcu semn să se ridice ca să-l vadă mai bine. Paznicii din spate tăbărâra cu bicele asupra lui Mahavíra până îl sculară în picioare.

Regele îl privi lung, vrînd să-î citească din ochi pentru ce s-a năpustit căinele de sîdra la Navamalíka. Ochii lui Mahavíra

însă rătăceau de ícî-colo, aprînşî de îngrijorare, căutând pe cíneva. Arjuna întelese că privírea luí umblă după fecíora íubítă. Sărí de pe scaun şí strígă:

— Să píardă lumína ochílor!

Mahavíra parcă n-ar fí auzít. Ochíí marí negrí aveau o lucíre fíerbínte şí nerăbdătoare.

Două mâíní vrăjmaşe îl apucară de umerí, íar în faţă íí apăru un om scund, uscăţív, cu píelea gălbejítă, cu gura strâmbă într-un rânjet cíudat, cu ochíí píezíşí. Era călăul regeluí Arjuna, prímít în dar de la stăpânítorul oamenílor galbení. Un brău portocalíu íí subţía míjlocul. Omul galben schímbă o privíre cu paznícíí de la spatele luí Mahavíra, apoi rídícă amândouă mâíníle strânse în pumní, cu degetele marí íntínse şí íntoarse înlăuntru. În clípa următoare Mahavíra símţí o durere sfâşíetoare, parcă două pumnale í s-ar fí ínfípt în orbíte zdrobíndu-í bulbíí ochílor. Un ţípăt de fíară, prelung, şerpuí în văzduh. Mahavíra căzu în genunchí. Pe obrají îl frígeau două dâre de sânge. Bolborosí totuşí în neştíre, ca o chemare deznădăjduítă.

— Navamalíka...

Regele Arjuna auzí şoapta, se rídícă íar de pe scaunul de judecată şí poruncí:

— Smulgeţí-í límba!

O mână íşí ínfíipse degetele în pletele luí Mahavíra şí-í dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase íí frământau íncheíeturíle fálcílor, sílíndu-l să caşte gura. Un cleşte rece íí apucă límba píítă în dosul díntşílor de jos şí, cu o smucítură scurtă, í-o rupse díń rădăcíńă. Valurí de sânge bolboceau în gura luí Mahavíra, zvârcolíndu-se într-un horcăít ínfundat.

— Să-l jupoaíe de víu şí să-l arunce hrană cáínílor! răcńí regele Arjuna, furíos, parcă în gâlgáíríle de durere ar fí auzít íarăşí numele fecíoareí.

Bícele se abătură pe spínarea luí Mahavíra cu atâta poftă că-í sfártícară carnea şí-l făcură să se rídíce în pícíoare.

Ostașul cu lanțul îl târî afară. O ceată de robi se repezîră să spele urmele de sânge pe pardoseala lucioasă...

Mahavíra nu-și simțea pîcîoarele care totuși îl duceau pe aceleași cărări, înapoi spre poarta Yama. Dîncolo de zíd, în fața porții, se afla terasa chînurilor, unde cei osândiți erau arătați norodului veșnic doritor de cruzimi. Un vestitor sufla într-un buciúm de corn, chemând poporul să alerge să vadă și să se înfricoșeze. La poalele terasei, în piața cea mare, dîn care porneau șapte ulicioare, se și adunase mulțimea deasă, nerăbdătoare. Zvonuri felurite se încrucîșau despre străinul care a pîngărit pe aleasa regelui Arjuna. Cei mai curioși puneau întrebări ostașilor ce păzeau, ca un gard viu, terasa. Și ostașii răspundeau cu glume grosolane, aștînd și mai mult așteptările.

Un fíor străbătu prin mulțime când apăru în poartă călăul care alergase înaintea să-și pregătească cele trebuincioase. Era cunoscut și iubit pentru íscusînța lui uímitoare. Glasuri prietenoase pornírá, chemându-l pe nume:

— Ham-Cíun!... Ham-Cíun!

Omul galben se simțea măgulít. Se închină rînjînd și apoi își rînduí sculele aduse într-un săculeț cenușiu despre care se zicea în popor c-ar fí dîn piele de om.

Se făcu tăcere mare împrejurul terasei. Mahavíra se ívise, cu orbítele roșii, cu obrajii năclăiți de sânge, cu gura ciopârțită ca o rană căscată. Ostașii îl loveau neconținut cu bicele ca nu cumva, încetînd, osânditul să se prăbușească. Ham-Cíun îi smulse șorțul de la brâu și spuse ceva, foarte încet, ostașilor. Doi câte doi apucară pe Mahavíra de pîcîoare, îl întoarseră cu capul în jos și-l duseră sub píroanele bătute în zídul cetății. În câteva clipe fu atârnat întocmai ca o vítă înjunghiată gata de jupuí. Trupul se zvârcolea, capul se legăna măturînd cu pletele lespedele terasei.

Călăul alege un cuțít cu lama lungă și îngustă. Îl ascuțí îngrijít pe o gresie rotundă. Apoi se apropie de osândit și trase cu vîrfu cuțítului o líníe dreaptă de la buríc pînă sub gât, încet, cu mare băgare de seamă să nu pătrundă prea adînc și

să nu țâșnească mult sânge. Mahavíra se zbătea mai crunt și dín gura însângerată izbucniră niște glasuri groase, înecate. Ostașii se înșirară de amândouă părțile și priveau cu ochi lacomi. Jos, norodul se îmbulzea, cu respirația năbușită, urmărind toate mișcările. Pe urmă Ham-Cíun luă cuțitul în dínți, ca să-l aibă la îndemână, și începu jupuirea cu degetele, izbînd uneori cu píciorul în capul osândítuí, care se tot bălăbănea și-í stânjenea meșteșugul.

Munca omului galben se íspráví de-abía când cele dín urmă raze ale soarelui se stínseră în apus. Atunci, cu o mulțumíre mândră, reteză pílea vie la mâini și la glezne, și o desfășură, arătând-o întreagă mulțímii. Ostașii dezlegară corpul, îl rídícară în pícioare, Mahavíra se clătínă și se prăvălí. Loviturile de bice șfíchíuíră cu sete mormanul de carne crudă, care se mai rídícă, mai merse câțiva pași și apoi se prăbuși fără símțire.

Ham-Cíun luă repede alt cuțít, întoarse pe Mahavíra cu fața în sus, íí făcu o creștătură adîncă în píept, ca să-l trezească dín leșín. Mahavíra își mai vení în fíre, símțí cuțítul cum íí pătrunde în gât. Trupul se întínse ca într-o sfortare supremă. Conștiínța mai morfolí o frîntură de gând: „Fecíoara Navama...” Pe urmă se întunecă brusc...

* * *

Sufletul avu senzația unei ușurări înălțătoare. Apoi senzația însăși se subție ca un abur care se împrăștie. Mai dăinuí amintirea unei vieți zadarníce, apoi și ea se stínse.

Conștiínța pură de-acuma plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca și când ar fí încercat să ocolească un destín. Mișcarea însă se îngreuía cu cât sferele se ușurau, până ce se transformă în ímobílităte chínuitoare.

Între două lumi, sufletul gol se scufundă în nesfârșítul síngurătăíí...

CAPITOLUL II

ISIT

... Sîngurătatea era cenușie și apăsătoare. Sufletul tremura, o fâlăire de eter în nemărginire. Amintirea vieții pure în altă lume străbătea ca un luminis înviorător, ca o promisiune a împlinirii speranțelor. O așteptare grea îl atrăgea din ce în ce mai stăruitor spre o țintă necunoscută. Timpul alerga alături, apă tulbure în care se îneacă toate schimbările.

Apoi reminiscentele se întunecară și așteptarea se prefăcu iar într-o prăbușire dureroasă. Sufletul parcă se subția, în vreme ce conștiința i se împovăra mereu până ce, brusc, se stînsese ca o flacăra peste care s-a lăsat un capac greu...

1

Copilul se născu în ziua a șaptea a misterele lui Osiris, în anul când se făcu a șaptea numărătoare a vitelor sub stăpânirea marelui Kufu, domnul celor două coroane.

Era întâiul vlăstar al nomarhului Senusret din Abotu. Bucuria tatălui nu cunoștea margini, mai ales că soția și sora sa Merit îi dăruise fecior. Împlinea patruzeci și trei de ani. Trăise ros de groază că i se va stînge neamul care râvnea în taină să cucerească tronul Faraonilor ajuns în puterea nomarhilor din Nu-Ptah.

Îl numi Unamonu și-l înfățișă cu mândrie Celui iubitor de dreptate, bunului Osiris, fiul lui Geb și al lui Nut.

Peste patru ani Senusret avu o nouă bucurie. Merit îi născu o fetiță, pe care, după dorința ei, o numi Neferura.

Acum nomarhul din Abotu își zise că poate muri liniștit. Unamonu și Neferura, uniți prin căsătorie, îi vor continua neamul și-i vor păstra curat sângele.

Cel bun însă îi mai îngădui mulți ani de viață. Senusret avu mângâierea să învețe pe micul Unamonu a scrie sfintele semne și a le citi, a vindeca boli și a rânduî socotelî, a mânuî săgeata și arcu, lancea și sabîa.

Când se făcu Unamonu de șaptesprezece ani, nomarhul primî poruncă de la Kufu să-î mai trimîtă degrabă vreo două sute de oameni voînici pentru Casa Veșniciei la care munceau, de multă vreme, mii și mii de robi, fără a ajunge s-o îsprăvească. Senusret puse o ceată de ostași să-î adune, de prin locurile de dincolo de Marea Oază, cât mai mulți nubieni. I se aduseră curând, legați în lanțuri, peste trei sute. Vru să-î pornească, precum era obiceiul, cu un dregător care să-î predea Faraonului. În ultimul moment se răzgândî. Era un prilej bun spre a înfățișa regelui pe Unamonu.

În fruntea bărcilor cu oamenii negri, plutea corabia nomarhului cu pânza roșie triunghiulară umflată de vîntul cald de miazăzi. Întîlniră sute de vase ce urcau anevoie spre Svenet după blocurile de piatră trebuincioase pentru piramida uriașă a Faraonului. Senusret arăta lui Unamonu orașele de pe țarmii fluviului sfînt pînă la Nu-Ptah.

Kufu primî pe nomarhul dîn Abotu, prietenește, în sala cea mică a tronului. De pe coloanele albe ce susțineau tavanul înstelat, cuvintele sfînte aurite poșteau viață lungă domnului viteaz și numai biruînțe. Faraonul ședea pe un scaun de aur, cu pschentul în cap, cu barba falsă regală pe piept, iar picioarele desculțe î se odîhneau pe o lespede de argînt. Ascultă bucuros pe Senusret și răspunse prin câteva vorbe pe care scribul, ghemuit alături, le însemnă cu sfîntenie pe o foaie de papirus. În sală era zăpușeală grea și pe obraji Faraonului, de sub pschentul împletit dîn fire de aur curat, se prelîngeau dâre de sudori lucitoare. Trei perechi de sclave, goale, cu apărători de pene de struț, se străduiau zadarnic să mai răcorească puțin aerul dîmprejurul tronului. Unamonu avu fericierea să poată săruta piciorul Faraonului și să primească, dîn mâinile lui, ca amîntire, un scarabeu de aur cu pecetea stăpînului stăpînilor.

Senusret, foarte mulțumit de toate, se întoarse apoi acasă, împreună cu Unamonu, în orașul sfânt Abotu, ale cărui împrejurimi adăposteau așezămintele de veșnicie ale întâilor Faraoni stăpânitori peste cele două țări egiptene și în mijlocul căruia se înălța falnic marele templu al zeului Osiris, domnul tuturor lucrurilor, binefăcătorul lumii, regentul eternității.

Cinci ani trebui să petreacă Unanomu între preoții zeului, să înfrunte toate ispitele, să-și însușească toate învățăturile ca să dobândească în sfârșit inițierea în taiele lumilor văzute și nevăzute. După ce se înfîțișă zeitei Isis ca un luminos desăvârșit, Senusret îi dădu de soție pe Neferura, împreună cu o casă nouă, clădită înadins pentru ei, urându-le doar să-i dăruiască un nepot.

Unamonu era acumă bărbat între bărbați. În ochii lui negri domneau parcă vísuri și dorințe taínice. Mítra albă, pe craniul ras, îi lungea puțin fața. Avea o fire blândă, potolită, spre deosebire de sora și soția sa Neferura, mlădioasă și frumoasă ca floarea de lotus, dar aspră și sâcâitoare încât ajunsese spaíma tuturor slujitorilor.

Bătrânul Senusret se stínse într-o dímíneață caldă de primăvară, fără a í bolít. Găsíndu-l mort, Merít începu să se vaíte desperat, íși sfârtică haínele, íși smulse puținul păr alburíu ce-í mai împodobeá capul. Țípetele eí aduseră degrabă și pe Neferura la căpătáíul mortuluí, apoi pe toate femeíle dín Pahímtu, încât palatul și grădína nomarhieí se umplură de bocete.

Numái Unamonu íși stăpâní durerea și poruncí sclavilor să rídíce îndată corpul rece al tatáluí său și să-l ducă în casa mortílor, unde să-l gătească pentru călătoria cea mare. Apoi el însuși merse cu vestea trístă în mijlocul celor șapte mari preoți aí luí Osiris, ínștiínțându-í că, urmaș de sânge al luí Senusret, se urcă în scaunul de nomarh. Preoții și dregătorii de frunte í se ínchínară până la pământ, după obíceí, și-í urară să trăiască și să domnească mílíoane de mílíoane de aní íntru mulțumírea lor și a orașuluí sfânt Abotu. Noul nomarh însă,

în aceeaşi zi, trimise solie umilă Faraonului, dând de ştire că înţeleptul Senusret s-a săvârşit din lumea aceasta şi că el, Unanomu, este de azi înaintea stăpânitorul locurilor.

2

Trei zile Unamonu aproape că nu ieşi din casa morţilor unde, sub privegherea preotului Aahotep care ardea mereu mirosme şi citea rugăciuni, sclavi pricepuţi munceau cu sânguinţă la îmbalsămarea cadavrului. Fiind el însuşi un hekau care cunoştea toate, aşeză cu mâinile lui în pantecele mortului amuletele sortite să uşureze trecerea sufletului prin primejdiele lumii lui Osiris.

Apoi corpul, acoperit cu pânză de în, fu lăsat să se usuce şaptezeci de zile, iar Unamonu se apucă să cerceteze cu amănuntul pregătirile făcute de răposatul pentru odihna-i de veci. Îi era mare frică să nu fi uitat ceva şi astfel să se zădărnicească lunga călătorie a sufletului înspre Câmpiile Yalu.

Senusret îşi clădise din vreme mormântul. Şaptezeci de robii au săpat doisprezece ani, în coasta stâncoasă dinspre Uahe Psoi, coridor larg şi adânc în fundul căruia alţi muncitori au tăiat odăile funerare. Meşteri iscusiti au zugrăvit pe pereţi întâmplările mai de seamă ale vieţii lui pământeşti, presărându-le cu semne de cuvinte sfinte. Chiar sarcofagul de bazalt fusese gata cu şapte ani înainte de moartea lui. Unamonu cobora zilnic în Casa Veşniciei, citea şi răscea formulele magice de care are nevoie sufletul spre a dobândi nemurirea ca Osiris, supraveghea îngrădăirea celor trebuincioase în încăperea zidită alături de lăcaşul de odihnă a corpului.

Înmormântarea se făcu în ziua a şaptezeci şi şaptea. Multime nesfârşită veni să însoţească pe Senusret în ultima-i călătorie pământească; toţi cei trei mii şapte sute de preoţi ai marelui templu, apoi mai-marii oraşului, capetele tuturor breslelor de meseriaşi, păstori, ţărani, până şi mult dispreţuţii porcari. Femeile se boceau de se cutremura văzduhul, în vreme ce ostaşii cu sulite aurite şi căşti de piele păseau țeapăn,

înconjurând mumia purtată de șasesprezece slujitori și urmată de vaca cu coarnele poleite pentru jertfă. În fruntea cortegiului mergea însuși Unamonu, înfățișând pe credinciosul zeu Horus, având în dreapta și în stânga preoți întruchipând pe Thot și Anubis, iar la spate pe maică-sa Merit, care ținea locul zeiței Isis, și pe Neferura, care avea rolul blândeii Neftis.

Porniră spre marele templu și se opriră câteva clipe în fața pilonului uriaș străjuit de catarge înalte, în vârful cărora fluturau steagurile celor două coroane. Unamonu murmură o rugăciune și pe urmă convoiul se îndreptă spre Casa Veșniciei. Înfășurată într-un linteoliu alb, având pe piept, ca o podoabă pioasă, chipul bunului Osiris, cu fața ovală și zâmbitoare, cu biciul Faraonic într-o mână și în cealaltă cu toiagul de păstor, mumia fu așezată pe banca de nisip de lângă gura mormântului. Preotul sacrificator ucise vaca și împărți carnea.

Ceremonia fu lungă și solemnă, cum se cuvine. Merit și Neferura, neștiind cuvintele sfinte și trebuind să le rostească după șoaptele preoților dîmprejur, încurcară puțin slujba, încât de vreo două ori Unamonu încruntă din sprâncene. În cele din urmă însă mumia fu coborâtă sub pământ și așezată în sarcofag, într-o dungă și cu gâtul pe o rezemătoare ca să poată vedea mai lesne formulele mântuitoare pentru viața de dincolo ori să și le reamintească de le-ar fi uitat. Zidarii începură degrabă să astupe intrarea coridorului subteran, în vreme ce mulțimea întristată se ospăta din pomenile bogate.

Toată noaptea următoare Unamonu urmări în gând peregrinajul sufletului tatălui său. Îl vedea ajungând la templul lui Osiris, bătând la poarta împărăției sufletești, pătrunzând în sala îndoitei dreptăți, unde omul se desparte de păcate spre a se învrednici pentru viața eternă. În fund, sub un naos de sícomor, Zeul cel bun și drept, așteaptă pe fiul Senusret care sosește tremurând. O cumpănă uriașă se află în mijlocul sălii. Mai, femeia dreptății și a adevărului, stă în picioare, aproape, să cântărească inima răposatului. Mai încolo, o fiară groaznică, Amai, mîncătoare, jumătate crocodil și jumătate hipopotam,

întoarce gura către Osíris, cerându-í parcă voie să sfâşie pe cel de-abia venit. Şi împrejur, ghemuítí pe călcăie, şed líníştíí cei patruzeci şi doi de zei judecători, întocmai atâtă câte nomuri are Egiptul şi câte păcate grele íspítesc pe om în viaţa pământească. Anubís pune ínima pe cântar. Senusret se înfrícoşează cumplít şi zíce: „Ínima mameí mele, ínima naşteríí mele, ínima víeţíí mele, nu te scula cu mărturie ímpotríva mea, nu fí vrăjmaşa mea în faţa nemurítorilor!” Ísís, bună şi íubítoare, e gata să-í sară în ajutor. Dar nu e nevoie. Senusret a fost fără păcate, încât zeul Thot poate vestí stăpânului Osíris: „Răposatul e cântárit pe cântar şi nu e greşéală într-ínsul, ínima lui e dreaptă, acul cântarului arată drept...” Atunci Osíris rosteşte bucuros: „Bíruítor să íasă răposatul ca să umble prín toate locurile, príntré duhurí şi príntré zei, iar paznícíí porţílor Apusului deloc să nu-l oprească!...” Cupríns de mare veselíe, Senusret ínşírá toate cele o sută şi unu de nume ale lui Osíris, apoi pe ale tuturor zeilor deosebít, apoi pe ale celor şapte sálí ale ráiului cu patrusprezece porţi şi patrusprezece locuínte...

Unamonu nící nu máí putu adormí în noaptea aceea. Mereu í se părea că a uítat ceva şi că sufletul celui ce í-a dat viaţă, rămas fără sprijínul talísmanului cuvenít, va fí mâncat de vreun duh vrăjmaş şi se va píerde în neant pentru vecíe. Gândul îl îngrozea. Prímejdía nímicíríí í se ínfăţíşa ca o amenínţare ce-l aştepta şi pe el. Trebuía s-o ínlăture. Símpţea poruncítor că viaţa lui e nevoie să se prelungească şi díncolo de moarte, ca şi când ar fí avut o ínsărcínare tainícă de ímplínít.

A doua zí se hotărí să înceapă îndată a-şí clădí Casa Veşnícíeí. Se sfátuí cu meşterí, íşí alese locul într-o parte ascunsă a dealurílor. Făcu el însuşí níşte planurí, porní lucrul numaí cu oameni de íncredere. Şi se líníştí, parc-ar fí ínvíns de acuma puterea morţíí.

Peste doi aní închíse ochíí maícă-sa Merít, nu atât de bătrâneţe, cât de jale pentru neuítatul eí Senusret pe care l-a íubít mult şi cu care se ínvoíau în toate.

Și peste alți doi ani, un sol domnesc aduse nomarhului știrea că a murit Faraonul. Orașul sfânt Abotu se cutremură de întristare, iar Unamonu se găti grabnic să plece la Nu-Ptah, la înmormântarea celui ce a fost rege și la încoronarea celui nou. Neferura, cum află de plecarea lui, îl lînguși și-l rugă să o ia și pe dânsa. N-a avut parte să iasă nici barem până la Nut-Amon, deși e soție de nomarh și ar avea dreptul să se mai arate și ea în lume. Plânse și își blestemă soarta nenorocită. Toți bărbații își iau nevestele când e vorba de niște serbări așa de frumoase. Nu e nici slută, nici proastă, să fie osândită a-și îngropa tinerețea în orașul unde nu întâlnești decât preoți și morminte. Vrea să cunoască și ea obiceiurile curții, să vorbească cu femeile Faraonului.

Unamonu nu putu rezista. O luă.

3

Nu-Ptah, orașul domnesc, jelea zgomotos pe Kufu, în vreme ce marii preoți ai zeului Amon pregăteau încoronarea principelui regal Dadefra, cel mai mare dintre cei treizeci și trei de feciori ai răposatului.

Unamonu fu găzduit în Casa Faraonului, ca și ceilalți nomarhi sosiți. Moștenitorul tronului se afla de câteva zile în templu, supunându-se curățeniilor obișnuite înainte de încoronare. Kafra, al doilea fecior al lui Kufu, se însărcinase cu primirea nomarhilor. Stătea toată ziua în mijlocul lor, vorbea cu fiecare, se interesa de mersul treburilor. Avea vorba bună și privirea de oțel. Unamonu îl îndrăgî.

În ziua încoronării orașul își întrerupse jalea. Toată lumea se îmbulzi pe ulițele strâmte și strâmbe, iar cei mai norocoși pe aleea dintre palatul regal și marele templu al lui Amon, pe unde trebuia să treacă cortegiul. Când apăru Dadefra, cu pschentul greu pe cap, cu mantia de fir pe umeri, iar în mâini cu toiagul și biciul zeului Osiris, orașul întreg izbucni într-un clocotitor strigăt de bucurie.

În sala tronului, în templu, pretutîndenî, Unamonu urmărise numai fața noului Faraon, lată, cu buzele cărnoase și umede.

De pe frunte í se prelíngeau mereu, împrejurul sprâncenelor, pícuri de năduşală, brăzdând fardul gros cu care sclavele negre íi rumeniseră obrajií. În ochíi măslínií avea oboseala şi láncezeala omuluí ce-şi petrecea vremea numai în braţele femeílor. Privíndu-l, Unamonu símţea o ură cíudată împotríva Faraonuluí. Căuta să o înăbuşe şi nu ízbutea. Íşi aduse amínte níşte cuvínte pe care í le şoptíse odínioară tatăl său despre moştenítorul tronuluí: „Dadefra mai mult íubeşte femeía decât pe Amon...” Apói zvonul ajunsese demult până la Abotu despre Ísít, fata unui rob, pe care Dadefra a luat-o în Casa Femeílor sale. Dín prícina eí princípelle ocoleşte pe sora şi soţia sa, şi o umíleşte. Ísít l-a fermecat cu farmece necunoscute, făcându-l să poftească mereu alte femeí, dar să nu se despartă de ea níci o noapte. În tímp ce înconjuraú zíduríle sanctuaruluí, Unamonu întrebă pe un preot dín cortegíu:

— Faraonul are copii?

— Are trei, cu Ísít, răspunse preotul uímít că un nomarh nu ştie ceea ce ştie ultimul sclav dín Nu-Ptah.

Un ospăţ mínunat sfârşí solemnitatea, în grădínile palatuluí, bogate în umbre de plataní, cu pajíşti tunse şi înfloríte ca níşte covoare, cu bănci de sícomor şi de marmură. Mese joase erau întínse pe margíníle aleílor pentru căpeteníile breslelor şi míile de slujítori aí Caseí Faraonuluí. Chíar în faţa palatuluí, pe terasa albă, se ímprovízase un chíoşc uríaş, acoperít, unde se aşezară nomarhíi cu soţiiile lor şi toţi sfetnícií regalí cu maríi preoţi aí tuturor zeílor.

Dadefra apăru întovărăşít de Marea Femeíe, sora şi soţia sa, şi de Ísít, femeía ínímíi sale. Toată lumea se ínchină sărutând pământul, dar în sufletul mai-marílor se ascunse anevoie mírarea că Faraonul níci la ospăţul încoronării nu s-a putut despărţi de Ísít. În loc să ţínă de mână pe soţia sa domnească, Dadefra íşi spríjínea braţul stâng pe umărul frumoasei íbovníce, care zâmbea triúmfătoare şi se uíta peste mulţimea ploconítă ca şi când ea ar fí fost adevărata stăpână a celor două ţări.

Unamonu ședea la o masă aproape de masa Faraonului. Când zări pe Isít, tresări parcă í s-ar í ímplântat o săgeată în ínímă. Nu-și maí putu lua ochíí de la ea. Íl cuprínse o spaímă care totuși íí mângâia sufletul.

„Isít... Isít...”

Íí umblă prín mínte numele eí într-un vârtej sălbatic parc-ar íí căutat urmele unei amíntírí ascunse undeva în taíníțele sufletului.

„O cunosc pe Isít... De unde o cunosc?” se întrebă deodată, încercând să-și adune într-o grămadă toate clípele víețíí, să poată alege pe cele lámuritoare.

Nu găsí nímic, dar símțământul stăruí, tot maí víu, umplându-í íníma cu bucuría arzătoare a unei revederí de mult așteptate.

Isít stătu o clípă în pícíoare, înaínte de a se lăsa pe banca așternută cu blănurí de leí, în stânga Faraonului. O pană stufoasă de struț, albă, ínfíptă în părul arámíu, buzele subțírí, culoarea sângelui, nasul míc, răsfrânt puțin ștregărește... Rochía străvezíe íí dezmiárdă trupul. Gulerul de fír brodat cu pítetre scumpe se răsfrânge pe umeríí fíldeslíí, iar în față í se odíhnește pe sâníí rotunzí ca două portocale. În pícíoare poartă sandale de aur.

Cete de sclaví alergau príntré mese, cu tăví grele încárcate de mâncărurí. Gâștele frípte íntregí erau maí căutate și vínuríle vechí în cupe cu două torțí pe care le umpleau mereu fecíoare slujítóare. Neferura era ferícítă, se símțea maí frumoasă ca toate femeíle, râdea și mânca. Dezghíocând cu degetele-í fíne carnea albă de pe un piept de gâscă, șoptí lui Unamonu:

— Pâínea noastră de semínțe de lotus e maí bună ca asta de orz...

Unamonu n-o auzí. Strângea în mână o bucată zdravănă de fríptură díń care nící nu gustase. Se uíta necontenít la masa Faraonului, în neștíre. Neferura íí maí zíse ceva. Nu ínțelese, dar íși vení în fíre.

„Isít are într-adevăr vrăjí taíníce” se gândí îngríjorat.

Bău două cupe de vîn, una după alta, și í întră în vorbă cu un nomarh bătrân despre Casa Veșniciéi pe care și-o înălțase răposatul Kufu, sfârșită de-abía acum un an, parcă Faraonul și-ar íi presímíit moartea. Bătrânul mîncăcios, cu fața murdară de unsoří și fărîmăturí de carne, cu ochíi holbați de lăcomíe, răspundea în monosílabe, îngھیíînd după fíecare gură de mîncare cîte o gură de vîn. De-abía când íspráví halca de fríptură í se deschíse cheful de vorbă, pornínd să povestească cum și-a clădíit el un mormânt scump în apropierea píramídei mareluí Faraon, ca să se odíhnească în vecíi vecílor lîngă stăpânul cel bun și drept. Unamonu nu-l maí putea asculta. Ochíi luí sorbeau íar pe Isít care níci barem nu-l văzuse. Apói brusc ínterupse povestírea bătrînului, zícînd díu toată íníma:

— E frumoasă Isít, femeía regeluí...

Nomarhul clípí šíret, íntoarse capul s-o vadă și í murmură:

— Frumoasă. Și nu va ímbătrîní níciódată. Are treízecí de aní, a născut treí copíi și íată, parcă-í o fecíoară de cíncísprezece.

Neferura prínse vorbele bătrînului, oftă și adăugă cu ímputare:

— A, dacă aș afla și eu taínele eí! Unamonu le știe și nu mí le spune.

Unamonu se uítă la ea mírat, parcă ar fí văzut-o íntáia oară. Și íi vení în gînd, díu senín: „Femeía asta mí-e străíuă, deși e sora și soția mea, íar Isít, deși mí-e străíuă, parc-ar fí adevărata mea soră și soție!“ Gîndul í se păru cíudat, íl ínfrícoșă. Vrînd să-l alunge, íși aruncă íar ochíi la Isít care râdea zgomotos și se răsfața în vreme ce Faraonul íi mîngáia spínarea goală. Ura ímpotríva luí Dadeфра ízbucní maí víe în íníma luí Unamonu. Se zbucíuma parc-ar fí plănuít să se repeadă să scape pe Isít de alíntările unuí dușman. Glasul Neferureí íl potolí:

— Vezí ce frumoasă e rochia maríi favorite? Am să-mí fac și eu una la fel. Ce zící, mí-ar sta bíne? Íți place táietura mînecílor în coadă de rîndunícă? Uíte cum o ímbrățișează Faraonul! O, și sărmana regínă zîmbește tríst și rabdă. Dar și ea e prea rece. Isít e mult maí dulce.

Atunci Isít, cu gâtul întins sub sărutarea regală, întoarse ochii spre masa la care ședea Unamonu, îi întâlni privirea și rămase deodată așa, cu buzele întredeschise și înflorite de surâsul zburdalnic. Unamonu de-abia acum îi văzu bine ochii mari, albaștri ca cerul dimineții, cu genele lungi încărcate de fard, cu o strălucire misterioasă și ispititoare în care scânteiau amintiri din alte lumi. Privirea ei tulburată se odihni atât de lung asupra lui Unamonu că atrase atenția tuturor. Însuși Faraonul se uită spre masa nomarhului din Abotu și șopti ceva sitei care avu o înfiorare parcă ar fi trezit-o dintr-un vis plăcut. Neferura observase privirea favoritei și se roși de mândrie când Dadefra învrednici de asemenea cu o privire masa lor. Murmură încântată:

— Ai văzut, Unamonu? Isít s-a uitat la mine. Și Faraonul. Dintre toate numai la mine s-au uitat. Sunt fericită.

Sclavii aduceau acum fructe și dulcețuri.

În fața mesei regale, în locul pătrat inadins lăsat liber, apăru dansatoarea Tantnuít, goală din cap până în picioare, cu un văl roșu diafan în mâini, cu răsuciri de corp voluptuoase, însoțită de cântărețele din sístru, flaut și harpă. Ochii Faraonului se aprinseră văzând trupul dansatoarei. O melodie trăgănată începu. Câteva roabe tinere, ghemuite între cântărețe, băteau din palme în tact rar. Tantnuít dansa cu mișcări de șolduri și tremurări de pantece, învârtind vălul parcă s-ar fi apărât de îmbrățișări prea pătimeșe. Dadefra o sorbea, lîngându-și mereu buzele, cu priviri lacome. Apoi, când dansatoarea se grămădi la picioarele lui, la sfârșit, îi dăruí un inel de cornalină, strângându-í brațul puțin asudat.

Tantnuít nici nu apucase să iasă și píticul Danga, răsfățatul curții, se repezi înlăuntru. Fu primit cu râsete gălăgioase la care el răspunse scoțând limba. Umblă în patru labe cu lătrături de câțel flămând, se dădu peste cap. Faraonul însă nici nu se uita la el acum. Mânios că Dadefra nu-l ía în seamă, píticul zbiera ceva într-o limbă sălbatică. În zadar. De-abia mai răsără câțiva nomarhi necunoscători ai cuvîntei obișnuite la ospetele regale.

Vení un harap cu niște maímuțe învățate să joace ca oamenii după o muzică specială de fluiere și tobe. Toată lumea se minună afară de Dadefra. Nu-í mai plăcu regelui níci chíar meșterul străin cu doi papagalí dresați să vorbească între ei despre noul Faraon și să strige la urmă: „Mílóane de mílóane de aní stăpânului Dadefra!”

Deodată Faraonul porunci cu glasul aspru:

— Tantanuít!

Maestrul plăcerilor regale alergă desperat. Tantanuít, înfășurată într-o mantie de ín, ședea între tovarășele ei, sub un palmier bătrân, aproape. Cum o văzu iar, Dadefra se lumínă la față. În mijlocul dansului, spuse o vorbă reginei și alta favoritei, se sculă, făcu semn dansatoarei, o luă de mână și apoi pornírá toți patru spre poarta palatului. Plecând, Isít se mai uítă o dată lung la Unamonu, parcă ar fi căutat să-și umple ochii cu privirea lui. Faraonul cuprínse în mers mijlocul dansatoarei Tantanuít, pîpâindu-í șoldurile goale cărnose. Se ridícară de pretutíndení murmure de ușurare:

— Dadefra a poftít pe Tantanuít. Dadefra a scăpat de vraja frumoasei Isít! Slávít fie marele Amon!

Unamonu se bucura și nu-și dădea seama de ce; í se făcuse un gol dureros în ínímă când nu mai văzu pe Isít, și totuși era vesel.

— Mereu s-a uítat la míne Isít, íi spuse la ureche Neferura, triúmfătoare. Dar dansatoarea Tantanuít e mai frumoasă și de-acuma ea va fi aleasa Faraonului.

Toate cuvínțele pe care le auzea í se păreau înmuíate în ferícire.

Serbarea contínuă. Venírá alte dansatoare, apoi luptătorii líbíeni. Unamonu privea și zâmbea mereu, píerdut. La o masă alături, femeia nomarhului dín Mes-Ra, o bătrână înăcrită, zise cu glas tare:

— Faraonul va ízgoní dín Casa Femeilor sale pe Isít, cu toate că e mama copiilor lui, iar Isít va fi iar sclavă cum a fost și maică-sa...

Unamonu prinse vorbele bătrânei. Îi plăcură atât de mult că-î venea s-o îmbrățișeze. Îi răspunse râzând încrezător:

— Așa! S-o izgonească Faraonul! Am s-o cumpăr apoi eu pe Isít, s-o duc acasă la noi, la Abotu.

I se încurcă limba parc-ar fi fost beat, deși nu băuse nici pe sfert cât ceilalți.

Neferura surâse foarte mulțumită că Unamonu se gândește să-î cumpere ca roabă pe Isít, iubita Faraonului.

4

A doua zi Unamonu se duse la marele preot al lui Osírís, despre care știa că cunoaște toate cele ce se petrec în casele Faraonului. Trebuie să afle neapărat ce-î cu Isít sau barem să vorbească despre ea. Marele preot cunoscuse și iubise odinioară pe Senusret. Fiind guraliv din fire, nu aștepta decât să fie stârnit, încrezător în fiul lui Senusret, preotul își deschise larg inima, mai ales când veni vorba despre noul Faraon.

— Nu sunt bune semnele! Dedefra e cu totul robít de femei, mormăi dânsul cu amărăciune. În loc să-l doară grijile cârmuirii, se gândește veșnic la poftele trupului nesăturat. Faraonul trebuie să fie asemenea lui Amon, zeul zeilor, și Dedefra nu-și poate stăpâni nici pornirile inimii...

Unamonu dădea din cap cu gravitatea cuvenită și chibzuia mereu cum ar putea întreba ce s-a făcut cu Isít. Preotul însă îi spuse singur cât de îndignați sunt toți slujitorii zeilor din pricina purtării noului Faraon. Nu s-a mai pomenit de când lumea ca un domn al celor două țări să se arate cu ibovnica de mână chiar la ospățul încoronării. Să aibă femei câte îi dorește inima, dar să le păstreze în Pahímtu, cum e obiceiul, pentru potolirea trupului. Și-apoi cum a plecat de la masă cu Tantnuít, lăsând de rușine pe mai-marii țării, ca să se culce degrabă cu ea!

— E cu totul robít femeilor, gemu bătrânul iar îndurerat.

Atunci Unamonu zise cu glas care parcă voia să pipăie:

— Dar barem așa Dedefra a scăpat din mrejele vrăjitoarei?...

Preotul zâmbí îngăduitor:

— Crezí c-a scăpat? Nu cunoşti pe Dadefra, tînere! N-a scăpat şi níci nu poate scăpa. Isít í-a pătruns în sânge ca otrava dulce de care nímení nu maí vîndecă pe om. De când a luat pe Isít în Casa Femeílor sale, Dadefra a maí schímbat míi de femeí, după toane. Toate au trecut, Isít a rămas.

— Dansatoarea Tantnuít e prea frumoasă, îngână Unamonu cu o strângere de ínímă.

— Numaí trupul eí e frumos, pe când Isít are şi sufletul frumos! răspunse bătrînul apăsát.

— Isít... şoptí Unamonu stîns, parcă í s-ar fí topít încet toate nădejdíle.

— Tantnuít poate fí bună pentru o noapte, dar Isít pentru toată víaţa! urmă preotul.

— Faraonul trebuíe să alunge pe Isít dín Casa Femeílor sale! zíse nomarhul cu o lucíre de mînie în ochíi speriaţi.

— Nícíodată! După fíece femeíe nouă, Dadefra se leagă maí mult de Isít!

Unamonu îngălbení. Se uíta la marele preot ca şi când í-ar fí cerut îndurare. Bâlbâi apoi îngrozít:

— Trebuíe s-o alunge!

— Trebuíe? făcu atuncí bătrînul zâmbínd puţin batjocorítor. Află dar că adíneaorí am văzut, în grădína palatului, pe Dadefra, în chíşcul de sícomor, împreună cu Isít. El o ţínea pe genunchí şi o săruta, iar ea de-abía răspundea la mîngăíeríle lui...

Preotul níci nu observă cum se clătína dín pícióare Unamonu, parcă í-ar fí venít ameţeală. Contínuă să-í povestească întâmplări dín căsnícía Faraonului, să compătímească apoi pe regína care n-a avut norocul să fí născut barem vreun copíl, să laude în sfârşít pe Kafra şi să regrete că răposatul Faraon n-a lăsat moştenítor pe Kafra, spre bínele şi mărirea ţării.

Unamonu nu maí auzea nímic, ca şi când ar fí mîncat dín carnea spurcată a peşteluí oxírinx, care a înghítít bărbăţia bínefăcătorului Osírís. De-abía seara íşí vení în fíre, zícându-şi că marele preot e un zezzec care torăle verzí şi uscate, şi

că Isít, oríce-ar fí, nu maí poate rămânea în Casa Femeílor luí Dadeфра.

Marea Femeíe a Faraonului poftí la o petrecere, în casele ei, pe toate femeíle nomarhílor. Neferura se găti de dímíneață până după amíază, íși puse toate podoabele. Voía să fíe íar cea maí frumoasă, cum íși zíceá că a fost ší la ospățul încoronării. Se întoarse de-acolo la Unamonu strălucitoare de ferícíre:

— Am fost fermecătoare, íubítule! Am petrecut mínunat! Toată lumea m-a admírat. Câteva femeí de-ale Faraonului au chemat pe loc sclavele să-mí vadă rochía, să le facă ší lor rochíí la fel...

Unamonu o așteptase înfríгурat. Spera să afle ceva despre Isít. Neferura îi povestí amănunțít cum a cunoscut pe toate cele optzeci ší opt de femeí ale luí Dadeфра, sílínđu-se să-ší amíntească numele lor ší maí cu seamă rochííle ší podoabele fíecăreía. Regína nu-í prea plăcuse; o găsisé într-adevăr prea rece ší tristă. Bărbatul, nerăbdător, întrebă:

— Dar Isít? A ízgonít-o Faraonul?

Neferura îi aruncă doar o prívíre dísprețuítoare, ca ší când întrebarea níci n-ar meríta răspuns. Maí vorbí un răstímp despre sandalele regínei ší pe urmă trecu la Isít. Unamonu suspínă.

— Maí toată vremea numaí cu míne a stat Isít! zíse femeía cu mândríe. Nu-ți spuneam eu la ospăț că se uítă mereu la míne? Chíar așa a fost. Mí-a mărturísít Isít că eu am fost cea maí frumoasă!

Unamonu tremura. Iníma îl îndemna să-í pună deodată míí de întrebări. Íí era frícă să nu-í ghícească taína Neferura. Tăcea ší-í sorbea cuvínțele.

— M-a întrebat ší de tíne, urmă Neferura, strângând buzele cam íronic. Parcă-í era ruşíne să vorbească despre un bíet nomarh. Aí avut noroc că í-am plăcut eu mult de tot! Ca să mă măgulească pe míne, m-a întrebat de maí de multe orí ší despre tíne. Vezí ce înseamnă să aí o femeíe ísteață ší frumoasă cum sunt eu? Şí cât de puţin m-aí preţuít tu până acuma! N-aí meríta să fac atâtea sacrífícíí pentru tíne, Unamonu!

Bărbatul murmură cu o pîzmă ce í se vedea pe faţă:

— Ferícită eşti tu, Neferura!

— Sunt cum mî se cuvîne să fiu! zise femeia privîndu-l de sus. Îmi pare însă rău că nu rămînem aici!

— Până la înmormîntarea lui Kufu trebuie să stăm...

— Eu vorbeam să rămînem aici totdeauna, făcu Neferura. Păcat că nu se poate. Isít m-a întreat de ce nu venim în Nu-Ptah, că doar tu eşti prietenul Faraonului. Nu ştia frumoasa că soarta te-a osîndit să trăieşti în Abotu. Se îmbiase chiar să vorbească Faraonului să ne aducă la curte, să-ţi dobîndească vreo dregătorie potrivită.

— S-a îmbiat Isít? întrebă Unamonu cu o izbucnire de bucurie, care se îneacă însă repede în amărăciune. Adăugă trist: Adevărat, nimeni în lume, nici chiar Faraonul, nu mă poate smulge din marele templu al Celui Bun. Numai moartea.

— I-am spus şi totuşi ea a mai stăruit, zise femeia. Mă iubeşte mult de tot, nici nu-ţi poţi închipuî cât mă iubeşte. E o fiinţă nespus de dragălaşă. Nu mă mir că Dadefra îi zice „stăpâna gîngăşiei” şi o ţine ca ochii din cap!

— Lumea spunea că are s-o alunge, oftă Unamonu, fără speranţă.

— Mai curînd va alunga Faraonul pe toţi preoţii şi mai-marii ţării decât să se despartă de Isít! răspunse Neferura cu o siguranţă ce nu mai îngăduia nici o îndoială.

Unamonu era zdrobit. Vísul, pe care şi-l făurise dintr-o vorbă auzită întâmplător, care înflorise în sufletul lui ca o lume aievea, se destrăma. În inimă însă îi rămase dorul după Isít ca un cărbune aprîns. Rătăcea pe uliţele murdare, printre oameni urâţi şi gălăgioşi, îmbrăcaţi în zdrenţe, prin aleile grădiniilor palatului, grăbit şi speriat parc-ar fi căutat ceva pierdut pentru totdeauna. Apoi, din senin, a doua zi întrebă pe Neferura:

— Cum í-e glasul?

— Glasul reginei? se miră femeia neînţelegînd îndată.

— Nu... şovăi Unamonu. Nu al reginei...

— Vorbești de Isít, râse Neferura. Cald și dulce, parcă te mângâie.

Maí trecu o zí până ce Unamonu întrebă iar:

— Era veselă?

— Isít e veselía întrupată, îl lămurí Neferura. Dar ínima eí oftează des. Așa e ínima, nícíodată nu se mulțumește cu ce are.

— Poate că nu-l íubește pe Dadeфра? îndrăzní Unamonu.

— Care femeie n-ar íubí un rege?...

Unamonu nu maí avea odíhnă. Zile întregí pâdea prímprejurul porților grele ce despărțeau Casa Femeílor regale de atíngere cu lumea bărbătească. Nădăjduía s-o zărească. I s-ar fí astâmpărat ínima întâlníndu-í barem o prívire. Încercă să între în vorbă cu paznícíí scopíți, care însă, de fríca morțií, îl ízgonírá ca pe un sclav príbeag.

În sfârșít sosí zíua înmormântării ráposatului Kufu. Ca nomarh al orașului sfânt unde a învíat dín morți blândul zeu Osírís, Unamonu avu rol de frunte în desfășurarea ceremoniei și îndeosebí la rítul deschíderíí guríí. Se încurcă totuși în lítaníile pe care le ștía bine de míc copíl. Ochíí luí descoperíseră pe Isít príntr celelalte femeí regale. În tot tímpul slujbei săvârșíte în templul nou ce se rídícasse lângă Casa Veșnícíei luí Kufu, nu se maí gândea decât să-í audă glasul, chíar de-ar fí să-și píardă pe urmă ferícirea sufletului în viața de díncolo. Se bucură când mumía Faraonului díspăru în pânteccele píramídei uríașe.

Míí de vací și maí multe păsări fură jertfíte spre a dobândí, pentru sufletul mortului, míla Celuí ce íubește dreptatea. Míí de míí de oameni înconjuraú Casa Veșnícíei care părea un munte de lespezí lucítóare. Ospățul pomenílor mulțumí toată lumea. Fumul sacrífíciílor acoperea câmpía întreagă, ca un nour albastru, și cobora până peste apele Nílului sfânt. Míí de preoți marí și mící împărțeau bucăți de carne sfínțítă norodului líhnít de foame și totuși certăreț.

Faraonul oferea, chíar cu mâíníle sale sfínite, bucățile cele maí bune dín vaca cea maí grasă frunțașilor țării, începând

cu Marea Femeie Regală, urmând cu prinţii, fraţii săi, cu femeile casei sale. Unamonu, ca mare stăpân peste marele templu al marelui Osiris, dădea mână de ajutor Faraonului. Acuma era fericit. Putea vedea de aproape pe Isit, care a stat toată vremea acolo, lângă Dedefra şi lângă el. Uneori mantia lui albă atîngea haîna ei albastră şi fînă ca pânza de păianjen. S-au privit întăi lung, citînd fiecare în ochii celuilalt bucuria inimilor ce s-au regăsit după despărţiri de milioane de ani. Feţele lor erau luminate de sclipirea ochilor care se mîngăiau. Apoi Faraonul a întrerupt farmecul cu o întrebare. Isit răspunse şi Unamonu îi auzi doar glasul, fără a înţelege cuvintele. Fericirea îl ameţea. Îşi dădea seama că, de s-ar mai uita la ea, nu-şi va putea stăpâni patima şi o va îmbrăţişa în faţa lumii întregi. Nu mai cuteză un răstimp să întoarcă ochii spre dânsa. Sîmţea însă mereu privirea ei pe obrajii lui, pe pieptul lui, pe mîinile lui, care tremurau ciopărţind un şold rumen de vacă sacrificată. Apoi, însetat după inima ei, ridică iar pleoapele. Îi întâlni zâmbetul fierbinte. O văzu cum ţinea în mână o felie de friptură din care de-abia gustase. Văzu bine chiar locul de unde au muşcat dinţii ei mici, albi.

Măinile Faraonului erau unsuroase de carnea ce o dăruia, în semn de prietenie, frunţaşilor dintre frunţaşi. Unamonu tăia bucăţile cu dibăcie, deşi cuţitul îi juca în mână. Deodată însă, tocmai când se uita pierdut la Isit, îl deşteptă o durere ascuţită în arătătorul stîngii. Tăişul cuţitului îi pătrunsesese până la os. Scoase un ţipăt scurt, năbuşit. Sângele ţâşnea din rană. Dedefra se întoarse spre el, văzu şi surâse. Isit, speriată, se repezi întrebând:

— Te-ai tăiat rău?

— M-am zgâriat puţin, bolborosí Unamonu cu ochii în ochii ei.

— Totuşi, să te leg! adăugă Isit, aruncând o privire rugătoare Faraonului.

— Leagă-l! poruncí Dedefra.

Unamonu zâmbea uluit. Nu-l durea nimic şi se uita doar la Isit, care, având felia de carne în mână, nu ştia ce să facă.

Îi veni el în ajutor. Cu același cuțit tăie o fâșie din mantia-î albă și o întinse frumoasei Isit. Ea o luă, dar rămase tot atât de încurcată. Atunci Unamonu puse cuțitul pe altarul de piatră și apucă lacom carnea din mâna ei. Isit râse. Râsul ei era ca o picurare de grăunțe de argint. Legându-l, îi șopti:

— Te doare?

— Nu! răspunse Unamonu tăinic.

Atîngerea degetelor ei calde îi dădea fiori de beție. Îi simțea respirația ușoară pe mâna murdară de grăsimi și roșită de sânge. Suflarea ei era ca umbra sicomorului în arșița verii. Cum stătea puțin plecată peste brațul lui, îi vedea umerii plini și, sub rochia ce-i dezvelea gâtul, rotunjimea sânilor. În nări sorbea mirosul trupului ei mai amețitor și mai dulce ca toate parfumurile înti.

— Cum te cheamă? îl întrebă pe urmă Isit, îndreptându-se, privindu-l în adâncul ochilor, în vreme ce degetele ei pipăiau ușor mâna lui înfășurată.

— Unamonu din Abotu, zise dânsul domol și înfricoșat de bătăile inimii sale.

— Unamonu! repetă ea cu glas visător, parcă dincolo de sunetul cuvântului ar fi simțit adierea unei amintiri.

Isit se retrase apoi la locul ei și rămase gânditoare, cu buzele repetând mereu, fără glas, numele lui. Unamonu își privea mâna stângă pe care o mângâiaseră degetele ei, îngrijorat numai să nu-i dispară urmele. Apoi văzu felia de carne în mâna dreaptă, văzu urmele dinților ei. Mușcă brusc în același loc, cu o lăcomie sălbatică, încercând așa să-și mulcomească pofta inimii. Isit îl zări. În ochii ei ca cerul lucea soarele bucuriei.

5

Peste câteva zile avea să plece acasă, cu Neferura, la Abotu. Se îngrozea. Toți cei patruzeci și doi de nomarhi își luară rămas bun de la Faraonul Dadebra, sărutând de șapte ori pământul. Faraonul le porunci să înceapă degrabă numărătoarea vitelor.

Unamonu nădăjduise să mai vadă pe Isít. Trebuí să pornească pe Níl în sus cu nădejdea sfărâmată. Începuse vântul de miazăzi parcă ar fi vrut să oprească corabia care îndepărta pe Unamonu de dragostea inimii lui. Pe cât era corabia de încărcată cu daruri de-ale Faraonului pentru marele templu al lui Osírís, pe atât de împovărat cu dureri era sufletul nomarhului. Treizeci și trei de perechi de lopeți sfârticau apele râului sfânt vâltorite de mânia vântului fierbinte. Unamonu ședea afară, în arșiță, pe scaun înalt, cu fața spre orașul în care rămânea Isít. Nemîșcat, înfășurat în mantia albă, cu mitra albă în cap, părea un Osírís fără barba sfântă. Privirea lui cerceta chinuită orizontul, deși era mult de când templele, palatele, grădinile pîrîseră ca închîpîirile unui vis frumos care se spulberă când deschizi ochii. Două sclave negre se sîleau să-l apere de sulitele soarelui, făcându-í mereu vînt cu niște apărătoare uriașe de papirus.

Coborî noaptea și Unamonu rămase singur, în același loc, pe același scaun. Zadarnic îl chema Neferura în chișcul unde lí se pregătise pat moale și masă bogată. Singurătatea îl íspítea. Tăcerea o măsura plescăitul regulat al lopeților, precum sclîpîirile stelelor pîpăiau puterile întunerícului. În urechile lui răsuna dîn ce în ce mai límpede glasul ei pînă ce auzi, repetate de mii de ori, cuvintele pe care í le spusese ea. Acuma cuvintele acelea parcă aveau întelesuri múltiple, în ele parcă s-ar fi topit toată iubirea lor. Mîna stîngă îi era legată de aceeași fîșie pe care í-o potrivise ea acum șapte zile. Tîrziu, privînd oglînda apei cu lícăriri mîsterioase, îi apăru dîn valuri însăși Isít, albă, zâmbitoare. Se apropia cu legănări de șolduri și cu o strălucire pătimașă în ochii ca două stele. I se părea mai ademenitoare decît zeița Isis, cea ocrotitoare a iubirilor și a taînelor. Unamonu întinse brațele, însetat. Chîpul dispăru ca o vedenie înșelătoare...

Acasă, tristețea í se încuibă în suflet ca frîgurile cele rele în oase. Neferura credea că e bolnav și rugă pe marele rekh-akhet, care cunoștea toate leacurile, să redea lui Unamonu sănătatea și veselía. Nomarhul află și fu cuprîns de bănuielí:

poate că într-adevăr Isít l-a fermecat cu vreo vrajă, precum a fermecat și pe Dadeфра? Își aminti cum a mâncat carnea din care mușcase ea. Alergă în sanctuarul templului, mormăi acolo toate formulele mântuitoare de farmece, înghiți din toate zemurile sfințite câte o gură. Dar noaptea următoare Isít îl dojení în vis: „Așa mă iubești?” și Unamonu avu remușcări și plânse în taínă că și-a pângărit iubirea.

Pe urmă își atârnă speranțele de marea sărbătoare a bunului Osírís. Noul Faraon are să vie la Abotu cu toată curtea, după obiceiul din strămoși. Va veni și Isít. Cu cât se apropia luna Choiak, cu atât Unamonu se înviora. Dadeфра sosi fără femeí. Nomarhul cunoscuse atunci toate sfășierile deznădejdií, precum Neferura gustă toate mulțumirile bucuriei. Era unica femeie de neam mare. Faraonul îi vorbi numai ei ca unei surori de sânge; la ceremonía marelui míster înfățișă pe zeița Isís. Mai avea o singură dorință: s-o îndrăgească Dadeфра și s-o ia în Casa Femeilor sale pentru totdeauna.

Același mare preot care îi vorbise lui Unamonu despre Isít, în curtea templului osírían din Nu-Ptah, îi povesti acum frământările cele mai noi din casa Faraonului. Regína s-a saturat de umilínțe. „Dacă merge și Isít la Abotu, eu rămân acasă!” í-a zís în față Faraonului, îndemnată în ascuns de către vrednicul Kafra. Faraonul s-a mâniat și era să vie într-adevăr numai cu Isít și celelalte femeí, iar pe Aía s-o lase acasă. Ar fi fost o rușine fără seamăn. În ultima zí, spre ferícirea celor două țări, Dadeфра a ascultat rugăciunile marilor preoți și n-a mai adus pe Isít, dar nici pe regínă.

Unamonu ascultă povestirea preotului până la capăt, apoi îi întoarse spatele fără o vorbă, încât bătrânul se înfurie și-í strigă în gura mare:

— Necuvíinciosule!

Înainte de a pleca înapoi, Kafra, care însoțise pe rege la marea sărbătoare, luă deoparte pe Unamonu să schimbe cu el câteva cuvinte între patru ochi. Nomarhul spera iar în vreo taínă care í-ar putea hărăzi pe Isít. Kafra însă îl íspíti mai mult

dín ochí, parc-ar fí vrut să-í cítească în suflet ceva. Unamonu avu o nouă dezamăgíre. Kafra îl întrebă despre revărsarea Níluluí, despre retragerea apelor, despre culesul víílor... Nící măcar nu pomení de Isít.

Acum Unamonu se găsea fără nící un spríjín. Doar vreo mínune l-ar maí putea apropía de Isít. Începură îndoélíle. Poate că ea nící nu se maí gândeşte la dânsul. A răstălmăcít el níşte cuvínţe nevínovate ale eí şi a ajuns să-şi închípuie că marea favorítă a Faraonuluí ar fí în stare să se coboare până la el. Suferă dín prícína prostíei lui. Îsí aduse amínţe cum í-a spus Neferura că Isít a întreat-o despre el şi totuşí, la înmormântarea lui Kufu, a rămas pe gândurí, când í-a spus numele, parcă nu l-ar fí auzít nícíodată.

Hotărí să şi-o smulgă dín ínímă. Îsí zíse că trupul lui poşteşte cu patímă bolnavă trupul aleseí Faraonuluí, ca să găsească plăcerea trecătoare pe care nu í-o maí poate dăruí sora şi soţia sa Neferura. Plăcerea aceasta uşoară însă poate s-o caute la alte femeí. Tatăl său Senusret, pregătíndu-l pentru marea preotíe, îl învăţase să díspreţuiască poftele trupestí şi să nu vadă în femeíe decât míjlocul de-a avea urmaşí, care să-í păstreze neamul. De aceea nící n-a cunoscut altă femeíe afară de Neferura.

Începu să caute femeí. Când aduse în casă pe cea dîntái, Neferura îngălbení. Se lăudase către príetene că Unamonu ar murí maí bine decât să o împartă pe ea cu alte muíeri. Era síngurul nomarh care nící nu avea Pahímtu. Ce nevoie de Casa Femeílor, când nu dorea nící o femeíe? Îl ocărí, plânse, leşínă. Unamonu parcă era de píatră. Poruncí îngríjitoruluí caselor să-í pregătească degrabă un Pahímtu. Femeía cea nouă era frumoasă şi foarte tânără; o alesese pentru asemănarea eí cu Isít. Era fata unuí preot mărunt al marelui templu. Toată família se bucură şi sláví pe buna Isís că a trímís odrasleí lor un noroc aşa de mare. Peste şapte zíle Unamonu se sătură de trupul eí. O păstră însă în Pahímtu şi o copleşí cu darurí.

Puse pe păstorul taínelor să-í găsească alta. I se maí aduse o fecíoară, maí drăguţă, maí fragedă.

Când avu șapte femeii în Pahímtu, lui Unamonu îi trecu prin mînte că mulțumirea plăcerii trupesti nu astîmpără focul inimii. Nu se dădu bătut. Voia să ucidă în sufletul său pe Isít cu orice preț. Trebuia să nîmerească o femeie care s-o înlocuiască barem. Pe care o poftea, o lua. Nici nu le mai aducea în Casa Femeilor. Își împlinea pofta unde se întîmpla. Nu mai alegea. Între sclavă și stăpână nu e deosebire. E aceeași femeie.

Totuși cu cât schimba mai multe, cu atât golul din inimă îi creștea. Isít îl urmărea pretutîndenî, ziua-noaptea.

Apoi într-o bună zi, pe neașteptate, porni spre Nu-Ptah, cu o barcă ușoară și iute ca săgeata de argint. Se duse la Dadefra și-i ceru voie să dea numele „Bunătatea Faraonului Dadefra, fiul lui Kufu” unui canal mare ce plănuse. Faraonul primí bucuros. Unamonu însă n-avu nici o bucurie. Nu izbutise să zărească pe Isít. Ba mai află că Faraonul, spre a o feri de mânia reginei Aía, a clădit un palat nou în mijlocul unei grădini minunate, înadîns pentru Isít. Acolo nu poate pătrunde nimeni afară de Dadefra.

Unamonu văzu cu ochii lui zidurile grădinii și coperișul casei de marmură albă. Era mormîntul sufletului său.

6

Șase ani se chinuî Unamonu, nomarhul din Abotu. Se ducea din când în când la Nu-Ptah, se apropia de palatul alb, așteptînd minunea. S-a împrietenit cu marele scrib Tetunu, purtătorul pecetii regale și paznicul tainelor Faraonului. Îi aducea daruri scumpe și, prin cuvînte meșteșugite, îi smulgea vești despre Isít, căci Tetunu o vedea uneori. Află că Isít, din veselă și zburdalnică ce era, s-a făcut gânditoare și mohorâtă parcă inima ei ar fi roasă de o durere ascunsă. Unamonu se mîngăia. Isít îl dorește. Isít din pricina lui e întristată.

Neferura își recăstigase mulțumirea de când Unamonu renunțase la celelalte femei, deși le mai ținea în Pahímtu. Îi cerea însă, de câte ori pleca la Nu-Ptah, s-o ia și pe dînsa. În cele din urmă îi împlini dorința socotind că, prin Neferura, va ajunge

la Isít. Marele scrib îl sfătuí să se potolească. N-ar fí bine să se amestece în cearta dín famíliá Faraonului. Dacă s-ar duce Neferura la regína Aía, s-ar putea supăra Faraonul; dacă ar pătrunde la Isít, s-ar mânía regína şi toţi prietenii ei, în cap cu vitezul Kafra. Ceí mící să nu se bage în neînţelegerile celor puternící. Unamonu stăruí. Îsí plăsmuíse prea multe speranţe. Neferura trebuie să vorbească cu Isít. Puţin îi pasă de supărările regínei. El numai pe Dadeфра vrea să-l slujească. Faraonul e stăpânul lui. Tetunu se înduplecă. Dadeфра, prín mijlocírea lui, îngăduí bucuroso soţiei nomarhului dín Abotu să cerceteze pe Isít în casa íubirii regale.

Neferura se múnună de bogăţiile ce le văzu acolo, dar şi mai mult de primírea ce í-o făcu Isít. Parc-ar fí fost surorí, aşa o îmbrăţişă şi o cínstí. Era drăgălaşă ca şi acum şase aní, dar în ochii albaştri plângea o taínă chinuitoare. Vorbírá despre multe nímicurí şi mai ales despre solemnităţile de odíníoară care le-au prílejuít putínţa să se cunoască şi să se ímprietenescă.

— Unamonu ce face? întrebă apoi deodată Isít cu glasul mai dulce.

Neferura îi povestí cum s-a schímbat Unamonu, parc-ar fí mereu bolnav. Isít avu o tresărire. Ochii í se umplură de lacrími.

„Atât de mult mă íubeşte că o înduíşează chíar suferínţa soţului meu!“ se gândí Neferura, măgulită.

Isít nu se plângea de síngurătate. Avea mii de sclave şi Faraonul îi ghíceá toate dorínţele şi í le ímplínea cu bucuríe.

— Mă íubeşte prea mult Faraonul, zíse Isít cu un suspín. Dín prícína mea nu poate íubí pe sora sa regală. Eu nu sunt vínovată de nímic! Sunt o bíată femeíe. De câte orí nu l-am rugat în genunchí să se întoarcă la Aía, iar pe míne să mă lase în voía soartei! Nu-í cer nící măcar să mă păstreze în Casa Femeílor sale. Degeaba! Mai curând zíce c-ar da foc tuturor oraşelor dín cele două ţări, decât să mă píardă pe míne.

Până ajunseră acasă, Neferura trebui să-í povestească totul lui Unamonu, de zecí de orí, vorbă cu vorbă. Ascultând-o,

sufletul í se lumínă. De-acuma era sígur că Isít înfățișează însăși taína fíinței lui. Fără ea, viața lui nu putea avea înțeles, níci aici, níci în altă lume. În ochíi eí e strălucírea lumíníi lui Osírís. Numái uníndu-se cu ea, s-ar topí în sânul marelui zeu. Isít e talísmantul nemuríríi lui, precum el e cheazășia eternítății pentru ea.

De-abía amândoi, împreună, alcătuiesc un suflet dívín vredníc să contemple veșnícía. Iubírea lor e iubírea în Osírís, ferícírea ferícírílor și taína taínelor.

Trebuie să smulg cu oríce preț pe Isít dín temnița iubíríi Faraonului! Íși zíse Unamonu.

Se închíse în odaía vrăjílór care se afla în dosul sanctuarului. Era hotărât să încerce puterea unui hekau despre care însemnările sfínte spuneau doar atâta: „Dărămă țăríle și coroanele!” Nímení nu îndrăzneá să dezlănțuie vraja aceasta, căcí cerea moartea vrăjítóruíi însuși. Unamonu îndrăzní. Fără Isít, viața lui nu mái meríta fríca morții. Topí zece tabonu de aur curat, îl amestecă cu șapte pícături dín sângele său și făcu o statuetă întruchípând pe Isít. Apói o ascunse într-un palat míníatură asemănător casei albe în care trăia marea favorítă. Șaptezecí de zíle în șír, de câte șapte orí pe zí scotea chípul eí de aur dín închípuírea de palat, mormáínd de câte șapte orí cuvínte vechí pe care níci el nu le înțelegea. La sfârșít sfărămă palatul cu un cíocan de argínt, iar statueta o topí dín nou și o prefăcu într-un lăntșor pe care și-l atárnă după gât, ca să-l poarte până la ímplínírea vrăjíi.

A doua zí sosí în Abotu o veste grozavă: a murít regína Aía. Unamonu își frecă mâíníle în ascuns:

— Iată puterea neíncercatului hekau!

Poruncí să-í pregătească marea corabíe cu treí pânze și porní índată spre Nu-Ptah. Ínainte de a se arăta în zare orașul Mes-Ra, întâlní un șír lung de vase íuți, venínd tocmai dínspre miază-noapte. Steagul lui Kafra fâlfâia pe toate corábííle. Unamonu nu prícepea: cum pleacă tocmai Kafra de la ínmormântarea regínei Aía? Totuși voía să-și contíinue calea. I se făcură semne să oprească. Fu chemat pe vasul lui Kafra. Íl vorbí însuși princípéle:

— Faraonul a otrăvit pe Aíá, Marea Femeie Regală, sora lui şi a mea, ca să ridice pe tron, în locul ei, pe Isít, aleasa inimii sale. Viaţa mea şi a tuturor odraslelor marelui Kufu se află în primejdie mare. Dadefra vrea să ucidă pe toţi cei din neamul Faraonilor, să dăruiască amândouă ţările copiilor săi cu Isít. Marii preoţi din Nu-Ptah s-au cutremurat de atâta nelegiuire şi m-au îndemnat pe mine să mântuiesc ţările lui Amon de stăpânul stăpânit de o sclavă fără minte. Iată de ce am plecat. Şi te întreb, Unamonu, ca să răspunzi îndată: mergi cu mine ori cu nelegiuirea?

— Merg cu tine! zise Unamonu, fără şovăire.

— Te-am crezut duşmanul nostru, urmă Kafra, mulţumit. Soţia ta a fost o dată la Isít, în casa iubirii regale. Acuma vom ucide pe Dadefra şi vom restabili domnia dreptăţii!

Unamonu strălucea de bucurie. Se împlinea puterea vrăjii descătuşate. Dacă va muri Dadefra, Isít va fi scăpată şi va fi a lui.

— Toţi nomarhii ţării de miazăzi sunt de mult de partea noastră, adăugă Kafra. Tu singur ai tăcut. Acuma ne ducem la vest, să adunăm oştire multă, să ne gătim de luptă. Până în şaptezeci de zile trebuie să izbândim!

7

Un an şi jumătate se zvârcolî războiul până ce, într-o ciocnire cruntă, aproape de Mes-Ra, oştile Faraonului fură zdrobite şi împrăştiate. Dadefra însă fugi la Nu-Ptah să strângă în grabă oaste nouă.

Kafra înainta falnic spre miazănoapte, doborând în trecere templele ridicate de Dadefra. Odată cu moartea regelui nelegiuît, voia să piară toate urmele trecerii prin lumea aceasta. În faţa oraşului Nu-Ptah, dădu peste oştirile noi ale Faraonului. Se încinse o bătălie mai crâncenă; începută îndată după răsăritul soarelui, ţinu o jumătate de zi. Dadefra, cu oastea sfărâmată, fu pus pe fugă, încât nu se mai putu opri până în spatele piramidei sale neisprăvite, unde avea să învingă sau să moară.

Unamonu adusese lui Kafra cei mai buni ostași și cele mai multe bogății. De aceea era mâna dreaptă și sfetnicul cel mai ascultat al principelui. Înverșunarea pentru zdrobirea cât mai grabnică a lui Dadefra, Unamonu o întreținea. Întârzierile îi frigeau inima. I se păru lung sorocul de șaptezeci de zile; soarta n-a îngăduit biruința cea mare nici după ce au trecut de două ori șapte luni. Nerăbdarea lui sporea cu cât se apropia de orașul Nu-Ptah. Îl cuprindeau clipe de groază: dacă în vălmășagul războinic ar fi omorâtă și Isit? Îi era frică alteori să n-o fi luat cu el Dadefra, să cadă în mâinile ostașilor însetați de măcel. Bucuria fiecărei victorii îi era amărată: oare n-o fi și ea printre cadavrele pe care le batjocoreau învingătorii răzbunători? Descosea furios pe toți prizonierii: „Unde-i Faraonul... Dar Isit?” Oamenii tremurau, bâlbâiau, nu știau nimic. Își așteptau moartea cu torturi grele. Unamonu îi ucidea, crezând că sângele lor va astâmpăra setea inimii lui chinute.

Iscoade veni ră cu vestea că Dadefra a pus să ardă mumia reginei Aia și a-i risipi în vânt cenușa. Kafra răcni:

— Tot astfel va pieri Isit!

Unamonu auzi și înmărmuri. Atunci străduințele și nădejdiile lui trebuie să se prăbușească. Așteptă să se mai mulcomească mânia lui Kafra și apoi îi ceru să-i dăruiască pe Isit.

— Sufletul meu are nevoie de Isit! stăruia Unamonu.

Kafra văzu o înflăcărare ciudată în ochii lui. Înțelese că nomarhul are de gând să-și împlinească o răzbunare mare. I-o făgădui.

Grosul oastei ocolii orașul Faraonilor, îndreptându-se pe urmele lui Dadefra. Unamonu își oprî o ceată bună de soldați:

— Mergem să găsim pe Isit!

— Dacă cumva n-a luat-o Dadefra! răspunse Kafra, despărțindu-se.

Unamonu simți un ac în inimă. Intră în oraș. Întâlni un preot.

— Isit!... Unde-i Isit! strigă Unamonu.

— Faraonul n-a mai avut vreme s-o ia... Isit a rămas în casa iubirii! zise preotul, ploconindu-se până la pământ.

Ulițele erau pustii. Oamenii înfricoșaji se ascundeau. Ici-colo fugari răzleji din oastea lui Dadebra încercau să dobândească îndurare, aruncându-se cu fața în țărână în semn de supunere. Biruitorii îi măcelăreau ca pe niște vite de jertfă, își muiau armele în sângele fierbinte.

În sfârșit Unamону zări zidurile albe care împrejmuiău casa iubirii regale, și, printre coroanele de palmieri și sicomori, terasele înflorite ale coperișului. La poarta cea mare era o grămadire de oameni. Poate că alte cete de ostași au sosit acolo mai de mult și atunci Isit...

Începu să alege. Câțiva soldați tineri, agitându-și lăncile cu vârful de bronz ruginit de sânge, îl întrecură. În urma lui pașii celorlalți veneau greoi, amestecați cu gâfâielii obosiți, cu vorbe murdare și râsete grosolane. Era acuma în mijlocul cetei, înconjurat de trupuri goale de la brâu în sus, lucitoare de sudori, cu arcuri lungi pe umeri și tolbe de săgeți în spinare. Încotro întorcea privirea, întâlnea numai oameni.

Apoi deodată se poticni, parcă cei din față s-ar fi izbit de un zid. Ceata se risipi. Unamону se repezi înainte. Poarta cea mare era numai la vreo cincizeci de pași. Câțiva ostași de-ai lui, străpunși de săgeți, se zvârcoleau în nisip, gemând și vaitându-se. Un pâlc de dușmani înarmați dispăru pe poarta care se închise cu zgomot greu de bronz.

Unamону alergă spre poartă, cuprins de spaimă, răcnind către soldații vrăjmași ce se iveau pe zidurile grădini:

— Dați-mi pe Isit și vă dăruiesc viața!

— Vîno să ți-o îe! răspunse un glas gros, batjocoritor, urmat de râsetele celorlalți.

În aceeași clipă Unamону auzi șuier de săgeți împrejurul său. Se opri năuc. Oamenii lui năvăliră asupra porții, în vreme ce arcașii trăgeau în cei de pe ziduri, silindu-i să se ascundă. Lovituri de pumnii, de mânere de săbii răbufneau în poarta de cedru întărit cu benzi de bronz. Câteva topoare începură să sfârțice așchii. Bolovanii grei, aruncați dinlăuntru, întrerupeau truda celor de-afară, întărâtându-i în sălbăticiie. Unamону,

desperat, în mantia-î albă tivită cu lotuși de aur, cu blana de panteră pe umăr, își frângea mâinile, umbla de ici-colo, zorindu-și ostașii să spargă poarta mai degrabă și dorind totuși să nu izbutească, de teamă că nu va putea scăpa pe Isit de furia lor. Glasuri aprinse se întreceau în sudălmii:

— Isit, zdreanța Faraonului, să vie aici!... Ea ne trebuie!... Eu am s-o sugrum cu mâinile mele!... Eu am să-î rad sânii cu sabia asta!... Nu însă înainte de a-mi fi făcut eu pofta cu ea!... Vreau să trec și eu pe unde a trecut Faraonul!... Și eu...

Toate cuvintele lor erau cuțite în inima lui Unamonu. Se amestecă printre ei, să fie barem acolo când se va prăvăli poarta, să alerge, înainte, s-o apere pe Isit. O piatră îi zdrelî umărul. Nu simțî durerea, într-atâta grija pentru viața ei îi stăpânea inima.

Apoi cineva porunci oamenii să se împartă în două: o parte să rămâie aici, ceilalți să înconjoare grădina și să escaladeze zidul fără apărare.

— S-a sfârșit, își zise Unamonu văzând o ceată depărtându-se.

Peste câțva timp auzi răcnete prelungi în grădina, departe. Ceî din fața porții izbeau mai aprig. Apoi urletele din grădina se întetiră, apropiindu-se parcă. Ultimii apărători de la poartă dispărușă să înfrunte pe dușmanii pătrunși înăuntru.

Unamonu zări în colțul porții o spărtură. În vreme ce ostașii loveau cu securile din ce în ce mai furioși, Unamonu încercă să se strecoare în grădina. Blana de panteră îi alunecă, mantia de în se sfâșie, umărul drept îi era însângerat. Pătrunse totuși. Se rostogoli ca un sac pe prundișul alb. Era fericit. Se ridica sprinten și porni în goană spre clădirea albă, înaltă, cu coloane care sprijineau sus șapte terase transformate în grădinițe de flori. Trepte de marmură arătau intrarea străjuită de statui colosale ale zeiței Hator cu cap de pisică. Unamonu părăsi cărarea prundită. Alerga în linie dreaptă, peste pajîstea tunsă cu îngrijire, printre tufe de flori multicolore. Zgomotul luptei rămase în urmă. Se simțea biruitor. Va lua în brațe pe Isit și vor fugi împreună.

Cele două rânduri de zeițe parcă-î făceau semne să se grăbească. Urechile ciulite de pîsică se mișcau, încurajându-l. Unamonu începu să țipe în culmea bucuriei:

— Isít!... Isít!... Sufletul meu!... Iată-mă!

În capul treptelor albe, între statuile cenușii ale zeiței voluptății, răsări brusc un bărbat înalt, spătos, cu pieptul gol, cu un șorț roșu dinaînte, ca un arcaș. Unamonu văzu o față negricioasă, aspră și doi ochi umflați de ură. Întinse amîndouă brațele, parc-ar fi vrut să spuie arcașului că a venit să salveze pe Isít. Omul ridică arcul, ochînd. Unamonu strîgă cu glas în care tremura numai iubirea:

— Isít!... Isít!...

Auzi săgeata zbîrnâind în aer, o clipă apoi simți o lovitură în gât și îndată o durere ascuțită. Picioarele mai alergară câțiva pași, se împleticiră, corpul se răsuci cu brațele înălțate spre cer și se prăvăli la pămînt, pe spate. Săgeata înfîptă adînc în gât stătea acuma vertical și se zbătea ca coada unui șarpe furios. Unamonu își simțea sîngele fierbînte bolbocînd în rană și prelingându-se pe gât, când în dreapta, când în stînga, după cum se clătina săgeata vrăjmașă. În aceeași vreme se gîndea însă că Isít poate nici nu mai e aici sau că omul cu ochi de ură a ucis-o ca să nu cadă în mâinile dușmanilor. Gîndul îi ștergea durerea. Ochii lui vedeau foarte sus cerul aproape alb și o ramură uscată de palmier, ca o mână întinsă în gol. Îi trecu prin mînte să facă o sforțare și să-și smulgă săgeata din rană, să nu fie otrăvită. Brațele îi erau parcă pironite în pămînt, nu le putu mișca. Doar pieptul i se încovoia într-o zvîrcolire. Apoi se gîndi fără teamă că trebuie să moară și Isít...

Cerul se întunecă brusc, parcă s-ar fi tras o perdea neagră, și în clipa aceea gîndul se stînsese neîsprăvit.

* * *

Sufletul izbucni ca dintr-o încleștare purificatoare. Zborul se iuțea mereu prin sfere tot mai ușoare. Mișcarea se transforma în plutire fără țintă, apoi în imobilitate. Materia informează

înconjura stropul de conștiință ca o temniță de întuneric. Pe urmă atmosfera se limpezi într-o pânză de lumină, pe care surâdeau amintirile unei existențe divine și speranțe palide.

O încercare de înălțare rupse echilibrul în conștiință. Formele materiei se topiră în golul nemărginirii. Spațiul însuși se stinse în conștiință. Doar timpul se învârtea sub cerul ei ca o chemare neobosită care îndurerează singurătatea...

CAPITOLUL III

HAMMA

... În golul nesfârşit, sufletul stînger pâlپا ca o lícărire de speranță.

Așteptarea díncolo de tîmp era străbătută mereu de o rază caldă dín ínfínít, aducătoare de îndemnurí.

Apoi așteptarea se subția și tîmpul parcă începea iar să curgă în líníe dreaptă. Conștiínța spațíului se încheга treptat, se îngroșa în unde tot mai dese. Planurí de materie se schimbau caleído-scopíc, ímpovărând arípíle sufletului și născând senzația mîscării.

Era o coborâre spre o țínță nouă, nelămurítă și totuși simțítă ca o călăuză sígură. Sufletul parcă își chíbzuía forma, în vreme ce conștiínța se zbućuma tot mai neputíncioasă.

Șí deodată conștiínța se curmă, copleșítă de îmbrățișarea lumíí noi...

1

Íí dădu numele Gungunum, în amíntírea regeluí víteaz, íntept și íubítor de dreptate care a stăpânít odíníoară în Larsa și despre care spunea deseorí că ar fí fost un străbun de-al eí. Ea însăși era femeía mareluí nubanda Pídur Líbur, slujítorul și prietenul regeluí Samsu-Iluna, fíul și urmașul neuítatului Hammurabí, domn peste Sumer și Akkad. Se numea Ním-Utumu, era veselă că a născut fecíor și aștepta cu nerăbdare plínă de mândríe íntoarcerea soțului eí dín războíul ímpotríva regeluí Rím-Sín, care năvălíse în țară, cuprínzând orașele Uruk și Isín, măcelărínd míí și míí de oameni.

Ním-Utumu mai născuse de șase orí, dar nu avusese norocul să-í trăiască níci o odraslă. Tremura pentru víața luí Gungunum și jertfea zílníc câte o vacă albă mareluí zeu Marduk,

împlorându-î ocrotirea. Bătrâna Luballat, sclava meșteră în dădăcirea copiilor, îl scălda de câte trei ori pe zi în apă neîncepută, adusă din râul sfânt Buranun, mormăind fel de fel de descântece care alungă negreșit duhurile tuturor bolilor.

Pîdur Líbur sosí mohorât din război. Bîruise oastea dușmană în câteva bătălii, dar regele Rím-Sín izbutise să scape. Și până ce nu va fi jupuít de viu Rím-Sín, se știa că n-are să fie pace și liniște la hotare. Supărarea însă îi trecu în clipa când Ním-Utumu îi înfățișă copilașul de două luni, voinic și sănătos. Îl strânse la piept, făgădui jertfe bogate zeilor și porunci lui Ululaí, feciorul bătrânei Luballat, să fie câinele lui Gungunum.

Așa crescú Gungunum nedespărțit de Ululaí. Când împlini Gungunum cinci ani, Ululaí împlinea douăzeci.

Acuma hoînăreau împreună pe ulițele și prin grădinile falnicului oraș Babílu. Se duceau deseori pe țărmurile zidite ale râului sfânt Buranun care spînteca în două orașul ocrotit de marele Marduk, zeul zeilor. Acolo mai ales, privind bărcile nenumărate ce mișunau pe valurile nămolose, Ululaí îi povestea câte grozăvii din războaiele regilor din Babílu cu vecinii neastâmpărați și hrăpăreți. Lui Gungunum nu prea îi plăceau, dar asculta cuminte pentru că iubea mult pe Ululaí, deși Ululaí îl bătea în ascuns, fiind o fire sângeroasă ca toți oamenii din Assur. Și Ululaí din Assur era. Ajunsese în Babílu când fusese numai de trei ani, cu maică-sa, Luballat, pe care o luase prizonieră de război un ostaș de-al regelui Hammurabí și o vînduse pe un preț de nimic, deoarece avea copil mic, pîrîntilor lui Ním-Utumu, care apoi a adus-o în zestre lui Pîdur Líbur.

Mai ales despre războiul cu kasíții știa multe Ululaí. I-l povestise de atâtea ori încât Gungunum cunoștea cum a pornit regele Samsu-Iluna împotriva lor, cum í-a înfrînt, dincolo de orașul Kuta, că șapte mii au căzut în luptă și nouă mii în prînsoare împreună cu regele Ulamburíăș, iar ceilalți, încercând să fugă, s-au înecat cu mîile în apele râului Idígna ca șoarecii. Plăcerea cea mare pentru Ululaí era răzbunarea lui Samsu-Iluna

asupra duşmanilor ajunşi în mâinile lui. Îi luceau ochii ca ai tigrlui, faţa í se strâmba şi nările í se umflau parc-ar í mírosít sânge proaspăt, când spunea, cu glas răguşít, cum Samsu-Iluna, după ce şi-a îngropat morţii, a pus să jupoaie de víi o mie de prizonieri, iar pe ceilalţi í-a tras în țeapă şi a făcut dín ei gard de spaímă la graniță, lăsându-í acolo să-í mănânce ciorile şi să fie de învățătură celor ce ar maí îndrăzni să năvălească în țară. Regele Samsu-Iluna a scos, cu mâinile sale, ochii regelui Ulamburías, precum frunţaii oastei babiluiane au scos ochii frunţailor kasíti prínşi. Pe urmă í-au legat în fíare pe toţi şi í-au adus în Babilu, mănati dínapoi cu bícele, ca o turmă de porci. Aici, la poarta templului Esagíl, lăcaşul marelui Marduk, le-au tăiat brațele dín coate şi apoi au fost lăsaţi să-í scuipe şi să-í schíngiuiască poporul, să moară de foame şi să-í sfâşie câinii pribegí.

— Şí eu am scuipat pe Ulamburías, gâfâia Ululaí cu patímă, şi l-am loví cu băţ de trestie peste obraz. Gemea şi se zvârcolea. Eram de două orí şapte aní. Atunci tu níci nu erai pe lume, Gungunum! Peste un an de-abía te-a născut pe tine Ním-Utumu!

Gungunum prívea tăcut, înfíorat. Într-un târziu murmură:

— Eu nu vreau sânge...

Ululaí scuipa cu díspreţ, se înfuría şi jura că nu-í va maí povestí níciódată nímíc. Mânia însă îi trecea repede. Era guralív şi tăcerea îl chínuia maí tare chíar decât duhuríle rele de care se temea cumplit, îndeosebí de când, dín nebăgare de seamă, a săvârşít marele păcat de-a í scuipat în sfântul râu Buranun. A avut noroc că nu l-a văzut nímení, altfel judecătorii regelui l-ar í osândít să í se smulgă límba dín gură. De-atunci se símte veşnic urmărit de duhuríle utukke, chíar şi în somn. I-e frică să íasă noaptea pe-afară, să nu-l sugrume vreun utukku haín care-l pândeste, ştiut fíínd că în beznă puterea duhurilor e maí mare ca a zeilor. Spaíma lui Ululaí se maí întetise de când, deunăzí, în templul zeíţei Iştar, un ghícitor abkallu, scrutându-í víitorul în ulei plutitor pe apă, í-a spus că va murí de mâna duşmanului.

Ceasurí întregí petreceau prín multele temple ale zeilor, căscând gura la mulțimea de oameni ce forfoteau în curțile pardosite cu lespezí albe și negre, la altarele de jertfe și la preoții sacrificatori, supărăcioși, pătați de sânge ca și măcelarii. Lui Ululaí îi era drag să hoinărească mai mult prín Emah, casa mínunată a zeiței Iștar, cu grădina plină de Femeile Plăcerii, care jertfeau neconținut ocrotitoareí lor sâmburí de măslíne ca să le dăruiască bărbați mulți și bogați. Ululaí trăgea nădejdea că odată și odată va pune mâna și el pe o harímatu grasă și frumoasă, cum îi plăcea lui să fie femeia bună de iubit. Gungunum însă era mai bucuros să stea toată ziua în Esagíl, mai ales când se țineau judecățile, sub poarta cea mare străjuită afară de doi giganticí lamasse cu trup de taur, cu cincí picioare, cu cap de om și cu arípí de balaur. Se uita pierdut numai la scriitorul care însemna sentințele pe tăblițe de lut. I se păreau o jucărie nespus de plăcută semnele ciudate ce le zgăria íscusítul dupșaru, cu stílul de trestie, pe cărămida de lut moale. Mergând apoi acasă, ruga mereu pe Ululaí să-í facă și lui o tăbliță și un stíl, dar sclavul se temea de semnele care întemnițează numele oamenilor și-í făcea mai bucuros săbíí de lemn orí alte jucării. Într-o zi, fiindcă era prea cumplită arșița și Ním-Utumu le poruncise să stea acasă la umbră, Ululaí se apucă să îndeplinească un coș asírían pentru Gungunum. Împletind firele subțiri de trestie, povestea niște vitejíi sângeroase ale unui luptător dín Assur. Gungunum privea și asculta. Vedea iar pe brațul drept al sclavului semnul săpat în carne. Níciódată n-a îndrăznít să-l întrebe, socotínd că ar fi ceva în legătură cu duhuríle rele de care se temea Ululaí. Acuma nu-și putu stăpâni curiozitatea și zise, întrerupându-l:

— Ce e acolo, pe brațul tău, Ululaí?

— Asta? făcu sclavul cu un rânjet ciudat. E semnul care nu se stinge níciódată. Arată că sunt ardu și că stăpânul meu e Pídur Líbur, marele nubanda dín Babílu. Un scriitor mí-a spus demult că aici stă chár numele tatălui tău.

— Cíne ți-a făcut semnul care nu se stinge? mai întreabă copilul pipăind cu un deget urma de rană veche.

— Fíerul înroşít în foc, râse Ululaí.

— Te-a durut rău?

— Nu-mí aduc amínte, eram cât tíne de míc!

— Ímí face şí mée semn cu fíerul înroşít? zíse Gungunum deodată înfrícoşat.

— Tu eştí amelu şí stăpân, răspunse sclavul. Dar dacă aí cădea în mâíníle duşmanuluí, aí fí şí tu ardu şí te-ar însemna negreşít cu fíerul roşu!

— Eu nu vreau să mă bat cu duşmanul, făcu copílul repede, adăugând apoi cu o însenínare: Eu vreau să fac semne pe tăblíţe de lut!

Ululaí se înfuríe şí, uitându-se împrejur, îl zgâlţái de urechí zdravăn. Gungunum nu cuteză a plânge, dar, cu ochíí năpădlítí de lacrímí, se depărtă şí nící nu se oprí până sub poarta păzítă de câínele cel rău, veşníc legat în lanţ. Acolo îl găsí Pídur Líbur care tocmaí sosea acasă. Íntái se spăímântă: dacă l-ar fí muşcat câínele? Pe urmă strígă pe Ululaí:

— Câíne tícălos, cum aí lăsat copílul în prímejdíe?

Íl bătu cumplít, umplându-l de sânge. Nemulţumít cu atâta, vru să-í taíe braţele amândouă dín coate, pedeapsa cuvenítă slugíí necredíncioase. Numaí rugămínţile soţíei sale Ním-Utumu îl înduplecară să-l íerte.

Sclavul, ca să se răzbune, pârî a doua zí pe Gungunum că íí bate mereu capul să-í facă tăblíţe de lut. Asíríanul era sígur că Pídur Líbur va stălcí în bătaíe pe copílul care-l face de răs umblând să înveţe a zgâríia semne în lut, în loc să se gătească a mânuí bíne armele. Rămase însă uluít când marele nubanda, mâna dreaptă a regeluí, râse de bucuríe şí-í poruncí să ímplínească pe dată dorínţa luí Gungunum. Ululaí făcu o tăblítă care semăna maí degrabă cu o cărmídă, şí un stíl ca un băţ de împuns bívolíí când se tăvălesc în nămol. Copílul se juca acuma toată zíua cu băţul şí cărmída, spre marea mulţumíre a luí Pídur Líbur care, văzându-í străduínţele, íí aduse într-o seară câteva tăblíţe şí un stíl de la însuşí marele scrítor al regeluí. Ba într-o zí, maí zăbovínd pe-acasă, arătă

lui Gungunum cum se ține stîlul între degete și cum se apasă cu vârful în lutul moale pentru a dobândi semne frumoase ca urmele de cuie culcate.

Gungunum, sînguitor, ruga de-acuma mereu pe tatăl său să-l mai învețe. Pîdur Líbur însă nu voia să-l pună la muncă grea. Mai are vreme. Deocamdată era mulțumit că Gungunum iubește meseria scrisului. Astfel avea încredere că își va putea arăta recunoștința față de ocrotitorul zeu Nabu. Căci Pîdur Líbur dîn sîmplu dupășaru a ajuns întâiul sfetnic al regelui Samsu-Iluna. Pe vremea înțeleptului Hammurabí a învățat dînsul în școala cea mare de la Borsíppa, în templul Ezída al zeului Nabu, născocitorul scrisului și oblăduitorul scriitorilor. Fîind sílitor și deschís la mînte, a învățat în trei ani cât alții nu sunt în stare a cuprinde níci în zece ani sau mai mulți. Marele preot al zeului, mai mare peste toți învățătorii dîn Borsíppa, îl iubea dîn toată ínima și, când í-a cerut Hammurabí un dupășaru ísteț, í-a trimís îndată pe tânărul Pîdur Líbur. Așa s-a făcut scriitor al regelui, cu locuința la palatul cel măreț dîn Babílu, cunoscînd pe Samsu-Iluna și împrietenîndu-se cu el, încât, în zíua când s-a stîns Hammurabí și s-a suít pe tron Samsu-Iluna, Pîdur Líbur a fost ales mare nubanda în gríja căruía cade toată averea regelui, toate moșiíle sale și toată țara în vreme de pace, iar în război fîind căpetenia oastei alături de marele stăpîn.

De-abía în toamna când sosí la Babílu uriașul bloc de granít dîn muntele Amurru spre a se rídica un monument nemaípomenít marelui Marduk, zeul-zeilor care a purtat regelui Samsu-Iluna numai noroc în războaie, în vremea când Gungunum împlíní treísprezece ani, Pîdur Líbur zíse, într-o dímineață, către femeía sa Ním-Utumu:

— La vară, după sărbătoarea Akítí, voi pune pe Gungunum în gríja ocrotitorului Nabu, la Borsíppa, să învețe sfíntele semne...

Ním-Utumu íi căzu în genunchi, să n-o despartă de lumína ochílor eí. Pîdur Líbur se supără și o loví cu pícióruí. Femeía

ţípă, se prefăcu că leşină, apoi toată ziua se plânse sclavelor că Pídur Líbur are de gând să înstrăineze copilul. Fííndcă bărbatul nu mai aduse deloc vorba despre planul său, Ním-Utumu se líníştí. Íşí închípuía că bocetele şi lacrímíle eí l-au convíns. Avea şi ea planurí pentru víítorul lui Gungunum: să-l însoare cu o fată de neam mare, poate chíar cu vreuna dín Casa Femeílor regale, şi să-l vadă apoi íşakku peste vreun oraş mare.

2

Sosí întâia dímíneaţă a luníi Nísanu, când începea sărbătoarea Akítí, care ţínea unsprezece zile neînterupte. Oraşul Babílu, cu terase şi temple fără număr, cu palate şi grădíní fără pereche, cu mii de ulíţe şerpuínd príntré căsuţe sărace de trestie şi lut, înconjurat cu zídurí înalte de cărámídă arsă, late cât să meargă pe ele, alăturí, două care trase de câte trei măgarí, apărat de şanţul adânc, de trei orí mai larg ca zídul şi veşnic plín cu apă curgătoare dín Buranun — trebuía să adăpostească acuma lume multă dín toate cele patru regíuní ale ţárrí. Zeíi dín díferítele oraşe, întovărăşíţi de sumedeníe de preoţi şi credíncioşi, veneau să se închíne marelui Marduk, care avea să hotărască destínele pentru un an întreg. Fííndcă zeíi erau mai mulţi de câte temple se aflau în oraşul colosal, cei mai sărací şi mai puţin temuţi fură nevoíţi să se mulţumească cu níşte corturí rídícate înadíns pentru eí în grădíní.

Cum în príma zí regele Samsu-Iluna, însoţít de Pídur Líbur şi alţi marí sfetnící, plecă la Borsípá de unde aveau să se întoarcă împreună cu zeul Nabu, Gungunum voía să vadă şi să înţeleagă bine toate ceremoníile sfínteí sărbătorí Akítí. Umblă până seara, cu nedespărţítul Ululaí, să cunoască pe zeíi străíní.

A doua zí ulíţele oraşului gemeau de lume. Gungunum ştia că încă n-are de văzut nímic deosebít. Marele preot urígallu s-a scáldat, înaínte de răsărítul soarelui, în apă de râu, s-a îmbrăcat în veşmânt alb de ín, a íntrat în sanctuarul lui Marduk

și a spus acolo o rugăciune tainică. Cel puțin așa îi povestise odinioară un slujitor al templului, căci despre lucrurile acestea tatăl său n-a vrut să-î vorbească niciodată, zicând că are vreme să le învețe mai târziu, când le va și pricepe rostul.

De altfel nici ziua a treia nu aducea nimic pentru cei necuprinzători ai tainelor. Doar seara, trei ceasuri după ce apune soarele, se spunea că un argintar, un lemnar și un țesător au să meargă la templu, să facă acolo două statuete, una din lemn de cedru și alta din lemn de tamarin, pentru întâmpinarea zeului de la Borsippa. Gungunum dorea să-î vadă întrând pe poarta cea mare de la Esagil. I se părea că, văzând pe lucrători, va înțelege ceva neînțeles. Ieși mai târziu de-acasă, cu Ululai. Până la sfârșitul soarelui, se gândea să privească puțin pregătirile ce se făceau pe malurile canalului Arahtu, ce venea de la Borsippa, pentru primirea bărcii divine. Ululai însă îl duse spre templul Emah, în grădina minunată a zeiței Iștar, unde mii de curtezane sacre se îmbiau trecătorilor, căci de dragul lor a păstrat Iștar pe bărbat și l-a dăruit lor. Cărările albe erau bătătorite de sute de bărbați de toate vârstele, toți dornici de plăceri pătimeașe și gratuite, cum numai în vremea sărbătorii Akiti se găseau în grădina zeiței. Pe pajiștea tunsă, la poalele copacilor, sub tufe de flori, pretutindeni femeile voluptăților, care goale de tot, care umbrite de văluri diafane menite să le facă mai ispititoare, se lăfăiau în așteptarea poftitorilor, unele lungite cu fața în sus, altele ghemuite și repetând felurite semne obscene, fiindcă prin grai nu le era îngăduit să oprească pe nimeni.

Ululai plescăia din limbă când vedea câte o kizretu mai grăsună și cu sânii mari. Avea el acuma acasă o femeie pe care i-o cumpărase mai de mult Pidur Libur și care îi născuse vreo patru copii. Îi era scârbă de ea și de trupul ei istovit de muncă. Îi trebuiau femeii meștere în dragoste. Soarele încă nu apusese, dar în grădina iubirii coborâseră umbre ademenitoare. Gungunum privea uluit corpurile curtezanelor sacre, se roșea și simțea valurile de sânge care îi strângeau inima.

— Ha'idem, Ululaí, la Esagíl! Iată, sfînteşte soarele şi ajungem prea târziu! zise apoi deodată, cuprins parcă de o teamă.

— Mai stai, stăpâne! îl rugă sclavul. Avem vreme destulă. Nu putem pleca de aici aşa...

Gungunum nu văzu faţa lui Ululaí, dar înţelese şi se roşi mai tare. Totuşi stăruinţa îi plăcea. Iníma îi bătea ca níciodată. Ici-colo, dín tufişurí, se auzeau oftări şi gemete de plăcere. Ululaí zăbovea, voía să se uite mai bine şi se strâmba de răs. Apoi, la o cotitură, chiar la margínea cărării, dădură peste o pereche încopciată, nepăsătoare de oamenii care treceau şi care, nící ei, n-o luau în seamă, ca şi când ar fi fost mânăţi înaintea de gândurí grele.

— Uíte! şoptí Ululaí apucându-l de mână şi încercând să-l oprească.

Gungunum îşi smulse mîna şi trecu mai departe. Îi tremurau genunchii.

Sub un salcâm cu crengíle atârdate până la pămînt, ca o perdea străvezie, Ululaí zări două harímate. Bâlbâi răguşit:

— Aici!

Gungunum îl urmă aproape în neştire. Rămurelele îl mângăiară pe obraji întocmai ca nişte degete dojenitoare. Amândouă femeile erau goale; mama şi fata, slujitoarele zeíţei Iştar. Mama grasă, cu pantecele şi şoldurile ca pernele, îşi ţinea în mâini sânií mari şi vorbea foarte încet cu fata mlădioasă, fragedă, cu coapse de băiat, cu pieptul de-abia rotunjit, învăluítă în păru-í lung bălai, ca într-o blană de puí de leu. Văzându-í că se apropie de ele, cea grasă se lăsă îndată pe spate, rîzând către fată şi îngânînd batjocoritor:

— Pomana de Akítí...

Ululaí se aruncă asupra ei ca un tîgru flămînd. Cea tânără sărise în picioare. Avea un surăs speriat pe faţă. Gungunum o privea ruşinat, mai ales că sclavul gâfăia alături şi se zvârcolea. Fata îşi revení, zâmbí, îl luă de mână şi-í şoptí:

— Culcuşul meu e díncolo. Aici e locul mamei. De cealaltă parte a tulpinei era întîns pe pajşte un covoraş pestrít. Fata se

așeză, trăgând jos și pe Gungunum care tremura și-și simțea fruntea brobonată de sudori. Fiîndcă stătea fără măcar să o privească, fata îi înțelise sfiala, avu o lucire de mândrie în ochi și zise fierbînte:

— Copile, eu am să te fac bărbat! îi smulse cîngătoarea de la brâu, îl sărută pe buze, îi cuprînsese gâtul cu brațele ei moi și se întinse pe covor încolăcîndu-l cu pîcîoarele. Sângele clocotea în vînele lui Gungunum, parcă s-ar fi aprîns.

Cînd ieșiră dîn grădîna templului Emah, era întunerîc de-a bînelea. Secera lunii albea pe cerul negru, cíuruít de stele. Pe ulițe oamenii se îmbulzeau ca zîua. Pașii desculți típăiau înfundat ca niște șoapte înfrîcoșate. Gungunum era atît de rușinat, parcă ar fi săvârșit o murdărie. Ululai fluiera mulțumít, uitînd chîiar de duhurîle care-l pîndeau. Mergea drept spre casă, fără să-și mai aducă amînte că fusese vorba să se ducă la Esagíl, să vadă pe cei trei lucrători. Aproape de casă, Ululai zise deodată, cu un rîs gros:

— Acum ești și tu bărbat, stăpâne!

Gungunum nu răspunse. Níci nu îndrăzní să se uite în ochii mamei sale în seara aceea. Se culcă și toată noaptea se vísă numai în grădîna íubírîi, prîntre trupurî de femeí și suspîne de voluptate.

3

A doua zí, Gungunum porní de acasă mai devreme. Ululai îi zâmbea cu înțeles, aducîndu-í amînte astfel grădîna zeiței Íștar. Gungunum se mai roși puțin, dar amîntírea í se stînsese repede. Erau multe de văzut azí. Curíozítatea îl copleșea. De altfel tot orașul íeșise pe ulițe. Oamenii se îmbulzeau împrejurul templelor în care, două ceasurî după răsărítul soarelui, începeau puríficărîle cele marí.

Gungunum se duse la Esagíl să vadă íeșírea marelui urígallu dîn sanctuarul nebírúítului zeu Marduk. Se credea că aceasta poartă mult noroc. Era o lume ca nísípul mărîi în curtea cea mare, pătrată, mai cu seamă străíní veníți de departe și care încă

n-avuseseră parte să se bucure de contemplarea ceremoniei. Gungunum se înghesuî şi ajunsese chiar în faţă. Tocmai atunci începea curăţirea. Un preot kalu, îmbrăcat în alb, având pe umăr un ştergar şi în mână o cădelniţă în care ardeau miresme, stropea pereţii cu apă sfântă luată din Buranun şi Idigna, ce o purta în urma lui, într-un vas de argint, alt preot, mai tânăr, în vreme ce un al treilea bătea cu pumnul în toba de aramă balaggu. Toţi trei cântau rugăciuni, cu glasuri aspre, spăimântătoare, iar bătrânul kalu, trecând pe lângă uşi, se închina deosebit şi freca ţâţanile cu ştergarul alb de în. Isprăvind, plecară pe poarta cea sfântă, afară, cântând şi bătând mai zdravăn în toba balaggu, spre lăcaşul zeului Nabu, cel înţelept. Gungunum cu Ululaî îi urma ră singuri, căci încolo toată lumea rămase să aştepte ivirea norocoasă a marelui urigallu din sanctuarul zeului zeilor.

— Noî am văzut pe urigallu şi anul trecut, zise Gungunum ca o scuză către sclavul care mormăia nemulţumit. E mai frumos acolo.

Ululaî nu răspunse. El nu pricepea de ce n-au stat acolo unde surăde norocul. Nici Gungunum nu-şi dădea seama. Îl rodea o nerăbdare parc-ar fi fost în preajma unei întâmplări inevitabile. Nu-şi găsea locul. Căuta ceva şi nici nu bănuia ce.

În curtea templului, lângă altarul micilor jertfe, aştepta o oaie albă, păzită de un preot aşipu cu sabia la umăr, iar pe altar un vas cu ulei de cedru. În clipa când se iviră în poartă preoţii lui Marduk, cel cu sabia reteză dintr-o singură lovitură capul victimei şi apoi începu să bată furios într-un balaggu până ce se scurse tot sângele. Atunci bătrânul kalu luă vasul cu ulei, celălalt puse capul de oaie pe altar şi ridică în braţe cadavrul cald încă. Moşneagul porni să ungă cu ulei porţile templului şi mai vartos uşa sanctuarului, în vreme ce tovarăşul său ştergea pereţii cu trupul oii. Iar ceilalţi răcneau rugăciunile cuvenite. În sfârşit adunară rămăşiţele jertfei şi plecară zgomotos până afară din oraş, să le arunce în Buranun.

Gungunum făcu întâi câţiva paşi, să-î însoţească. Îşi luă seama. Se uita însă mereu înapoi, umbla de ici-colo prin

mulțimea de oameni, parcă ar fi avut să se întâlnească negreșit cu cineva. Peste vreun ceas veni o ceată de preoți, aducând din visterie cerul de aur cu care trebuia să îmbrace întreg templul înțeleptului Nabu, de sus până jos. Ceremonia ținu mult. Grupuri de kale, unii din lire halhallatu, alții din timpine lilișsu, făceau un zgomot asurzitor din care țâșneau, ca niște plângeri sugrumate, cuvintele rugăciunilor cântate de glasuri înfricoșate.

Înainte de-a se sfârși înveșmântarea templului, Gungunum făcu semn lui Ululai și se strecurară afară. Era aproape de amiază și tocmai la amiază avea să sosească barca de aur de la Borsippa, cu zeul Nabu și cu regele Samsu-Iluna. De-abia mai apucă să mănânce ceva. Mai că-sa, Ním-Utumu, îl zorea; îi era frică să nu întârzie.

Amândouă țarmurile zidite ale canalului Arahtu gemeau de oameni. La debarcader se afla masa de aur pe care adineaori s-au slujit jertfe de miere marelui Marduk și pe care acuma se vor dăruia altele celui mai înțelept dintre zei. Toți marii preoți, în frunte cu marele urigallu, înconjurați de frunțașii țării și sfătuitorii regelui, așteptau pe terasa debarcaderului. Oile albe, ce urmau să fie sacrificate, behăiau speriate, puțin mai la o parte. Pe treptele de piatră, sub un umbrar improvizat din frunze de palmier, femeile celor mari, în podoabe sclipitoare, vorbeau tare despre lucruri de nimic, îngrijorate să nu li se strice frumusețea din pricina zăpușelii. Aici, în rândul întâi, era și Ním-Utumu cu Gungunum.

Deodată, dinspre Borsippa, pe țarmurile canalului, se apropie o bucurie sălbatică în valuri tot mai puternice. Un clocot de mii de glasuri umplu văzduhul moleșit de căldură. Mii de brațe goale se frământau peste capetele mulțimii cuprinsă de însuflețire. Barca divină, îmbrăcată în aur, se iveau în zare. Gungunum se uita, mișcat și uluit, ca într-o așteptare dureroasă. Căutând din ochi, în depărtare, barca zeului, întâlnește, numai la câțiva pași, pe treptele femeilor, o fetiță de vreo doisprezece ani. Privea și ea, ca toată lumea, spre locul de

unde sosea zeul cu regele. Se ținea de brațul unei femei mai bătrâne, desigur maică-sa. După haína albastră ca cerul, subțire și străbătută cu figurí de fír, prinsă în jurul gâtului cu un lăntșor de aur, după părul lung ce-í atârna pe spate, strâns doar la ceafă cu o panglică albastră care-í înfășura și fruntea, după brățările símple de aur ce-í împodobeau brațele goale dín sus de coate, Gungunum știa că era o fecioară zârmașítu. Numaí fața nu í-o vedea și totuși nu maí putea să-și ía ochii de la ea.

Apoi, tocmaí când barca dívínă ajungea la debarcader, fecioara întoarse capul, parcă ar fí simțit prívirea arzătoare. Gungunum se cutremură până în rădăcínile sufletului. Întâlní niște ochí albaștrí peste care genele lungí negre aruncau umbre, dându-le o întunecíme víorie. În lumína lor erau molícíune și o văpaie ciudată. Când í se încrucíșă prívirea cu a lui Gungunum, parcă toată înfățișarea fecioarei se schimbă. Pe buzele subțírí încremení surâsul ștregăresc, iar ochii í se umplură de o duíoșie în care lícărea și speranța, și chemarea, și o íubíre tulburătoare.

De-ací înaínte Gungunum níci nu maí voía să știe de ceremonía pe care o aștepta, în fiece an, cu neastâmpăr. Barca se opríse, cântecul preoților și zgomotul tuturor ínstrumentelor acopereau chíotele de entuzíasm ale mulțímíí. El prívía în ochii fecioarei necunoscute, sorbíndu-le lumína cu o dorínță atotstăpânitoare. De-abía când coborí regele pe țarm, urmat de Pídur Líbur, Gungunum socotí c-ar fí maí bine să meargă la tatăl său, de unde s-ar putea uíta maí líníștit numái la ea. În vreme ce fură jertfíte cele nouăsprezece oí și pe urmă, până ce zeul Nabu fu așezat pe carul tras de maríí preoți îmbrăcați în albastru, Gungunum văzu pe tatăl său vorbínd cu un bătrân care maí apoi se duse drept la fecioara necunoscută și o alíntă ca pe un copil.

— Cíne e bătrânul cu care vorbeaí adíneaorí? întrebă repede Gungunum.

— E Ahnurí, fíul lui Șamaíatu, vechí ísakku dín Erídu, un oraș care e departe tare, tocmaí lângă mare, răspunse Pídur

Líbur, mângâindu-l, luându-l de mână și apoi amestecându-se în vorbă cu alți bărbați.

Cortegiul se urní. Preoții cântăreți mergeau în frunte, apoi venea carul zeului, apoi regele Samsu-Iluna pe jos și, după el, îndată Pídur Líbur cu Gungunum de mână, apoi încet-încet mai-marii orașului și toată lumea, până la templul lui Nabu, unde zeul fu închis cu mare pompă în sanctuar. De-acolo, precedat de marele urígallu, regele plecă spre Esagíl. Gungunum era amărât, pierduse pe fecioara cu ochii albaștri și nici măcar n-avea nădejde s-o mai întâlnească, fiindcă femeile nu puteau lua parte, nici ca privitoare, la ceremonía din templul lui Marduk.

La poarta cea mare toată lumea se opri. Chiar Pídur Líbur rămase lângă stâlpul colțuros de-afară. Regele singur, îmbrăcat cu toate podoabele domnești, pătrunse în curtea templului și stătu acolo, umil, așteptând în bătaia soarelui arzător. Peste câțva timp marele urígallu ieși din sanctuar, despuie pe Samsu-Iluna de sceptrul greu, de mantia scumpă, de cercul înfățișând mărirea, de arma șaruru, de mitra regală, și le duse de le așeză pe toate pe un scaun în fața marelui Marduk. Apoi se întoarse la rege, îi trase o palmă peste obraz, îl călăuzí înaintea zeului, acolo îl mai trase de urechi și-l puse în genunchi să se spovedească. Pe când Samsu-Iluna era la picioarele zeului zeilor, Gungunum descoperí sub poartă, mai departe, pe Ahnurí din Eridu. Se umplu de bucurie și începu să se frământa cum s-ar putea apropia de dânsul să-l întrebe despre fecioara fermecătoare.

Regele apáru iar în curte cu marele urígallu care-l aducea însignele domniei. Pídur Líbur, ca mare nubanda, îi ajută să se împodobească iarăși. Urmă o clipă de tăcere adâncă. O îngrijorare cumplită stăpânea toate sufletele. Samsu-Iluna însuși parcă era cuprins de spaímă. Marele urígallu, în tăcerea dureroasă, se apropia încet, cu pași întinși, cu privirea înflăcărată. Se auzeau límpede lípăirile picioarelor desculțe pe pardoseala curții. Se opri în fața regelui și apoi, brusc, îi trăsni o palmă zdravănă peste obrazul drept, încât răsună curtea. Ochii regelui

fură năpădîţî de lacrímí. Pídur Líbur se aruncă la pícíoarele lui, strígând ferícit:

— Au curs lacrími!

Parcă s-ar fí rídícat o povară de pe toate ínímíle. Lumea ízbucní în urlete de bucuríe. Mulţi se târau să sărute haína regeluí. El însuşı râdea mândru, ştergându-şi lacrímíle cu dosul palmeí. Mínnunea se ímplíníse: dacă au curs lacrími, ínseamnă că anul va fí cu belşug şi războaíele vor fí bíruitoare.

Gungunum, profítând de emoţia generală, se furíşă lângă bătrânuł Ahnurí şi, apucându-l de cícuríí haínei, îl întrebă:

— Işakku, spune-mí cum se numeşte fata ta?

Bătrânuł îl măsură o clípă mírat şi, recunoscându-l, răspunse:

— Tu eşti fecíoruł lui Pídur Líbur?... Aha... Pe fata mea?... Íţí place?... O cheamă Hamma!

Gungunum se făcu roşu ca sângele proaspăt, nu maí îndrăzní să întrebe altceva, cí alergă la tatăl său care se apropía de íeşíre, în urma regeluí. Ahnurí clătínă dín cap, se gândí că n-ar fí rău dacă fecíoruł mareluí nubanda ar lua de soţíe pe Hamma, şi răsé mulţumít.

Seara, după asfíntítuł soareluí, Gungunum merse iar cu tatăl său la Esagíl, unde urma o ceremoníe nouă. Luí însă puţín íí maí păsa de toate ceremonííle. Se gândea mereu la Hamma şi voía să maí între în vorbă cu Ahnurí, să-l maí întrebe despre ea. Era sígur că acuma are să-l íntâlnească. Marele urígallu legase, cu víţă de palmíer, într-un snop, patruzecí de trestíí. Snopul fu aşezat solemn într-un şanţ anume săpat în mójlocuł cuţíí, şi apoi stropít dín belşug cu míere, lapte şi uleí. Un taur alb fu adus pentru jertfă. Regele Samsu-Iluna íí ímplântă, cu mâna lui, un cuţít drept în ínímă. Pe urmă un preot kalu vení cu o trestíe aprínsă, o dădu regeluí, iar regele, cu mâna lui, dădu foc snopuluí. Alţi preoţi se repezíră îndată cu torţe şi le aprínseră la focuł snopuluí sacru. Curtea se umplu de lumíní roşíatíce şi de umbre marí ce jucau pe pereţi dímprejur. Gungunum alerga acuma de ící-colo să díbuíască pe Ahnurí dín Erídu. Nu-l găsí. Íntorcându-se acasă, târzíu,

întrebă pe tatăl său de ce n-a venit la serbarea aceasta guvernatorul orașului Erídu.

— A trebuit să plece în orașul său, îndată după spovedania regelui, zise Pídur Líbur îngrijorat, parcă întrebarea í-ar fi răscolit o rană ascunsă. Trei solí, unul după altul, au venit cu vești negre de la miazăzi. Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, se mișcă și amenință cu foc și sânge granița noastră. De aceea stăpânul Samsu-Iluna a poruncit să meargă acasă îndată Ahnuri și să pregătească apărarea hotarului.

Toate nădejdiile lui Gungunum se sfărâmară. Plânse, în noaptea aceea, cu fața infundată în culcuș, să nu í se audă suspinele. Adormi sperând s-o mai vadă barem în vis. În zadar. A doua zi se deșteptă abătut parcă și-ar fi pierdut rostul vieții. În loc să se ducă la serbările sfinte, care continuau, ascultă pe Ululaí și merse la Emah în grădina iubirii. Trupurile de femei îl scârbiră însă. Dorea numai pe Hamma. În ziua a șaptea, Pídur Líbur îl luă să vadă îmbrăcarea lui Marduk în haínele de aur. Gungunum se plictisi cumplit chiar și ziua următoare, când í fu hărăzit să privească de aproape cum dă mâna Samsu-Iluna cu Marduk spre a-l conduce la Akítí. Nímica nu-l mai mulțumea. Îndată după sărbătorile Akítí, Pídur Líbur porunci lui Gungunum să se pregătească să meargă la Borsíppa, la școala de scriitori. Ním-Utumu se îngrozí mai tare ca odinioară. Bărbatul însă o líníști repede: se va muta și ea, cu Gungunum, la Borsíppa. Avea el acolo, chiar lângă Ezída lui Nabu, o casă cumpărată, de câțiva ani, cu două mâne și zece sícle de argint, pe care o păstra numai pentru solemnități religioase, să aibă unde să se odihnească. În casa aceea vor sta până ce Gungunum va ísprávi învățătura în școala cea mare a vestitului magician Gímílu.

Pregătirile ținură aproape două luni. În sfârșit se hotări ziua plecării. Pídur Líbur se retrase într-o odaie cu Gungunum. Era foarte înnourat.

— Ești bărbat, Gungunum, și trebuie să știi toate! í zise. Află dar că Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, a năvălit cu

oaste mare și a luat cetatea noastră Erídu, a măcelărit oamenii, a pângărit templele. Bătrânul Ísakku Ahnurí a fost ucís în grele chínurí...

— Dar Hamma? întrebă brusc Gungunum, tremurând de spăimă.

— Care Hamma? se miră Pídur Líbur, neînțelegând despre cine vorbește.

— Fata lui Ahnurí, îngână tânărul, rușinat, stăpânindu-și iníma.

— Nu știu, făcu tatăl, puțin supărat că Gungunum întreabă asemenea mărunțisuri. Cine se gândește la o muíere, când se prăpădesc atâți bărbați? O fí omorât-o sau o fí luat-o sclavă vreun ostaș dușman. Acum însă noi trebuie să răzbunăm cutezanța cáinelui de la Mare. Înțeleptul oracol paazu a prorocít chiar azí bíruínțe stăpânului nostru Samsu-Iluna. Decí războiul poate începe. Zeíi noștrí ne vor sprijíní. Marele Marduk e cu noi, iar Șamaș ne va îngăduí să spălăm în sânge batjocura vrăjmașului. Eu voi pleca în curând cu oastea, tu însă apucă-te cu suflet de învățătură. Dacă ar fí să mor și să mă scufund în țara de unde nímení nu se mai întoarce, tu să rămâi la învățătură și apoi să slujești pe regele nostru cu cínste și bărbăție!

Gungunum asculta cu ochíi marí și nu înțelegea nímic. În míntea lui pusesese stăpâníre síngur gândul că Hamma s-a prăpădit. I se părea că s-a prăbușit toată lumea.

4

În Borsíppa fu urmărit multă vreme de amíntírea fecíoarei fermecătoare. Símpțea mereu c-a cunoscut-o de când lumea, că a trăit cu ea în același adăpost, că soarta lui se leagă de soarta ei. Dacă s-a píerdut ea, de ce mai trăiește el? se întreba deseori și totdeauna íi tresărea íníma.

Încetul cu încetul víața de toate zílele îl cuprínse în mrejele ei, făcându-l să mai uíte pe Hamma. Învățătura îl obosea, mai ales la început, când a trebuit să frământa lut, să facă tăblíțe

și stîlurî de trestîe pentru cei înaîntați în cunoștințe. Era o muncă de sclav care îl amărea. Apoi învățătorii, preoți bătrîni și supărăcioși, nu sufereau nici o lenevire și pedepseau cu bătaie orice abatere. Dacă nu i-ar fi fost frică de mânia lui Pîdur Lîbur, s-ar fi lăsat de meserie în prima lună, mai ales că maică-sa îl încuraja în dîsprețuirea învățăturii.

După trei luni însă, când trecu la semnele vorbirii, dragostea de lumină îi reveni și se schimbă repede în adevărată patimă. Într-un singur an a învățat toate slovele și semnele simple, precum și diferitele lor feluri de-a fi citite. În anul al doilea își însuși grupurile de semne, formulele obișnuite și legile împreunării cuvîntelor, iar în al treilea formulele vechi și rare, apoi toate socotelile. Între timp mai fu inițiat și în unele taîne religioase, învățând zeci de litanii pentru sacrificii la felurite ocazii, ba chiar și descântece pentru bolile mai ușoare și ceva din știința prezicerii.

Fîind ager la mînte, fu îndrăgît de toți învățătorii. După al patrulea an însuși marele machu al școalei spuse lui Pîdur Lîbur că Gungunum n-are ce să mai învețe aici, iar când regîna Barnamtara, femeia lui Samsu-Iluna, avu nevoie de un dupsaru mai iscusit, Gungunum fu ales și trimis fără șovăire.

În Casa Femeii mai erau doi scriitori pentru trebuințele obișnuite. Gungunum avea să orînduiască niște tăblițe vechi pe care regele Samsu-Iluna le adunase ca pradă de prîn orașele sumeriene subjugate și le dăruise doamnei Barnamtara.

Când văzu Gungunum odăi întregi plîne de coșuri cu tăblițe, îl îngrozî gândul că va trebui să citească toată bibliotecă aceasta. Se apucă totuși de lucru. Puse deoparte întăi tăblițele cu cântece rituale, fără să le mai cerceteze, fîindcă la Borsippa mai ales cu ele fusese hrănit. Le cunoștea dintr-o aruncătură de ochi. În câteva zile le înșiră pe sfori, le pecetlui cu etichete de lut în formă de măslîne găurite pe care însemna cuprînsul coșului. Zăbovi mai îndelung la tăblițele cu diferite formule magice și îndeosebi la cele tîlmăcitoare de visuri. Zîua aproape nici nu se mai gîndea, demult, la

Hamma; noaptea însă îi apărea mereu în toate visurile, îl chema, îl dojenea. Întrebase el și la Borsippa pe un șailu, dar lămuririle nu-l mulțumiră. Încearca acum să găsească în tăblitele de lut cheia tălmăcirii adevărate. După multe zile pierdute, renunță. Erau numai formule generale, goale de înțeles.

Apoi dădu peste niște coșuri cu tăblite care păstrau povestirile despre luptele dintre zei, despre facerea lumii și a oamenilor, despre potopul cel mare, despre coborârea zeiței Iștar în arallu, despre vitezile lui Gîlgameș... Povestirile acestea îi mângăiau inima. Cîtîndu-le, parcă se ridica într-o lume nouă unde toate tainele se dezleagă. Dîn nenorocire, totmai coșurile cu tăblite interesante aveau lipsuri mari. Unele tăblite erau sparte, dîn altele rămăseseră doar cioburi, iar multe nici nu se găseau. Așa povestirile ieșeau trunchiate chiar în părțile mai ispititoare. Datoria lui era să le întregască, fiindcă regina Barnamtara, deși nu știa să citească, de altfel ca și Samsu-Iluna, ținea negreșit să aibă o bibliotecă asemenea celei pe care o avea marea școală de scriitori de la Sippar. În vreme ce Gungunum trăia în lumea legendelor, măică-sa Nîm-Utumu stăruia să-l însoare. Pîdur Lîbur găsea înțelepte gândurile femeii, mai ales că el era acum veșnic la război și nu se știa ce soartă i-au hărăzit Marduk și Inurta, viață sau moarte. De ani de zile Iluma-Ilum, regele Țării de la Mare, nu se astîmpăra. Se năpustea dîn țara lui mlăștinoasă asupra orașelor sumeriene, le jefuia, necîntea templele, omora oamenii. Samsu-Iluna alerga cu oastea să-l lovească, dar Iluma-Ilum nu-l aștepta, iar cînd primea lupta, biruia, căci își spălase armele în apele mării și un kalamachu i-a proorocit izbînzî fără număr. Samsu-Iluna a făcut mare jurămînt în fața lui Marduk că nu se va odîhni pînă ce nu va jupuî de viu cu mâna lui pe Iluma-Ilum, dar deocamdată dușmanul cuprînsese orașele Eridu, Ur, Kutalla, Uruk, dîn care n-a mai putut fi alungat. Războiul, firește, urmează mai crâncen, dar sfârșitul cîne să-l ghicească? De cîte ori n-a văzut Pîdur Lîbur moartea cu ochii?

Într-o zi fără noroc poate să-î rămâie oasele pe câmpuri. Barem să știe pe Gungunum așezat, înainte de a pleca iar la război. Numai în privința viitoareî nuroi nu se puteau înțelege. Pîdur Lîbur ochise pe Babîlîtum, fata lui Bel-Ilânî, pe cînd Nîm-Utumu ținea morțîș la Nubta, fata văduveî Gaga, frumoasă, bogată și de neam mare. În cele dîn urmă lăsară să hotărască Gungunum. Auzînd propunerea părinților, Gungunum se zăpăci. Nîcî nu se gândise pînă acuma la însurătoare. Le ceru voie să cumpănească, să caute a le cunoaște. Îi apăru în inimă chîpul fecioareî Hamma, ca o mustrare. În aceeași noapte apoi o văzu mai bine în vis: îi porunca hotărât să n-o părăsească, să aibă răbdare. În visuri el credea mai mult chîr decît în puterea zeilor, socotînd că visurile sunt porunci dîvine mîsteroase pe care mîntea omenească slabă nu le poate înțelege îndeajuns. Acuma nîcî tălmăcire nu-î trebuia. Sîmțea că, sub chîpul fecioareî, î s-a arătat însăși zeița Iștar, binefăcătoarea.

Ululaî îl însoțea mereu în palatul reginei, îi dădea ajutor mutînd de îcî-colo coșurile, ștergînd de praf tăblițele. Visul lui era să fie măcar o lună stăpîn peste Casa Femeilor regale sau mare preot al zeiteî Iștar în mîjlocul curtezanelor sacre. A doua zi, mergînd la slujbă, Gungunum îi spuse că are de gînd să se însoare. Ululaî rîse:

— Stăpâne, femeia e duhul rău cînd o aduci cu tăbliță în casă! Orî multe, orî nîcî una, căci una sîngură e pacoste!

Gungunum zîmbî, dar nu mai vorbî. Iubirea lui tăinuia îl durea.

Regîna Barnamtara, iubitoare a povestirilor dîn bătrîni, aflînd dîn gura lui Gungunum despre lipsurile bibliotecîi, porunci să găsească, orîunde ar fi, tăblițe întregi și să le ia pentru dînsa orî barem să le copieze. Gungunum se sfătuî cu ceilalți doi scriitori ai caseî reginei. Nu putu afla nîmîc, ei neînțelegînd nîcî despre ce e vorba. Erau nîște bîeți slujbași bunî numai pentru corespondența obișnuia. Întrebă apoi pe marele dușaru al regelui, care avea faîma unui mare învățat și cunoscător al tăinelor magiei. Nu știa nîmîc. Atunci luă pe

rând templele, să descoasă pe scriitorii tainelor. În Emah, în sfârșit, găsi un dușaru bătrân, anume Lulana, care cunoștea povestirile. Le citise odinioară în biblioteca zeului Enlil, la Nippur, orașul sfânt. Adăugă că acolo s-ar mai afla multe tablite necunoscute, vechi din moși-strămoși, pe care nimeni nu le mai slovenește, fiindcă scrisul e foarte încurcat cu semne sfinte neînțelese acum.

Bucuros de cele auzite, Gungunum se abătu în templul zeitei care, spre deosebire de toate celelalte, era alb pe dinăuntru ca fruntea munților înzăpezii, având doar pe sus, lângă tavan, un brâu simplu de aur. Se apropie de altar cu mierea și uleiul ce le cumpărase de la diaconii negustori, să facă o jertfă de mulțumire. În vreme ce, cu fața la pământ, murmura obișnuitele cuvinte sfinte, simți deodată un glas limpede în inimă:

„Du-te cu oastea să găsești pe Hamma!”

Se sculă plin de mirare. Prîmprejur nu mai era nimeni. Însăși zeita Iștar, ocrotitoarea iubirii, i-a suflat dar porunca de plecare, fiindcă unirea lor e dorită de sfatul zeilor puternici.

Șovăirea dispăru din sufletul lui Gungunum. În aceeași seară dădu de știre tatălui său că zeita Iștar i-a poruncit să plece la război. Pidur Libur, războinic pătimaș, tresări de mândrie auzind rugămintea lui. Îi plăcea că Gungunum, ca și dânsul odinioară, râvnește gloria luptei cu dușmanul, cea mai frumoasă pentru un adevărat bărbat. Nîm-Utumu însă se împotrivi din răspuțeri și se boci amarnic că odorul ei se va prădăi.

A doua zi Gungunum se duse întâi la regina Barnamtara și îi spuse ce a auzit de la bătrânul dușaru Lulana. Pe urmă se înfățișă cu tatăl său înaintea regelui, îi sărutară împreună picioarele și Pidur Libur îl rugă să îngăduie odraslei sale să lupte împotriva vrăjmașului. Samsu-Iluna privi lung pe Gungunum, parcă l-ar fi cântărit dacă e bun de ostaș, apoi zise:

— Tu să mergi la Nippur, să scrii tablitele pentru Casa Femeii mele Barnamtara! Așa e dorința ei și porunca mea!

Îi sărutară iar picioarele, fără a mai crâcni.

Regele însă bătu din palme să se aducă o tăbliță de corespondență și puse chiar pe Gungunum să scrie guvernatorului din Níppur:

„Porunca regelui Samsu-Iluna către marele Ísakku Uș, fiul lui Aplî, din Níppur, orașul sfânt. Eu sunt sănătos. Inima ta fie fericită. În ziua când citești tăblița aceasta a mea, să primești bine pe Gungunum, fiul lui Pídur Líbur, scriitorul Casei Femeii, trimisul meu. Îndată să aduni pe toți scriitorii templului Enlî, să-î arate toate tăblițele bătrâne, cele despre viteazul Gílgameș, cele despre facerea lumii, cele despre coborârea zeiței Íștar și toate tăblițele de mare preț ce le aveți, caută-le și arată-le lui Gungunum. Și poruncește scriitorilor să asculte poruncile lui, să scrie ce poruncește el, să nu greșescă. Așa să faci!”

Scriind, Gungunum înghițea noduri amare și stilul de trestie îi tremura în mână încât semnele se strâmbau ciudat pe lutul moale. I se părea că își scrie osânda la moarte. Două lacrimi i se rostogoliră pe obraz. Regele Samsu-Iluna le văzu și întrebă:

— De ce plângi?

— De bucurie, stăpâne, îngână Gungunum.

— Atunci du-te cu inima veselă! sfârși regele.

5

Chiar a doua zi, după ce făcu jertfa cuvenită zeului Nabu și zeiței Íștar, Gungunum porni pe Calea Sacră, însoțit de Ululaí, care ducea un coș cu haîne și merinde. La Buranun îi aștepta, gata de plecare, barca regală cu douăzeci și patru de vâslași, încărcată cu daruri mari pentru templele din Suruppak.

Până la Níppur, pe apă, era cale de cincisprezece leghe akkadíene. Merseră toată ziua, cu pânza înfășurată, căci vântul sufla de la miazăzi. Lopețile vâsleșilor băteau neîncetat valurile tulburii ale râului sfânt. Seara poposiră la Dílbat. Dădură jertfe bogate zeului Gíbil, cel ce păzește apele curgătoare împreună cu soția sa Nína, fiica lui Ea, de asemenea și zeului Adad,

stăpânul văzduhului, ímplorându-le un vânt prielníc. Jertfele fură primíte cu bunăvoínță și Adad le trimíse dímíneața următoare vântul răcorítor care, umflând puterníc pânza triunghiulară a bărcíí, íí duse până seara la Níppur, încât nící nu mai opríseră la Kís, cum era obíceíul.

Marele Ísakku Uș al orașului sfânt Níppur sărută de șapte orí tăblița cu pecetea de lut a regeluí, puse pe scríitorul său să o cítească, o sărută iar și poruncí îndată să se ímplínească întocmai dorínța stăpânului Samsu-Iluna. Pe Gungunum, atât ca trimís al regeluí cât și ca vlăstar al mareluí nubanda Pídur Líbur, îl găzduí chár în casele sale. Peste trei zíle însă vení poruncă nouă de la Samsu-Iluna: oștírea orașului Níppur să se adune degrabă și să pornească împotríva lui Iluma-Ilum.

Gungunum fu îndrumat de marele dupășaru al templului Enlí, mare cunoscător al tuturor tăblițelor. Acesta íí arată șapte coșurí cu tăblițe vechí pe care erau însemnate cele douăsprezece cântece despre faptele mărețe săvârșíte de către víteazul Gílgameș, rege dín Uruk, împreună cu tovarășul său Enkídu, chár și călătoria lui în lumea cealaltă, precum și povestea cu iarba tineretíí veșníce. În alte cíncí coșurí se găseau tăblițele cu facerea lumíí și a oamenílor prín bunătatea și înțelepciunea mareluí zeu Enlí care locuíște în orașul sfânt Níppur.

Se apucă de lucru, dar cu ínima îndoítă. Mai avusese nădejde, venínd ací, că va sfârșí repede și se va putea întoarce ínaínte de ízbucnírea războiului, încât așa să ímplínească și porunca zeíteí Íștar, cea scumpă sufletului său. Acuma vedea că și nădejdea aceasta l-a înșelat. De altfel și copíerea tăblițelor mergea greu. Trebuía să ceară mereu mareluí dupășaru să-í tălmăcească semne și cuvínțe bătrâne neînțelese. Erau lucrurí scríse cu aproape o mie de aní ínaínte.

După ce plecă marele Ísakku Uș cu oastea, Gungunum se símí cupríns de o trístete dín ce în ce mai apăsătoare. Avea vísurí straníí, foarte întortocheate, care-l chínuíau noaptea și pe care le uíta de cum deschídea ochíí, parcă o fíínță nevăzută í le-ar fí șters dín mínte.

Pe urmă îi pîeri pofta de mîncare. Smochínele, rodíile, curmalele îi erau deopotrîvã de nesuferíte. Peştíi cei maí buní, prăjíti în uleíurí fîne, mîncarea lui favorítã, acumã îl scârbeau.

Cãzu la pat. Un aşıpu, cel maí înțelept, îi făcu toate descîntecele și maí ales cele împotrîva duhurílor límnutí. Gungunum gema și în somn vedea mereu pe Hamma, deseori de mîna cu stăpâna Istar care í-o arăta și-l dojenea că nu í-a ascultat îndemnul să plece la războí, chiar peste voía regelui, căci regele însuși nu e decît servítorul eí. În sfârșít märturísí neobositului aşıpu ce í-a poruncít odínioară Istar. Atunci preotul îi recítã un descîntec deosebít și jertfí o vacã albã zeíței ca să-l íerte. Peste zece zile, dupã trei luni de bolíre, Gungunum se sculã. Era însã ca o umbrã.

Ululaí, care îl slujea ca un cãine, îi spuse într-o zí: prín oraș umblã vestea că regele Țării de la Mare ar fí zdrobít oștírile akkadíene și că regele Samsu-Iluna de-abía a scăpat prín fugã.

— Poate că totuși zeí m-au ocrotít, se gîndí Gungunum. M-au scăpat de la moarte.

Peste cîteva zile un sclav de-al caseí regínei aduse o scrisoare pentru Gungunum. Nu era nící în plic de pânzã, nící sígílatã, cí o tăblítã símplã, scrísã în mare grabã. O cíti cu spaímã: „Lui Gungunum, fíul lui Pídur Líbur, spune: Așa vorbește Ním-Utumu, femeía marelui nubanda Pídur Líbur, către Gungunum, copílul eí. Aflã că Pídur Líbur, tatãl tău care te-a zãmíslít, în războí a pîerít. Regele Țării de la Mare cu mîna lui a ucís pe Pídur Líbur, în luptã. Sclavul lui a adus vestea. Pleacã degradã înapoi la Babílu. Trebuie bărbat în casã. Pãmînturíle nu se muncesc bîne, sclavíi sunt leneși dacã nu e stăpân. Grăbește-te. Nu maí zãboví.”

Gungunum rãspunse, prín același sclav, că se va întoarce negreșít îndatã ce va ísprãví lucrul, căci nu poate pleca cu mîna goalã să supere pe regína Barnamtara. Făcu apoi cuvenítele jertfe pentru tatãl său dín arallu, gîndíndu-se íarășí:

— Zeí m-au ferít, altfel aș fí acum și eu în locul de unde nimení nu se maí întoarce.

Deşi slăbít, începu să lucreze de zor. Cu ajutorul marelui duşaru, credea că într-o lună va avea copiate táblîţele trebuincioase.

În oraş însă zvonurile cele mai crâncene se întreceau. Soseau fugarí care aduceau groaza. Şapte mii de ostaşi akkadíení au pierít în lupta cea mare, împreună cu Pídur Líbur, iar alte mii au căzut în prínsoarea duşmanului. Regele Samsu-Iluna a fugít cu rămăşiţele oştirii pe díncolo de râu şi vine spre Babílu, dar că oastea vrăjmaşă se apropie pe díncoace de Buranun, dând foc oraşelor şi măcelărínd locuitorii, vrând să taie calea akkadíenilor ca să prindă de víu pe Samsu-Iluna.

Peste şapte zile sosí în oraş marele Íşakku Uş cu două mii de oştení prăpădiţi, dínspre Isín, de peste râu, să oprească înaintarea lui Iluma-Ilum. Cetăţenii fură înarmaţi grabníc, iar sclavii fură puşi să întărească zídurile şi porţile cetăţii ca să poată ţinea píept oastei duşmane. Zídurile însă nu erau mai late de şapte coţi şi nící destul de înalte să înfrunte un asalt puterníc.

Apoi uraganul vení. Oştile lui Iluma-Ilum împresurară cetatea dín două părţi, dădură foc semănăturilor şi tuturor caselor de pe câmp. Fííndcă Uş nu deschíse îndată porţile şi nu alergă, împreună cu fruntaşii oraşului, să îmbrăţişeze pícióarele regelui duşman, porní bătălia. În zece zile o poartă fu síluită. Duşmanul răzbí în cetate. Lupta fu mai cumplítă pe ulíţele strâmte, care se umplură de cadavre. Ostaşii ucideau fără cruţare bărbaţi, femeí, copii. Până seara oraşul fu íngenuncheat. Marele Íşakku căzu víu în mâinile vrăjmaşului.

Iluma-Ilum puse stăpânire pe palatul marelui Íşakku Uş. În grădina palatului se ţínu ospăţul de bíruíntă. Începu seara şi nu se íspráví până în zori. Plataní bătrâni aprínşi lumínau poiana în care regele Ţării de la Mare, cu fruntaşii oastei sale îşi întínseră mesele. La dreapta şi la stânga regelui şedeau, goale şi îngrozíte, cele două fete-fecioare ale marelui Íşakku Uş. Fete de-ale fruntaşilor dín Níppur, de asemenea despuiate, slujeau pe bíruitorii care beau dín vase grele de argínt. În faţa mesei

regale fură aduși, cu mare alai, peste o mie de prizonieri, cu lanțuri de gât, cu coatele strânse pe spînare, cei mai mulți sîngerînd încă dîn rîni proaspete. Între ei se afla și marele Ísakku, încătușat ca și ceilalți, avînd în locul ochiului stîng o pată de sânge ce se scurgea pe obraz și în barba jumulită, iar în moalele capului altă pată de sânge închegat dîn care se burzuluiau smocuri de păr încălcit. Ceva mai târziu un convoi nou de prinși: slujitorii templelor, în cap cu marele preot al zeului Enlîl. Gungunum era în mijlocul lor. Templele și odoarele fuseseră cruțate, fiindcă lui Enlîl se închină și Iluma-Ilum. Grupul preoților fu rînduit mai departe, să privească și să se umple de spaimă.

Băutorii zvârleau cupele goale în grămada de prizonieri răniți. Cei izbîți horcăiau prelung de durere, spre veselía mesenilor care, dîn ce în ce mai amețiți de vînurile tari, rîdeau cu hohote sfîdătoare și-și frecau bărbile negre muiate de bale. De altfel, pentru a sporí mulțumirea chefuitorilor, ostașii alergau mereu de ici-colo printre prizonieri, lovîndu-i cu bice sau sfîrticîndu-le carnea cu săbii scurte strîmbe ca niște secrete.

Înspre mîezul nopții, regele Iluma-Ilum șoptí ceva unui dregător care stătea necontenit la spatele său, cu brațele încrucîșate, așteptînd porunci. Dregătorul dispăru o clipă și revení aducînd o canapea akkadiană, așternută cu perne și covoare scumpe, pe care o așeză puțin mai la o parte, mai ferit de lumina torțelor. Atunci Iluma-Ilum se sculă de la masă. Pe fața-i bîrboasă, bronzată, lucea un surâs ciudat. Făcu semn cu degetul unei fete-fecioare de-a marelui Ísakku. Fata înțelese și se întinse umilă pe canapea. Iluma-Ilum se repezi asupra ei. Toată lumea se închină cu respect în fața spectacolului, iar țipetele fecioarei umplură de bucurie toate inimile supuse.

De-abia sculat de lângă fata aproape leșînată, Iluma-Ilum se îndreptă spre marele Ísakku Uș, tatăl ei, și cu o apăsare de deget meșteșugită îi smulse dîn orbită și ochiul drept, aruncîndu-l cu mîndrie în obrazul altui prizonier. Marele Ísakku se prăbuși

cu un răcnet sfâșietor care stârní nespūsă plăcere tuturor frunțașilor de la mese. Regele se așeză iar la petrecere. Apoi, când vînurile îi ațâțară pofta, poruncí celeilalte fecioare să se lungească pe canapeaua dîn umbră. În zori începu ucíderea prizonierilor în fața învîngătorilor sátuí de vînurí, dar ínsetați mereu de sânge. Marele Íșakku fu jupuít de víu, iar píelea lui fu dusă îndată să fie bătută în cuíe pe poarta palatuluí. La fel fură chínuíți încă doisprezece frunțași dîn Níppur. În sfârșít o ceată de șasezeci de ostași porní să ínjunghíe pe ceilalți prizonieri. Corpurile fură târâte de sclavi afară dîn oraș, să slujească de ospăț cîinilor pribegí și corbilor, capetele însă fură așezate în grămezi dînaíntea mesei regale.

Când răsări soarele, Iluma-Ilum, ístovít de plăceri și de beție, se retrase în palat, să se odíhnească, poruncínd ca grupul de preoți încātușați să fie ínchís deocamdată în templul zeului Inurta.

A doua zí regele Țării de la Mare se arată mai mílostív. Pe cele două fete ale lui Uș le trimíse la Erídu, pentru Casa Femeilor sale. Prizonierilor care nu fuseseră omorâti le îngăduí să-í sărute pícióarele, dăruíndu-le víața, dar lăsându-í în lanțuri. Toți preoții fură scoși dîn fiare, afară de Gungunum care era babíluían. Fíínd dupșaru, í se ceru, pentru răscumpărare, până într-o lună, să plătească cínci mâne de argínt; altfel avea să fie ucís împreună cu alți câțiva oameni dîn Babílu, surprínși în Níppur de către oștírea dușmană.

Gungunum se símțea nespūs de ferícít că se află încă în víață, chíar așa încātușat. Nădejdea întoarceríí acasă îi stăpânea íníma. Era sígur că va fí răscumpărat. Fíe regele Samsu-Iluna, fíe regína Barnamtara, fíe maică-sa Ním-Utumu vor trimíte cele cínci mâne de argínt, numaí să le poată da de ștíre. Ceru voíe să trimítă la Babílu pe Ululaí, care scăpase dîn vâlmășeală doar cu o bătaie zdravănă. Scríse o tăblíță frumoasă și jalnică chíar regeluí Samsu-Iluna:

„Stăpânuluí meu gloríos în strălucíre, vlăstarul ceruluí, lumína regilor mândră ca soarele, călăuzítorul domnilor puternící și

spăimântătorí, hrana poporului, masa frunțașilor, eroul neamului, căruí Anu, Enlíl, Ea și Marduk í-au dăruít neístovíte bogățií de mílă și dreptate, stăpânului meu spune: Așa vorbește Gungunum, fiul lui Pídur Líbur, scriítorul Caseí Femeíí, pulbere umílă și slujítorul care te íubește. Află, stăpâne lumínos, că regele Țării de la Mare m-a príns víu în Níppur. În lanțurí m-a pus regele Țării de la Mare. Dacă aduce sclavul tău Ululaí cínci mâne de argínt, víață íți dăruíesc. Dacă nu aduce nímic Ululaí, peste o lună să morí ca un câine. Așa zíce regele Țării de la Mare. Trímíte, stăpâne, cínci mâne de argínt pentru víața mea, căcí n-am venít la Níppur de bunăvoíe. Mí-aí poruncít tu să víu negreșít. Povestírile bătrâne să le scrií pe táblíte în Níppur. Așa mí-aí poruncít. Acuma m-a príns regele Țării de la Mare. Să nu se întoarcă Ululaí cu mâíníle goale. Dacă víne cu mâíníle goale, cáíníí și corbíí mă mănâncă. Nu mă lăsa să mor în casa tícăloșíeí. Trímíte argínt să-mí răscompere víața, stăpâne.“

Cu táblíța sígílată, Ululaí plecă îndată, pe jos, pe margínea râului sfânt Buranun, pe cărarea bătătorítă de robí ce trăgeau la deal bărcíle. Gungunum rămase líníștít. Íși zíce plín de încredere:

— Nabu a fost mílostív și mí-a cruțat víața.

6

Prízoneríí, câteva sute, fură aruncaí în curtea porcílor dín fundul grădíníí orașului. Spatele temníței se rezema de zídul cetăíí lângă care se tícluíse un coperíș de trestíe pentru adăpostírea rămătorílor în vreme de ploaie și furtună. Curtea întreagă de altfel era mícă, de-abía vreo zece sari, fííndcă nu se aduceau nícíodată de la moșíí decât vítele trebuíncioase pentru șapte zíce. Nu se râníse ínsă nícíodată, așa că gunoíul și duhoarea stăpâneau aící înăbușítor.

Un pâlc de treízecí de ostași păzeau, pe dínafară, poarta temníței. Numái câte doí supravegheau pe dínauntru numái zíua și numái câte un ceas, pe prízoneríí legaí, doí câte doí, cu lanțurí de gât. În zícele díntâi grupul de pază se schímba,

pe urmă aceiaşi paznící fură uítaţi parcă acolo. Hrana celor închíşi venea dín mîla oamenílor: curmale, ceapă, pâíne, usturoí, castraveţi, chíar smochíne şi uneorí peşte sărat. Dín ce era mai bun se ospătau paznícíí, iar rămăşiţele se azvârleau înlăuntru ca să se bată pe ele prízoneríí ca níşte câíní flămânzí, spre veselía tuturor străjerílor.

Gungunum avea tovarăş de lanţ pe un muşkınu bogat dín Babílu care veníse la Níppur numaí pentru negoţ şi căzuse aşa în vâltoarea războíului. Era gras şi cu o rană de lance în coastă. I-o făcuse ostaşul care l-a príns, numaí dín plăcerea de-a schíngíuí, căcí el se trântíse pe pânţece umíl şi supus, fără gâṇd de vreo împotrívíre, ca omul ce n-a pus nícíodată mîna pe armă. Negustorul gemea toată zíua şi nu voía să se urnească de sub adăpostul de trestíe unde era ferít barem de soarele ce frígea cumplít. Íí era frícă tare că va fí ucís în cele dín urmă şi se plâṇgea lui Gungunum că ar fí mai bucuros să stea o víaţă întreagă în curtea porcílor, decât să moară, să ajungă pradă duhurílor rele dín arallu şi să se hrănească numaí cu noroí şi ţărănă. Gungunum îl îmbărbăta. Încrederea lui sporea cu cât se înmulţeau suferínţele. Iníma lui íí spunea că trebuíe să trăiască.

Într-o zí vení marele duşşaru să vadă pe Gungunum, aducându-í mîngâíere şi merínde. Îl îndrăgíse cât lucrase în templu şi voía să-í fíe acuma folosítor în nenorocíre. De la dânsul află Gungunum că regele Iluma-Ilum a plecat cu oaste spre Kíš, după ce a pus peste Níppur un nou íşakku. Totuşi marele duşşaru credea că războíul are să înceteze curând, căcí şi Iluma-Ilum a avut píerderí grele. Poate că nící cetatea Kíš n-o va mai putea cuprínde, având zídurí groase, ínalte şi bíne apărate.

De-ací ínaínte paznícíí fură mai blânzí cu Gungunum. Nu-l mai loveau, ca pe ceilalţi, ba stăteau şi de vorbă cu dânsul, socotíndu-l un mare machu care ar putea ajunge chíar sangu, dacă ar avea zíle de trăít. Atuncí Gungunum vru să întrebe despre Hamma. Míntí că marele íşakku Ahnurí dín Erídu a fost

văr cu maică-sa, de aceea ar fi bucuros să afle ceva despre soarta lui și a familiei, cu toate că au trecut de-atunci peste zece ani. Căpetenia paznicilor, mai bătrân, voinic și înalt, cu o falcă purtând urmele unei răni vechi, luptase în toate războaiele regelui Iluma-Ilum. Îl chema Ahușunu, vorbea gros și se lăuda bucuros cu vitejiile lui.

— Erídu? făcu dânsul cu mare mândrie. Am fost acolo! Acum zece ani!... Eu am urcat cel dintâi pe zidul cetății... Am ucis cu mâna mea trei sute de dușmani!... Mult sânge a fost la Erídu, și multă pradă!... Tot am omorât și am aprins... Templul zeului Níngirsu eu l-am aprins!

Paznicii și prizonierii făcură cerc, ascultându-l cu admirație. Inima fruntașului se umfla de mulțumire.

— Rana asta, de la Erídu! strigă apoi mânios, parcă i-ar fi reamintit o durere crâncenă. Dar am răzbunat-o!... Toți morții dușmani i-am împrăștiat pe câmp să-i mănânce șacalii și păsările...

Gungunum rosti numele lui Ahnurí.

— Căine turbat a fost Ahnurí dín Erídu! răcní Ahușunu. Iluma-Ilum l-a prins viu și pe dată i-a tăiat amândouă brațele dín coate!... Pe urmă l-a jupuit și l-a chinuit șapte zile!

Atunci Gungunum întrebă iar, cu glas tremurător:

— Ahnurí avea o fată, Hamma?...

Fața ostașului se descreți deodată.

— Ce fată! zise apoi, lîngându-și buzele. Regele Iluma-Ilum a culcat-o degrabă în pat și i-a luat fecioria. Dar n-a ucis-o nici după ce și-a săturat pofta. I-a plăcut trupul ei și a pus-o în Casa Femeilor sale..

— Mai trăiește? făcu Gungunum cu ochii ieșiți dín orbite.

— Trebuie să trăiască, răspunse Ahușunu. În Casa Femeilor lui Iluma-Ilum sunt fete multe, ca nísípul mării, toate frumoase, cu sclave să le slujească și cu mâncare bună. Regele iubește femeile, nu le omoară.

Gungunum aflase destul. În sufletul lui cântau mereu de-acuma numai două cuvinte:

— Hamma trăiește!

Cuvintele acestea îi răsturnară deodată toate gândurile. Ce să mai caute el în Babîlu, când Hamma nu e acolo? Ce preț ar mai putea avea viața lui trăită despărțit de ea? Mai bine să fie sclav la picioarele ei, decât chiar rege departe de ea. Sub coperișul de trestie, în murdăria duhuitoare, în vreme ce tovarășul său de lanț se văita, el visa cu ochii deschisi. Se vedea iar la serbarea Akítí de odinioară, pe cheul canalului Arahtu, așteptând barca divină. Între femeii, la câțiva pași, umărul ei rotund, șoldul ei plin, apoi ochii ei cu privirea caldă în care își descoperea însuși sufletul lui ca într-o oglindă fermecată... Îi părea rău că a mai trimis pe Ululaí după prețul răscumpărării din robie. Îi era frică să nu se întoarcă prea curând sclavul cu argintul, înainte de a fi descoperit un mijloc pentru a ajunge la curtea regelui Iluma-Ilum. Atâta râvnea acum: să ajungă acolo. Orișicum, numai să se apropie de pământul binecuvântat pe care pășesc picioarele ei. Era sigur că, ajuns acolo, va întâlni pe Hamma, precum i-a făgăduit zeita Iștar, ocrotitoarea iubirii lor.

Când veni iar marele dușaru să-l cerceteze, Gungunum îl rugă fierbinte să-i mijlocească favoarea de-a putea merge la curtea regelui Țării de la Mare. Bătrânul scriitor se miră și crezu că suferințele i-au tulburat mintea. Gungunum stăruí. Spuse că știe, încă de pe când era în școala de la Borsíppa, despre o bibliotecă bogată a lui Iluma-Ilum, unde s-ar găsi tăblițe cuprinzând învățăturile cele mai taínice. Ar vrea să petreacă în biblioteca aceea un răstimp, fie și ca sclav, numai să poată citi tăblițele sfinte. Marele dușaru se înduioșă. Atâta dragoste de învățătură nu mai pomenise. Îi făgădui să vorbească negreșit marelui preot al lui Enlíl.

Gungunum rămase fericit. Dacă marele preot va ruga pe Iluma-Ilum, dorința lui va fi împlinită. Cum crezuse până acum câteva zile în scăparea de robie, așa spera azi în revederea fecioarei de la Akítí. Încă nu umblase prin lume. Despre Țara de la Mare știa doar atâta că e departe, fără

canaluri, cu multe mlaștini și sălbătăcimii. Nu-l înfricoșă nimic. Unde e Hamma, trebuie să fie bine. O vîsa iar, mereu. Iar când se deștepta, în gemetele tovarășului de lanț orî în răcnete paznicilor, surâdea: toate acestea vor fi curînd răscumpărate prin fericierea cea mare.

Avu, peste trei zile, o veste bună: marele preot a vorbit deocamdată cu noul Ísakku care a făgăduit să tîlmăcească regelui rugămîntea lui Gungunum. De altfel Iluma-Ilum are să sosească la Níppur foarte curînd. A curmat războiul și se întoarce cu oștire, dînd foc semănăturilor și satelor, nestînjenit de dușman.

7

Ululaí sosí. Aducea argîntul. Cînci mîne, măsurat din belșug în casa reginei Barnamtara. Povestí că Ním-Utumu e desperată, și-a smuls părul, și-a zgîriat pielea și nu va contení cu plînsul pînă ce nu va vedea pe Gungunum în Babílu. Íi spuse că a fost cu argîntul la marele Ísakku, care l-a cîntărit, í-a dat și táblíșă-chítanșă de primíre. El însă nu poate scoate din robíe pe Gungunum, căci Iluma-Ilum sîngur hotărăște. Dar Gungunum să aibă răbdare. Scăparea e aproape. l-a adus și merinde, dar mai bine de jumătate í-au mîncat-o paznicíi.

Gungunum fu cuprîns de îndoíelí. De ce a mai primít marele Ísakku argîntul, dacă are de gînd să vorbească cu regele? Dojení pe Ululaí că s-a dus la Ísakku, dar nu-í spuse nimic despre planul său, de teamă să nu-í pună vreo píedecă. Ululaí vru să rămâie să-l slujească. Paznicíi îl gonírá. Venea totuși de multe orí pe zí să-í aducă știrí despre apropierea regelui Iluma-Ilum. În sfârșít, într-o díminéașă sosí strălucitor de bucuríe:

— Peste trei ceasurí Iluma-Ilum e în oraș. Se vede de pe coperíșele caselor cum se apropíe pe carul de argînt tras de trei armăsari. Toată lumea e pe ziduríle cetățíi. Stăpîne, a venit scăparea ta! Oameníi șoptesc că Iluma-Ilum e mînios, dar eu am adus argîntul! N-ai gríjă, stăpîne, s-a ísprăvít robía

ta. Am jertfít o vacă zeului Nabu, pentru tine, cum m'ia poruncít maică-ta Ním-Utumu.

Nerăbdarea se încuibă în íníma lui Gungunum. Tovarășul său de lanț începu să plângă, sígur că í-a sosít ceasul morții. Gungunum îl compătimea și nu-l înțelegea. Dín sufletul lui parcă s-ar fí stíns cu totul fríca de moarte. Groaza lui era că va fí ízgonít dín robíe și că astfel va pierde pe Hamma pentru totdeauna.

Trecură ceasurile înăbușitor de grele. Apoi se auzírá chío-tele de bucuríe ale norodului. Apoi se făcu tăcere și iar trecură ceasuri, maí apăsătoare. Gungunum ardea. Símptea límpede că acum, în ceasurile acestea, se hotărăște soarta lui și îi tremura íníma.

Și deodată se deschíse cu zgomot mare poarta închísoríi. Gungunum respírá parc-ar fí scăpat díntr-o încleștare chinuitoare. Ostași mulți íntară și legară la spate, cu lanțuri, coatele prízónierilor. Gungunum iar se uluí: „Dacă s-a sfârșít robía, de ce mí leagă brațele la spate?” Cu lovíturi de bíce și sulíțe, fură scoși afară. Cotírá prín câteva ulíțe până ce ajunseră la templul zeului Enlíl. În curtea princípálă, regele Iluma-Ilum, pe tron de argínt, era înconjurat de tartaníi săi, de ostași și mulțime mare de akkadíeni. Gungunum parcă se dumerí: „Înainte de a ne da drumul, regele vrea să se bucure văzând cum vom fí însemnați cu fíerul roșu al robíei!”

Sosírá ínaíntea regelui Iluma-Ilum îngřămădít, murdari și duhnínd greu ca porcíi. Gungunum apucă să vadă fața regelui, íntunecată și cu ochíi ínsetați de sânge.

„Acuma ne ucíde!” îi trecu prín gând ca o lumínă orbitoare.

Un răcnet îi făcu pe toți să se prăvale cu fața la pământ. Și numaídecât Gurgunum auzí, de-aproape, o lovítură scurtă ca și când se ínfíge între oase arma strâmbă care ucíde maí repede. Lovítura fu urmată de un țipăt ínfundat și apoi de un horcăit. Aceeași lovítură se auzí apoi dín nou, însă ínsoțită de alt țipăt, maí puterníc.

Acuma Gungunum, stând ghemuit cu obrazul la pământ, pricepu tot parcă i-ar fi spus cineva la ureche ce s-a întâmplat. Iluma-Ilum vrea să răzbune neputința de-a lua cetatea Kiș, ca să împace pe zeii lui nesăturați de sânge. De aceea a adus pe prizonierii din Babilu în curtea templului. Sângele lor trebuie să curgă pe lespezile din casa zeului. Îl rodea să ridice puțin capul, să vadă ce se petrece, dar nu îndrăznea de frică să nu-l lovească vreun paznic. Tovarășul său de lanț ofta și plângea. Alții gemeau din ce în ce mai îngrozii, așteptându-și rândul. Și lovitura sabiei strâmbe ca secera cădea mereu, în răstimpuri egale, cu același zgomot ciudat scârțâitor, urmată doar de țipete deosebite.

Apoi se simți o mișcare, ca și când o serbare solemnă e tulburată de o întâmplare supărătoare. Glasuri indignate se ridică, printre care însă răzbea o plângere desperată:

— Argintul... plătit... Gungunum... răscumpărare...

Era Ululai care izbutise să se strecoare până la picioarele regelui Iluma-Ilum, întinzând tăblița-chitanță ca o protestare. Ostașii se repeziră asupra lui. Câteva sulite îl străpunseră deodată. Gungunum ridică puțin ochii și, printre picioarele păroase ale ostașilor, zări trupul lui Ululai zvârcolindu-se, fără a fi scăpat din mână tăblița doveditoare că a plătit argintul de răscumpărare.

Apoi iar se făcu liniște și iar porniră loviturile armei strâmbe.

Deodată tovarășul de lanț țipă și Gungunum simți pe obrazul drept stropi fierbinți. Înainte de a-și putea da seama, o mână puternică îl apucă de umărul stâng, ridicându-l puțin. Gungunum zări ca o fulgerare lama sabiei strâmbe de pe care picura sânge. O izbîtură ascuțită în coșul pieptului și apoi o sfâșiere parcă i-ar fi smuls inima. Același mână îl îmbrânci la o parte, întorcându-l cu fața în sus. O sandală umedă de sânge îl călcă pe obraz. Mai simți apăsarea sandalei grele turtindu-i nasul. Apoi gura i se umplu de ceva cald. Apoi se făcu întunerîc și gândurile se risipiră ca aburii în vânt...

* * *

Sufletul rătăci un răstimp, parcă şi-ar fi încercat zborul spre o lume nouă. Conştiinţa pură se reînchega pe cât rămâneau mai departe urmele vieţii materiale. Încet-încet sufletul îşi redobândi limpezimea. Mişcarea se intensifica mereu, prin planuri tot mai luminoase. Spaţiul însuşi se rotunjea în nemărginire până unde timpul se confundă cu imobilitatea.

O senzaţie albă stăpânea sufletul, cu atât mai vie cu cât deosebirea dintre lumea materiei şi a spiritului se subţia. În aceeaşi măsură însă creştea conştiinţa nedesăvârşirii care se transformă în simţământul singurătăţii dureroase...

CAPITOLUL IV

SERVILIA

... Conștiința singurătății râvnea existența pură. Golul încă era nemărginit și sufletul nu-și găsea calea desăvârșirii. Începu așteptarea chinuitoare a unui destin ce se apropie și de care nu te poți feri.

Apoi așteptarea luă iar forma mișcării spre o țintă necunoscută, cu înălțări și coborări, cu zîgzaguri neînțelese. Spațiul se îngroșa, străbătut de curgerea timpului ca o țesătură din ce în ce mai deasă. Sufletul se zbuciuma în mrejele lumii noi, șerpuind neîncetat parcă în căutarea unui adăpost. Conștiința i se îndoia, se mlădia și se subția ca o flacără în bătaia vântului

Apoi mișcarea se stînse deodată și conștiința se întunecă, parcă s-ar fi topit în strânsoarea unei vieți noi...

1

Al șaptelea copil nu era așteptat cu prea mare bucurie în casa din Antium a lui Nígídius Saturnius, cavalier roman. Nașterea fu atât de grea, că era să pricinuiască moartea mamei, dacă n-ar fi avut ajutorul priceputei sclave, Atia. Fericit că Lollia, soția lui mult iubită, a scăpat cu bine, Nígídius oferí un sacrificiu de vin și tămâie în templul Fortunei. Copilului însă îi dădură numele Axius, în cinstea edilului Axius Sofronius, prieten scump al familiei, pe care bătrânul Caesar Augustus îl numise în slujbă chiar în acel an.

Totuși Axius deveni curând răsfățatul tuturor. Lollia îl iubea pentru că a suferit atât de mult dându-i viață și sperând că va rămâne ultimul ei vlăstar. Nígídius era mândru că mai are un fecior să-î perpetueze numele și să fie rezerva viitorului familiei. Dintre șase copii, numai cel dintâi, Nonius, fusese

băiat. Grija pentru soarta celor cinci fete îl nelinișteea, deși era bogat. Îl rodeau ambiții. Spunea că se trage dintr-o veche familie patriciană sărăcită. Prin muncă și noroc el s-a ridicat în rândul cavalerilor, dar n-avea pregătire destulă să poată juca vreun rol în viața publică. Zeii nu-l înzestraseră cu talent oratoric și nici barem nu învățase gramatică. Prin Nonius spera să ajungă și el, la bătrânețe, omul zilei. Îi dăruie o creștere aleasă, punându-l să ia lecții numai cu maestrul cel mai scump. Când Nonius va fi bărbat cu faimă în Roma, surorile lui se vor putea mărita, având și zestre mare, chiar cu senatori. Axius sporea perspectivele familiei. Ce n-ar putea dobândi Nigidius prin Nonius, va înfăptui negreșit Axius.

Curând după ce îmbracă toga virilă, Nonius fu trimis la legiunile proconsulului Publius Quintilianus Varus, să lupte contra germanilor, ca apoi, întorcându-se acasă cu glorie militară, să obțină mai lesne onorurile ce i s-ar cuveni. Deși Nonius a plecat sub auspiciile cele mai favorabile, familia întreagă a rămas tristă și chinată de îngrijorare. Vrând să afle știri mai dese și mai directe de la eroul lor, se mutară cu totul la Roma, în casa lor de pe Vicus Patricius. Mutarea de altfel era plănuită mai de mult, din pricina fetelor care trebuiau să fie mai în văzul lumii bune.

Axius însă rămase în Antium, în grija bunicii, o matroană pioasă, și a unui pedagog, Myro, cumpărat anume pe o sumă mare, având faima unui gramatic desăvârșit, cunoscând deopotrivă de bine limbile latină și elenă. Bunica avea să-i completeze educația religioasă, după tradiția romană, iar pedagogul să-l înîțieze în meșteșugul scrierii și citirii. Împlinea zece ani și era copil blând, ascultător. Iubea mult pe măicăsa Lollia, și despărțirea de ea îl amărie, mai ales în primele zile. Se simțea oropsitul familiei. Explicațiile bunicii îl împăcără puțin, iar libertatea deplină îl făcu să uite despărțirea. Casa din Antium era în mijlocul unei grădini mari, nu tocmai îngrijite, lângă mare, cu o priveliște minunată asupra orașelului de vilegiatură pentru patriciani și bogății romani. Nigidius o

cumpărase, împreună cu grădina, pe un preț de nimic, a restaurat-o, a împodobit-o cu colonade de marmură. Fusesse casa norocului. Mîcului Axíus îi era mai dragă marea în ale cărei veșnice frământări presimțea taîne multe. Însoțit de pedagogul Myro și urmat de un capsariús, care aducea cele trebuincioase pentru scris, copilul petrecea toată ziua pe afară pe aleile și cărările umbroase. Îi plăcea să stea ceasuri întregi pe țărmul mării, cu cerata în mână, scriind, citind și mai cu seamă ascultând cu nesăturată curiozitate glasul pedagogului care-î povestea și-î explica faptele zeilor. Șoaptele spumoase ale mării, adierile răcoroase și alinătoare ale zefírului se îmbinau cu basmele minunate ca niște murmure misterioase din altă lume. Zeii trăiau în inima lui atât de vii, că se aștepta mereu să-î întâlnească. Deseori, în zare, í se părea că se apropie Neptun, plutind pe valurile verzi, despîcând cu tridentul de aur adâncimile, în vreme ce pe malul nisipos, spălat de unduirii moi, ce lăsau în urmă îngrămădiri lăptoase de spume, se deslușeau contururile albe și ispîitoare ale etern tinerii Venere... În trei ani, Nígídíus a venit de multe ori prin Antíum, totdeauna grăbit și fără a se interesa prea mult de Axíus. Intrase în câteva mari combinații comerciale și era mereu pe drumuri. Lollía cu fetele soseau, în fiece an, la sfârșitul verii, pentru câte-o lună, înainte de-a trece la Baíae, unde se aduna, toamna, lumea cea mai aleasă.

Acuma însă, îndată după calendele lui noiembrie, într-o seară, pe neașteptate, pică toată familia în Antíum, spre marea mirare a lui Axíus. Toți păreau posomorâți, îngrijorați și-l îmbrățișau, pe rând, care de care mai calduros, chiar și tatăl său, rece și serios din fire. În cele din urmă Lollía nu s-a mai putut stăpîni, a izbucnit în hohote de plîns și, sărutând furtunos pe Axíus, a strigat:

— Tu ești speranța noastră, unica speranță!

A doua zi Axíus află de la Myro ceea ce se întîmplase, mai lămurit decât din șoaptele misterioase ale surorilor sale, căci Myro se înformase de la sclavií ce întovărășiseră familia

şi care cunoşteau toate veştile romane. De câteva zile umblase prin Roma o ştire pribeagă despre înfrângerea legiunilor lui Varus. Nu se ştia cine a adus-o, dar creştea din ceas în ceas, se strecura în toate casele şi în toate inimile. Apoi a sosit confirmarea: întreaga oaste romană a fost atrasă în cursă şi măcelărită de către germanii lui Arminius. Imensul oraş a avut o tresărire cumplită. Zvonurile sinistre se multiplicau: germanii au pornit spre Roma, germanii au şi trecut Alpii... Se povestea că împăratul s-a închis într-o odaie unde plânge neîncetat şi se izbeşte cu capul de pereţi. Străzile gemeau de mulţimea îngrozită, alergând de ici-colo, fără ţintă, doritoare de amă-nunte. Se găseau mulţi care blestemau pe Caesar Augustus pentru că el ar fi pricina nenorocirii naţionale. Paza oraşului fu întărită. Erau temeri de tulburări şi de revolte. Apoi alaltăieri, un edict îndurerat anunţa poporului roman catastrofa, îndemnând pe toţi să o suporte cu demnitate. Casa lui Nigidius s-a umplut de doliu. Nonius, fala familiei, se afla printre cei pierduţi. În sfârşit, de frica unei răcoale a poporului, s-au hotărât brusc să părăsească Roma şi să se stabilească, barem până se vor linişti lucrurile, în Antium, unde era şi Axius, acum singurul reazem pentru ambiţiile lui Nigidius.

Viaţa lui Axius se schimbă cu totul de-acî încolo. Însuşi Nigidius îi povestea, peste câteva zile, cum s-a prăpădit Nonius, atrăgându-i atenţia că viitorul familiei se află în mâinile lui. Copilul, deşi nu înţelegea tocmai bine, se simţea mândru.

Familia nu rămase multă vreme în Antium. De îndată ce aflară că Roma s-a potolit, se reîntoarseră acolo cu toţi luând acum şi pe Axius. Myro se bucură mai mult, dar bucuria îi fu scurtă, căci Nigidius, pentru a desăvârşi educaţia copilului, îi tocmi un retor faimos, pe Caius Orbilius, care dădea lecţii de oratorie tuturor odraslelor marilor familii romane. Aşa, Myro rămase simplu pedagog însoţitor al lui Axius. Apoi, fiindcă Axius era cam moleşit şi visător pentru cei treisprezece ani ce-i avea, primi un atlet special care să-l înveţe gimnastica şi mănuierea armelor.

Primăvara aduse un eveniment mai important în viața lui Axíus. Spre a-și pune în valoare averea și planurile de înălțare, Nígídíus îl logodí cu Chrysílla Autronía, fiica de zece ani a lui Publíus Autroníus. Logodna era menită să deschidă imediat porțile caselor patriciene pe seama fetelor lui Nígídíus. Autroníus, deși sărac, era înrudit de aproape cu câteva familii mari. El însuși se lăuda mult cu un străbun de-al său care ar fi fost consul cu vreo trei secole în urmă. Neamurile îl ajutau cât puteau; el însă disprețuia ajutoarele, primindu-le totuși. Consimțământul de logodnă al lui Autroníus l-a costat pe Nígídíus un împrumut de două sute mii sesterții, fără dobândă. Axíus a îndurat ceremonía cu demnitatea cuvenită, asemenea și logodnica. Însemnătatea lui Axíus, în sânul familiei, crescuse mult pe urma logodnei. Chiar el se simțea bărbat, deși Chrysílla Autronía i-a rămas tot atât de străină ca și mai înainte. De altfel nici n-avea prilej s-o întâlnească decât rareori. Numai de la surorile sale află că Autronía e o fire orgolioasă, că îi place să vorbească grecește și că de aceea i se zice în familie Chrysílla.

Rezultatele logodnei lui Axíus fură mai ferice pentru familie. Chiar în toamna următoare, două surori își găsiră norocul, măritându-se una cu un cavaler roman foarte bogat, cealaltă cu fiul unui senator.

2

Retorul Orbílius spuse în curând lui Nígídíus că Axíus nu e tocmai tare în *controversia*, dar că e eminent la *suasoria*, ceea ce dovedește o fantezie bogată. Cu același prilej, celebrul învățător făcu oarecare complimente și lui Myro pentru eleganța și puritatea pronunțării limbii elene.

Myro rămase confidentul lui Axíus. Îl iubea din ce în ce mai mult. Împreună au cutreierat Roma, pe care Myro o cunoștea și care pentru Axíus era încă o taină uluitoare. Ceasurile libere le petreceau, la început, în splendidele grădini ale lui Maecena. Erau destul de aproape de casa lor din Vícus

Patrícíus. Pe aleíle adumbríte de plataní şi străjuíte de statuí, Myro încerca uneorí să-í explíce că díferíţí zeí sunt, în realítate, înfăţíşarea multiplă a unei dívíníţăţí atotcuprínzătoare. Axíus clătína díń cap, neîncrezător. Farmecul multiplícíţăţíí s-ar fí dístrus prín reducerea la unítate. Mulţímea face armonía. Când la fíece pas întâlneştí un zeu sau barem manífestarea unei dívíníţăţí, lumea e maí bogată, maí încântătoare. Ce arídă ar fí víaţa pe pămâńt dacă nu s-ar amesteca príntr-oamení în permanenţă şi zeíí cu dorínţele, pasiúníle şi ordínele lor. Pedagogul nu stăruía, dar íí prevestea tainíc că va íńţelege toate când va face cunoşţínţă cu fílozofíí.

Maí târzíu Myro îl obíşnuí să treacă aproape zílníc prín Argíletum, pe strada îngustă şi îmbâcsítă ce leagă Subura cu Forul Roman. Acolo sunt cele maí multe líbrării. Pancarte cu títluríle noílor cărţí atárnau pe toate coloanele, iar díń uşíle deschíse răbufnea afară mírosul greu de şofran şi uleí de cedru care apăra de ínsecte rolele sau volumele păstrate în pungi de pergament orí în lădíţe de lemn tare. Căscau gura pe stradă, prívínd după oameníí celebri, ascultând uneorí convorbíríle lor. Myro ar fí cumpărat bucuros câte-o noutate, despre care auzea mereu vorbínđu-se, dar el n-avea baní şi nící Axíus. Ca să-şí astâmpere setea de-a cíţí, íntrau díń când în când în bíblíoteca públícă, ínfiínţată de Augustus în templul luí Apollo. Acolo a cíţít cu glas tare vestítul *Metamorphoseon* al luí Ovídíu, care încântă mult pe Axíus.

În curând Nígídíus, aflând că în toate casele marí se cuvíne să fíe o bíblíotecă, poruncí luí Myro să-í alcătuíască una vrednícă de o persoană consulară. Se gândea în síne că Axíus, cât e de deştept, ar putea să ajungă şi senator, şi chíar consul. Urmă un an ferícít pentru Myro. Cutreíerară toate líbrăriiíle, răscolírá toate rafturíle şi adunară vreo două míí de volume, spre bucuría luí Nígídíus care, deşí nu cítea nímic, se lăuda pretutíndení cu bíblíoteca. În acest răstímp, în schímb, Axíus dobândí o pasiune pentru cărţí atât de mare, că íşí neglíja chíar studííle de retorícă şi exercíţííle de gímnastícă.

Până să îmbrace Axíus toga virílă, se mai măritară și celelalte trei surori, făcând partide nu mai puțin strălucite ca cele două dintâi. Acuma Nígídíus se gândea să-l trimită la legiunile lui Germanícus, să-și împlinească datoria mílitară către patrie, cum se cere unui víitor senator. Moartea împăratului îi încurcă puțin socotelíle. I se părea de rău augur ca Axíus să plece la oaste tocmai când se stinge un om mare și se temea să nu-l piardă cum a pierdut pe sărmanul Noníus. Consultă un oracol egíptean dín Alba, care-i spuse că Axíus va trăi mulți ani și va muri în baie. Totuși Nígídíus mai șovăi până în primăvara víitoare. Atunci, prín Autroníus, obține permisiunea pentru Axíus de-a pleca. Axíus însă mai zăboví câteva luni și porní de-abía în august. Când ajunse la poalele Alpílor, întâlní solí care vesteau că Germanícus a zdrobít oștirile lui Armíníus în câmpiile Idífíaviso și la valul Angrívarílor. Făcu un popas de șapte zile într-un orașel, cumpănind dacă trebuie să-și mai urmeze calea sau să se întoarcă acasă. Se întoarse. Nu voia să fie rídicol ajungând la oaste când s-a ísprăvít războiul, să creadă lumea că umblă doar să fígreze și el în triúmful lui Germanícus.

Sosí acasă numai prín noiembre și găsí pe tatăl său pe moarte. Întoarcerea lui neașteptată fu socotită ca un semn mística al zeilor care n-au lăsat pe Nígídíus să se stingă înainte de a-și revedea feciorul. Bătrânul îi dădu sfaturí pentru viață. Íi lăsa o avere de câteva mílioane de sesterții. Să profíte de ea, íntrând în serviciul republícíi, să fie stăruitor, energíc, activ. Axíus îi făgăduí solemn că-i va urma povețele. Íi și ímprovíză niște planurí grandioase de víitor, care umplură de fericíre ínima muríbundului.

Rămășițele pământești ale lui Nígídíus fură transportate la Antíum, unde le aștepta un míc mausoleu rídicat mai de mult prín gríja răposatului. Bătrâna Lollía se hotărí să rămâie acolo, nemaíavând ce căuta de-acuma la Roma. Și Axíus petrecu aproape toată zíua în Antíum, díscutând cu Myro asupra morții și a zeilor. Explicațiiile sclavului fílozof nu-l mulțumeau. Íși

puse în gând să studieze fílozofía, să găsească răspunsuri satisfăcătoare la întrebările ce-l nelinișteau deseori. În martie trecu la Roma înadîns ca să se înîițieze în fílozofie. Capítala era un adevărat furnicar de fílozofí de toate categoríile. Chíar prín tavernele de pe Subura, epícurianí vagabonzí propovă-duiau fílozofía plăcerilor, angajați în acest scop, cu lefurí grase, de curtezane care astfel cucereau mai mulți curtenítorí bogați și darnící. Axíus vorbí cu câțiva, la întâmplare. Fíecare îi glorífica altă înțelepciune și-i promítea alte fericírí. Se înfrícoșă de perspectivéle încurcate și amîna pentru altă dată alegerea.

De altfel acuma Roma se ínteresa de tríumful lui Germaní-cus, fíxat pentru sfârșítul luníí mai. Pretutíndení și toată lumea numai despre ínvíngătorul germanilor vorbea, cu un entuzíasm care-l cuprínse curînd și pe Axíus. Se pregătea o prímíre măreață. Două cohorte de pretoríení fură trímíse íntro íntâmpínarea erouluí, dar plecară toate, fără ordín. În prezíua sosíríí zecí de mii de oameni pornírá pe toate căíle să salute mai degrabă pe salvatorul onoareí romane. Axíus, íntovărășít numai de Myro, se afla príntré ceí mai însuflețítí. Seara ínsă se íntoarse acasă cam obosít. În zíua tríumfuluí, pe o vreme mínunată, Axíus íeși íar pe Vía Lata pîná la Porta Flamínía și așteptă acolo două ceasurí pîná ce apăru în depártare cortegí-ul. Apói, alăturí de carul tríumfal tras de patru armăsarí albí, în mójlocul multímíí íNFLĂCĂRATE care cânta, dansa, asuda și se ímbrîncea, vení ínapói pe Vía Lata, cotí príntré Saepta Iulía și Iseum & Serapeum și trecu chíar pe sub poarta tríumfală. De aici ínsă se despărțí de alái și o luă pe VÍcus Argentariús, sperând să ajungă mai repede pe Forum Romanum, să poată vedea sosírea în fața templului lui Jupíter. Strada era ínșesată de oameni care toți se ímbulzeau în aceeași dírecție. Axíus ízbutí să străbată pîná aproape de Carcer Mamertínae. Aici ínvălmășeala era cumplítă. Oameníí se zvârcoleau care să răzbească ínaínte, care să se íntoarcă ínapói, răcnínd, ínjurând. Multe femeí leșínară în ínghesuíală. După o adevărată și desperată luptă cu coatele, Axíus se smulse díń multímea

înfierbântată. De altfel Germanicus trebuie să fi ajuns de mult pe Capitoliu, cel puțin după urletele de entuziasm ce se auzeau furtunoase și pe care le îngroșau țipetele celor ce își manifestau din depărtare bucuria.

Ocolind anevoie Capitoliul și Palatinul, de-abia târzii după-amiază reuși să se strecoare până la Vîcus Patricius, acasă. Toga-i tivită cu purpură era sfâșiată și murdărită, iar corpul îi era vrâstat de vânătaii.

3

„Gloria militară nu se cucerește prîvind triumfurile altora, ci luptând!” își zise Axius a doua zi, rușinat că s-a amestecat în mulțimea dornică de spectacole.

Nu simțea însă nici o chemare pentru viața ostășească. Vru să se apuce de altceva și își dădu seama, curînd, că nici o activitate nu-l ispitește. Avea dorințe vagi, nelămurite. Îi lîpsea parcă mereu ceva și întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.

Totuși, socotînd că un cavaler roman tânăr și bogat nu poate sta degeaba, ceru sfatul lui Myro pe care îl privea ca pe un prieten.

— Să nu faci nimic, stăpâne, îi spuse sclavul. Cavalerul roman să trăiască, să petreacă și să mediteze. E cea mai frumoasă viață.

— Mă plictisesc îngrozitor, Myro! Am să mă sînuic dacă nu-mi voi găsi o ocupație sau barem un scop în viață! murmură Axius, amărât.

— Numai filozofia poate destăinuî omului rostul vieții și al lumii! zise Myro.

Șase ani jerfi Axius filozofiei. Începu cu Seleucus, prietenul împăratului, epicurian faimos care-și vindea scump învățăturile numai odraslelor de patriciani bogați. Lui Axius i-a luat într-un an peste cincizeci de mii de sesterții. În cele din urmă Axius s-a saturat de lecțiile lui pomădate și i-a întors spatele. A întâlnit un stoic bătrîn, grec, foarte de treabă, l-a adus acasă

și l-a ținut trei ani, crezând că a găsit calea înțelepciunii. Atunci a cunoscut pe liberta Thesmína, a îndrăgít-o și a adoptat teoriile hedoniste ale lui Aristíon care era nomenclatorul curtezanei și se lauda că e discípolul lui Aristípp dín Cyrene. S-a scârbít însă și de el, mai curând decât de grațiile Thesmínei. În sfârșít a plecat cu Myro la Atena, în patria filozofiei adevărate, a ascultat câteva luni pe sceptícul Chrysípp și s-a întors acasă nemângâiat. Golul dín sufletul lui parcă se mărea cu cât încerca să se lumineze.

Se duse la Antíum, să mai vadă pe maică-sa.

— Adu-ți amínte că ești logodít cu Chrysílla Autronía! îi zise Lollía.

Cuvintele mamei îl înviorară. Socotí că ea are dreptate. În căsnicie va găsi ferícirea și líníștea. Era de douăzeci și patru de ani. Îndată ce se întoarse în Capitală, se gândí cum să reia relațiile cu familia Autroníus. Se simțea rușinat că, de vreo doi ani, níci măcar n-a trecut pragul casei lor. Autroníus trebuie să fie supărat, deși Nígídíus í-a lăsat prin testament un dar frumos de baní. Prea vínovat însă nu se găsea. Logodníca îi rămăsese aproape străină. În orice caz nu-l íspítea. I se păruse totdeauna rece, mândră și prefăcută. Íși zísese mereu că are vreme destulă să trăiască cu ea. Până atunci să cunoască bine viața. Fííndcă în căsnicie avea de gând să păstreze virtutea veche romană, íubínd numai pe soția sa și mama copíílor săi, se crezuse îndreptățít să guste toate voluptățile íubíríi ínaínte de a se însura, încât să nu-l mai poată ademení níci o femeie.

Nomenclatorul îl anunță și apoi îl conduse într-un atríum sobru și modest, unde Autroníus îl aștepta, mírat și muștrător.

— Credeam că ți-ai uítat logodníca de dragul filozofiei!

— M-am pregătít numai ca să o pot respecta mai mult! zise Axíus cu un surâs blând care rísípí repede supărarea bătrânului. În vestibul, un sclav țínea în mână, cu mare grijă, o lădiță de lemn sculptat. Fííndcă Autroníus îl príví nedumerít, Axíus adăugă în semn de explícație:

— Pentru Chrysílla...

Ochii de oțel ai bătrânului avură o lucire de bucurie, pe care însă o stăpâni repede. Luându-l de braț, zise cu o nepăsare compusă:

— Chrysilla e în grădina cu maică-sa. Să mergem la ele!

Casa lui Autronius se afla în colțul dintre Clivus Mamuri și Vicus Longus, înconjurată de o grădină mică, foarte bine îngrijită. Un pavilion hexagonal, cu coloane subțiri de marmură, cu trepte albe, era fala stăpânului fiindcă îngăduia o priveliște frumoasă spre Viminal, spre Forul Cesarilor și spre Capitoliu. Statuete, colonade potrivite, câțiva platanii și adevărate covoare de flori împodobeau grădina. În dosul pavilionului era chiar și o piscină în mijlocul căreia o nimfă speriată se ferea zadarnic de miile de fire de apă ce o stropeau din toate părțile. Câteva slave tundeau iarba lălăind, în vreme ce grădinarul hirsut, german, plînea un rond de flori roșii.

Cei doi bărbați urcau spre pavilion, pe cărarea albă șerpuitoare. De cum ieșiseră din casă, Axius zărise lângă pavilion două siluete. Pe când Autronius îi lauda calitățile grădinarului, tânărul se uita numai la figura albă, cu mâna întinsă spre o câprioară care se apropia puțin și apoi fugea. O recunoscuse. Era Chrysilla. Autronius observă privirea lui și începu să-i spună cum câprioara a fost crescută de Chrysilla care a primit-o în dar, la Tusculum, de la administratorul unui senator, rudă de-a lor, în vila căruia au fost găzduiți vara trecută.

— A venit Axius! strigă Autronius de departe, întrerupându-și povestirea.

Atât Chrysilla, cât și maică-sa rămaseră pe loc, nemîșcate. Amândouă văzuseră și recunoscură pe Axius. Fata scutura de pe degetele mâinilor drepte firele de iarbă cu care momise câprioara. Autronius le povestea, cu mare lux de cuvinte, cum s-a mirat când nomenclatorul i-a vestit pe logodnicul răătăcit, cum nu-i venea să creadă... Axius examina, zâmbind, pe Chrysilla care se uita numai la tatăl ei, simțea că e privită și surâdea puțin cam disprețuitor. Avea ochii mari, negri și gene foarte lungi care le moleșeau lumina, și o gură mică cu buzele subțiri. Tunica albă îi mlădia formele corpului.

Când Autroníus contení, Axíus luă lădița dín mǎiníle sclavului și o oferí Chrysílleí, murmurând:

— Frumusețea ta n-are nevoie de podoabe. Dar admirația mea simte nevoia unei mărturisiri.

Fata luă lădița, scoase darurile, mulțumí cu același surâs indiferent. Schímbară cu toții câteva vorbe banale. Atmosfera însă rămânea greoaie. În cele dín urmă Autroníus, sub pretext că are ceva cu grădinarul, plecă împreună cu bătrâna, lăsând singuri pe logodnici. După un răstimp de tăcere, Axíus îi spuse că acuma, deplin pregătít pentru viața serioasă, dorește să-și împlínească obligația veche și atât de plăcută de-a o duce în casa lui și-a o face fericită, că, deși o cunoaște prea puțin, știe că ea îi va fi soție demnă, iubitoare și credincioasă. Chrysilla îl asculta cu sfíala cuvenită, privíndu-l însă mereu curioasă și cercetătoare, parcă ar fi vrut să-l încurce. Ținuta lui frumoasă, îmbrăcămíntea elegantă îi plăceau tot atât ca și ochii lui blânzi în care dormeau mistere. Totuși voia să-l pedepsească pentru că a neglijat-o atâta vreme. De altfel í se credea superioară prin noblețea familíei și râvnea să-și păstreze superioritatea și în căsnicie. Íi răspunse calm, aproape rece, amestecând multe cuvínte grecești în fraze, ca să-í arate că are o educație subțire.

Axíus plecă nemulțumít. Când ajunse acasă, era hotărât să o repudíeze și să-și caute altă míreasă. Pe urmă se răzgândí. Trebuie s-o ía, tocmai fííndcă e orgolioasă. Are s-o îmblânzească, s-o subjuge. O adevărată femeie romană așa se cuvine să fie, mândră și nestăpânită. Până acuma a avut legături numai cu femei care, fie pentru averea lui, fie pentru frumusețea lui, parcă nu așteptaseră, pentru a-í cădea în brațe, decât să facă el primul pas. Rezistența ei e o calitate.

Stabilí cu Autroníus ziua căsătoriei. Până atunci mai văzu pe Chrysilla de trei ori. O îndrăgí. Ardea de nerăbdare s-o strângă în brațe.

Bătrânul Autroníus ținu să-și aducă el însuși fíica la templul lui Jupíter, spre a face acolo jertfa focului, după datină.

Aleseseră templul lui *Jupíter Stator*, de pe *Velía*, aproape de *Vía Sacra*. Era un templu mic, foarte vechi. Se zicea c-ar fi fost clădit, cu trei secole în urmă, de consulul *Attílius Regulus*. Avea șase coloane albe, cu fațada spre *Capítoliu*, iar pe fronton fascia cu fulgerele. În cella minusculă statuia marelui zeu, șezând, era vopsită în roșu, ca și a lui *Jupíter Capítolínus*.

Axíus aștepta acasă sosirea miresei. Însăși *Lollía* venise de la *Antíum* să supravegheze și să se bucure. Toată casa era în fierbere. Sclavi, îmbrăcați de sărbătoare, umblau vesel după treburi. Se răspândise printre ei zvonul că, în cinstea *Chrysílleí*, stăpânul avea să le dăruiască tuturor libertatea.

În atrium, împrejurul impluviului pătrat, *Axíus* se plimba din ce în ce mai nerăbdător. Pașii lui răsunau lăpicioși pe pardoseala lucioasă, frecată cu ulei. În apa impluviului se oglindea de sus cerul foarte albastru. Sclavi alergători, iuți de picior, îl vestiră când a pornit cortegiul de la *Autroníus*, când a sosit la templu. Acuma însă, de o veșnicie, nu mai venea nimeni să-i anunțe sfârșitul ceremoniei de-acolo. Se gândi că poate sclavul, căscând gura la lume, a uitat să-și împlinească datoria. Scrâșni mânios și-și zise că va pune să-l biceuiască până la moarte. În aceeași clipă apără în vestibul sclavul grec, istovit de alergătură, gâfâind: „Au pornit...” și apoi prăbușindu-se ca un mânz cu fierea plesnită.

Axíus se lumina. Trecu în peristilul vast, sprijinit pe patru rânduri de coloane corintice. În fund, în oecus, se înălțase altarul împodobit cu flori, înconjurat de socluri cu statuetele de marmură ale străbunilor și figurile de lut ars ale zeilor *Larii*. *Lollía* nu era aici. O găsi în tricliniul unde o ceată de sclavi pregăteau ospățul nupțial. Îi spuse că a pornit cortegiul și, fiindcă mai era timp, se reîntoarse în atrium, reluându-și plimbarea în jurul impluviului.

În sfârșit auzi din stradă un zgomot surd, îngroșându-se mereu. De prin toate încăperile sclavi și slave năvăleau afară să întâmpine mireasa. *Axíus* aștepta pe *Lollía*, rezemat de o coloană. Ieșiră împreună.

Strada gemenă de lume. Curioşi şi cerşetori se adunaseră, mulţime mare, să privească spectacolul. Libertinii familiei rânduiau în semicerc pe sclavi cu flori în mâini.

Carul nupțial opri în fața porții. Chrysiilla, în peplum alb, cu cunună de verbină în păr, peste care se mlădia vălul de argint, coborî ca o zeiță în sărbătoare. Sclavi căzură în genunchi și cu fața la pământ. Mireasa pășea numai pe petale de trandafiri albi. Autronius o luă de mână și o duse întâi la Lollia, care o sărută pe frunte.

În peristil îmbulzeala era imensă. Toată lumea căuta să fie mai aproape, să vadă mai bine. Însuși marele flamin al lui Jupiter venise să slujească. Căciula-i conică albă, de piele de oaie, se ridica deasupra tuturor pe când, cu lingurița de aur, picura grăunțele de tămâie peste flacăra de pe altar, murmurând cuvinte neînțelese într-o latinească arhaică. Mirii gustară din aluatul sacru, băură din aceeași cupă vin îndulcit cu miere și primiră binecuvântarea flaminului.

Pe urmă Axius se așază cu mireasa pe un tron improvizat, acoperit cu o blană de miel. Îi cuprînse blând mijlocul. Brațul îi tremura atingând corpul ei cald. O privea cu ochi care o sorbeau. Chrysiilla era acuma fără văl și i se părea mai frumoasă. În zâmbetul ce-i înflorea în ochi și pe buze, el simțea o chemare tainică.

— Chrysiilla, îngână dansul cu o voce arzătoare, te iubesc!

Mireasa închise pleoapele ca și când ar fi vrut să-și ascundă sfiala. Axius nu înțelese gestul și avu o săgeată în inimă. Atunci însă simți mâna ei mică așezându-se pe brațul lui, mângâindu-l. Mâna era fierbinte și tremura. Axius tresări de fericire. Își alunecă degetele pe șoldul ei rotund, de-abia stăpânindu-și iubirea.

Începură fericirile...

4

Peste un an Chrysiilla Autronia născu un băiat pe care îl numiră Nigidius, după tatăl lui Axius. Peste alți doi ani născu alt băiat, Balbus, și apoi, înainte de-a se împlini un an, o fetiță,

Saturnína. Pe urmă trecură trei ani până ce născu iar băiat, pe Marcus.

Axíus era ferícít. Dívíníza pe Chrysílla în care își zicea că și-a găsit rostul vieții. Fecunditatea ei í se părea o favoare specială a zeilor, mai ales că, după fiecare naștere, Chrysílla se făcea mai frumoasă. Se simțea iubit și simțământul îl mângulea, fiindcă vedea în soția sa o ființă superioară. Iubirea îi era tirană și exclusivistă. Din prima noapte í-a declarat că nu vrea să fie împărțită cu nici o femeie, precum ea nu-l va împărți cu nici un bărbat. Axíus í-a jurat atunci credință eternă, fără să-í atribue vreo însemnătate, știind că jurămintele de iubire sunt făcute anume pentru a fi călcate. Curând însă a trebuit să-și dea seama că Chrysílla ține morțiș la promisiunile ce și le-au făcut atunci. Îl urmărea mereu cu o gelozie pătimașă. Pe când fusese însărcinată cu Saturnína, a ucís cu mâna ei pe o sclavă blondă care í s-a părut că iubește în taînă pe Axíus. Gelozia ei era de prisos, căci Axíus, într-adevăr, nici nu mai vísá alte femei.

O singură neînțelegere le întuneca ferícirea. Chrysílla, ațâțată și de tatăl ei, era nenorocită că Axíus nu vrea să între în viața publică, să dobândească onoruri și glorie. Din pricina aceasta aveau deseori schimburi de vorbe neplăcute. Axíus se împotríva din răsputeri. Nu-și simțea destulă energie pentru a cârmui pe alții, când el însuși avea nevoie de cârmuitor. Spunea că gloria oferă mai multe primejdii decât mulțumiri. Îi scotea mereu pilda lui Germanícus și o întreba dacă învidiază soarta Agríppinei.

Ani de zile, Chrysílla n-a pierdut speranța că totuși îl va îndupleca. A pătruns și în íntímitatea bătrânei Lívía Augusta care, îndrăgínd-o, de multe ori a vrut să íntervíe la împăratul Tíberíus pentru Axíus. În sfârșit se íví o ocazie strălucită. Sosíse la Roma o delegație de iudei cu o plângere împotriva procuratorului Pontíus Pílatos care adminístra de șase ani Iudeea și Samaría cu o severitate excesivă. Consulul Camíllus Scriboníanus, prieten vechi al lui Autroníus, înainte de a primí

delegația, chemă pe Chrysílla și o întrebă dacă Axíus ar vrea să meargă la Ierusalím în locul lui Pontíus, cerându-i un răspuns până a doua zi. Atunci Chrysílla își puse în luptă toate armele: rugăciuni, lacrimi, amenințări... Zadarníc. Axíus refuză categoríc, mai ales că era vorba și de un prieten de-al răposatului său frate Noníus.

Femeia capítulă și de-ací încolo níci nu-i mai pomení de slujbe și însărcínări. Pacea cea mai deplină stăpânea căsnícía. Axíus nu râvnea nímic. Dragostea ei și a copiilor îi umpleau viața. Ca să nu stea tocmai degeaba, își înfrumuseță casa dín Roma, se ínteresa de moșía dín Antíum; numaí la cea dín Patavíum nu se duse níciodată, era prea departe și chíar se gândea s-o vândă sau s-o schímbe. Încolo trăia cu cărțile. Pentru bíblioteca bogată îl învídíau mulți bíbliofíli. Pe Myro, fostul său pedagog, îl líberase dín sclavie și-l făcuse bíbliotecar, fericíndu-l. Unii prietení îl credeau moleșít de trândăvie și, în spate, îl dísprețuíau ca pe un exemplar típic al decăderíi romane. Alții însă, mai puținí, zíceau că e un înțelept care știe să întrebuínțeze viața spre binele său și al famíliei. Într-o zi un líbrar șiret îi oferí în mare taină un volum în care, spunea el, un filósof grec dín Alexandría dezvăluía cuprínsul celor patruzeci și două de cărți ermetíce egíptene, împreună cu învățăturíle díctate marilor preoți de către însuși Hermes Trísmegístos. Prín acestea ei stăpâneau místerele vieții și ale morții. Volumul, nefíind multiplícát, stârní curíozitatea lui Axíus care îl cumpără îndată pe trei mii de sesterții.

De cum începu să citească, Axíus se simți cuprín de o emoție stranie, parcă í s-ar fi răscolít toate adâncímíle sufletului. Cítínd í se părea mereu că întâlnește lucruri care dormeau într-însul, pe care le-a vísat cândva și apoi le-a úitat când s-a deșteptat. Și cu toate acestea era vorba de lucruri de care, știa foarte bine, nu mai auzíse níciodată în viața aceasta. În trei zile ísprăví cartea și o trecu lui Myro, vrând să-și controleze prín el ímpresíile cíudate ce í le născuse. Myro însă nu găsi nímic deosebít. Ba, când Axíus îi ceru părerea, líbertul

spuse că autorul volumului nu poate fi un filozof, deoarece a îngrămădit superstiții, prodigii și miracole pe care nu le iau în serios decât spiritele naive; el credea că, prin cartea aceasta, se urmărește doar o propagandă pentru cultul Ísiac. Axíus, auzíndu-l, se supără, parcă l-ar fi jignit în ce avea mai sacru, strigă și apoi se înfurie într-atâta, că îl amenință cu flagelatorul. Bíblíotecarul se spăimântă, îi ímploră mila, scuzându-se că se obișnuise a vorbi deschis când stăpânul binevoia să-l asculte părerea. Axíus se potolí îndată, rușinat de o ieșire pe care singur nu și-o putea explica.

Peste câteva zile se apucă să citească iar volumul misterios. Cum îl deschise, impresia ciudată îl prinse iar în rețelele ei. Era singur în bíblíotecă. Amurgea și lumina slăbea. Pe când citea tocmai despre judecata lui Osírís, auzí brusc un glas care îl făcu să sară în picíoare, parcă ar fi răsunit dintr-o adâncime necunoscută a sufletului său:

— Stăpâne... În fața lui, lângă una din coloanele ce despărteau bíblíoteca de atríum, stătea o sclavă tânără, într-o tunică verde-mohorâtă, cu brațele goale, cu niște sandale brune de lână, cu părul blond-auriu împletit în două coade ce-l atârnav pe spate.

— Ce vreí?... Cíne ești? întrebă Axíus buímac, parcă-ar fi văzut o fantomă.

— Servííá...

— Servííá? bâlbâi Axíus, mai nedumerit.

— Sclava stăpânei Chrysílla Autronía...

— Nu te-am mai văzut pe-aici, zise el, mereu încurcat.

— Sunt numai de trei zile în casa voastră, stăpâne. Am crescut în Patavíum, pe moșia ta, și am fost învățată de mică meșteșugul de-a servi pe stăpâna mea când vrea să se împodobească.

Sclava vorbea foarte blând, cu glasul tremurat de o emoție mare, totuși límpede și grăbít, ca o lecție spusă pe dinafară. Vorbínd, prívírile ei minunate și aprínse se înfígeau în ochíi lui Axíus, care o sorbea din ce în ce mai lacom. Ochíi ei erau verzi și adânci ca un vârtej de ape și aveau o lumină fermecătoare.

— Ce vrei? o întrerupse Axíus cu o aspríme prín care căuta parcă să se apere de vraja ce-l înlănțuía.

Servíliá plecă ochíí, ca surprínsă asupra unei fapte nesocotíte. Buzele eí plíne ší umede șoptírá încet, umíl:

— Chrysílla Autronía te vestește că...

— Bíne! Du-te, du-te! strígă Axíus, fără să maí aștepte să afle pentru ce a venít, símțínd acuma că, de va maí sta în fața lui ší de-í va maí auzí glasul, nu se va putea stăpâni să n-o ía în brațe.

Sclava, puțin speríată de vocea lui, rídícă ușor pleoapele, íí întâlńi prívírea, se întoarse ší porní spre atríum. Axíus o vedea îndepărtându-se. Șolduríle eí se legănau chemătoare. Pulpele plăpânde, goale, luceau în lumína stínsă a amurgului. Și deodată fu cupríns de o teamă sugrumătoare, parcă plecarea Servíliei í-ar seca ínima. Símțea că, nemaívăzându-í ochíí ší neauzíndu-í glasul, lumea întreagă are să se sfărâme, íar el va rămânea síngur, strívít între dărâmături.

Șí atunci, fără să-și dea seama, murmură rugător:

— Servíliá...

Ea se oprí ší întoarse capul. În ochíí eí străfulgeră o bucuríe pe care ínsă o înăbuší scurt. Răspunse supusă:

— Stăpâne...

În aceeași clípă Axíus tresări, ca smuls dínr-un farmec, ší zíse cu o líníște stăpânită:

— Nímíca... Du-te!

Servíliá díspăru. În tăcerea deasă Axíus maí auzí foșnetul molatic al sandalelor eí pe lespezíle pardoselei. În bíblíotecă, în aerul pătruns cu míros de șofran, pluteau undele unui parfum, ca ší când urmele sufletului eí ar fí rămas să-l íspítească.

De-abía într-un târzíu íși vení cu totul în fíre, întrebându-se cum s-a putut píerde așa în fața unei sclave. Până azí prívise numái ca obíecte de muncă pe sclavele multe ce le avea aici, ca ší la Antíum sau la Patavíum. Și tocmaí o sclavă să-í zdruncíne íubírea pentru Chrysílla ší poate chíar toată ferícírea víețíí? Râse síngur, rídícă díń umerí cu díspreț ší se gândí că

a fost o rătăcire neroadă întâmplarea cu Servííla aceasta. Dar ímediat, peste gândul dísprețuitor, se íví o înduíșare:

„Servííla... Ce nume și ce prívire cíudată!”

Íníma íí bătea ca în preajma unei bucuríí marí. Văzu íar pe Servííla, în acelaší loc, parcă s-ar fí întors, și-í auzí glasul alínător. Íși aduse amínte că níci barem n-a lăsat-o să-í spună de ce a venít. Íí părea rău.

Vrând să-ší alunge dín suflet părerea de rău, íși zíse că desígur Chrysílla a trímís-o și poate pentru ceva ímportant. Cum să fíe atât de bádăran cu Chrysílla dín prícína unei sclave necunoscute care l-a tulburat cíne știe cum, poate príntr-o vrajă? Trebuie să meargă, să vadă ce dorește Chrysílla.

Puse volumul cu taínele lui Hermes Trísmegístos în raft, apoi trecu în atríum. Mergând și zícându-ší că vrea să ímpace pe Chrysílla, íși dădea seama că dorește pe Servííla și că numaí pentru ea caută pe Chrysílla. Gândul í se păru jígnítor, încercă să-l gonească, dar íí revenea neíncetat ca o muscă stăruitoare.

Găsí pe Chrysílla cu sclava care tocmaí íí povestea cum a alungat-o, fără níci o vínă, stăpânul. De cum o zări, tulburarea í se mulcomí, parcă s-ar fí ínlăturat o mare prímejdíe. Íníma ínsă íí bătea speríată, neputíncíos a o mulcomí. Se apropíe de Chrysílla, căutând să nu se uíte la sclava pe care totuší o vedea și chíar íí símțea prívíríle. Chrysílla íí zâmbí cu o mustrare drăgăstoasă:

— Vaí, Axíus, níci n-ai vrut să ascultí pe Servííla?

Auzínd numele eí, íar se încurcă, maí ales că în aceeaší cílpă íntální aíeveau, la spatele Chrysílleí, ochíi verzí ai sclaveí. Erau atât de adâncí și-l chemau atât de íspítítor, că trebuí să facă sforțări dureroase să nu uíte că la mójloc se află femeía lui. Vorbí ceva, chínuít numaí de teama să nu-í observe Chrysílla zbucímarea. Și totuší, vorbínd, nu-ší lua ochíi de la Servííla care se retrăsese lângă ușă și acuma stătea, neclíntítă, cu corpul puțin plecat, cu brațele atârname, cu capul în píept. Axíus símțea, de sub genele ímbínate, prívírea eí arzătoare

urmăriṇdu-l neîncetat ca şi când ar fi fost călăuzită de o putere supraomenească. În vreme ce îníma luí o mângâia, faţa í se schímonosea dín prícína încordării de a-şi înăbuşi o porníre împotríva căreia raţiunea luí se revolta. Chrysílla îi văzu încruntarea şi vru să í-o potolească încolăcíndu-í gâtul cu amândouă braţele şi murmurând:

— Lasă, nu mai fi supărat pe ea.

Cuvínte le eí blânde îl întărâtără deodată, parcă í-ar fi descoperít taína ascunsă cu atâta chín. I se roşíră obrajií, vínele í se îngroşară pe tâmple strígând cu un glas răguşít ca şi când o mână nevăzută ar fi încercat să-í înăbuşe vorbele:

— Pleacă!... Pleacă!

Servília íeşi. Pe când închídea uşa, Axíus repetă, dar cu altă voce, aproape chemătoare:

— Pleacă!

Când n-o mai văzu, se símţi brusc atât de síngur, parcă şi-ar fi píerdut sufletul. Sărutarea Chrysílleí, care căuta să-í astâmpere mânia, îl ardea ca o ínsultă.

— De ce eşti rău cu Servília? îi şoptí Chrysílla. E o fată aşa de blândă. Mí-e dragă ca o soră. Numai de treí zile o am şi parcă am fi crescut împreună. De altfel líbertul tău favorít mí-a adus-o, ca să-mí facă o surpríză cu ea. În zíua căsătoríei noastre a trímís poruncă la Patavíum să crească pentru míne o sclavă şi s-o înveţe toate íscusínţele unei bune slujítoare... Ceí de-acolo au ales pe Servília, pe atunci o copílă. Líbertul voía să mí-o dăruiască în zíua când vom ímplíní zece aní de căsnícíe. Şi mí-ar fi oferít-o de-acum o lună, dar sármana fată a întârzíat pe drum şi apoi a mai ţínut-o şi líbertul ascunsă, câteva zile, să se odíhnească, s-o pună la încercare, s-o îmbrace ínaínte de-a mí-o arăta.

Vorbínd îl dusesese pe nesímţíte până la un bísellíum pe care se aşezară amândoi. Femeía îi cuprínse mójlocul şi-şi lípí sâníí plíní de píeptul luí, vrând astfel, prín aţâţarea cărníí, să-í schímbe gânduríle mâníoase. Axíus asculta bucuros lámuríríle eí asupra slaveí, dar mângâíeríle amoroase îl supărau, parcă, răbdându-le, ar fi jígnít pe cealaltă.

— Are o privire atât de stranie, zise dânsul încet, desfăcându-se din îmbrățișarea ei stăruitoare.

— Ți se pare, murmură Chrysilla cu alt glas, puțin vexată că avansurile ei n-au fost luate în seamă. Apoi ce mai atâta vorbă pentru o sclavă. Dacă te supără vederea ei, poruncește flagelatorului s-o bată bine, ca să te răcorești auzindu-i vaielele.

— Nu, nu! făcu Axius aproape îngrozit. Ar fi o nedreptate să fie biciuită fără vină!

— Sau spune-mi că dorești și chiar azi o trimit înapoi la Patavium, să nu te mai enerveze prezența ei în casă! adăugă femeia, în picioare, cu o mândrie rece.

— Nu, nici asta! se apără bărbatul, mai spăimântat. De ce să te lipsești tu de o sclavă bună pentru un capriciu prostesc al meu? Nu, nu vreau! De altfel nu mă simt prea bine și poate de aceea mă necăjesc toate nimicurile.

Îi veni în gând că, într-adevăr, poate să fie la mijloc, dacă nu o boală, cel puțin o vrajă. I-ar fi fost însă rușine să mărturisească temerea de vrăji, nedemnă pentru un om ca el, cu cunoștințe bogate filozofice. Superstițiile sunt bune numai pentru cei simpli și fără învățătură.

— Și tocmai ar trebui să plec la Antium, unde pare să se fi întâmplat ceva, căci mă cheamă mama, adăugă, după o mică pauză, cu un oftat de ușurare ca și când ar fi scăpat dintr-o primejdie.

Mînștea. Nu-l chemase nimeni nicăieri. Gândul plecării îi răsărise acuma. Fîindcă Chrysillei nu-i putea spune că se simte fermecat de o sclavă, are să se sfătuiască cu Lollia care, obișnuită să se lupte mereu cu toate soiurile de vrăji, poate va ști o iarbă sau vreun descântec, să-i vindece boala ciudată ce-i zdruncină sufletul.

Auzindu-l că nu i-e bine, Chrysilla își uită îndată orgoliul rănit și îl imploră să nu plece, să nu se îmbolnăvească mai rău, să trimită pe un libert. Axius se încurcă și nu cutează să se uite în ochii ei:

— Bine, bine... Să mai vedem!

Înserarea era caldă și veselă. Axíus porní pe Vía Suburana, înțesată de o lume gălăgioasă prin care puținele lectíce de-abia își puteau face drum. Sub portícúrí, curtezanele gătíte și fardate ca și prostituatetele cele ieftíne, pândínd pe amatorí, râdeau și făceau semne obscene trecătorílor. O clipă Axíus simți íspíta de-a íntre la vreo curtezană, să-și alunge în patul ei chípul obsedant al sclavei. Gândul însă pierí singur ca o ímpietate. Multímea și ímbulzeala și mai ales bucuría de viață, ce ínvíora toate fețele, îl supărau. Cotí brusc pe o stradă lăturalnică, ajunse sub Palatín, apoi se îndreptă spre Círcus Máxímus, o luă iar la dreapta spre Forum Holítórium, în spatele Capítolului, rătăcí pe Câmpul lui Marte până ce se pomení lângă Tíbru.

Umbla ca un lunatic, chíbzuínd și cumpănínd, parcă nímic n-ar mai fi exístat pe lume afară de gânduríte lui. Încea să-și explice mótivele tulburării ce í-o prícínuíește o sclavă ca atâtea altele. Nu găsea nímic. Servília nu era mai frumoasă ca Chrysílla și níci barem ínteressantă. Numaí în ochí avea o lícăríre cíudată, sau cel puțin lui í se părea. Se dísprețuíă că se lasă ínvíns de o slăbícíune și-și zícea că, de-ar fi ales o viață mai activă, n-ar fi ajuns ací. Íl trecea prin mínte, ca o amăgíre, râvna de-a lua pe Servília, de-a pleca cu ea undeva, să înceapă o viață nouă, adevărată. Alunga însă íspíta care l-ar fi despărțít de femeía și copíii lui, făcându-l de ocara lumíi, ínjosíndu-l în fața oamenílor. Socotea apoi că și-ar putea potolí símțuríte culcându-se o dată cu sclava tulburătoare. Dar aceasta ar fi ínsemnat o umílire pentru Chrysílla, nemerítată, pe care ea n-ar íerta-o nícíodată. Nu voía să se încovoáie sub jugul unei pornírí degradatoare. I se păru rușínoasă chíar rătăcírea de-acuma, pe străzí, feríndu-se de oameni ca un lepros.

— Trebuie să plec! bombăní, parc-ar fi vrut să se scuture de níște lanțurí.

Ajunse târzíu acasă. Ducându-se la culcare, se întreba unde o fi dormínd Servília. O visă toată noaptea: erau numaí ei doi, în toată lumea, uníți într-o ferícíre dívínă.

Se trezí abătut. În inimă îl durea dorința de-a vedea pe Servíliá, întunecându-í orice alte preocupări. Se sílí să nu se mai gândească la ea. Plecă îndată spre bíbliotecă, dar în loc să meargă dírect, trecu prín toate încăperíle, călăuzít parcă de o putere mai tare decât voínța lui, sperând ínconștient că barem va zări-o undeva. Când își dădu seama, se rușínă, traversă perístíľul, uítându-se totuși mereu în dreapta și stânga. În bíbliotecă întâlní pe Myro și nu-í vorbí nímic. Luă cartea místeríoașă, crezând că farmecul ei va destrăma vraja sclavei. Míntea lui nu mai prímea níci un înșeles. În fiece rând îi zâmbeau ochíi Servíľiei, ca o muștrare ostenítoare.

În sfârșít, pe la a patra oră, chemă pe líbertul admínístrator și-í spuse că vrea să meargă ímedíat la Antíum. Se duse repede să-și ía rămas bun de la Chrysílla, voíos deodată că va putea vedea totuși pe Servíliá. Chrysílla era síngură. Prelungí convorbírea, în speranța că sclava va apărea. Trebuí să plece fără a o întâlní. În fața casei aștepta un císiúm cu două roți. Axíus se urcă. Vízítíľul galíc dădu bíce catârílor care pornírá în goană. În dosul marelui círc cotírá pe Vía Appía, merseră un răstímp príntrre monumentele funerare. Catâríi galopau arși díń când în când de șfíchíul sclavuluí. Axíus întorcea mereu capul spre orașul strălucítor în bătaía soarelui, cu palatele, grădíníle, arcuríle, portícuríle íngrămădíte pe colínele care se mícșorau díń ce în ce. Cu cât se depărta, cu atât símțea în inimă mai adânc dorul sfâșíetor.

Maică-sa, Lollía, îmbătrânítă rău, se bucură văzându-l. El însă íí povestí îndată toată íntâmplarea care í-a răscolít brusc líníștea. Bătrâna se spăímântă. Era sígură că sclava l-a ferme-cat. Trímíse îndată după baba meșteră în vrăjí și descântece. În aceeași seară baba făcu, într-un loc dosníc și prăpăstíos, pe malul mării, un altar míc de cărămízí vechí, sacrífícă o puícă neagră, topí pe jăratíc mocnít o ínimă de ceară, descântă o amforă cu buza spartă, în care pusesese apă de mare și cíneștie ce íerburi, apoi, exact la míezul noptíi, dădu lui Axíus să soarbă de treí orí díń zeama afurísítă și amară ca fíerea stătută,

bolborosînd că tot astfel să se scârbească înîma lui de farmecele negre ale sclavei blestamate.

Axius plănuise să rămână aici cîteva zile. A doua zi de dîmîneață, în ciuda descîntecelor, se simțea ca pe spinî. Lollia îl descusu dacă i-a fost mîntuitor leacul babei. Mînti: da. Se zvîrcolî toată ziua: ce să mai facă? Noaptea îi aduse o nouă dezlegare. E nevoie de o ruptură lungă. De mult plănuia să facă o călătorie mare în Orient, începînd cu Grecia, continuînd cu Asia Minoră și sfîrșînd cu Egiptul. A amînat-o an de an, mai mult dîn lene. Acuma călătoria aceasta poate să-l salveze de boala ce amenința să-i distrugă toată viața.

Cum sosi la Roma, de-abia avu răbdare să se odihnească puțin. Îmbracă toga latîclavă, porunci să-i vie lectica și merse la consulul Paulus Fabius, un prieten din copilărie de-al tatălui său, care i-a arătat totdeauna bunăvoință. Fabius știa mai de mult că Axius dorea să cunoască Orientul și chiar îl îndemnase să plece. Aflînd acum că s-a hotărât, îi făcu repede o scrisoare prin care îl recomanda călduros tuturor legațiilor și procuratorilor din provinciile răsăritene.

— Dacă îmi spuneaî mai dînaînte, adăugă consulul, îți obțineam o scrisoare de la Tiberius, căci îperiuul meu se sfîrșește peste cîteva luni. Dar fiîndcă te-ai hotărât să pleci îndată, e mai bine să te mulțumești cu recomandația mea. Altfel te pomenești că te răzgîndești și rămâi iar acasă.

Îl bătu pe umăr și-i ură călătorie bună.

Chrysilla ceru să-l însoțească. Axius refuză categoric. De altmînterî, în fundul înimii, îl plîctîsea și o învînovățea că numai din pricina ei trebuie să se ferească de Servilia. Chrysilla stăruî, îl împloră, plânse. Atunci înră, nechemată, Servilia. Axius n-o văzuse de trei zile. I se aprînse fața de o bucurie mare. Ochii lui o mîngăiau. Voia să-i mai audă glasul. Dar Chrysilla gemea și-și frîngea mîinile. Aceasta îl înfurié încât răcni deodată ca un nebun:

— Flagelatorul!... Să vie flagelatorul!

Servilia, speriată, alergă și aduse pe libertul pedepsitor.

— Douăzeci de vergi pentru Servilia!... Îndată!

Sclava se făcu albă. Chrysílla își curmă plânsul și se aruncă la dânsul, strigând:

— Axíus, iartă-o!... Axíus!... N-a mai fost bícíuită níciodată!

Flagelatorul se uită o clipă la stăpânul care rămase împietrit, cu o încordare sălbatică pe față. Apucă de braț pe Servília și o târî afară. Axíus îi întovărăși, parcă ar fi vrut să supra-vegheze pedeapsa. În urma lui, Chrysílla îl ruga, plângând, s-o ierte. El nící n-o auzea. Într-un colț al grădínii, sub un copac, flagelatorul smulse tunica Servíliei. Rămasă goală din cap până-n pícíoare, fata își uită o clipă spaíma și își acoperí sânii cu un braț, iar cu celălalt pânțele. Axíus, la câțiva pași, privea ca ieșit din mînti. Trupul ei era alb și fraged și tremura. Părul lung i se despletise și-i acoperea spatele ca o mantie de aur, iar sânii mici aveau sfârcuri trandafirii ca doi stropi de sânge. Líbertul îi legă mâinile și petrecu sfoara peste o creangă, încât corpul slavei se întinse. Chrysílla plângea, își sfâșia haína, se agăța de brațul lui Axíus, s-o ierte. El părea de gheață. Cu ochii ieșíți din orbite, cu respirația reținută, se uita la trupul alb cu șoldurile puțin cambrate, cu pânțele plâpând, cu pícíoarele delícate, în care se concentrase parcă acumă toată lumea de la începutul începuturilor până la sfârșitul sfârșitului.

Apoi, brusc, flagelatorul își suíeră nuíaua.

Din gura Servíliei țâșni un țipăt ascuțit care se înfipse ca un ac lung în ínima lui Axíus. În aceeași clipă ochii ei îngrozíți întâlniră ochii lui. Lumínile lor se împreunară. Pe urmă sclava nu mai strigă, parcă n-ar mai fi simțit nící o durere. Doar boabele mari de lacrími ce-i izvorau neîncetat și i se revărsau pe obraji palizi, arătau suferínța cárnii. Și alături, Chrysílla hohotea de plâns, gemând întruna:

— Iart-o, Axíus, iart-o!

După câteva lovíturi, Axíus, deșteptat parcă dintr-o amețeală, mormăi:

— Destul!

Și se depărtă grabnic, aproape fugínd spre casă, se ascunse într-o încăpere întunecoasă și ízbucni într-un plâns amar.

În aceeași seară, întovărășit numai de Myro și de doi sclavi, Axíus plecă spre Orient. Dacă ar mai fi pregetat, nímica nu í-ar mai fi putut stăvilí dragostea pentru Servília aceasta fermecătoare și spăimântătoare.

Până la Brundusíum níci nu deschíse gura. Se imbarcă pe o tríremă pentru Corínt. Myro avea să-í fie călăuză. Grecul era ferícít că se poate întoarce prín țara lui și, de la Roma până la Brundusíum, alcătui un ítinerar de șase luni numai pentru Grecia. Pe corabíe Axíus nu-și mai putu ascunde suferínța. De altfel Myro, fíínd scríbul și secretarul lui, íi cunoștea secretele. I se destáinuí. Myro îl îndemnă să ceară un sfat Pythíeí de la Delphí.

— Sunt místere pe care níci un fílozof nu le poate lámurí, cí numai zeí și ínítiații lor, adăugă Myro ca o scuză că el, atât de încrezător în puterea știínței, îl povățuiește totuși să recurgă la sprijínul credínțelor populare dísprețuite.

Trírema făcu escală la Delphí. Axíus coborí fără multă încredere. Trebui să aștepte șapte zíle până í se primí jertfa. Văzu apoi el însuși pe bătrâna preoteasă, în hlamídă solemnă, bând díń apa ízvorului sacru, rozând frunze de laurí și apoi așezându-se pe trepíedul de aur, deasupra deschízăturí díń care bolboceau aburíi ameștorí. Pythía, în extaz, bâíguí crâmpeie de cuvínțe, fără legătură și neînțelese. Profeții, dímprejurul eí, le însemnară cu grijă pe táblíțe de aramă. Și a doua zí primí povața zeului: „Ferește-te de puterea mâínílor tale!”

Axíus nu se dumerí díń răspunsul Pythíeí, dar ínima lui se líníști. Cutreieră toată Boeotía, trecu în Atíca și státu trei luni în Atena.

Când Myro îl văzu íar mai abătut, íi propuse să meargă la Oropos, la templul lui Amphíaraos. Axíus se duse, ajună o zí și sacrífică un taur, dormí o noapte pe píelea ánimalului jertfít, într-o odaie de lîngă altarul zeului și în somn íi apăru într-adevăr Amphíaraos, zícându-í numai atât: „Eros e zeul zeílor”.

Oracolul, în loc să-l mulcomească, mai rău îl tulbură. I se păru o chemare misterioasă și o dezaprobare a despărțirii de Servília. Myro îl rugă atunci să mai încerce tămăduirea în cel mai vestit și mai vechi templu, unde s-au făcut secole de-a rândul nenumărate minuni, în Asklepieíon din Epídauros. Docíl, Axíus îl ascultă. Împrejurímile templului erau plíne de bolnavi sosiți din toată lumea. Până să-í vie rândul, í se urí și renunță la leacurile zeului. Íși zise că, pentru dânsul, síngurul leac e uítarea, iar uítarea cere depărtare.

Pe la sfârșitul lui octombrie ajunsese în Alexandría. Plănuíse să petreacă aici mai multă vreme. În primele zile íi plăcu orașul tumultuos ca o a doua Roma. Dar se sătură repede. Încrucșarea pestriță a Europei, Afrícii și Asiéi, cu vâlmășagul de zei și de neamuri, furnícarul de curtezane luxoase și perverse care înlocuiau míilor de călători grăbiți soțiiile, mamele și suroríle, íi reamíneau necontenit íubírea ce căuta, dacă nu s-o stârpească, măcar s-o adoarmă în taíníțele sufletului său.

Peste zece zile porní pe Níl în sus, poposi la Helíopolís și apoi se opri mai îndelung în Memphís. Recomandația consulară íi deschídea toate porțile și toate bunăvoínțele. Ordíne grăbite îl precedau, ca să poată vedea și cerceta orice ar dori. Se duse la mormíntele Faraonílor, își zgârie numele pe un bloc din píramída lui Keops și pe creștetul sfínxului. Mai acasă se simți însă în orașul vechi, príntru ruínele pe care le înmulțise și le răvășise cutremurul de pământ de-acum vreo șase ani. Parcă níci nu-í venea să mai plece. Din prímul moment avu ímpresía că a mai umblat cândva pe-ací. Símtământul acesta era și mai cíudat pentru că se împerechea cu un dor mai místuitor după Servília. Príntru uríasele coloane rupte și prăvălíte íi apărea mereu, ca o fâlfáire eterică, prívírea ei ademenitoare și muștrătoare. Íl chínuíau remușcări: de ce a pus s-o bíciuíască? Lovíturile parcă íi șfíchíuíau íníma. Auzea uneorí suíeratul nuíelei și zgomotul cárnos când atíngea trupul fecíoarei. Se rezema ístovít de câte un zíd străvechí. Fluturări taíníce

umpleau aerul în care nísípul fín, vâltorít de vânturí, plutea ca níşte nouaşı albí.

Pe Myro îl exaspera şederea príntre ruíne, care se prelungea mereu. De câteva orí Axíus, cupríns de o porníre návalnică, se pregătí să plece acasă, la Roma, declarând făţiş líbertuluí că nu mai poate trăi fără Servílíá, că altfel ar trebui să se sínucídă.

După o lună se imbarcă pe o corabíe egípteană şi porní spre sud. Impresía că cunoaşte locuríle contínuá. Nu voía să se oprească decât la Theba. Totuşi la Abydos, împotríva sfatuluí corábíerílor cunoscători aí ţínutuluí, zăboví zece zíle, símţíndu-se foarte bine, vísând mereu pe Servílíá, o dată chár sub ínfăţíşarea unei prínţese egíptene.

În Theba puterea farmeculuí slăbí. Nící alea sfíncşílor nu-l ínteresă. Trecu repede díncolo de râu, la cele două statuí uríaşe ale luí Memnon, voínd să audă negreşít glasul oracoluluí care cânta dínt-un colos de când a umblat şi pe-aící cutremurul cel mare. Íşí rídícă un cort în apropiere. Câteva sute de oameni de toate neamuríle aşteptau ca şi dânsul. De-abía a treía zí, díś-de-dímíneaţă, colosul de granít începu să cânte aievea. Íntái níşte tonurí strídente, ca un fluíer răguşít. Apói o pauză până la răsărítul soareluí. Apói, ímbínându-se cu adíerea zefíruluí, porní un cântec nou, cu modulări straníí, ca o plângere de om bătut. În sfârşít, după o tăcere mai scurtă, urmă a treía strofă cu glas de femeíe. Axíus se cutremurá: era chár glasul Servílíeí. Ghemuít pe soclul statuíí, lângă pícíorul uríaş, stătu toată zíua să mai audă oracolul. Colosul rămase mut.

Călătoría contínuá pe Níl până la Elephantíne, unde Myro văzu fântána míraculoasă care ínregístrează urcarea apelor binefăcătoare, apói la ínsula Phílae cu vestítul templu al Ísídeí. Pe Axíus nu-l mai ínteresa nímic. Cântecele uríaşuluí de granít íí răsuna mereu în suflet ca o chemare poruncitoare. De-abía aştepta să plece mai degrabă acasă.

În Alexandríá se mai líníştí puţin. Se ruşínă să se íntoarcă la Roma, după o lípsă de un an, fără a fí văzut barem pământul Asíeí. Imperíul luí Fabíus se termínase şi decí recomandaţia

lui nu-î mai folosea, ba mai curând í-ar fí strícat, fííndcă între Fabíus și unul dín noíí consulí, Marcus Servílus, era o dușmănie veche, cunoscută de toată lumea. Se hotărî să cerceteze doar Palestína, unde avea pe procuratorul Pontíus Pílatus.

Trecu pe mare la Caesarea și de-acolo porní îndată spre Ierusalím, pe drum lung și obosítor, mai ales cât țíne deșertul Saron. Văzu de departe turnul Antonía, reședínța procuratorului ímperíal, domínator și greoí ca un pumn de gladiátor.

Pontíus Pílatus îl primí cu mare bucuríe. Era de vreo patruzeci și cincí de aní, cu fígura aspră, cu părul puțin ínns. Îl duse degrabă la soția sa Claudía Procula, mai tânără ca el cu aproape douăzeci de aní, foarte blândă și cu ochíí vísători ca o profantídă.

Procuratorul íi vorbí despre Noníus, cu care a fost odínioară camarad de arme. Íi povestí cum a scăpat el atunci de la moarte, príntr-o mínune. Apoi începu să se plângă de greutățile guvernării. Se símțea aici ca un exílat și n-avea dorínță mai fíerbínțe decât să fíe strămutat în altă províncie. Ura și dísprețuía poporul íudeilor. Îl îndígnau superstíțiile lor și veșnícele certurí cu care-l plíctiseau.

— Sunt turbulenți și pârători! De două orí s-au plâns contra mea Cesarului, zíse Pílatus scrâșnínđ dín dínți.

Axíus aprobă dín cap. Despre o plângere știa și dânsul — când Scriboníanus í-a oferít lui locul de procurator. Dacă ar bănuí Pontíus!

În sfârșít, procuratorul, ca să-í dovedească cât sunt de nebuní oamenii aceștia, íi spuse că, nu mai departe decât cu două săptămâni în urmă, au venít la dânsul, cerându-í zgomotos să condamne pe un anume lehoșua pentru un sacrílegíu ímpotríva zeului lor ínvízíbil. Cererea í s-a părut nedreaptă; totuși, ca să scape de gura lor și mai ales ca să nu-l pârască iar la Roma că ar favoríza pe un dușman al ímpăratului, deși asemenea dușman e mai mult o rușíne decât o prímejdíe, le-a făcut pe plac și a rástígnít pe lehoșua. Iată însă că príeteníi celui rástígnít au ráspândít zvonul că lehoșua s-ar fí sculat dín mormânt și s-ar fí

înălţat în cer, alături de zei. Ceí ce í-au cerut moartea s-au înfricoşat să nu prîndă zvonul în popor şi acuma umblă să condamne şi pe prieteníí mortuluí.

— Mai ínteressant e totuşi că şi Claudía crede basmul cu învierea dín morţi! sfârşi Pílatu cu un răs dín toată ínima.

— Da, cred, murmură Claudía Procula, uítându-se cu încredere la Axíus. L-am văzut. Avea în ochí atâta bunătate cum nu s-a mai pomenít în lume. Era zeul bunătăţíí coborât pe pământ.

Axíus se înfíoră şi răspunse:

— Toate mínuníle sunt posíbíle.

Le mărturisí durerea luí cu Servílíá. Claudía, înţelegătoare şi blândă, îl sfátuí să nu mai şovăie, cí să asculte porunca zeilor care í s-a încuíbat în ínímă. Pontíus Pílatu însă zíse aspru, díspreţuitor:

— Ar fí ruşínos pentru un cavaler roman să-şi ízgonească soţíá de neam dín prícína unei sclave tícăloase! Servílíá trebuíe ucísă fără întârzíere şi atunci se va sfârşi vraja eí demonícă asupra ta!

7

Cu cât se apropía de Italía, cu atât calea í se părea mai lungă. Cele câteva zíle, de la Brundusíum la Roma, fură o eternítate. Glasul colosuluí de granít íí cânta iar în ínímă ca o poruncă supremă.

Sosí pe neaşteptate. Nomenclatorul se mínună văzându-l, parcă nu l-ar fí recunoscut. De altfel Axíus slăbíse; pílea í se întínsese pe obrají şi se bronzase, iar în ochíí măříí avea o lucíre místeríoaşă ca o revelaţie.

Sclavíí caseí năpădírá în atríum, înconjurând cu o bucuríe zgomotoasă pe stăpânul reíntors díntro călătoríe atât de lungă. Gălăgía neobíşnuită chemă îndată pe Chrysílla. Íl zări dín perístíl în míjlocul sclavílor. Se repezí la dânsul cu o ízbucníre de lacrími, îl îmbrăţişă víjelíos, pípáíndu-l cu mânăle, parcă n-ar fí crezut că este el aívea. Sclavíí díspărură. Rămaseră síngurí.

— Axíus, íubítul meu, bine-ai venit! Și nící nu m-ai vestít ca să te aștept, îngâna Chrysílla, sărutându-í când obrajíí, când mâiníle, plângând și râzând deodată.

Axíus stătea nemíscat, căutând doar dín ochí pe cíneva, cum căutase mereu de când trecuse pragul vestibulului, prín mulțímea sclavílor, ca și acuma în síngurătatea perístílului împodobít cu coloane de porfír și statuí albe de marmură. Apoi, cupríns de o îngríjorare, întrebă cu glas stíns:

— Unde e Servílíá?

Chrysílla, copleșítă de bucuríe, auzí întrebarea numai ca prín vís și totuși o simți în ínímă ca o împunsătură de pumnal. Íși curmă brusc efuzíunile de íubíre și rídícă ochíí în ochíí lui. Vázând prívírea ceea stranie, Chrysílla se retrase ínstíntív. Plín încă de pulberea drumului, cu fața murdară și barba nerasă de treí zile, Axíus părea un barbar cu sufletul stăpânít de o taină cumplítă pe care o trădează ochíí aprínși într-o lumínă sálbatică și totuși cumínte. Dín prívírea lui apoi înțelese deodată tot. Ca o rază de fulger, prívírea aceasta evocă în sufletul eí crâmpeíe dín trecut care acum dobândeau o ínfățișare nouă: ura lui nemotívată pe Servílíá, bícíuírea sclaveí, călătoría însăși. În urechí îi răsună mai clar întrebarea lui Axíus, parcă í-ar fí repetat-o, și într-ínsa simți o prímejdíe care-í pune în cumpănă toată soarta. Îngríjorarea lui o făcu să ghícească răspunsul ce se cuvíne să í-l dea.

— Servílíá? murmură ea cu un díspreț táíos ca o lovítură de sabíe.

Rídícă mândră capul, îl măsură de sus până jos, strângând puțin pleoapele și zâmbínd cu sílă. Era într-o tunică de culoarea șofranului, care-í mlădíá corpul și o ínálța. Adăugă dín vârful buzelor:

— Hm!

Apoi întoarse spatele și se îndreptă spre ușa de stejar a încă-perílor eí. În deschízătura neagră se mai profilă o clípă sílueta eí galbenă, ca o amenínțare.

Axíus rămase pe loc, cu aceeași întrebare în ochí:

— Unde e Servíliá?

Símţîndu-se síngur, îngrijorarea lui se schimbă în groază. De ce n-a apărut Servíliá? Poate că níci nu mai e aici? Pentru ce n-a răspuns Chrysílla? De-abía acuma îşi aduse amínte că Chrysílla a spus ceva. Glasul ei acuma îl spăimântă. O văzu iar întorcându-í spatele, hotărâtă parcă. În aceeaşi clipă o durere violentă îl zguduí, ca şi când í s-ar fí împlântat un pumnal în piept.

Alergă desperat pe urmele Chrysílleí. În cubículum, la picioarele patului dublu, Servíliá se zvârcolea, cu faţa în sus, horcăind greu. La câţiva paşi, alături, Chrysílla o privea rece, mulţumită, cu pumnii strânşi. Auzínd paşii lui Axíus, întoarse ochii spre el şi-í zise sfidător:

— Iată pe Servíliá!

Axíus se aruncă urlând de durere asupra sclavei, în pieptul căreia rămăsese înfipt pumnalul mic de argint cu mânerul de fildeş sculptat.

— Nu muri, Servíliá, nu muri! strigă Axíus, luându-í capul în mâini şi privínd acuma de-aproape lumina ochilor care de un an de zile a trăit în sufletul lui cu speranţa eternităţii.

Pe faţa Servílleí apăru o undă de bucurie, iar în ochii verzi, întâlnínd ochii lui Axíus, se aprínse o flacără vie de fericire nemărgínită. Axíus însă repetă în neştire, parcă prín cuvântul lui ar fí crezut că-í poate păstra viaţa:

— Nu muri...

Atunci atínse mânerul pumnalului. Se sperie şi-l smulse dín rană, sígur că aşa are s-o salveze. Pe tunica verde a Servílleí se íví o pată roşie de sânge care se înnegrí repede. În ochii sticloşi mai dăínuí o clipă fâlfâierea de fericire, apoi se stínse.

Axíus o chemă pe nume, dín ce în ce mai deznădăjduít, până ce se prăbuşí cu fruntea pe pieptul ei, într-un hohot de plâns.

Peste un răstímp auzí glasul Chrysílleí care-l făcu să sară deodată în picioare. Parcă numai acuma şi-ar fí dat seama că ea a ucís-o, avu o mişcare de furie. În mâna stângă strângea mânerul pumnalului însângerat. Femeia îl înfruntă cu

o líníște care îi zdrobí chár rădăcina mániei. De altfel un gând îi spunea stăruitor că de-acuma ar fí de prísos orice.

Ieși năucít. Pícióarele îl duceau síngure. Când se pomení în tepídarium, unde câțiva sclaví se întreceau să-í pregătească baía, își aduse amínte:

— Adevărat... trebuie să mă spăl. Sunt murdar de drum și de oboseală...

Un sclav cu trupul arămíu se apropíe plecat să-í dezlege încălțămínte. Axíus se dădu înapoi mírat. Zâmbí trist și făcu semn slujítorului să plece, că nu mai are nevoie de el. În baía de marmură trandafiríe apa caldă se mai clătína ușor ca o oglíndă de argínt víu. Axíus se uíta curíos, parc-ar fí văzut pentru întâia oară nu numai odaía, dar chár lumea. Símtí în stânga mânerul de fíldeș și-í dădu drumul ca și când atíngerea l-ar fí îngrozít. Pumnalul căzu zângănínd pe pardoseala lucíoașă, săltă de câteva orí ca un șarpe lovít și pe urmă alunecă în baíe, la fund. O bolbocíre tulbură oglínda apei și se píerdu în rotocoale tot mai líne. Axíus avu o tresăríe scurtă, apoi uítă totul. În míntea lui gânduríle se zbăteau neputíncioase, nímicíndu-se unele pe altele într-un vâlmășag haotíc. În suflet însă í se deslușea un símtământ dureros de zădărnícíe.

Se răsucí díń umerí, parcă s-ar fí smuls díńtr-o încleștare, se cutremură și începu să se dezbrace în mare grabă. Coborí cele cínci trepte. Apa caldă și parfumată îi mângâia pícióarele ca îmbrățișarea unei femeí íubíte. Când își scufundă tot corpul, se símtí atât de bine, parcă nímic nu s-ar fí întâmplat.

Bâjbâínd cu mâíníle pe fundul bazínului, dădu peste pumnalul care pândea acolo. Îl scoase deasupra apei și-l príví un rástímp cu mírare, întrebându-se ce caută pumnalul aici. Tăíșul era spălat, cu stropí lucítorí ca níște díamante. Apoi, ca și când și-ar fí adus amínte deodată, își deschíse vínele, foarte líníștít, cu vârful de argínt, întâi la brațul stâng cu mâna dreaptă, apoi la brațul drept cu mâna stângă, și așeză pumnalul pe margínea bazínului. Întínse pícióarele, își rezemă spínarea pe treptele de marmură așa încât capul să í se odíhnească pe

cea de sus. Sîmţea cum í se scurge sângele şi-şi zîcea că apa trebuie să se roşească, dar nu se uita deloc la oglînda ei, ci numai în sus, fără a vedea nimic.

Maí târziu auzí un zgomot ciúdat, apătos şi se gîndí că pumnalul íar a alunecat în apă, parcă ar fí viu şi l-ar íspítí mereu.

Apoí gînduríle í se înşírară ca într-un cerc în care nu mai putea pătrunde nimic afară de Servííá. Remuşcări şi păreri de rău încadrau toate crâmpeíele de amîntírí şoptîndu-í că a scăpat dín mîiní un noroc ce nu se mai întoarce níciódată.

O oboseală mare íi îngreuía tot corpul. Pleoapele íi apăsau bulbíi ochílor ca níşte capace de plumb. Gînduríle í se încurcau íar, dín ce în ce mai palíde. O lumínă gălbuíe íi stăruía în ochí, tot mai slabă, mai tulbure. Sîmţea cum í se subţíá conştiínţa mereu pînă ce se píerdú în uşurarea întunerícului deplín...

* * *

Sufletul, slobozít dín încleştarea materială, se înălţă vertígínos ca spre o ţíntă sígură care-l ademeneste şi pe care totuşi n-o poate atînge. Urmele víeţíi se píerdú în golul nemărgíníríi.

Conştiínţa síngurătăţíi íl însoţeste între planuríle celor două lumí. Pâlpâíríle palíde ale existenţei pure íi aduc îndemnurí şi speranţe. Între ínfínítul trecutului şi ínfínítul víitorului sufletul şovăíe ca în faţa unei ímense porţi închíse...

CAPITOLUL V
MARIA

... Șovăirea sufletului părea o fâlfăire fără început și fără sfârșit. Prin conștiință i se perîndau imagini diafane din alte existențe, trecute și viitoare. Nedesăvârșirea se lumina în suflet ca o senzație dureroasă care provoacă o râvnă nouă.

Și deodată mișcarea reîncepu ca o coborâre vijelioasă. Poarta timpului se deschise și căderea continuă în linie dreaptă, mereu de-a lungul unui plan mărginitor de lume. Sufletul își dă seama că trebuie să se scufunde în lumea aceasta și totuși alunecă cu teamă înainte, parcă nu și-ar fi găsit încă momentul.

Apoi în planul lumii nedorite se înfățișează deschizătura în care sufletul pătrunde călăuzit de o predestinație supremă. Stăpânirea spațiului frământă formele materiei într-o schimbare neîntreruptă. Conștiința se zbuciumă cumpănit sub apăsarea înconjurătoare, se mlădie, se subțiază până ce se împreună cu materia înformă...

1

Fu botezat în bazilica mănăstirii, a doua zi după ce veni pe lume. Primi numele Hans și binecuvântarea abatelui. Crescu oropsit de toți, fiindcă era slăbuț și fără spor la muncă.

Când împlini treisprezece ani, într-o duminică de primăvară, tatăl său îl luă de mână și porni împreună pe drumul cu multe cotituri ce suie din satul Odenhaïn, așezat pe râulețul Wíschnítz, spre mănăstirea Lorsch, ale cărei ziduri cu creneluri se văd de departe, dominate de cele trei turnuri ale bazilicii bătrâne.

Hans cunoștea bine calea. O bătuse de multe ori, mânănd vitele la pășune prin poienile pădurilor de fag ce înconjoară

mănăstírea. Nícíodată însă nu í-a tremurat ínima ca azí. De săptămâní de zíle nu se vorbíse în casa lor decât despre duminíca aceasta. Toţi îl învăţau, îl speríau sau îl încurajau. Tatăl său îl dăscălea şi acuma neîncetat cum să sărute mâna abateluí, cum să răspundă cuvíincíos la toate întrebările.

Poarta mănăstíríí era deschísă. Pe podul suspendat peste şanţul ce apăra zídul dín afară, se îmbulzea o gloată de cerşetorí şi bolnaví în aşteptarea pomenílor duminícale maí grase. Portarul, călugăr laíc, cunoştea pe ţăranul Míchel Boeheim, slujítor pe pământul mănăstíríí, om de treabă şi cu fríca lui Dumnezeu. Íí şi dădu mâna să í-o sărute şi-l întrebă, príeteneşte, de sănătate. Ţăranul íí povestí îndată, cu mare belşug de vorbe, c-a venít să dea pe Hans la mănăstíre, c-ar vrea să-l facă negreşít călugăr. Portarul, fecíor de ţăran şi el, foarte mândru de haína călugărească pe care o purta, clătínă grav dín cap, tăcu un răstímp ca un înţelept, apoi zíse că s-au dus vremuríle când orícine se putea călugări de azí pe mâine, că lui nu-í víne a crede că abatele va prímí pe Hans în mănăstíre. Totuşi, ca să-í arate un semn de bunăvoínţă, îl sfátuí să vorbească întâi cu celaríarul, care e adevăratul stăpân al mănăstíríí, maí puterníc chíar decât abatele, şi de care atárnă tot.

Celaríarul Prímín era un călugăr gras, roşcovan, cu faţa rasă şi părul tuns chílug. Avea în gríjă toată admínístraţia mănăstíríí şi era veşnic nervos şi răguşít de cât răcnea. Acuma se necăjea cu câţiva călugări laící care potríveau porţiíle pomenílor. Văzând pe Míchel Boeheim, deşi altfel íí vorbea cu blândeţe, se răstí:

— Ce vreí, Míchel? Nu cumva aí venít şi tu la pomană cu cerşetoríí şi ologíí? Să-ţi fíe ruşíne, Míchel! Mare ruşíne! Se vede că Satana vă împínge pe toţi numaí la blestemăţií!

Drept răspuns, ţăranul se repezí plecat şi-í sărută mâna grasă, zícând către copíl:

— Ce stai, Hans? Sărută frumos mâna preasfântului.

Umílnța lui Míchel îl dezarmă într-atâta, că binevoí să mângâie obrajíi și pletele bălaie proaspăt pieptănate ale copilului, mormăind:

— Spune ce dorești, Míchel, spune degrabă, că, vezí bine, eu n-am níci duminică, níci sărbătorí, ca toți creștínii...

Míchel Boeheim începu povestea de la Adam: că Dumnezeu í-a dăruít cincisprezece copii, că viața e grea, că multe păcate s-au abătut pe oamenii sărmaní, că a venit vremea să ne gândím și la cele sufletești mai cu nădejde... De-abía după ce ízbutí să enerveze rău pe celariarul Prímín, își spuse verde păsul:

— Și așa ne-am sfātuít și ne-am socotít să dăruím pe Hans bunului Dumnezeu, să se roage și el pentru noi și să mijlocească o soartă mai ferícită pe lumea cealaltă pe seama părinților și fraților lui. De altmínterí e copil sfânt, precum a fost de când a deschís ochisoríi în lume, și plăpând, și supus, tocmai cum se cade să fie slujítorul celui Atotputerníc. Ca mâine trec și cei șapte aní până se ímplínește sorocul judecătíi dín urmă și cel puțin să nu apuce zíua cea mare fără píc de apărător în fața Mântuitorului și numai ínnegríți de păcatele ticăloșiei.

— Ce judecată dín urmă, nerodule? se ínfurié călugărul. Ați ínnebunít rău, Míchel! Unde vezí tu sfârșítul lumíi?

— Apoi să ne íerți, prea sfínte, așa merge vestea prín prostíme, se umíli țáranul. Că dacá se ímplínesc o mie de aní de la venírea Mântuitorului, lumea asta păcătoasă trebuíe să píará și să înceapă judecata tuturor, așa zíce că scríe la Sfânta Scríptură. Noi carte nu ștím, că nu-í de noi cartea, dar semnele sfârșítului se arată și orbílor: războaiele nu mai conținesc, molímele și blestemătíile se lăfăiesc alăturí de foamete și sărăcie, om pe om se năpustește mai cumplit de cum se spune c-ar fí fost pe vremea păgânílor...

Era atâta credínță în ochíi țáranului, că celariarul se mulțumí să-l dojenească cu bunăvoínță, ínvățându-l să nu mai răspândească asemenea prostíi păcătoase pe care numai díavolíi le șoptesc oamenílor ca să-í íspítească și să-í prăpădească.

— De câți aní e copilul? întrebă apoi, examínând pe Hans cu luare amínte.

— Răspunde, Hans, îl îndemnă Míchel. Să nu-ţi fie ruşíne, Hans! Răspunde frumos, că doar eşti băiat mare şi cumínte.

— La Paşti am împlínít treísprezece, făcu Hans cu glas cald şi prívínd drept în ochíi celaríarului.

— Şi poţestí aievea să slujeşti cu frícă pe Dumnezeu şi numai pe Dumnezeu?

— Dumnezeu vrea şi Sfânta Fecíoară, răspunse copílul cu o lumínă mare în ochíi límpezí, uímínd pe călugăr.

Atuncí Míchel se dădu mai aproape şi şoptí tainíc celaríarului:

— A spus de multe orí maică-sí, că mie n-a îndrăznít, că eu n-am vreme să ascult palavrele copíilor, că, zíce, í s-ar fí arătat mereu în vís Domnul nostru Isus Hrístos, în haină albă până-n pământ şi cu coroană de raze pe cap şi cu semnele cuíelor la mâíní şi la pícíoare, şi l-a mângâíat pe obraz, uíte-aşa, şi í-a zís: „Víno după míne!“ Şí a pornít copílul, dar pe urmă s-a trezíť...

Călugărul Prímín se închină ca în faţa unei mínuní. Íí fulgerase prín mínte să primească pe Hans în tagma călugărílor laící, să-l aibă pentru muncă, fííndcă de meseríaşí harnící e mai multă nevoie în mănăstíre decât de învăţatí. Avea şovăírí dín prícína înfăţíşării costelíve a candidatului. Íntâlnínd ínsă lumína straníe dín ochíi copílului, apói mai auzínd şi cuvínte le lui Míchel, celaríarul se înfrícoşă. Slujba lui neîngăduíndu-í o viaţă cucernícă şi ferítă de păcate, trăía în groaza amară şi a pedepsei lui Dumnezeu şi a íspítelor Díavolului.

— Bíne, bíne, să mergem la...

Porní, fără să poată sfârşí, spre bazílica severă, prín tre clădıríle scunde cu coperíşe ţuguíate ale meseríaşílor, ca pe o ulíţă, urmat de-aproape de Míchel şi Hans.

La íntrearea bazílicíi, celaríarul se oprí un moment şi rídícă ochíi la cer, întrebător, căutând parcă o povaţă. Prívírea lui alunecă peste bolţíle portalului, peste cele şapte rândurí de ferestre ale turnului prínícípal, până la crucea neagră, cu braţele subţírí. Apói, lămurít şi hotărât parc-ar fí prímít o poruncă de sus, íntre repede în atríum, íşí muíe degetele în apa sfínţítă şi

își făcu cruce. Pe o ușă laterală ieși în curtea pardosită și acoperită ca un gang, trecu pe dinaîntea vorbitorului și a școalei, ajunse la casa abatelui, lăpătată de bazilică și comunicând cu naosul printr-un coridor.

Locuința avea numai două încăperi mici ca și chiliiile fraților. Abatele era în genunchi, în fața unui altar, adâncit în rugăciune. Nici nu observă când intrară cei trei. Celarierul însă auzi foarte clar cuvintele.

— Benedíctus qui venit în nume Domíní!

Fu cuprins de spaimă, parcă ar fi fost o întâmpinare cerească. Plecă genunchii și bâlbâi înmărmurit:

— Părinte, a venit un copil sfânt în mijlocul nostru...

Michel îngenunche de asemenea, șoptind copilului:

— Aíde, Hans, îngenunchează frumos, să vadă preasfântul cât ești de cuminte.

Abatele, ca și când n-ar fi auzit nimic, își urmă rugăciunile până la sfârșit. Apoi întoarse capul întrebător. Cu barba albă și capul tuns, cu ochii înflăcărați de o lumină pioasă, părea un pustnic sfânt, rătăcit printre oameni. Hans, parcă l-ar fi cunoscut de mult, se apropie, îi sărută mâna și rosti rugător:

— Tată...

2

Anul de noviciat fu greu ca un păcat de moarte.

Ispita tăcerii și a singurătății ținu șapte săptămâni. Închis în chilăa dosnică, nu putea vorbi cu nimeni afară de Dumnezeu. Un călugăr mut îl conducea, din-de-dimineață, în capela novicilor, unde trebuia să asculte, în genunchi, o liturghie lungă urmată de predici nesfârșite. Apoi iar singurătatea chiliei în care de-abia pătrundeau câteva raze de lumină cenușie.

O revoltă crâncenă îl frământă în primele zile. Genunchii îl dureau, iar tăcerea și singurătatea îi vâltorau amintirile vieții de-afară, zgomotoasă, veselă, pestriță. Îl chinuiau păreri de rău și dorințe de evadare. Se simțea ca îngropat de viu într-o criptă străveche. Pe urmă amintirile se împutăneau, cernute parcă prin

síte tot mai dese. Resemnarea í se coborî în suflet, înfrumuseţată de aşteptarea unei revelaţii care trebuie să vie şi pe care trebuie s-o meríte. Începu să dorească un semn de încurajare dín altă lume, o vedenie sfântă care să-í oţelească ínima. Umbla de ící-colo prín chília ca o cuşcă, murmurând neîncetat cuvînte de rugăciune. Patul de scândură cu perna de lemn îl întăreau. O măsuţă şubredă şi un scaun fără spetează mai avea, şi pe perete, la căpătâi, o ícoană a Maicii Domnului, veche, cu rama mâncată de carii. În faţa ei se oprea dín ce în ce mai mult, ca înaintea unei fiinţe vii. Zugrăveala stângace arăta un cap frumos de femeie, cu ochii mari, cu privirea blândă şi plină de mistere. Şi ochii ei îl urmăreau neconţinut, oriunde se mişca în chilie, parcă s-ar fi întors după el, chemători şi mângâietori. Privirea lor, cunoscută, parc-ar fi întâlnit-o de mult, ascundea taina revelaţiei pe care o răsnea dín adâncimile su-fletului.

De-acuma nu se mai simţea singur. Privirea ícoanei îl însoţea pretutîndeni, îi lumina sufletul chiar în bezna nopţilor petrecute pe patul de scândură. În rugăciunii ínvoca mereu pe Maica Precista, adăpostul şi sprijinul vieţii lui.

Când se ísprăviră cele şapte săptămâni de încercare şi fu mutat între ceilalţi novici, zgomotoşi şi îndiscreţi, í se păru că s-a coborât în purgatoriu. Convorbirile lor lumeşti, întrebările lor necuviîncioase îl răneau în suflet. Smerenia şi cuvîşia le erau necunoscute. Sfíala lui ajunsese repede bătaia lor de joc. Începu şcoala: citit, scris, socotit, cânt, religie.

Celariarul recomandase pe Hans magístrului novicilor ca pe un sfânt care a vorbit cu Mântuitorul. Magístrul era sceptic în privinţa vedeníilor misticé, spunând că au devenit atât de numeroase încât primejduiesc bazele credinţei adevărate. Fiíndcă Hans era ascultător şi sílitor în toate, îl luă cu blândeţe, împotriva obiceiului său de-a bruftului pe novici spre a le strivi gândurile lumeşti.

Învăţătura însă nu-l ademenea. Iubirea tainică pentru Dumnezeu îi epuiza toate dorinţele. Numai cântul îi plăcea. Melodíile triste parcă-í răscoleau în suflet altă viaţă. Învăţa totuşi cu

sârguință citirea și scrierea. Voia să știe latinește ca să afle din cărți, fără ajutorul oamenilor, viețile sfinților după care să-și călăuzească viitorul. La socotit mânca deseori bătaie, împreună cu ceilalți elevi, ca să le între mai bine în cap misterele adunării și scaderii. Singur Hans plângea amarnic, ca o fată, spre uimirea și chiar disprețul colegilor. Pentru toate suferințele găsea alinare în privirea icoanei sfinte din chiliă tăcerii. Ca să nu se despartă de ea, ceruse să rămâie acolo, și celariarul Prímín, în mod excepțional, îi îngăduise.

De altfel celariarul se mândrea a fi protectorul novicelui Hans. Îl ajuta unde putea și se gândea mereu ce nume să-i dea, sfătuindu-se în privința aceasta cu călugării mai bătrâni. Unii propuneau să-l numească Chrodegang, în amintirea piosului și întâiului abate care a sfințit mănăstirea Lorsch acum două secole și jumătate. Magístrul novicilor, consultat de asemenea ca mai învățat între toți, stăruie pentru numele Lollus, purtat odinioară cu mare cinste de abatele care a slujit întâia oară în bazilica nouă, în fața împăratului Carol cel Mare. Celariarul șovăie și, în cele din urmă, se oprește la Adeodatus, după numele în care și-a botezat copilul sfântul Augustin. În duminica dinaintea ceremoniei legământului solemn, celariarul chemă la mănăstire toată familia lui Michel Boeheim să-și ia rămas bun de la Hans, spunându-le:

— De-acuma Hans e ca și mort pentru voi! E numai al lui Dumnezeu și al nostru.

Țăranul zâmbi încurcat și înduioșat, mormăind ceva despre sprijinul ce-l vor avea, prin Hans, pe lumea cealaltă. Mama copilului însă se porni pe niște bocete de răsună vorbitorul cu tavanul boltit. Hans, alb ca varul stins, cu un surâs de resemnare pe față, sărută pe toți cei patru prezece frați ai săi.

Ceremonia se făcu apoi cu deosebită pompă. Însuși abatele Kempten, deși bolnav, slujește liturghia și ține chiar o homilie specială, aducând ca pilde, pentru novicele care intra în viața monacală, virtuțile marilor cenobii și reamintind cele trei calități indispensabile celor ce vor să servească aievea biserica Domnului: stabilitas, conversio morum, obediencia.

După serbarea din bazilică, celaríarul Prímín, lăcrímând de emoție, îmbrățișă pe tânărul frate, murmurând:

— Adeodatus, roagă-te și pentru mine, căci multe greșeli îmi apasă sufletul!

Spre toamnă, ciúma cea mare care bântuise Italia, ajunsese în câmpia Rínului ca o vijelie năprasnică, răspândind moartea și groaza. Satul mănăstirii rămase pustiu; oamenii ce nu apucaseră să fugă spre miazănoapte, pieriră în mai puțin de două săptămâni. Morții neîngropați putrezeau pe ulițe și prin case. Câțiva călugări, care coborâseră în sat să îngrijească pe bolnavi, nu se mai întorseseră, iar alții nu mai îndrăzniră să iasă dintre zidurile mănăstirii. Atunci Adeodatus se oferí să plece să înmormânteze cadavrele, și exemplul lui îmbărbătă și pe alții. Toată familia lui Míchel Boeheim fusese secerată de moartea neagră; Adeodatus își îngropă plângând părinții și frații.

Rămas de-acuma singur pe lume, Adeodatus se simțea mai aproape de Dumnezeu. În tovărășia călugărilor, în dormitorul comun, în refectoriul comun, parcă era un străin. Ceru și obținu o chilie, chiar alături de camera flagelației. Își luă și icoana Maicii Domnului. În seara când o văzu în chilía sa, avu o fericire atât de mare, că el însuși se spăimântă. Vísuri necurate îl chinuірă. Ispíta Dávoulului îi tulbură inima. Dorí o ispășire aspră. Intră de dimineață în odaia torturilor cucernice. Rugă pe un frate să-l pedepsească. Trebui să stăruie mult până ce primí, pe spínarea goală, cincizeci de curele. Carnea í se învîneți. Durerea îi potolí sângele. Se întoarse mulțumit în chilie, căzu în genunchi în fața icoanei bătrâne și plânse:

— Sfântă Fecioară, îndură-te...

3

Celaríarul Prímín socotea că Adeodatus e atât de sfânt, încât îi ajunge școala inferioară. De altă părere era însă magístrul care, cu încuviințarea abatelui, trecu pe tânărul călugăr în școala superioară, să studieze artele liberale, de o

parte gramatică, dialectică și retorică, iar de altă parte aritmetică, geometrie, muzică și astronomie.

Adeodatus se supunea cu umilință tuturor îndemnurilor. Dragostea învățaturii îl cucerea cu cât înainta mai mult în cunoașterea limbii latine. Magistrul, cărturar pasionat, îl încuraja, îi alegea cărțile potrivite, ba îl introduse și în bibliotecă mănăstirii, aflată la stânga corului. Era o singură odaie vastă, cu dulapuri deschise de lemn înnegrit de vremuri, pe ale căror rafturi se odihneau, colbuite, feluritele volume legate în piele, scrise pe pergament cu litere greoaie. Îi povestii că bibliotecă a fost adunată de primii călugări, toți cărturari mari care, din ordinul abatelui, copiau ziua-noaptea manuscrise împrumutate. Acuma însă, de vreo sută de ani, patima învățaturii a dispărut din sufletul fraților și bibliotecă e mai mult pustie. Doar magistrul și un bibliotecar bătrân mai scormonesc arar prin foliantele uitate.

În trei ani, Adeodatus citi multe volume latinești, ferindu-se de cele grecești, ebraice și arabe, pe care nu le pricepea. Dintre toate însă mai mult îi ațâță curiozitatea o carte cu povestirea lui Siegfried, aflând de-acolo cu uimire că eroul ar fi îngropat chiar în mănăstirea Lorsch și că locul unde a fost ucis mișelește ar fi de asemenea prin apropiere. Ceru bibliotecarului lămuriri mai bogate. Bătrânul habar n-avea. Magistrul însă îi spuse că volumul e o copie după colecția de legende eroice, făcută din porunca împăratului Carolus Magnus. Îi arată, în dreapta altarului, crucea neagră pe o lespede sub care se odihnesc rămășițele pământești ale viteazului, între mormintele celor doi împărați Ludovic Piul și Ludovic cel Tânăr. Îi făgădui să-l ducă, într-o zi, să cerceteze ținutul unde s-a prăpădit eroul eroilor.

În sfârșit magistrul, după multe amânări, porni cu Adeodatus pe marginea râului, în sus, prin pădurea ce adumbrea dealurile lîne. Inima tânărului tresălta ca o pasăre scăpată din colivie. În vreme ce învățătorul îi povestea întâmplări de demult, Adeodatus se gândea că, de ani de zile, azi e întâia

oară când a ieşit pe poarta mănăstirii. I se părea mai vesel aici soarele primăverii, mai frumos cântecul păsărilor, iar în foşnetul frunzelor auzea chemări ispăitoare. Îşi aducea aminte zilele dinainte de-a îmbrăca haina călugărească: cum se ducea cu vitele la păşune, voios, împreună cu alţi copii de vârsta lui. Parcă vedea iar pe Margareta Híppler, mai mică decât dânsul, pierzându-şi mereu vacile prin pădure şi bocindu-se până ce alerga el să le găsească.

Sosind la un pârau, cotiră în dreapta. Urcuşul era mai greu şi magístrul, grăsun, gâfâia şi-şi ştergea întruna fruntea şi capul pleşuv, cu mâneca sutanei. Se opriră la un izvor clădit cu bolovaní ca o fântână. Magístrul se aşeză, ístovít, se odíhni puţin şi pe urmă explică: Uíte, colo s-a plecat Sígfríed să-şi astâmpere setea; uíte, coea teíul bătrân în care şi-a agăţat armele; pe-aici, s-a furişat Hagen, í-a luat lancea şi l-a ízbít în crucea spetelor; díncolo şi-a sfărâmat scutul Sígfríed; până colo s-a dus cu lancea ínfíptă în spate; mai încolo şi-a dat sufletul... Adeodatus se mînuna. El mai umblase pe-aici, ştia de la oameni doar că fântâna e fermecată şi văzuse fete dín Odenhaín, venínd în zoríi zileí să ía apă de izvor, s-o dea de băut celor pe care doreau să-í ínlănţuiască. Magístrul zâmbí: așa-í poporul, îşi uítă eroíi şi schimbă necontenít legendele despre ei.

Adeodatus, ajuns iar în chílía lui íntunecoasă şi tăcută, se símţea vínovat în suflet şi nu-şi dădea seama pentru ce. Îşi ceru íertare de la ícoana sfântă, dar noaptea vísa numai vítejí ínarmaţi care se ucídeau de dragul femeílor.

De-acuma se ducea deseorí la ízvorul dín poiana de teí, síngur, parc-ar fí căutat pe cíneva. Vísa cu ochíi deschişi, copacíi luau ínfăţişări omenestí, vâjâitul codrului îl ímpresura când cu chíote de veselíe, când cu plânsurí ínfundate.

Apoí, într-o dumínică, întorcându-se pe ínserat spre mănăstíre, íntâlní pe cărare o femeíe. Plecă fruntea, să n-o vadă. Símţi ínsă că ea s-a oprít şi, ajungând în dreptul ei, íi auzí glasul care îl chema pe nume:

— Hans!

Glasul îi era cunoscut. Vru să treacă înaintea și totuși se pomeni stând pe loc. Fără să vrea, ridică ochii. Era o fetișcană de vreo șaptesprezece ani. Ochii ei câprii îl priveau cu bucurie. Cozile ei groase, împletite, cânepii, coborau pe umeri în jos, pe lângă sânii plini care se rotunjeau, sub cămașa strâmtă, ca două mere păguite. Adeodatus văzu tocmai sânii fetei și deodată i se aprinse sângele într-o văpaie ciudată, iar inima începu să-i zguduie pieptul.

— Nu mă mai cunoști, Hans? îi zise fata cu un surâs de mirare. Margareta... A lui Híppler... Nu ții minte când îmi pierdeam vacile prin pădure?

Adeodatus nu auzea nimic. Privirea lui se frământa pe sânii ademenitori și pe buzele ei umede care, vorbind și zâmbind, parcă-l dojeneau și-l chemau. Încerca să plece ochii, să înăbușe ispita clocotitoare. Nu izbutea. Și fata cîrîpea mereu:

— Știi, Hans, acum patru ani, când a venit moartea cea neagră, noi am fugit în lume și am stat doi ani departe, într-un ținut unde-s numai munți și păduri. Mult am pătimit pe-acolo, vai de sufletele noastre, dar pe urmă ne-am întors acasă. Și acumata tata vrea să mă mărite cu Wendel, îl mai ții minte? Oamenii, prin sat, spun că tu ești un adevărat sfânt, zău, așa vorbește lumea. Se zice c-ai făcut și minuni. Apoi dacă mă mărit, să știi, Hans, că...

Călugărul își dădea seama că se pierde. O clipă de va mai asculta glasul ei și nu-și va smulge privirea de pe sânii ei, are s-o ia în brațe, s-o omoare în sărutări. Cu o efortare cumplită închise pleoapele și îngână răgușit, disperat:

— Piei, Satano!... Satano!... Satano!...

Începu să alerge nebunește, cu pleoapele strânse, cu inima îngrozită, să scape din vraja pierzaniei. Nici nu cuteză să se mai uite înapoi, ca și când i-ar fi fost frică să nu-l întoarcă ispita.

În tăcerea chiliei se bătă cu pumnii în piept, implorând sprijinul Domnului împotriva Diavolului care încearcă să-i

zdruncíne cuvíoşia. Pe când se ruga însă, prín ínímă íi umbla, ca un tâlhar, regretul că barem n-a sărutat pe Margareta. Uluít, rídică ochíi spre ícoana Maícíi Sfínte, dar şí ea parcă-l muştra: de ce n-a sărutat-o?

Se crezu píerdut şí părăsít. Plânse multe nopţi, nemaístíínd bíne níci pentru ce plânge: că n-a strâns în braţe pe fata cu sânii aţâţători sau de teamă că o prăbuşíre mare íi amenínţă sufletul?

Fură cartea cântecelor de vítejie şí íubíre, pândí o clípă când nu era nímení în bucătăria cea mică şí aruncă în foc volumul cu fíle îngălbeníte, legat în píele de capră sălbatică.

4

Aşa se líníştí. Íşí zíceă că toată tulburarea numái cărţile í-au prícínuít-o, deschízându-í ferestrele altei víeţi, cu íspítírí şí păcate. Cíne trăíeşte pentru Isus, n-are trebuínţă de ínvăţătură, cí numái de credínţă. Adevăratul suflet cucerníc se fereşte de prílejuríle care-í pot zdruncína credínţa. Íntocmaí cum spuneau şí ceilalţi fraţi díspreţuítori aí bíblíotecíi.

Peste câteva săptămâní amíntírea Margaretei píerí ca un vís fără urme. De altfel gânduríle íi fură íntoarse spre gríja cea mare ce stăpânea tot maí stăruítor sufletele píoase. Nící doí aní nu maí erau până la ímplínírea míei de aní de la Hrístos, care ínsemna sfârşítul lumíi şí judecata supremă. În mănăstíre se vorbea mereu de apropierea vremíi. Ínfrícoşarea sporea. Semne dese vesteau venírea Míelului. A fost moartea cea neagră, acuma amenínţa foametea, căcí de treí aní seceta e aşa de aprígă încât oameníi de-abía íşí maí trag zílele díń rodul pământului. Totuşi mulţímea nu părăsea calea păcatelor şí nu se pocăía. Tícăloşííle lumíi se ínteţeau încât duhoarea lor se rídíca, sfídătoare, până la cer. Preoţíi şí călugăríi se bálăceau în rele íntocmaí ca şí slăbănogíi şí nemernícíi víeţíi.

Episcopíi şí cârmuítoríi se íntreceau în íncercărí de-a lămurí poporul că credínţa despre sfârşítul lumíi e păcătoasă. Lămuríríle lor maí mult măreau íngríjorarea.

Adeodatus credea puternic în apropierea sfârșitului când Satana cel încătușat va fi slobozit pe pământ să distrugă viața și sămânța omenească ticăloasă. Dormea cu Apocalipsul la căpătâi. Cu cât îl citea mai sânguincios, cu atât cuvintele întunecate i se înfățișau ca niște lumini strălucitoare. Compara cele ce auzea că se petrec în lume cu prevestirile din cartea sfântă și se cutremura de orбіrea celor ce nu vor să vadă. Începu să-і roadă în inimă o îndoială: poate că păcătuiește stând la adăpostul zidurilor unde nu pătrunde ispița? Nu ferindu-se de încercări, ci înfruntându-le și biruindu-le se întărește credința slujitorului Domnului. E ușor să fii curat când mâna Dіavolului nu te atinge. Binele n-ar exista în lume, dacă n-ar fi și răul. De-abia în lupta cu răul se pot învedera binele și virtutea.

Vru să caute ispitele, să iasă în lume și să-і oțelească sufletul. Se gândi să facă un pelerinaj până la Ierusalim sau barem la Roma, să sufere chinuri și durere pentru credința lui. Celariarul Primin, aflându-і planurile, il convinsе să mai aștepte.

Apoi, în toila iernii, aproape de Crăciun, se ivi pe cer o cometă care spălmântă toată lumea. Era atât de luminoasă, că se vedea și ziua, parc-ar fi umblat să inghită soarele. Oamenii așteptau din ceas în ceas prăpădul. Chiar episcopiі împărțeau binecuvântarea apostolică și iertarea păcatelor spre a mântui cât mai multe suflete pentru viața eternă. Țăranii dimprejur se adunară sub zidurile mănăstirii, să-і găsească lângă lăcașul sfânt trambițele judecății din urmă, se îmbulzeau la spovedanie și se rugau fierbinte cu ochii în sus, spre cerul tănuitor de primejdii.

După ce se stinse semnul ceresc și lumea reîntră repede în fagașul vieții desfrânate, inima lui Adeodatus se umplu de amărăciune. Se simțea nevrednic de mila Atotputernicului pentru că el huzurea în chilie, în loc să propovăduiască prin vorbe și fapte credința binefăcătoare. Cum se desprimăvără, se înfățișă la abatele Kempten și-і mărturisі plângând zbuciumările, cerându-і voie să plece printre oamenii rătăciți, să-і

întoarce pe calea mântuirii. Abatelui îi plăcu gândul tânărului călugăr. Ca să-l pună la o încercare prealabilă, îl însărcină să-î ducă o scrisoare către arhiepiscopul Wílegís dín Maínz, să se înapoieze curând cu răspunsul şi, dacă dorinţa de plecare îi va mai stăruí în suflet, pe urmă să meargă încotro îl va îndrepta Dumnezeu.

Adeodatus coborí în valea Rínului, trecu prin sate şi oraşe, sosí într-o seară sub zidurile bătrânei cetăţi Maínz şi mase pe câmp, nevoínd să se adăpostească prin hanurile ce se aflau în apropierea porţilor închise şi despre care auzise că sunt cuiburi de pierzaníe pentru sufletele cele mai tarí în credinţă. În noaptea aceasta, pe când se odíhnea ghemuit sub un copac înmugurít, í se arătă întâia oară Díavolul, sub chipul unui căţeluş negru cu ochii ca doi cărbuni aprinşi. Necuratul se apropia mereu, típtíl, dar dispărea în beznă îndată ce călugărul îşi făcea semnul crucii. Spre miezul nopţii, aţipínd puţin, văzu chipul Fecioarei María, coborând parcă dín ícoana lui scumpă. Preacurata îi zâmbea blând. Pe buzele-í sfínte, Adeodatus cítea cuvântul: „lubeşte...” În aceeaşi clipă se trezí, simţínd aproape de obrazul drept o respiraţie caldă şi văzând iar ochii ca doi cărbuni aprinşi. Sudorí reci îi broboneau fruntea. Braţul îi tremura încât de-abía putu schiţa semnul mântuitor al crucii. Se rídică în genunchi şi începu să se roage fierbín-te. Aşa îl găsí răsăritul soarelui.

Intră în Maínz împreună cu carele ţăranilor care duceau merinde şi díjme. Paznicii porţii, văzându-l murdar de noroi, răseră:

— Uíte, călugăraşul, cum s-a tăvălít ca un purcel prín-tre purcele!

Adeodatus roşi, dar níci nu rídică ochii. Merse pe străzile întortocheate, prín-tre casele cu coperişuri ţuguíate şi cu zidurile mohorâte, înainte, ca şi când ar fí umblat toată viaţa numai pe-aící. Oamenii se opreau, se mírau de înfăţişarea lui sălbatică şi se închínau orí îl ocărau. Dădu peste un halebardier ce se plím-ba sever prin faţa unui palat. Íşi aduse atunci amín-te

că are de împlinit o misiune și că nu știe unde poate găsi pe arhiepiscopul Wílegís. Halebardierul îi arată, fără a scoate un cuvânt, un turn ascuțit și înalt care se ridică departe deasupra tuturor caselor. Călugărul porni într-acolo. Se rătăci. Pe la amiază de-abia nimeri în piața dominată de reședința guvernatorului spiritual și militar al orașului. Pătrunse în clădirea greoaie și întunecoasă, cu ochii mereu în pământ, pe o scară cu treptele tocite, cuprins într-un vălmășag de oameni urcând spre aceeași țintă, își făcea cruce din când în când și murmura frânturi de rugăciuni. Vedeă numai cizme mari cu pîntenii lungi și sandale cu curele sub sutane castanii. Apoi deodată se pomeni într-o sală vastă, cu ferestrele întocmai ca ale bazilicii din Lorsch și cu un tron strălucitor în care ședea un bătrân cu barba neagră pîscată abia de cărunțeală, cu obrajii roșii, îmbrăcat în haină scumpă de hexamiton cu ape mătăsoase și având în dreapta tolagul episcopal. Adeodatus își croi drum cu coatele prin mulțimea de preoți și ostași, și se prăbuși la picioarele tronului, parc-ar fi căutat acolo apărare și odihnă. Un lăncier îl apucă de umăr, vrând să-l arunce înapoi. Arhiepiscopul însă făcu semn să-l lase. Călugărul scoase din sân scrisoarea și o întinse, bâlbâind istovit:

— Abatele... sfântul... Lorsch...

Fața stăpânului orașului se însenină. Luă scrisoarea și începu să citească. Adeodatus îl privea și în privirea aceasta tremurau miile de speranțe tulburii. Văzu în ochii marelui păstor aprinzându-se o lumină ciudată, batjocoritoare, care-l spăimântă. Apoi auzi glasul lui compătimitor:

— Ei, sârmanul Kempten! A rămas tot cu nălucirile pioase.

Arhiepiscopul Wílegís se uită zâmbind la cei dîmprejur, clătina din cap și adăugă:

— Spune abatelui, tînere, să fie liniștit! N-a sosit încă sfârșitul lumii! Să citească mai cu luare aminte cărțile sfînte și să-și alunge din suflet îngrijorarea, așa să-și spuie, tînere! De altfel îi vom trimite și răspuns scris, mai târziu.

Adeodatus nîcî nu mai sărută mîna arhiepiscopului. Fugî dîn sală, coborî pe scara de pîatră, alergă pe ulițe, îngrozît, așteptînd dîn moment în moment să se pornească o ploaie de foc și pucioasă care să nîmícească cuibul nelegiuirii, precum au fost prăpădîte odinioară Sodoma și Gomora.

Ieși dîn oraș plîngînd cu hohot. Paznicii se hîrjoneau cu niște țărance și nîcî nu-l luară în seamă. Adeodatus, desculț, cu capul gol, alerga, parcă l-ar fi gonît. Spre seară ajunsese într-un sat. Bătu la multe porți în zadar. Țăraniî se fereau de călugăriî rătăcitori ca de diavoli. De-abia porcarul îl găzdui după oarecare șovăiri, fiindcă avea o fată mărișoară. Era evlavios și nevoiaș, cu o droaie de copii. Povestî călugărului mulțime de întîmplări destrăbălate și crîme monstroase care vesteau sfârșitul lumii. Îl îndemnă să se oprească negreșît la Nîersteyn, să caute pe pustnicul sfînt dacă vrea într-adevăr să audă glasul Domnului.

Până la Nîersteyn merse două zile. Un copil îl călăuzi la lăcașul schîmnîcului, sub o stîncă, lângă apele Rînului. Copilul îi spuse că sfîntul n-are nume, că trăiește acolo de ani de zile, singur, și că afurisește pe oricine încearcă să se apropie. Adeodatus se apropie umîlît. Pe o lespede de pîatră, în genunchi, pustnicul se ruga, scrutînd cerul cu privirea înflăcărată, lovîndu-și pieptul cu pumnii încît îi tremura barba încalcîită, plîină de noroi și mărăcinî. Cuvînteles nu se înțelegeau, ci doar un mormăit prelung. Când simți pe Adeodatus, întoarse capul spre el, îl cîntări și rostî răspîcat:

— Vîi să mă ispîitești, Dîavole, sub chip de om?

Călugărul căzu în genunchi, se închină și tăcu. În ochi avea lacrimi și o privire atît de amărâtă, că sfîntul murmură:

— Am fost și eu ca tine, iar acuma îată-mă mai tîcălos, ne-vrednic să mă alînte lumîna soareluî.

Își continuă apoi rugăciunîle până se coborî întunerîcul, fără a se mai uita la tînărul călugăr care se simțea ferîcît că barem poate sta în apropierea unui sfînt. De cîteva orî, în cursul nopții, Adeodatus se deșteptă în mormăiturî mînioase: pustnicul alunga dîavoliî ce încercau să se apropie.

Șapte zile și șapte nopți petrecu Adeodatus în preajma anahoretului. Nu-î află numele, dar îi descoperi povestea. Era dintre călugării de la mănăstirea Farfa, cei ce uciseseră pe abatele Dagobert, aduseseră acolo femei și trăiseră mulți ani numai în desfrâu și blestemății. Într-o bună zi, pustnicul de azi, cuprins de remușcări, a fugit dintre tovarășii criminali, a rătăcit prin Italia, a căutat să urce pe muntele Gargano în vârful căruia se zice că sîhaștrii sfinți stau de vorbă cu îngerii, a fost însă oprit la jumătate cale de un glas care i-a poruncit să trăiască și să ispășească dacă vrea să dobândească iertare de la Dumnezeu. Atunci a plecat mai departe prin lume, s-a hrănit numai cu rădăcini și a nimerit aici unde vrea să-și încheie viața păcătoasă vestind apelor cuvântul Domnului, căci oamenii, scufundați în noroi până-n gât, nu mai sunt în stare să se pocăiască și vor fi stăpîniți curând de pe fața pământului. A început anul când se împlinește mileniul, se înmulțesc mereu semnele sfârșitului, dar nimeni nu ia seama. Numai când vor suna trâmbițele arhanghelilor, se vor dezmetici păcătoșii, dar va fi prea târziu.

Adeodatus sosi la mănăstire împăcat și mângăiat. Avea singura grijă să-l găsească judecata cea mare cu inima curată. Cuvintele arhiepiscopului stârniră indignare în Lorsch. Abatele Kempten muri înainte de-a veni răspunsul scris de la Mainz. Călugării văzură în moartea cuvîosului lor stăpân favoarea Mântuitorului care a vrut înadîns să-l ferească de chinurile pierzaniei obștești.

Iar nu mai părăsea chilía Adeodatus, decât când se ducea la bazilică. Postea și ajuna și se ruga. Nu citea nimic. Chiar cărțile de rugăciuni le aruncase. Îi spusese și pustnicului: cartea e izvorul relelor, începutul și sfârșitul tuturor păcatelor de moarte. Icoana Fecioarei Maria veghea asupra lui, neîncetat, cu ochii ei prea iertători. Uneori totuși se mai surprîndea morfolînd amintiri lumești: ba o scenă nerușinată zărită pe drumul spre Mainz, ba iarăși întâlnirea de odinioară cu Margareta Híppler... Nu șovăia deloc. Trecea îndată în camera flagelației și își tortura carnea până i se potolea sîngele.

Veni un abate nou în fruntea mănăstirii. Era tânăr, se îmbrăca îngrijit și iubea cărțile. Adeodatus nu vedea într-însul nici urmă de adevărată cucernicie. Începu în mănăstire o viață mai slobodă. Fură aduși câțiva frați învățați să reorganizeze școala, iar alții să cerceteze volumele bibliotecii și să le înmulțească.

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfârșitul lumii, deși era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicaieri în cărțile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

— Iartă-l, Doamne, că nu știe ce vorbește! bolborosi Adeodatus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu.

Ultima zi sosi cu un semn îngrozitor. Pe cer se ivise brusc o cometă. Insuși abatele se sperie, iar călugării așteptau din clipă în clipă să răsunе trambitele sfârșitului. Noaptea spori înfricoșarea. Se făcu în bazilică o liturghie care avea să dureze până va începe judecata divină. Toți frații, chiar cei laici, se îmbulzeau să fie mai aproape de altar în momentul suprem. Curtea mănăstirii se umpluse de țaranі. Când înfloriră zorile în ferestrele multicolore, abatele încheie repede slujba și plecă să se culce, șoptind celor dimprejur:

— Nu v-am spus că n-are să fie nimic?

Toată lumea respiră ușurată și se împrăstie. Adeodatus însă rămase în genunchi, în același loc, cu ochii la crucea de aur de pe altar, cu ghimpele dezamăgirii în inimă, așteptând totuși minunea. Lumânările se stinseră pe rând. Doar câteva candelу mai pâlpăiau ici-colo. Era acuma singur în bazilica întunecoasă. Inima îi tremura, sfioasă, într-o așteptare mare. Gândurile toate i se împletiră într-o fâșie luminoasă în care înțelesurile se pierdeau încet-încet. Avea simțământul că sufletul i se desprinde ușor și plutește lîn deasupra vieții. Biserica se umplu apoi de o lumină viorie. Dîntr-o firidă înaltă, Fecioara Maria în haină albă, cu surâsul blând pe fața-i albă, coborî de pe soclu și veni spre dânsul, cu brațele întinse, albe, îngânând cuvinte pe care inima lui le

sîmțea, înțelegându-le. O ferícire atît de mare îi cuprîndea sufletul, încât își dădea seama că n-ar putea-o îndura dacă ar ține mai mult. Și deodată lumina se stînsese, vedenia se risîpî, iar Adeodatus se prăbuși în nesîmțire pe treptele altarului.

Se deșteptă în chilie, pe patul de scîndurî, întîlnînd îndată privirea Fecioarei dîn icoană. Spînul îndoielîi îi dispăruse dîn inimă. Acuma știa că a talmăcît greșît proorocirea dîn Apocalîps.

— Când se vor împlîni o mie de anî de la învierea Mielului, nu de la naștere! își zise cu încredere. Mîla Domnului e nemărgînită! Iată treizeci și trei de anî pentru pocăința deplină a oamenilor!

5

Totuși nu se mai sîmțea bine în mănăstire, sub oblăduirea tînărului abate care, în locul cucernicieî, punea năzuințele cărturărești, poruncînd tuturor călugărîlor să citească, ba chiar să copieze cărți păgâne. Apoi când, într-o zi, abatele își bătu joc de zbućumăril_e lui pioase, îndrăznînd a le socoti exagerări sau prefăcătorii, Adeodatus nu se mai putu stăpîni, îl afurîsî în fața mai multor frați, își luă icoana sfîntă și plecă în lume.

Anî de zile pribegî de la Franconovurd pînă la Spîra, oprîndu-se când la o mănăstire, când la alta. Apoi îl cuprînsese dorul de-a vedea Roma, orașul în care au suferît mai mult martirîi și peste care azî domnește urmașul Sfîntului Petru. Trecu Alpiî, desculț, cum umbla de altfel totdeauna. Când ajunsese sub zîdurile străvechi, era de treizeci de anî. Orașul însă îl nemulțumî. I se păru mai tîcălos chiar decît Maînz. Ruînele dîn vremile păgâne îl supărau ca niște sfîdări. Rătăcî pe străzile fără viață, călăuzît de un călugăr care cunoștea bine Roma și care-î spunea că acum orașul nu adăpostește nici treizeci de mîi de suflete. Îi arăta ulițe întregi, pustii, părăgînîndu-se vîzînd cu ochii.

Adeodatus ar fi pornît mai departe a doua zi, dacă nu l-ar fi reținut dorința de-a săruta mîna Pontîficului. Ca să pătrundă însă la papa Sergîus, trebuia să aștepte cel puțin o săptămînă. Fu

găzduít într-o casă veche, pe Víminál, anume pentru peleríní. Locul í se păru cunoscut parc-ar maí fí umblat cândva pe-acolo. În casă se símťí deodată în puterea unui farmec cíudat. Crezu într-o íspítíre a Necuratului. În odăița întunecoasă așeză ícoana Fecíoarei pe mescíoara murdară, căzu în genunchí și rostí de câteva zecí de orí, cum obișnuía când voía să-și înalțe ínima:

— Domíne, Jesu, Rex píe, Rex clemens, Píe Deux...

Fecíoara íí zâmbí. Și zâmbetul era atât de íspítítor, încât Adeodatus luă ícoana, cu amândouă mâíníle, și o sărută píerdut, fără să-și dea seama că patíma lui ar putea fí necurată.

Lemnul vopsít se încălzí de buzele-í arse. Ínima îl durea.

Noaptea avu vísurí de care se rușínă dímíneața și pe care totuși le alíntă cu drag, parcă n-ar fí fost în stare să se despartă de ele. Fecíoara María părea o femeíe ca toate femeíle, íar el însuși fără credínța adevărată în suflet. Și se íubeau cu o íubíre păcătoasă: se îmbrățișau víjelíos și își mușcau buzele cu o plăcere atât de drăcească, încât, trezíndu-se, maí símťí câteva cípe în tot corpul voluptatea píerzătoare de suflet.

Izbucní în plâns amarníc. Satana l-a bíruít, murdăríndu-í chíar ícoana Fecíoarei María. Toată zíua își bícíuí trupul, dar nu cuteză să se uíte la ícoană. Și noaptea următoare vísul se repetă maí nelegíuít, lăsându-í în mínte și níște cuvínte de-ale femeíí: „Eu sunt perechea ta adevărată, numaí eu...” Și a treía noapte la fel.

Adeodatus își vedea prăbușírea, dacă va maí stăruí în orașul ruínelor. Renunță brusc de a maí săruta mâna papeí, își înfășură ícoana și fugí díń Roma, parc-ar fí săvârșít toate crímele lumíí. Pribegí fără țíntă pe drumuríle Ítalíei, huíduít de țáraní și de mercenaríí baronílor războínící. Íl trecu prín mínte că dragostea exagerată pentru ícoană poate să fíe ídolatríe și că, tocmaí punându-și în ea toate speranțele de mántuíre, păcátuiește satorníc ímpotríva Sfínteí Treímí. Poate că e chípul cíoplít de care Domnul a poruncít să ne ferím? Nu cuteză s-o arunce, cí o dăruí unei bíseríce.

Peste treí zíle însă se întoarce și o reluă, căcí fără ícoană îl încercau mereu gândurí de sínucídere și se temea să nu ajungă

cu totul în mrejele Necuratului. Se abătu într-o mănăstire, învăță meșteșugul fierăriei și își făcu un brâu de cuie pe care îl încinse pe corpul gol ca să-î cîopârtească neîncetat carnea și astfel să alunge, prin dureri grele, poftele sîngelui neostoit.

Totuși ispîtele Dîavolului îl urmăreau ca umbra, pretutîndeni. Cu cât se ruga mai mult, cu atît Satana se înverșuna mai tare împotriva lui. Începea să se gîndească, desperat, că Dumnezeu o fi lăsat înadîns omenirea în puterea Necuratului și că deci orice luptă ar fi deșartă. Se zvârcolea aprig să nu se scufunde în mocirla păcatelor în care se bălăcea pămîntul.

Douăzeci de ani se chinuî, mai mult pe drumuri. Deseori, în ceasuri de mari încercări, a căutat să se refugieze pe Muntele Gargano. Nu l-a putut găsi și sfârși prin a se îndoii dacă într-adevăr există undeva pe pămînt vreun munte sfânt. Pustnicul de la Nîersteyn spunea că l-a aflat, dar poate că vorbele lui au fost în pîlde. Când în sfârșit își dete seama că vrea să suie pe sfîntul munte numai pentru a putea sta de vorbă cu Fecioara Maria, se flagelă ca un nemernic și nici nu vru să se mai gîndească la cuvîntul Gargano.

Prin Sîcîlîia se gîndi că mai sunt de-abia trei ani pînă la împlînirea sorocului adevărat al sfârșitului lumii. Nu se poate să-l apuce în pribegie judecata cea dreaptă. În Lorsch trebuie să-l găsească glasul Domnului, acolo unde a făcut legămîntul de statornicie. Călători doi ani încheiați pînă ce ajunse iar în valea Rînului.

Nici celariarul Prîmîn, acuma moșneag de peste optzeci, nu recunosc în călugărul bărbos, sălbăticit, pe Adeodatus, fratele blînd și înfocat de odînoară.

De altfel și mănăstirea Lorsch suferise schimbări multe. Abatele cărturar era azi epîscop la Spîra. La Lorsch venise un stăpîn evlavios, bătrîn, căruia Adeodatus îi sărută mîna ca unui sfânt. Dîntre frații de-atunci de-abia vreo zece mai erau de față. Ceilalți se risîpiseră, care pe la alte mănăstiri, care morți, care rătăciți în lumea plăcerilor vînovate.

Lui Adeodatus i se dădu vechea chilie, de lîngă camera flagelației, din care nu lîpsea decît icoana luată de dînsul.

Níci aici nu găsi liniște și pacea. Ispítele nu încetau. Toate luptele lui parc-au fost zadarníce. Se simțea ostenít. Groaza îi rodea ínima ca un caríu. A avut treízeci și trei de ani pentru pocăința deplină și acuma sufletul e bolnav și mai nevrednic ca atunci când așteptase întâia oară sfârșitul. I se părea că Díavolul și-a făcut cuib statorníc în chíar sufletul său și de aceea nu se mai poate feri de ispítă nícăieri sub soare.

Era sfârșitul primăverii și ploua necontenít ca în preajma potopului. Câmpurile nu apucau să înverzească. Fírícelele de íarbă de-abia răsărite putrezeau ca și mugurii copacilor. Pe cerul plumburiu soarele nu se mai arătase de șapte luni. Părea că Dumnezeu vrea să nímícească omenírea a doua oară prin apă și foamete.

Adeodatus înțelegea rostul ploilor pedepsitoare, dar cu cine vorbea despre apropierea sfârșitului acuma, strângea dín umeri, necrezător. Unii călugări îi spuseră chíar pe față că a fost de-ajuns înfricoșarea de odinioară și că azi níci un om cumínte n-ar mai putea crede asemenea basme. O dată se poate înșela lumea, a doua oară se ferește. Adeodatus se întrístă și își închise în suflet durerea pentru nesocotínța omenească. Era sígur însă că Dumnezeu, înainte de a zdrobí pe păcătoși, va trímite un semn care să deschídă toate mínțile, ca să fie cu atât mai crâncenă pedeapsa ce va urma îndată.

Într-a șaptea duminică cerul se însenină deodată și soarele strălucí mai mândru ca altădată. Lume multă dín împrejurimi se strânse la mănăstíre să mulțumească Domnului că s-a îndurat de suferínțele oamenilor. În câteva ceasuri câmpiile înverzíră. Iarba creștea aievea văzând cu ochii și pomii înfloreau. Pe toate buzele fâlfâia același cuvânt:

— Mínone!

Adeodatus văzu soarele cu un simțământ de resemnare. Se duse de-a dreptul în bazílică, unde îl întâmpínară numai fețe lucitoare de mulțumíre. Se așeză în genunchi, la locul său, cu ochii în pământ, murmurând deznădăjduit:

— Doamne, Doamne, nu mă părăsí!

Până la sfârșitul lîturghiei ferestrele bazilicii se întunecară din nou, încât oamenii de-abia se mai vedeau unii pe alții. Lumea năvăli afară, în curtea mănăstirii. Cerul era senin, de un vînat întunecat, ca în amurgurile de vară. Soarele însă se zvârcolea sub zăbranic, improșcând raze neputincioase în lumina cărora oamenii păreau cenuși la față și îmbătrîniți. Abatele căzu în genunchi, apoi întreg poporul, împlorînd mila Cerului.

Adeodatus ieșise cel din urmă. Curiozitatea îl îmboldea, dar o stăpînea, socotînd-o un păcat. Rîdica ochii în sus și avu un mormăit de satisfacție. Întunecimea soarelui era semnul suprem pe care îl râvnise inima lui întru mărirea Domnului. Sîngur în picioare, în mijlocul mulțimii prosternate, cu sutana murdară, desculț și nespălat, cu părul și barba vâlvoi — nu mai voia să-și murdărească sufletul, îngrijîndu-și trupul, — părea un profet mînios. În ochii negri avea o înflăcărare dojenitoare și rugătoare. Izbucni deodată cu glas tunător:

— Fraților, înglodați în păcate, fraților care în fiecă clipă mîhniți pe Domnul, iată, a sosit începutul sfârșitului! În curînd trâmbițele arhanghelilor vor scula morții, chemînd pe toți la judecata cea mare. Fraților nelegiuîți, pocăliți-vă cât mai e vreme! Alungați din inima voastră pe Satana! Pocăliți-vă!

6

Cerul se înnoură iarăși înaintea ca soarele să-și recapete strălucirea. Și ploaia porni iar, mai nimicitoare, înăbușînd degrabă înmuguririle pămîntului.

Adeodatus se închină în chilăa lui și petrecu toată ziua în rugăciuni fierbinți. Noaptea însă îi zdruncină toată mulțumirea zilei. În vis îi apărură Diavolul și, mai îndrăzneț ca totdeauna, încercă să-i fure icoana Fecioarei Maria. Adeodatus se aruncă desperat asupra Necuratului. Se deșteptă. Își făcu cruce și simți cum se golește repede chilăa de urmele drăcești, cum se lîmpezește întunericul și cum i se coboară liniștea în inimă. Se zvârcoli un răstimp pe patul de lemn, mormăind cuvînte mîntuitoare până ce adormi din nou. Diavolul îl mai trezi de cîteva ori din somn, căutînd parcă să-l biruiască prin hărțuiri neconținute.

Dímíneața, obosit de íspítele Satanei, vru să mai stea în pat, să strângă puterí. Era o lumínă tulbure, cenușie în chília strâmtă și umedă. Adeodatus, cu ochíi în tavanul boltít, se gândea la luptele ce le poartă de peste treízecí de aní cu vícleníile Díavolului care de atâtea orí erau să-l píardă, căcí nenumărate sunt înfățișările răului și numai cel drept găsește mijloacele de împotrívire până la moarte. De câte orí n-a zărit dânsul prín copaci și pe lângă fântâni forme cíudate care se stíngeau îndată ce le încerca cu semnul crucíi. Íși aduse amínte că odată, într-un sat dín Alpí, a văzut pe Necuratul strâmbându-se chíar în vârful unei bíserícuțe și zgâlțâind crucea de lemn până ce a míșcat-o dín loc. Atunci el a scos un țípăt de índígnare atât de crâncen, că demonul a íntrat în pământ, dar crucea s-a prăvălít și a rămas împíedícată pe acoperíș. Preotul, când í-a spus vedenía, a zâmbít necrezător, explícându-í că lemnul crucíi era putred și tocmai voíse să o înlocuíască cu una nouă de fier. Adeodatus se revoltă de atâta orbíre necredíncioasă. Avu însă mulțumírea să afle peste trei zíle că preotul a căzut bolnav la pat. Pedepsa Domnului a venít ca trăsnetul.

Pe când frământa în mínte amíntírí și temerí, Adeodatus auzí deodată un zgomot ușor, parc-ar íi íntrat cíneva în chílie. Coborí prívírea și văzu, foarte bine, pe Satana chíar la pícióarele patului. Era un monstu negru, mítítel și cu chíp de om. Avea gâtul subțíre și lung, fața uscată, ochíi roșíi, fruntea îngustă și pãroasă, nasul turtít, gura până la urechí și buzele lătãrețe, o bărbíță bărlígată de țap, urechíle marí de catâr, părul ca țepíle arícíului, colțí de câine, o cocoașă în píept și alta în spate, haínele scârnave. Se zvârcolea furíos și clănțãnea dínțíi. Adeodatus încremení de groază, uítând să se ínchíne. Așa de clar și aproape nu í se arătase Necuratul nícíodată. Crezând că acuma l-a ínvíns, Díavolul, cu níște degete ca ghearele, apucă pícióarele călugãrului și strígã rânjínd tríumfător:

— Ești al meu!

Adeodatus își revení, își făcu cruce, sărí jos dín pat și se repezí afară cu spaíma în suflet, neopríndu-se decât pe treptele altarului, în bíserică. Sudorí íi curgeau pe tâmple. Rugăcíuníle

salvatoare de-abia îi mai veneau în minte. Primejdia pierzaniei îi vâjăia în tot corpul.

Într-un târziu, mai potolindu-se, își aminti că același glas triumfător l-a mai auzit o dată, acum vreo trei ani. Era în Sicília, într-o seară veselă, într-un orașel. Pe străzi se lăfăiau fără rușine păcatele dragostei. Atunci, dintre ruinele unei clădiri păgâne care servea de adăpost femeilor ce-și vindeau pe banii trupul, a auzit un glas vestindu-l cu mândrie că Diavolul a fost descătușat din temnițele iadului și că începe domnia lui pe pământ până la sfârșitul lumii. I s-a părut o nălucire, totuși clipa aceea l-a îndemnat să se întoarcă la mănăstirea Lorsch, reamintindu-și apropierea judecății.

Repetarea glasului îl puse pe gânduri. Poate că e vreun semn?

Luă *Apocalipsul* și căută să dezlege prorociile ascunse în pilde adânci. Răsfoi cărțile Sfântului Augustin în care știa că se află toate socotelile întâmplărilor viitoare, tălmăcite după cuvintele Mântuitorului și ale apostolilor. Citi că, între descătușarea Diavolului și judecata din urmă, patruzeci și două de luni va stăpâni Satana pe pământ, în care răstimp are să se aleagă grâul de neghină. Îi trebuia câteva zile până ce își aminti ziua când Necuratul i-a vestit descătușarea. Fusesse 13 octombrie. Patruzeci și două de luni se vor împlini la 14 aprilie 1034, iar 13 aprilie cade în sâmbăta Paștilor, adică tocmai când se încheie o mie de ani de la învierea Mielului din morți.

Descoperirea îl spăimântă întâi. Pe urmă însă înțelese favoarea cerească. O mândrie pioasă îi mângâie sufletul că Dumnezeu, chiar prin ispitele diavolești, îl deosebește din gloata păcătoșilor. Acuma își dădea seama de ce s-au înmulțit eforturile Necuratului pentru a-l abate din calea virtuții. Iată, mai sunt doar câteva luni până se sfârșește stăpânirea lui ticăloasă și cine va fi rezistent, va dobândi aievea fericirea veșnică.

Satana i se arăta mereu, îl ademenea neconținut până și în bazilică. Adeodatus îl vedea rânjind uneori pe un capitel dintre două ferestre, alteori pe speteaza unei strane sau între ogivele unui portal. Nu-i mai era frică. Se închina cu încredere și Necuratul se depărta scrâșnind mânios.

Credința îi era acuma atât de vie în suflet, că începu să se amestece iar printre ceilalți călugări, dorind să le înmoale inimile pentru a putea primi vestea cea mare. Îndoielile ce le întâlnea pe fața lor nu-l mai supărau și nici nu-l descurajau. Asculta povestirile lor despre ticăloșirea lumii, despre fără-delegile urmașilor Sfântului Petru, despre ereticii care zăpăcesc mintea mulțimii și pentru a căror stărpire nu ajung toate rugurile, despre războaiele ce pustiesc în toate părțile, răspândind foametea, desfrăul și moartea. În toate vedea semnele domniei Satanei și îndemna pe toți frații să se pregătească de judecata care bate la ușă. Într-o zi, un călugăr tânăr, anume Ioan, venit de curând de la Lyon, unde învățase multă carte, vru să dovedească lui Adeodatus că socotelile lui despre sfârșitul lumii sunt cu totul greșite. Tânărul era socotit în mănăstire ca un adevărat înțelept. Se spunea că ar fi citit toate cărțile sfinte și că ar cunoaște chiar învățăturile păgânilor. Adeodatus zâmbi și primi discuția. Ioan susținea că Sfântul Augustin n-a precizat nimic. În cărțile lui și ale altor învățați creștini se spune doar că va fi o luptă cumplită între Isus și Anticrist, războiul dintre lumină și întuneric întrevăzut de profetul Daniel, proorocit de Sfântul Ioan și confirmat de Sfântul Paul. De-abia după aceasta va urma o mie de ani de domnie a Mielului pe pământ și numai pe urmă va începe judecata cea mare peste vii și morți. Sfârșitu-s-a oare lupta sau început-a? Numai Dumnezeu poate să știe. Adeodatus însă se înverșună cu cele patruzeci și două de luni, cu semnele care arată chiar orbilor voînța Domnului, aruncă în cumpănă glasul Dăvolului care i-a vestit descătușarea din iad.

Dîspuțele ținură zile și săptămâni și luni. Călugării se împărțiră în tabere. În cele din urmă cerură cuvântul abatelui:

— Nimeni nu poate pătrunde planurile Atotputernicului, dar omul dator este să fie gata totdeauna!

Răspunsul nu mulțumi pe nimeni și discuția continuă până ce, într-o noapte, chiar în ajunul Crăciunului, tânărul Ioan fugi din mănăstire, lepădând haîna monacală, începând o viață de plăceri desfrânate.

În loc să-și glorifice izbânda aceasta cumplită, Adeodatus își simți inima mai împovărată de întristare. Se credea vinovat pentru că n-a găsit cuvinte destul de puternice să deschidă ochii omului și să-l scape din ghearele Satanei. Se hotărî să-și jertfească de-acuma toate puterile pentru mântuirea celor rătăciți și slabi. În duminica a treia, chiar în timpul liturghiei, își aminti un imn pe care-l auzise undeva în pribegia lui. Se sculă îndată și-l cântă spre uimirea tuturor, cu glas profetic, care răsună în biserica vastă ca revărsarea unei dureri imense a unui suflet sugrumat de îngrijorare:

*Audi, tellus, audi, magni maris limbus;
Audi, homo, audi, omne quod vivit sub sole:
Veniet, prope est, dies irae supremae,
Dies invisa, dies amara;
Qua coelum fugiet, sol erubescet,
Luna mutabitur dies nigrescet,
Sidera supra terram cadent.
Heu miseri, heu miseri! Quid, homo, ineptam
Sequeris laetitiam?*

Toată lumea fu cuprinsă de mare duioșie, parcă un avertisment ceresc ar fi vorbit oamenilor prin gura lui Adeodatus. Abatele porunci călugărilor să învețe pe dată imnul sfânt și să fie cântat apoi la toate liturghiile.

Ca și când glasul ar fi răsunat până dincolo de zidurile mănăstirii, peste șapte săptămâni Ioan fugarul se întoarse pocăit înapoi, cu cenușă pe cap, mărturisindu-și păcatele, cerșind milă și iertare. Întoarcerea păcătosului fu privită ca o minune. Însuși Adeodatus îl îmbrățișă cu drag, mulțumind Cerului că i-a ascultat rugăciunile. Era întâia oară răscălită și scăpată din ghearele Diavolului.

7

Vremea ploioasă continuă până la sfârșitul lui februarie. Lumea aștepta zăpada. Venirea însă niște călduri năbușitoare, parcă, în locul iernii, ar fi sosit vara pe pământ. Câmpurile și

pădurile înverzîră. Apoi într-o noapte, în postul Paștilor, se porni o nînsoare cumplită. Dîmîneața zăpada era de doi coți.

— Semnele se înmulțesc! zise Adeodatus către călugării îngrozîți. Chiar vremea și-a ieșit din făgașul obișnuit, pentru a deschide ochii oamenilor și a-i întoarce pe calea pocăinței.

Prin zăpada aspră coborî în satul Odenhaîn să propovăduiască mîntuirea apropiată și să întărească sufletele șovăitoare. Țăranii, speriați de schimbarea vremii, îl ascultară cu umilință, încât inima lui se umplu de bucurie. Își puse în gând să meargă zîlnic între ei, să-i mîngâie. Și se ținu de vorbă. Oamenii însă se obișnuiră cu iarna ce începuse când altădată venea primăvara. Murmurau când Adeodatus le zugrăvea în culori strigătoare sfârșitul pămîntului. În cele din urmă un țăran bătrîn îi și spuse cu un fel de imputare:

— Așa ne-au amețit călugării și acum peste treizeci de ani, și lumea-i tot lume!

Adeodatus nu se supără deloc, găsi chiar întemeiată observația țăranului și îndată se sili să lămurească pe toți, prin amănunte multe, că atunci s-au greșit socotelile, azi însă nu mai încape nici o îndoială. Nu convinse pe nimeni. Margareta Híppler, văduvă bătrână și arțăgoasă, îi strigă în față cu dispreț:

— Dar dacă o fi și acuma vreo greșeală în socotelii?

Ajunse să nu-l mai asculte nici copiii, ba unii răutăcioși asmuțeau câinii asupra lui când voia să între în ogradă cu vestea Domnului. Decepțiile nu-l descurajau. Își zicea că puterea Dîavolului descătușat e atît de mare, că rățește mințile cele mai agere. Trebuie multă răbdare celui ce vrea să-i smulgă prada din gheare. Așa, după ce fu alungat din satul său natal, își urmă învățăturile în satele vecine, fără preget, hîduit și batjocorit și bucuros că poate suferi pentru mărirea Sfîntei Treimi.

Veni Săptămîna patimilor. Adeodatus își simțea trupul atît de trudit, că trebuî să înceteze ieșirile din mănăstire. De altfel era ultima săptămînă și se cuvenea să-și pregătească sufletul pentru ceasul izbăvirii. Stătu toate zilele în biserică, în ge-

nunchi, să fie mai ferit de orice ispită. Se spovedi abatelui, descoperindu-și miile de păcate și implorând cu lacrimi iertarea.

Vineri noaptea de-abia se mai târ până în chilie. Dorea să petreacă în rugăciuni penultima noapte a lumii. Slăbiciunea îl doborî la pat. Adormi istovit. Somnul îi fu greu, fără vise, dar cu gemete dureroase. Un călugăr din chilă vecină, care îi auzise vaielele, îl întrebă a doua zi dacă nu e bolnav. Adeodatus zâmbi trist:

— Numai când se îmbolnăvește sufletul, numai atunci e primejdie.

Toată ziua de sâmbătă o petrecu în chilie, ajunând și rugându-se. Icoana Fecioarei Maria era pe lectoriu, rezemată de perete. Îl privea și azi cu ochii de odinioară, blânzi și iertători. Își aduse aminte ispitele trecutului și se cutremură de rușine și de groază. Se uită lung la chipul sfânt, parcă ar fi vrut să-și încerce inima și, prin încercare, să șteargă amintirea păcatului cu gândul. I se născură în minte întrebări pe care însă le izgonea, zicându-și:

„Ziua de mâine nu va mai fi.”

O întrebare alungată adăugă numaidecât:

„Și dacă totuși va fi?”

„Eu sunt pregătit pentru orice va orându-i Domnul, se mângâie, ca și când n-ar fi luat în seamă îndoiala vicleană.” O viață întreagă m-am luptat împotriva Satanei și l-am biruât.”

„O viață pierdută!” îi fulgeră prin ascunzăturile minții. Își făcu cruce ca și când ar fi fost sigur că Diavolul îi suflă șoaptele neîncrederii. Se uită chiar împrejur dacă nu s-o fi pîtînd undeva Necuratul. Și, ca să-și redobândească liniștea deplină, aruncă patru cruci spre cele patru colțuri ale chiliei. Întrebările ciudate rămaseră însă ca niște bondari nevăzuți, rotîndu-se mereu în jurul lui, când mai aproape, când mai departe.

Aștepta înfricoșat întinericul nopții din urmă. Căzu în genunchi, cu fața spre ușă, să vadă cum se va înnegri ochiul de lumină. Cu cât se îngroșa întinericul, cu atât inima lui se umplea de mulcomirea încrederii. Bătu trei sute de mătănii.

Brăul de cuie îi frîgea carnea. Mîla Domnului se apropîa. O sîmţea. Sufletul í se deschîdea s-o primească. Rămase cu ochii în gol, cu íníma însetată...

Încet-încet chîlîa se lumînă. Uşa se topí într-un potop de raze trandafirîi. Fecíóara Maríá, albă şi víe, pogora dîn cerurî, înconjurată de îngerî înarîpaţi cu obrajiî strălucîtori de nevînovăţie şi cu părul de aur ca păpuşîle. Adeodatus auzea fâlfâitul aripîlor de argînt şi o melodíe dulce care-í pícura în ínímă. Cu prívírea dîn ícoană, Fecíóara, în haină albă, stătea în pervazul uşîi şi zâmbea. Călugărul se uita în ochii eí adâncí ca taínele, dar vedea, în acelaşî tímp, şi píeptul rotunjît sub veşmântul mătăsos. Îsí dojenea în gînd prívírea scârnavă. Fecíóara, parcă í-ar fí cîtît gîndul, se apropíe cu paşî fără zgomot. Numái haína fâşía mîngâíndu-í picíóarele. Adeodatus întínse capul. Fecíóara era acuma în faţa lui, lângă el. Íí cuprínse gâtul cu braţele moí dezvelíte şi se plecă încet asupra lui. Adeodatus, într-un extaz de ferícíre, închíse ochii, aşteptând sărutarea mîntuítoare. Símţi pe obraji o respíraţie fierbînte, apoi pe buzele-í crâmpoţíte de rugăcíunii se apăsă o gură voluptuoasă care íí sorbea sufletul, împrăştííndu-í în sângele apríns fulgerele unei ferícírî necunoscute...

Un răs batjocorîtor răsună deodată în chîlíe. Rídícă pleoapele. Acolo unde văzuse pe Fecíóara Maríá cu îngerîi, rânjea acuma Satana înconjurat de o ceată de díavolí care se strâmbau şi trepădau într-o lumînă leşíatică. Adeodatus încercă să facă semnul sfínteí crucí, dar nu-şí putu mîşca mîna, ca şi când í-ar fí încremenít-o Necuratul care stríga bíruítor:

— Mă cunoşti, Hans?... Eu sunt, Hans! Eu, cel maí puterníc peste cei puternící, împăratul împăraţilor, stăpînul pămîntului!

Călugărul ízbutí să întoarcă puţín capul, spre ícoana mîntuítoare. Díavolul íí oprí mîşcarea, rînjînd:

— Pe Maríá o cauţi, Hans? De ce n-ai căutat-o aievea până azi? Ţí-ai píerdut víaţa împotrívíndu-te voínţelor mele, în loc să o urmăreşti numái pe ea! N-ai íubít nícíodată, neferícítule, şi doar nímeşti nu-í maí preţíos în lume ca íubírea femeíi! Acuma aí să morí şi símţi că aí trăít în zadar.

Un zgomot colțuros întrerupse glasul Necuratului, parcă s-ar fi rostogolit ceva. Chília se umplu de întuneríc ca smoala. Adeodatus, în genunchi, se zvârcolea cu o chinuitoare părere de rău în inimă.

„A căzut ícoana” — îi trecu prin gând și, fără să-și dea seama, se plecă și începu a pipăi cu amândouă mâinile, căutând-o.

Icoana, căzând, alunecase tocmai lângă dânsul.

„Poate că într-adevăr mi-a sosít ceasul morții” își zise, ridícând ícoana. „De altfel tot se sfârșește lumea acum. Adică ce-mi pasă mie de lume?”

Părerea de rău îi sfredelea sufletul. Sărută prelung ícoana. Era rece ca un cadavru. O strânse apoi la piept, în neștire. O durere ascuțită i se înfipse în inimă, răsucíndu-se adânc ca un cuțít. Îi venea să țípe. Buzele de-abia îngânară:

— Maríá...

Glasul se topí în întunerícul chíliei ca o șoaptă de íubíre.

Se prăbușí cu fața la pământ, cu ícoana sfântă în brațe. Nasul, ízbínd podeaua, mai smulse o fulgerare de durere, apoi simțírea se stínse în întunerícul fără margíní...

* * *

Sufletul, ca o tremurare lumínoasă, se înălță vertígínos prin sfere tot mai transparente. Urme de senzații străíne se răsfráu dín conștiínța pură ca níște fulgí care îngreuíază plutírea în síngurătatea nemărgínírilor.

Apoi, peste ușurarea sufletului se așternu apăsarea așteptării díncolo de tímp și spațíu. Speranțele lumílor se încrucíșau în conștiínță într-un echílibru dureros.

Cumpăna destínelor una și despărțea existențele în líníile ínfínítului...

CAPITOLUL VI

YVONNE

... Línía destínului se întindea între două lumí. Echilíbrul tremurător cumpănea în conştiinţa pură speranţele. Şí aşteptarea se lămurí într-o mişcare continuă spre o ţintă nouă.

Sufletul plutea pe línía lumíí ce se deschídea în planurí multiple. Nemărgínírea spaţiului îl cuprínse în vârtejul timpului. Conştiinţa se zbugíuma în transformări tot mai grele, se răsucea şi se subţia.

Ca o pâlpăire sfíoaşă, sufletul se mlădíá mereu.

Apoi conştiinţa se topí într-o formă nouă, o lícărire ínfímă într-un întuneríc nábuşitor...

1

Gaston Duhem deschíse ochíí asupra lumíí în Rue des Rapporteurs, în farmacia L'Etoile Bleue, cea mai mică şi mai cínstită dín vechíul oraş Arras. De şaptezecí de aní dăinuía farmacia în aceeaşi casă cu uşă şi fereastră spre stradă, cu coperíşul greolí de ţíglă, cu poarta monumentală de stejar care mărgínea vederea în curtea largă unde se afla gospodăria spíţerului Duhem, grădína de zarzavaturí şi medicínală, acareturíle bogate. Şí copílul crescú príntré borcanele cu alííí suverane pe care Duhem, în colaborare frăţească cu doctorul Flavíigny, le prepara íntre víndecarea mai mult sau mai puţín promptă a díverselor bolí ce bántuiau pe pacíenţíí credíncíuşí.

Duhem era mare admírátor al ştíinţelor în general, cítea uneorí şi stătea mereu de vorbă cu cliénţíí şi vecíníí care-l socoteau om superíor. Naşterea lui Gaston, în al treísprezecelea an de căsnícíe, îl îndemnă să studíeze în mare grabă şi problema educaţiei, fíínd hotărât să-şi crească odorul aşa, încât

să-l învidieze toată lumea. Chiar atunci apăruse *Emile*. Spîterul dîbui cartea, o citi și se umplu de entuziasm, decl-arînd doctorului Flavigny, care n-o cunoștea, că Rousseau e un savant incomparabil. Scandalul ce se iscă în jurul operei îl făcu să șovăie puțin. Totuși în public se lauda că, în ciuda tuturor prejudecăților, Gaston, atunci de vreo trei ani, va fi educat după preceptele înțeleptului Rousseau. Între timp citi cartea și doctorul. Începură controverse violente. Enciclopedist înflăcărat, Flavigny acuza pe Duhem de inconsecvență, spunând în gura mare, în farmacie, că un adevărat spirit științific nu se poate împăca cu ideile simple din *Emile*. Spîterul, altfel și el enciclopedist dârz, rîpsta că doctorul n-a înțeles nimic din cartea proscrisă și-i demonstra că deosebirea dintre el și Rousseau e numai aparentă. Discuțiile continuă luni de zile, aruncând chiar o umbră de răceală peste prietenia lor veche, încheată din înclinări și interese comune.

Duhem se înverșuna numai pentru a-și sporî autoritatea. A fi pentru *Emile*, când toată lumea e contra, i se părea o atitudine de efect. În realitate, Gaston creștea sub oblăduirea dnei Duhem, femeie evlavioasă și fără învățătură. De altfel acasă și Duhem era bun catolic și, în fiecare duminică după amiază, citea cu glas tare *Biblia*, spre bucuria soției sale. Dădu pe Gaston la școala cea mai bună, ținută de călugări benedictini. Mai târziu, când un profesor îi spuse că băiatul e plin de speranțe, Duhem se înțelese cu nevastă-sa să-l facă preot. Planul lor fu zdruncinat din temelii de-abia peste câțiva ani, în urma unei pedepse grele ce o primea Gaston pentru că a scris pe tablă cu litere mari: „Ecrasez l'infâme!“ cu intenția vădită de a insulta pe profesorii clerici. Spîterul se zăpăci, consultă pe nevastă-sa. Îi era frică să nu fie eliminat copilul din școală. Avu o explicație gravă, între patru ochi, cu Gaston care implinea cincisprezece ani. Băiatul îi făcu mărturisiri complete. Mai mulți prieteni și colegi, având aceleași convingeri, au hotărât să-și manifeste indignarea

împotriva profesorilor care încearcă, prin naivităţi popeşti, să le ascundă sau să le ponegrească adevărurile ştiinţei. Fiîndcă deviza lor este sentinţa dluí de Voltaire, cu ea au vrut să protesteze. Au tras la sortí: Rígouard, Válleneuve-Esclapon; Robespíerre, Taíllefer... Soarta l-a desemnat pe el. S-a executat cu bucuríe.

— Şí nu ţí-e teamă că te va bate Dumnezeu? se crucí Duhem.

— Cum să mă bată cineva care nu există? răspunse Gaston cu o senínătate glacială.

Spíşterul rămase perplex. Apoi îl descusu de aproape şi descoperí că Gaston íí cítise în ascuns toate cărţile, cu predílecţie pe cele mai perículoase, şi că, în sfârşít, era un ateu îngrozítor, cam aşa cum se fălea Duhem în lume, dar cum el n-ar íí îndrăznít níciódată să fíe aievea, ca să nu-l trăsnească Dumnezeu dín senín. Bătrînul se símţí vínovat, totuşi îl dojení aspru, îl amenínţă. Trebuía să-l smulgă díntre príeteníí vícíoşi. Se plânse profesorilor, le ceru poveţe şi mută pe Gaston în altă şcoală.

Gaston câştígă príetení noí, păstrîndu-í ínsă pe cei vechí. Íl íubeau toţi pentru fírea luí deschísă şi-l respectau pentru că era mai íntelígent ca toţi. Mai legat se símţea ínsă de fraţíí Robespíerre cu care a copílărit ímpreună, fíínd aproape vecíní. Când a fost Maxímílien bolnav de vărsat, de era să moară, Gaston nu s-a míşcat de lângă căpătáíul luí. Aveau proíecte de víítor comune; toţi trei se vor face avocaţi şi vor lupta pentru líbertate şi umanítate. Príetenía lor avea să fíe pecetlú-ítă apoi prín cásătoria luí Gaston cu Charlotte, sora celor doí colegí.

Sosínd vremea alegeríí caríerei, planuríle tínerílor se încurcară. Duhem, fííndcă trebuíse să renunţe la gîndul de a-l convínge pe Gaston să ímbrăţíseze taína preoţíei, dorea să-l lase barem urmaş în farmacia părintească. Doctorul Flavíigny se amestecă: De ce n-ar studía tînărul medicína, în defínítív o ştiinţă mai nobílă? Iar se născură díscuţíí íntre buníí príetení.

Duhem apăra, cu energie, noblețea artei farmaceutice. Flavigny își dezvăluie intențiile: voi să dea lui Gaston de soție pe fiica sa Antoinette, împreună cu pacienții lui siguri și credincioși. Spăterul se împlânzește, dar mai șovăie: Cum rămâne farmacia? Doctorul surâse șiret: farmacia o va păstra, luându-și un ajutor ieftin și harnic. Duhem capătulă bucuros. Gaston, medic și farmacist, era o culme. Apoi Flavigny are avere și toată va reveni Antoinettei, adică lui Gaston. Perspective mai strălucite pentru viitorul băiatului nici nu se pot închipea. E certat cu religia, iubește știința — tocmai bine!

Tânărul încercă să-l înduplece, zăgrăvind-îi idealul lui de-a deveni emancipatorul celor ce tânjesc în întinericul robiei. Găsi urechi surde. Se supuse dorinței părintești. Plecă la Paris, îndrăgi medicina. Maximilien era acolo mai de mult. Studia într-adevăr dreptul, dar avea ambiții literare și chiar obținuse câteva premii medii. Se întâlneau rar. Gaston rămase franc și bonom; Maximilien devenea din zi în zi mai grav, mai mohorât. Își închidea în inimă invidiile și visurile. În ochii lui reci apăreau uneori străfulgerări ciudate. Întâlnindu-l odată, în Cartierul Latin, și prinzându-îi o asemenea privire, Gaston îi zise glumind:

— Ești un fanatic, Maximilien!

— Dar tu? replică Robespierre cu un zâmbet.

— Eu sunt rațional! murmură Gaston.

2

Precum la moartea lui Voltaire purtase cu pietate dolul, tot astfel îi păstrase și lozincă: „Ecrasez l'infâme!” În ea își înfășură chiar diploma de doctor cu care se întoarse acasă după studii strălucite.

Duhem dădu o masă mare în onoarea tânărului doctor. Printre invitați, cei dintâi fură Flavigny cu fiica sa Antoinette. La sfârșitul banchetului se făcu, o surpriză aranjată de bătrâni în toate amănuntele, logodna lui Gaston cu dragălașa Antoinette. Elocința comensalilor se revărsă în numeroase discursuri de felicitare,

stropíte cu vínurí numaí dín anul naşteríí logodnículuí. Un orator îndiscret şi neînîţiat îşi îngăduí o aluzíe la vârsta Antoínetteí, cerând să guste dín vínul anuluí eí care trebuie să fíe maí nou şi maí dulce.

I se astupă gura cu glume, dar Flavígný şoptí spíteřuluí să-l şteargă dín lísta ínvítaşilor la nuntă.

Antoínette era într-adevăr cu cíncí aní maí mare ca Gaston. Rămasă orfană de mamă la zece aní, Flavígný o crescuse la călugăriţele ursulíne în mîjlocul cărora Antoínette s-a umplut de credinţă în Dumnezeu şi de respect adânc pentru manierele nobleţei. Înaltă, slabă, cu fígura uscăţívă şi lunguíată, cu nasul subţíre şi ochíí severí, avea înfăţişarea unei abatíse înăcríte. În copílărie, Gaston a díspreţuít-o dín prícína bígotísmuluí eí încăpăţânat. Maí târzíu, când venea în vacanţă de la París, s-au cíocnít deseorí, totdeauna pe chestíí religíose. Gaston n-o ura, níci n-o íubea. Iubírí sentímentale avusese el la París, maí mult sau maí puţín durabile, cu fete care vorbeau numaí despre ínimă. Pentru căsnícíe íubírea nu o credea îndíispensabilă. O potrvíre sufletească, bazată pe o comunitate de ídeí, í se părea maí raşional. Pe Antoínette o lua numaí ca să nu amărase pe tatăl său. De-abía după ce se hotărâse să se însoare cu ea, îşi stabílí ca scop convertírea Antoínetteí la cultul raşíuníí.

Tíneríí căsătoríí íşi începură víaţa comună în casa spíteřuluí. Antoínette se înţelegea de múnune cu mama luí Gaston şi amândouă nu se înţelegeau deloc cu el. Încercară să-l convíngă să meargă şi el la bíserícă duminíca; Gaston refuză surázând. Dna Duhem nu stăruí, fííndcă níci Duhem nu era maí bun. Antoínette se înverşună. De altfel ea íşi pusese în gând, dín zíua când s-a hotărât căsnícía, să ímpace pe Gaston cu bunul Dumnezeu. Pentru a ajunge la acest rezultat píos, renunţă, cel puţín deocamdată, chíar la ambíţiíle eí de nobleţe. Când trebui să-şi dea seama că toate sfortările dírecte se frâng de cerbícía luí, íí făcu ímputări că-şi píerde vremea cu studíí nefolosítoare în loc să caute a-şi câştíga o clíentelă seríoasă. Se plânse şi luí Duhem care, în prívínţa aceasta, íí

luă partea. În cele din urmă ținură un consiliu de familie spre a dezbate și remedia toate greutățile noilor căsătorii. Sfatul fu udat de lacrimile Antoînettei și ale dnei Duhem, în fața cărora toți trei bărbații se dovediră niște păgâni primejdioși. Avură însă o satisfacție când cei doi socri convinseseră pe Gaston că trebuie să practice medicina efectiv, hotărând mutarea tinerilor în casa din Place des Espagnols, unde Flavigny îl va introduce printre pacienții săi statornici.

Nici în casa socrului său, Gaston nu se dădu pe brazdă. Ce-i drept, tânărul sporî grabnic clientela doctorului Flavigny, dar în aceeași proporție îi micșoră veniturile, refuzând sistematic onorariul de la pacienții care nu i se păreau în stare să plătească. În câteva luni merse atât de departe că, în loc să prefere pe bolnavii nobili și bogați, floarea pacienților, cum zicea Flavigny, umbla să vindece pe caliciii din cartierele mărginașe. Ba, într-o bună zi, Flavigny află cu groază că Gaston ducea și medicamente unor nenorociți care n-aveau bani să le cumpere. Atunci alergă la Duhem și-i spuse tot. Spișterul se spăimântă, încât trebui să-l liniștească doctorul zicând:

— Excelent băiat, dar cu desăvârșire lipsit de simț practic!

Căzură de acord că ar fi cazul să-i facă niște muștrări blânde. Nici unul nu îndrăznea să se însărcineze a i le comunica, atât de serios li se părea Gaston, a cărui știință îi uimise de multe ori. Se gândiră o clipă să recurgă la dna Duhem care, ca mamă, i-ar putea vorbi chiar despre un lucru atât de grav. În sfârșit făcură apel la Antoînette să-i atragă atenția, foarte fin, bineînțeles, că sistemul lui îi va ruina în curând pe toți și că medicul adevărat, tocmai spre a servi mai bine interesele bolnavilor, trebuie să-și îngrijească în primul rând propriile-i interese.

Era de-abia a șaptea lună de căsnicie și Antoînette se simțea profund dezamăgită. Încă nu-și pierduse toate speranțele, dar își zicea în taină că va trebui să renunțe la multe. O jigneau îndeosebi mentalitatea lui Gaston, în care predomină o gravă lipsă de deferență față de tot ce avea ea mai scump: noblețe,

rege, Dumnezeu... Deşi îi sângera înima, nu scăpa nici un prilej fără a-î învedera manifestările graţiei dîvine în lucrurile cele mai neînsemnate. Răspunsul lui însă era invariabil acelaşi: n-avem nevoie de graţia dîvină cîtă vreme ştiinţa oferă explicaţii mai plauzibile. Şi urmau lămuririle ştiinţifice, uneori atât de clare, că aproape s-o ispîtească şi pe ea, dacă n-ar fi avut în suflet rezistenţa solidă a credinţei.

Gaston o ascultă şi acumă cu surâsul care o exaspera, fiindcă într-însul era şi ironie şi încredere, şi chiar o amabilitate deosebită de cea practică în societatea nobilimii. Când isprăvi AntoINETTE, el vorbi cu glas blajin şi totuşi hotărât:

— Draga mea, d-ta eşti soră cu Isus şi fîică credincioasă a bisericii catolice, şi cauţi să răstălmăceşti preceptele lor elementare; eu rămân păgân, dar ţin să-mi împlinesc obligaţiile umanitare faţă de fraţii de azi ai lui Hristos!

AntoINETTE avu o clipă de ezitare. I se păru că în răspunsul lui ar fi o lîcărire de dreptate. Îşi reveni repede. Urmă o discuţie, întâi calmă şi împestrită doar cu aluzii ironice. Pe urmă AntoINETTE se aprinse, îi impută toate vîinle trecute şi viitoare, sfârşind prin argumentul lacrimilor. Gaston se înmuie, îi ceru iertare dacă ea crede că a jîgnit-o, jurându-i că o iubeşte.

— Ce folos că mă iubeşti, cît timp nu mă respecti? plânse femeia.

Bărbatul îi făcu îndată o declaraţie solemnă de respect.

— Dacă nu respecti pe Dumnezeu, cum să cred că mă respecti pe mine? Însistă ea, tot nemulţumită.

— Dumnezeu nu există, draga mea, pe cînd d-ta eşti aici în carne şi oase! zămbi Gaston, încercînd să-i sărute mîna.

— Asemenea cuvînte merită Bastília! strigă AntoINETTE ferîndu-se cu îndîgnare.

— Şi chiar eşafodul! completă bărbatul cu o lucire în ochi, care consternă pe AntoINETTE. Dar nici Bastília şi nici eşafodul nu mi-ar putea schimba convingerea că Dumnezeu nu există!

Privirea lui ciudată zdruncină dîn temelie încrederea AntoINETTE. În loc să continue străduinţele de a-l converti, se

mulțumí de-ací înaínte să se roage pentru dânsul, seara și dímíneața, să-í ierte Dumnezeu păcatele. Își compuse, și pentru viața de toate zílele, o ínfățișare de martíră, prín care să-í dea o píldă víe și mută a superiorítății vírtuții creștíne.

Rezultatul negatív al íntervenției Antoínettei tulbură puțin pe Duhem și Flavígný. Se împăcară însă cu speranța că viața are să schímbe pe Gaston în bine. Până atuncí farmacia va merge cu Duhem ca și înaínte, iar Flavígný va îngrijí síngur de pacienții de seamă, ca în trecut, lăsând pe seama gínerelui numai sărăcímea.

Astfel stíma lor pentru Gaston creștea tocmai dín prícina ateísmului său fără compromísurí. Încerau deseorí să díscute cu dânsul despre Dumnezeu. El se ferea. Când vorbea, era mai mult în glumă. Necredínța lor de paradă îl plícíse ca și bígotísmul Antoínettei. Își dăduse seama repede că armele lui sunt neputíncioase față de fanatísmul lor ínconștíent. Flavígný, în fíecare seară, după ce se încálzea în díscuții cu príetenii, se fălea acasă că a părăsít defínítív pe Dumnezeu și că în știíntă găsește mângâierea supremă. Gaston zâmbea. O síngură dată îi amíntí că, deunăzí, când o răceală rebelă l-a trântít la pat, a chemat grabníc pe duhovnícul său benedíctín. Doctorul se supără, rípostă că atuncí a fost vorba doar de ímplínírea unei oblígății sociale fără de care, în caz de moarte, ar fí rămas neîngropat.

Scăpând de bolnavíi bogați, Gaston se bucură. Putea să-și dăruíască toată vremea și munca numai celor oropsíți. Umbla prín cartíerele sărace, unde era așteptat ca Mântuítorul. Se símțea mândru seara când își putea zíce că a dus o rază de mângâiere măcar într-o síngură casă de nenorocíți. Vísa o societate în care toți oamenii să fíe deopotrívă de ferícíți. Lumea începu să-l íubească. Devení repede popular în tot orașul. Fu poreclít „doctorul calícílor“. Porecla îl mágulea, deși colegíi îl batjocureau cu ea. Nu-í păsa de păreríle lumíi. În toate își consulta numai própria-í conștííntă care era mai severă cu dânsul decât toți judecătóríi pământului.

— Omul e Dumnezeu! își zicea tot mai des cu un entuziasm ce-i dădea ochilor o strălucire deosebită.

Numai pe clericii nu-i socotea oameni. Avea o aversiune bolnăvicioasă pentru haína preotească. Voia să și-o explice și nu găsea motive. Se gândea uneori că poate chiar ateismul lui izvorăște din ura împotriva castei clericale.

— Preoții sunt pricina tuturor relelor din lume! spunea atât de amărât, parcă ar fi suferit de pe urma clericilor cine știe ce nedreptate îngrozitoare. Într-o seară de toamnă, târziu, după ce se culcase toată casa, Gaston fu deșteptat din somn de zbârnăitul prelung al clopoțelului de la poartă. Afară de cazuri speciale, pacienții nocturni cădeau în sarcina lui, deoarece Flavigny, dacă își tulbura odihna, se resimțea câte două-trei zile. Zbârnâi a doua oară clopoțelul până să se urnească din pat Gaston, să-și ia halatul și felinarul. Trecu în odaia de consultații care comunica direct cu gangul dinspre poarta cea mare. Înainte de-a deschide, întrebă:

— Cine sună?

— Caut pe doctorul Duhem, răspunse o voce zgrăibulită.

Gaston deschise poarta. În piața întunecoasă ploua cu găleata. Un vânt aspru răbufni în gang. Doctorul ridică felinarul, ferindu-se de stropii ce pătrundeau înăuntru:

— Ce poștești?... Intră mai repede!

Străinul se strecură în gang. Avea în mână un felinar stins. O glugă neagră îl îmbrăca din cap până la genunchi.

— Tatăl meu trage să moară... I-a venit rău adineaori... Numai d-voastră îl puteți scăpa... Vă rog din toată inima...

Gaston luminează fața străinului. De sub glugă îl priveau doi ochi cenușii, înfricoșați. Doctorul se dădu înapoi, parcă s-ar fi speriat de privirea lui.

— Cine e tatăl d-tale?

— Dogarul Lebon.

— Bine. Mergem! zise Gaston, stăpânindu-și neîncrederea.

Îl pofti în odaia de consultații, aprinse o lumânare și-l lăsă acolo să aștepte până se va îmbrăca. Înainte de-a trece în dormitor, mai întrebă:

— Cum te cheamă pe d-ta?

— Joseph Lebon, murmură străinul, adăugând îndată cu un surâs de umilînță și sfială: Ploaia m-a pătruns până la piele... Mă e frică să nu se scurgă apă, să murdăresc pardoseala... Mai bine să aștept afară, în gang!

— Nu, nu! Fii liniștit! Vin numaidecât! se rușină doctorul, dispărând.

Figura străinului îl obseda. I se părea cunoscută, inspirându-i o teamă ciudată. Când reveni, găsi pe Lebon cu gluga descheiată, cu felinarul aprins. De-abia acum observă, sub glugă, haina preotească.

— D-ta ești preot? făcu doctorul, uimit.

— Încă nu, zise tânărul. Sunt în ordinul Oratorienilor. Monseniorul de Talleyrand, episcopul din Autun, mi-a făgăduit însă o parohie pentru sărbătorile Crăciunului viitor.

— Așa? Acuma înțeleg... mormăi Gaston, parcă ar fi găsit explicația simțământului ciudat de adineaori! Bine! Gata! Mergem!

Pe drum, prin ploaia care-i biciuia, Lebon vorbea numai despre Dumnezeu, cu glas de suferință cucernică. Gaston asculta tăcut; prin minte îi șerpuia neîncetat gândul că pe tovarășul lui de-acuma nu-l va mai putea uita niciodată... Gândul i se părea bizar și superstițios. Încerca să-l alunge și nu reușea.

3

Duhem-tatăl și Flavigny erau tot mai mult cuprinși în afacerile publice care se încurcau și pasionau toată lumea. Flavigny, făcând vizitele zilnice la pacienții săi de seamă, afla taiele cele mai importante pentru mersul evenimentelor, iar Duhem primea în farmacie multe știri proaspete de la călători sosiți din Paris sau barem de la prietenii prietenilor acelora. Dată fiind însemnătatea vremilor, Flavigny se ducea după cină pe la cuscrul său, își împărtășeau noutățile zilei și le dezbăteau cu mare aprindere. Fără îndoială, amândoi erau partizani entuziaști ai libertății,

dar fiecare şinea să se arate mai generos şi mai înaintat. De aceea convorbirile lor erau animate de cuvinte aspre uneori, iar altele se întrerupeau brusc prin supărări care însă se potoleau până a doua zi.

— Nu mai există Bastília! strigă într-o zi Flavigny, năvălind în farmacie, urmat de Gaston şi AntoINETTE, pe care-i adusese fără să le dîvulge marea veste.

— Nu se poate! se miră Duhem.

— S-a sfârşit! triumfă doctorul. Ieri, poporul din Paris a dat drumul tuturor prizonierilor, a măcelărit gărzile, a dărâmat zidurile... În sfârşit, Bastília a fost şi nu mai este!

— Cum, a dat voie regele? se amestecă AntoINETTE, aproape îndîgnată.

— Poporul e suveran! decretă Duhem, solemn, ştergând cu un şervet curat un borcan pe care tocmai îl deşertase.

— Atunci avem revoluţie! murmură Gaston mişcat, cu o lăcărire de satisfacţie reţinută în ochi.

— Revoluţie! Revoluţie! repetară cei doi prietenî.

Se îmbrăţişară. Băură câteva pahare de vin în cîntecul revoluţiei.

Peste vreo trei săptămânî, spişterul alergă la Flavigny:

— S-au dus privilegiile! Libertate, egalitate, fraternitate!

Fiecare zi aducea câte-o veste nouă. Gaston totuşi, după primul moment de bucurie, ofta veşnic:

— Libertate adevărată nu va fi cît timp poporul e lăsat în ghearele popilor.

Flavigny şi Duhem îl aprobau. Avea însă neînţelegeri din ce în ce mai serioase cu AntoINETTE care rămânea credincioasă regelui şi lui Dumnezeu şi găsea un sacrilegiu profund jîgnitor pentru sentimentele ei cele mai sfînte, în cuvintele lui. Pentru a restabili pacea în familie, Gaston declară spontan că, până la alungarea regelui, nu va mai deschide gura despre slujitorii Domnului. AntoINETTE se înfurie mai rău, ameninţă că se va retrage la o mănăstire... Gaston însă se ţinu de cuvînt. Numai cînd se află de fuga regelui şi de prinderea lui la Varennes, zise strălucitor:

— Ei, de-acuma pregătește-ți o rochie de doliu! Zilele tiranului sunt numărate!

Cîtea cu pasiune zîarele ce soseau, cam neregulat și cu mari întârzieri, din Paris. În *L'Ami du Peuple* găsea însă frazele care-î mulțumeau mai adânc sufletul. Dîntre toți oamenii revoluției, Marat î se părea cel mai sincer. Îl iubea ca pe un zeu. Îi trimise scrisori de admirație și primî chiar un răspuns măgulitor.

Proclamarea Republicii stîrni un delir de însuflețire. Flavigny și Duhem paradau de cîtva timp cu cocarda tricoloră. Acuma și Gaston se împodobî cu însigna libertății și ieși în oraș, se amestecă în mulțimea zgomotoasă, avînd simțămîntul că a început raiful pe pămînt.

Antoinette plânse din toată inima cînd auzî despre condamnarea și apoi despre ghilotinarea regelui. Flavigny povestea amănunte autentice, mîscat, fiindcă era din fire foarte mîlos, frecîndu-și mereu mâinile și rîzînd cu hohote scurte, ca să nu-și trădeze emoția. Duhem se mira și întrepu: — Bravo!... Bîne i-a făcut!... Să se învețe mînte toți tiranii din lume și să nu mai conspire împotriva poporului!

Gaston tăcea. Pentru el toate zvîrcolirile revoluției, după proclamarea drepturilor omului, erau bune sau rele numai întrucît țînteau la stîrpirea secerdotismului din lume. Convențiunea Națională î se părea însuflețită de multe intenții salutare în privința aceasta, dar lucra prea încet. Simpatiiile lui îmbrățișau din depărtare cu căldură pe cei ce combăteau fanatismul religîos. Toate măsurile împotriva preoților și a religiei îi mîngăiau sufletul. În gazete încadra cu roșu pasagiile în care se arătau relele prîcînuite omenirii de către reprezentanții lui Dumnezeu pe pămînt. Cîti în *L'Ami du Peuple* o frază rostită de un membru al Comunei din Paris: „Într-o țară liberă orice idee de superstiție și fanatism trebuie distrusă și înlocuită prin sentimentele unei filozofii sănătoase și ale unei morale pure“. O învăță pe dinafară, găsînd-o demnă de lozîncă lui Voltaire. „Pretutîndenî unde se urzesc comploturi contra patriei sau contra rațiunii, trebuie să

“fie la mijloc preoții!” scria în gazeta *Révolutions de Paris*, și Gaston simțea parcă ar fi vorbit cineva chiar din sufletul lui. De altfel atât în comitetul Instrucției Publice cât și în Comuna din Paris, descoperirea tot mai mulți dușmani hotărâți ai clericalismului sub orice formă și care propovăduiau adoptarea Cultului Rațiunii. Primea cu străngerie de inimă orice amănunte despre oamenii dragi. Știa că Romme și pictorul David își pierd sângele rece chiar numai gândindu-se la preoți, că Fourcroy strigă pretutindeni: „Trebuie zdrobită infama religie!”, că pentru Chaumette sutana preotească e ca postavul roșu, că Lakanal a spus: „Preoții sunt obiect de execrație pentru oricine n-a fost transformat în bestie feroce!” Totuși n-avea răbdare. Convențiunea chibzuia prea mult până să voteze legile care ar pune capăt tiraniei invizibile a religiei. Îi trebuia un simplu decret care să ordone arestarea și ghilotinarea imediată a tuturor clericilor.

Vestea uciderii lui Marat îl îngrozí. Era sigur că Charlotte Corday a lucrat din îndemnul preoților. Scrise un articol fulgerător și-l trimise gazetei *Pyre Duchesne*. Nu apărură. Gaston era convins că manuscrisul s-a rătăcit în mâinile vreunui agent secret al fanaticilor, pripășit în redacția lui Hebert.

În aceeași vreme AntoINETTE, deși rămasă credincioasă regelui asasinat, începu să mustre pe Gaston că revoluția nu i-a dăruit nici o demnitate, când atâtia alții, fără meritele lui, au ajuns în fruntea republicii. Zadarnic se apăra bărbatul că el nu dorește nimic, că el servește patria prin exemplul abnegației. AntoINETTE îi aducea pilda fraților Robespierre, prietenii lui din copilărie, pe care el îi socotise mult inferiori și care sunt azi stăpânii Franței.

— Dar Lebas, dar Hermann? Până și Lebon a izbutit să fie ales în Convențiune, numai d-ta ai rămas doctorașul calicimii! se revolta AntoINETTE.

Gaston avu șovăiri. Le învinse fără greutate. Conștiința lui era împăcată. Nu râvnea nimic, afară de binele obștească. Nu-și simțea puteri de luptător și nici ambiții de mărire nu-l rodeau. Îi era frică de ridicol, de aceea își stăpâna totdeauna chiar

entuziasmul. Avea deseori impresia unei zădărnicii chinuătoare, parcă i s-ar fi golit inima. Câte-o dorință plâpândă după o iubire mare, visată cândva fără să-și dea seama, îi răsună brusc în suflet, stingându-se însă tot atât de iute, alungată de răceala chibzuirilor lui nemiloase.

Amintirea lui Lebon i se așezase în minte ca un motiv de enervare. De câte ori se gândea la întâlnirea lor ciudată, la ochii lui cenușii, i se încleșta inima sub presimțirea unei primejdii inevitabile. Aflase cum a trecut de partea revoluției, când s-a cerut preoților să jure pe Constituție, apoi cum și-a părăsit parohia și, intrând în politică, cum s-a ales reprezentant suplینitor pentru Convențiunea Națională. Își amintea mereu vorbele lui pioase despre Dumnezeu și-și zicea că, împotriva tuturor aparențelor, fiul dogarului Lebon e un fanatic periculos. Într-o zi apoi Gaston citi despre Cloutz, un revoluționar cosmopolit, poreclit „amicul neamului omenesc“. Tot ce află i se păru extraordinar, dar mai ales că se consideră dușman personal al lui Isus Hristos, a cărui operă demoralizatoare pentru progresul omenirii vrea s-o nimicească prin foc și sabie. Îl cuprinsese o dorință arzătoare să meargă la Paris, să cunoască pe oamenii în sufletul cărora clocotește aceeași pasiune împotriva obscurantismului clerical, să-și întărească în apropierea lor convingerile... Nu mai ieșise din Arras de când se întorsese cu diploma de doctor. S-a prăbușit o lume întreagă și el nu cunoaște pe cea nouă decât din auzite sau din răsfrângerile ei depărtate.

Anii de practică provincială îl moleșiră.

Îi trebuiră câteva săptămâni până se se hotărăscă și altele până să găsească un pretext prin care să justifice Antoinettei nevoia plecării. Femeia se spăimântă totuși. O chinuiau de o vreme visuri urâte și era sigură că Gaston are să se piardă la Paris, unde oamenii au înnebunit și se omoară unii pe alții, ca o pedeapsă a Domnului pentru crimele fără număr săvârșite de către revoluționarii sângeroși. Temerile ei fură împărțite deplin de soacră-sa și chiar de Flavigny și Duhem, al căror entuziasm

republîcan se topea, transformându-se în groază, cu cât se înmulţeau veştile lugubre despre activitatea tribunalului revoluţionar. În sfârşit, la 1 noiembrie plecă, însoţit de rugăciunile Antoînettei, de lacrimile bătrânei şi de urările timide ale lui Flavigny şi Duhem să se întoarcă în curând cu noutăţi bune.

4

Avu decepţii la Parîs. Nu izbuti să pătrundă, multe zile, la nici unul din cei doriţi. Se duse la Tuileries, unde se ţineau şedinţele Convenţiunii. Stătu înghesuît între oameni gălăgioşi, ore întregi. Văzu pe capii revoluţiei, ascultă discursuri bombastice rostite de reprezentanţi obscuri... Se plictisi. Nu nimerise o şedinţă interesantă. În ziua următoare merse la Palatul Justiţiei. Se judeca procesul lui Philîppe-Egalitî. Era atîta lume că nu putu străbate nici măcar până la scările palatului. Un necunoscut, văzându-l desperarea, îl mîngâie îndemnându-l să vie mâine mai devreme, că e procesul dnei Roland, mai de seamă chiar decît cel de azi.

Gaston, a doua zi, încercă iar să ajungă la Chaumette. Îl aşteptă la primărie. Aflase că, pe la ora unu, are să se întrunească consiliul general al departamentului împreună cu mai mulţi delegaţi ai Comunei. Din fericiere, Chaumette sosi printre cei dintâi. Gaston îi vorbi cu atîta însufleţire şi admiraţie, încît Chaumette, deşi bănuitor faţă de necunoscut, îl îmbrăţişă şi-l introduse în sala de şedinţe, zicându-i triumfător:

— Veî avea fericierea, cetăţene, să vezi prăbuşirea finală a sacerdotismului şi zorile cultului măreţ al raţiunii!

Gaston se simţea despăgubit pentru toate nemulţumirile. În sală era o mulţime nerăbdătoare, ca la spectacolele de zile mari. În sfârşit şedinţa se deschise şi numaidecât apăru episcopul Gobel, urmat de patrusprezece vicari şi de un grup respectabil de preoţi, toţi cu însignele demnităţii lor. Se făcu tăcere adîncă şi episcopul rosti o cuvîntare lungă în care, renegînd rătăcirile religiei creştine, preamărea puterea filozofiei. Îi răspunse Chaumette. Gaston acuma îl văzu mai bine şi-l îndrăgi mai mult. Era palid la faţă, cu părul lîns, cu înfăţişarea modestă; doar uneori avea

în ochi scăpărări în care țâșnea o energie violentă. Gaston nu înțelese bine cuvintele, atât de mult îl fermecau inflexiunile ciudate ale glasului.

— La Convențiune! La Convențiune! răsună din toate părțile, când isprăvi Chaumette.

În fața Palatului Primăriei un cortegiu se formă în grabă. Câțiva membri de-ai Comunei, cu Chaumette în frunte, conduceau mulțimea. Preoții veneau în urma lor, cu capetele în pământ, parcă s-ar fi dus la ghilotină. Ici-colo se auzeau strigăte de pe trotuare:

— A bas les calotins!

Conducătorii cortegiului explicau în dreapta și în stânga că nu e vorba de niște preoți fanatici, ci, dimpotrivă, de ecleziaștici cumsecade, care merg să se răspopească în fața Convențiunii Naționale. Gaston de-abia acum pricepu rostul procesiunii. Tineri cu bonete roșii, cu obraji înflăcărați, cântau *Ça ira* și *Carmagnole*.

Trîbunele Convențiunii erau mai ticsite ca totdeauna. Un murmur de ușurare se încinse în sala imensă:

— Au sosit!

Deputați au pătruns în hemiciclu. Episcopul citi ceva de pe o foaie, cu glas stins. Din tribună porniră strigăte:

— Mai tare!

Gobel ridică glasul. Foaia îi tremura în mână. Fu aclamat cu frenezie de toată lumea. Președintele Adunării improviza un răspuns patetic, glorificând cultul rațiunii, singurul cult național al viitorului. Un deputat oferă episcopului o bonetă roșie. O puse în cap, în aplauzele furtunoase ale trîbunelor. Apoi lepădă crucea pectorală și inelul de păstor sufletesc, oferindu-le ca omagiu Convențiunii... Mai mulți reprezentanți cerură președintelui să onoreze pe vrednicul cetățean cu acolada republicană. Gobel se urcă pe estrada biroului și fu îmbrățișat pe amândoi obraji de către președintele asudat de entuziasm. Sala clocotea de aplauze și răcnete de bucurie.

Istovit de emoțiile zilei, Gaston se simțea în culmea fericirii. În sfârșit i-a fost dat să vadă capitularea superstiției

milenare în fața rațiunii victorioase! S-a împlinit visul și de-acuma, orice s-ar întâmpla, fericierea nu i se mai poate smulge din inimă... Se gândi să se odihnească două zile, până la Sărbătoarea Rațiunii, care fusese fixată pentru 20 brumaire. N-avu răbdare. Alergă la Chaumette, care îl duse la Clubul Jacobin, unde cunoscuse și pe Cloutz, și pe Lakanal, și pe Fourcroy, și chiar pe Fabre d'Eglantine, care îi explică îndelung și pasionat calendarul republican... Numai pe Maximilien Robespierre nu-l întâlni. Dar nu se mai neliniști. Are să-l găsească negreșit înaintea de-a se întoarce la Arras.

Era totmai duminică. O zi mohorâtă, cețoasă. Ploaia mărunță, plătitoare, cernea neîntrerupt... Totuși pe străzi furnica lume multă, figuri voioase... Gaston se înființă de dimineață în fața Palatului Primăriei. La ora zece alaiul porni. Toți membrii Comunei erau aici, în haîne de sărbătoare. În frunte mergea un șirag de fecioare în alb, cu centuri tricolore. Urmau cântăreții Operei și muzicanții, apoi autoritățile. Serbarea însăși se desfășura în catedrala Notre-Dame, transformată în mare grabă în Templul Rațiunii. În fața altarului principal s-a ridicat, cu ajutorul unor schele combinate, o colină verde, în vârful căreia tronează templul rotund al Filozofiei, iar ceva mai jos, pe un soclu de argint, urna de aur din care se înalță Flacăra Adevărului. O cărare șerpuitoare, străjuită de busturile lui Voltaire, Franklin, Rousseau, urcă pe colină până la Izvorul Rațiunii.

Cortegiul defilă pe sub marele portal al catedralei. Cocarde albe fură oferite tuturor la intrare. În vreme ce lumea umplea nava, fecioarele în alb urcară pe cărare, ocoliră Templul Înțelepciunii, aprinseră la Flacăra Adevărului fiecare câte-o torță, coborâră în public, dăruiră torțele aprinse muritorilor, apoi se suiră pe colină și se așezară pe două rânduri... Urmară discursuri pioase slăvind binefacerile rațiunii suverane. Apoi artiștele de la Operă, ca niște îngeri păcătoși, cântară Imnul Libertății. Drept răspuns la imnul scris anume pentru sărbătoarea aceasta de către poetul Chénier. Din Templul Filozofiei apărură Zeița Rațiunii, în veșmânt alb, lung, cu o mantie albastră pe

umeri, cu boneta roșie în cap și cu o sulită în mână. Zeița, o actriță frumoasă, avea o înfățișare impozantă și grațioasă, inspirând respect și iubire. Coborî câțiva pași, se odihni pe un tron de lauri, "în vreme ce mulțimea extaziată, cu brațele întinse, cânta imnuri de slavă... Pe urmă zeița se sculă și se urcă spre templu, aruncând înaintea ei de-a dăpărea, o privire recunoscătoare amicilor ei de la poalele colinei.

După ce se termină aici ceremonía, cortegiul refăcut se îndreptă spre Tuileries să se închine Legii, precum s-a închinat Rațiunii. Incinta Convențiunii fu năpădită de grupuri de muzicanți și de republicani de toate vârstele. Toată lumea începu să cânte ariile scumpe revoluției până ce apărură în sală Zeița Rațiunii, înconjurată de o ceată de fete frumoase, șezând într-un fotoliu purtat de patru cetățeni.

— Fanatismul a murit! strigă Chaumette când se făcu o clipă de tăcere. Nu mai există popi, nu mai există zei! Trăiască Republica! Trăiască Rațiunea!

Președintele zdrobi, de asemenea, într-o cuvântare vijelioasă, hidra superstiției și la sfârșit îmbrățișă cu foc pe Zeița Rațiunii. Ceea ce nu întârziară a face și secretarii biroului, spre mai marea mulțumire a zeitei.

Un deputat propuse îndată ca, unindu-se cu poporul, Convențiunea să meargă la Templul Rațiunii. Propunerea fu primită cu entuziasm... Cortegiul porni înapoi, prin ploaia mai deasă și ceremonía se repetă în catedrală, împovărată de alte discursuri, isprăvindu-se de-abia după ce se înseră de-a binelea.

Gaston era frânt de osteneală de cât umblase, cântase și se entuziasmase. Totuși ziua cea mai înălțătoare din istoria omenirii, cum își zicea dânsul fermecat, vru s-o încheie frumos, printr-o emoție de artă. La teatrul din Rue Favart se juca *Marat în subterană*. Acolo se duse.

De-acuma se putea întoarce acasă. Inima îi era plină pentru tot restul vieții. Se gândi însă că e dator să vadă pe Maximilien. Au fost atât de buni prieteni odinioară, că ar avea dreptul să se supere, aflând că a umblat prin Paris și nici măcar n-a venit să-i

strângă mâna. Chiar a doua zi se repezi în Rue Saint-Honoré, unde îl mai căutase și cunoștea casa tâmplarului Duplay care găzduia pe Robespierre. Norocul îi surâse. Era acasă. Stătea într-o odață aproape sărăcăcioasă. Îl primi cu bucurie. Gaston îi povesti cu însuflețire emoțiile de la Sărbătoarea Rațiunii, îi arătă și cocarda albă pe care o păstra ca o relictă neprețuită. Încet-încet fața lui Robespierre se mohori, iar în ochi îi apărură o lumină rece, puțin ironică. După ce se mai potoli avântul lui Gaston, gazda îi zise cu glas tăios ca cutitul ghilotinei:

— Ai rămas același ateu înverșunat... Ateismul e dușmanul republicii și al omenirii!

Gaston râse zgomotos, răspunzând:

— Și tu ai rămas tot fanatic, Maximilien!

Întâlni privirea rece a lui Robespierre. Râsul i se curmă brusc, parcă i s-ar fi înfipt un pumnal în gât.

5

Ajunse acasă atât de schimbat la față, că Flavigny îl întâmpină voios:

— Uite cum s-a înviorat, AntoINETTE! E alt om, în sfârșit, e revoluționar!... Ei, degeaba, Parisul e inima libertății! Numai în Paris îți poți scâlda sufletul în baia încrederii revoluționare!... Noi aici nici măcar o ghilotină n-am văzut!

Vorbea patetic, cum de altfel vorbeau toți adevărații republicani revoluționari.

Săptămâni avu pe urmă Gaston să le povestească, până în cele mai mici amănunte, tot ce a văzut la Paris. Toți regretau, chiar și AntoINETTE, că Gaston n-a căutat să asiste la nici o execuție sau măcar să vadă de aproape ghilotina.

Aveau și ei noutăți. Cinci zile în timpul cât a lipsit Gaston, a fost în oraș Lebon ca reprezentant al poporului, în misiune. A fost foarte nemulțumit de cele ce a descoperit și, la plecare, a declarat că aici e un cuib primejdios de contrarevoluționari și fanatici, amenințând că se va întoarce curând să întroneze stăpânirea reală a republicii. Au fost arestați vreo două sute

de oameni, mai cu seamă clerici. A întrebat de Gaston. De ce o fi întrebat?

Apoi Duhem, ca să dea o pildă republicană, se gândi să schimbe firma farmaciei. „L'Etoile Bleu” mirosea a vremuri de tiranie regală. Și nu găsea o numire potrivită. Flavigny îi bătea capul să adopte „Geniul lui Marat”. Duhem dorea ceva cu Brutus ori cu Mucius Scaevola, în sfârșit, ceva răsunător, încât toată lumea să știe că e vorba de o spîterie republicană. De la el porni ideea să se transforme și numele străzii în „Rue de la Liberté”. Nu se primî. Lîngușitorii se gîndeau să-i zică mai târziu „Rue Robespierre” în cîntea marilor bărbați care s-au născut și au copilarit pe ulița aceasta.

Pe urmă veni decretul cu calendarul republican, care le dădu mult de lucru. Flavigny și Duhem se luară la întrecere să-l întrebuițeze corect. Se încurcau, se corîjau, se certau. Gaston era arbitru, ca unul ce avusese onoarea să stea de vorbă cu însuși creatorul calendarului. Totuși Duhem respecta dumînicile citînd *Biblia*, ca și mai înainte, soției sale, dar acuma într-ascuns.

Gaston își continua viața obișnuită, cu mai multă râvnă, considerându-se servitorul umil al Republicii și al umanității. Amintirea Sărbătorii Rațiunii se păstra în sufletul lui ca o floare minunată care nu se ofilește niciodată. Cocarda albă o închisese într-o casetă împreună cu diploma de doctor și câteva hârtii pe care însemnase sentințele dragi despre triumful rațiunii. Deseori le scotea, le mîngăia cum un avar își alintă o comoară ascunsă. Chiar veștile din Paris puțin îl mai interesau. Citi discursul lui Robespierre care se sfârșea cu butada lui Rousseau că, dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat. Gaston zâmbi și-i zise: „Sărmanul Maximilien, tot fanatic!” Îi veni în amintire privirea cea sfredelitoare. Iar i se strânse inima, dar pe urmă se gîndi cu compătimire: „Privirea fanaticului!”

Pe la sfârșitul lunii nivôse se răspîndi vestea că Lebon, trimis de Convențiunea Națională, vine a doua oară la Arras, cu puteri nemărginite, să organizeze aici regimul republican

şí să combată fanatísmul Sosí. Fu primít cu mare solemnítate. Flavígný a fost de faşă.

— Iată un patriót strălucít! povestí doctorul acasă. A îmbrăţişat pe toţi reprezentanţii autorítăţilor, ca un adevărat fiú al libertăţii!... M-au năpădít lacrimíle!... A stat de vorbă cu toţi cunoscuţii de odínioară. Nu í-e ruşíne de rudele sárace. Poporul stríga cu însufletíre: Trăiască Lebon! Trăiască Repúblíca!

Arestarea susp ecţiilor de toate categorííle, arístocraţi, moderaţi, patrioţi reci, începu chíar a doua zí.

Íntr-o decadă se umplură temníţele. Fură ímprovízate ín grabă altele noi ín clădirí clerícale, încât adunarea proscríşilor să poată contínuia fără stânjeníre.

Ín aceeaşi vreme reprezentantul poporului ín mísíune transformă tribunalul crímínal ín tribunal revoluţionar. Íşi alese judecători de íncredere, ín frunte cu preşedíntele Daíllet. Puse pe o veche cunoştínţă, Darthñ, ín funcţia de acuzator públíc. Numí şasezeci de juraţi, cu salariú bun. Aştepta de la París o ghílotínă nouă, perfecţionată, ínsoţită de un călău experímecat.

Flavígný era speríat. Până ín cele díu urmă se temea să nu-l scrie şí pe dânsul vreun duşman pe lísta susp ecţiilor. Maí ales de când află că Lebon socoteşte vínovaţi nu numaí pe cei ce-au greşít ín contra republícíí, dar şí pe cei ce n-au făcut nímică pentru ea. Íşi căuta meríte republícane şí nu-şi găsea. Spíţerul, príetenul lui, avusese grijă să se pună totuşi la adăpost, adoptând fírma „Les Triomphes de la Raíson“... Nu maí ştia ce să facă. Se gândea să rostească un díscurs patriótic undeva, ca să-şi manífeste ín públíc sentímintele republícane. Nu îndrăzni; câţiva oratorí fuseseră arestaţi pentru că n-au avut expresíí demne de orgoliul patrieí. Dar şí tăcerea era prímejdíoaşă şí putea fí luată ca semn de dezaprobare a regímuluí republícán... Ínvídía líniştea lui Gaston, care íşi vedea de vízítele lui gratuite, parcă níci n-ar fí vrut să ştie că ín oraş s-a ínstalat domnía Teroarei.

Íntr-o zí Gaston se pomení cu o ínvítaţie de la Lebon. Flavígný îngálbení. Antoínette începu să plângă cu hohote de groază. El íşi păstră sângele rece şí surásul conştiínţei mulţumíte.

În piațeta cu arcade, în piața Palatului Primăriei, văzând mulțimea de oameni spăimântați care se mîlogeau să pătrundă și pe care îi bruftulău sentinelele gărzii naționale, Gaston avu o clipă îndoielii. Îi reapăru privirea seminaristului de odinioară, fanatică, stranie, ca un avertisment. Își redobândi repede calmul. Un gardist îl conduse la ofițerul care examinează invitația și îl îndreptă spre cabinetul reprezentantului. Alt gardist, la ușă, îl opri:

— Cetățeanul Lebon are de vorbă acumă cu cetățeanul Duquesnoy din Bîthune!

Pe ușă, Gaston văzu, scris cu litere mari, un aviz:

„Cine va cere eliberarea vreunui arestat, va fi trimis imediat la închisoare!”

Peste un răstimp se deschise ușa cu zgomot. Gardistul încremeni.

— Azi nu mai primesc pe nimeni!... Absolut nimeni!

Gaston recunoscuse glasul, înăsprit, umflat. Lebon era în cămașă decoltată, pantaloni albi și cizme înalte, cu sabie trenantă și, la centură, cu două pistoale, iar în cap un bicorn cu panaș înalt. Reprezentantul îl văzu, fața i se lumina; îi întinse amândouă mâinile, strigând bucuros:

— Cetățeanul Duhem!... Doctorul calicimii!

Îl luă de mijloc și-l duse înăuntru. În jurul unei mese lungi ședeau vreo opt inși cu pălăriile în cap, îmbrăcați aproape ca și Lebon, încinși cu săbii. Vorbeau foarte tare.

— Nu cunoașteți, prieteni, pe cel mai vechi republican din Arras? făcu Lebon, vesel, încântat. Iată-l! ... A smuls din ghearele morții pe tatăl meu!... E doctorul Duhem!... Sunt fericit că am onoarea să-î dau, în fața voastră și în numele Convenției, acolada patriotică!

Îl îmbrățișă călduros. Ceilalți, de asemenea, pe rând, Lebon îi prezenta emfatic:

— Cetățeanul Duquesnoy, *ci devant* călugăr, inimă fierbinte de republican și prietenul meu scump!... Substitutul Caubiryre, om de treabă, servitor devotat pentru binele patriei!... Célestin Lefetz, vice-președintele districtului, mâna dreaptă a mea și a

republícii!... Jurații mei de mâine, dușmanii neîmpăcații ai fanatismului superstițios: Gouillard, Leroux, Clément...

Apoi, fără ceremonie, îi dădu afară, spunându-le că dorește să rămână singur cu Gaston.

— Îți mai aduci aminte de mine? întrebă Lebon cu o duioșie în glas cam exagerată. Noaptea cea ploioasă, urâtă, rece?... Au trecut șase ani, sau aproape! ... Îmi era frică de d-ta! Aveai reputația de păgân și eu aveam atâta încredere în bunul Dumnezeu cu care mi se împuiaseră urechile!... Îți amintești cum ți-am vorbit pe drum, prin ploaia mănioasă, numai despre Dumnezeu? Ei bine, află acumă că înfățișarea d-tale blândă mă încurajase să încerc a te readuce în sânul bisericii, ha-ha-ha!

Avu un râs atât de strident, că Gaston tresări. Lebon urmă:

— Revoluția a deștelenit mințile prostite de obscurantismul trecutului! Revoluția e mama mea adevărată! Revoluția... Revoluția!

Fața lui frământată, rasă, fu înundată de extaz. Cu brațele ridicate, cu ochii în gol, plini de o strălucire stranie, părea că își înalță sufletul spre un geniu luminos. Își reveni și, rușinat că s-a pierdut, izbi cu pumnul în masă:

— Dumnezeule a creat o lume de sclavi, revoluția a zdrobit lanțurile sclaviei!

Vorbí apoi despre dușmanii revoluției, despre regii coalițați împotriva republicii, despre suspectii care completează pretutindeni împotriva patriei.

— Nicăieri însă fanaticii nu sunt mai periculoși ca aici, în orașul meu natal! zise pe urmă scrâșnind furios. Arras a dăruit revoluției servitori credincioși, pe Maximilien Robespierre și pe Joseph, pe Herman, pe Lebas, pe atâția alții... Dar în Arras s-au cuibărit și dușmanii cei mai îndărătnici ai republicii... Trebuie să-i dăbuim și să-i zdrobim! Și am să-i zdrobesc eu, chiar dacă ar fi să ridic ghilotine în toate piețele orașului!

Cuvintele învăpăiate însuflețeau și îngrijorau pe Gaston în același timp. Se întreba mereu de ce-i spune Lebon toate acestea și unde vrea să ajungă.

— Dar îmi trebuiesc oameni, cetățene! strigă Lebon înfîgându-și privirea în ochii lui. Oameni de încredere, oameni care iubesc republika mai presus de toate... De aceea te-am chemat!... D-ta ești un om!

Gaston se roși. Lebon îi oferă să fie jurat, sau judecător, sau acuzator, sau chiar președintele noului tribunal revoluționar.

— Îl alung pe Daíllet, dacă primești d-ta locul! stăruie reprezentantul.

Gaston nici măcar nu șovăie. Refuză. N-a dorit și nu dorește decât să servească republika prin munca lui liniștită. Nu simte nici o chemare pentru locuri care cer aptitudini speciale. Apoi prin meseria de medic s-a obișnuit să păstreze viața oamenilor, nu s-o scurteze. Un doctor care să rostească sentințe de moarte, chiar contra ticăloșilor, ar fi ceva bizar. În orice caz, el s-ar crede umilit.

— Republika are nevoie de d-ta! îl întrerupse Lebon.

— Fiecare cetățean numai la locul lui poate servi aievea republika! făcu Gaston liniștit.

— Și totuși, cine refuză un serviciu pe care i-l cere republika, săvârșește o crimă împotriva ei! rosti acum Lebon, mai apăsător, cu o privire în care luceau bănuiele și imputări.

— Decât să servesc rău republika într-un loc nepotrivit cu puterile mele, prefer să fac crimă de-a o servi bine acolo unde m-a găsit! declară doctorul cu un surâs în care înfloreau urme de orgoliu.

Lebon se înfurie. Porni cu pași mari în jurul mesei. Sabia zdrăgănea, izbînd pardoseala. Strîngea pumnii și, printre dinți, morfolea vorbe murdare.

— Când oamenii de treabă se încapățânează să stea deoparte, republika ajunge pe mâinile sceleratilor! îi șopti Lebon, oprindu-se brusc în fața lui, cu o mustrare aproape dureroasă.

Mai umblă un răstimp de ici-colo, mormăind, chibzuind. Apoi scoase pălăria din cap, o zvârli pe masă, răsturnând călimări și răvășind hârtii, și răcní către Gaston:

— Pleacă!

Îi întoarse spatele cu dîspreţ. Gaston porní spre uşă, buimăcít, ruşinat. Lebon se repezí după el, îi luă mîinile şi í le strânse, murmurînd:

— Iartă-mă!... Nu vreau să fíi supărat, deşi d-ta m-ai jîgnít refuzînd să serveşti Franţa!

Schímbă íar tonul, adăugînd cu nişte príviri aprínse:

— Şí totuşi, fără d-ta, ímpotríva d-tale, am să stîrlesc fanatísmul, chíar de-ar fí să íau în fíecare zí câte-o baie de sînge spurcat!

6

Ghílotína se rídícă într-o zí în faţa Palatului Prímăriei. Píaţa se umplu de curíosi. Bureala aspră, de sfârşít de íarnă, străbătea prín haíne. Călăul, cu mînecíle suflecate, umbla de ící-colo în jurul maşíníi de ucís, dârdâínd, mormáínd cíne ştie ce... Apói se făcu o mîşcare în mulţíme. Capetele se întoarseră în aceeaşi dírecţie. Se auzeau răcnete voíoase amestecate cu cîntece, apropiíindu-se. Careta ínaltă apăru ínconjurată de soldaţi, venínd de la ínchísorea Baudet, precedată de câteva zecí de entuzíastí în bonetă roşie, urlând parcă ar fí mers la o petrecere de carnaval. Condamnatul, în pícióare, se spríjínea cu o mână de loítra umedă. Era un călugăr de peste optzecí de aní, gârbov. De-abía se putu urca pe cele cíncí trepte ale eşafodului. Călăul îi făcu repede toaleta, dezvelíndu-í bine gâtul şi legându-í braţele la spate. Doí ucenící potrvíră capul în gaura deasupra căreia atârna satârul greu. Zece tobe uruíau ímprejur, acoperínd chíar cîntecele entuzíastílor. Apói călăul smucí sfoara şi cuţítul căzu. Capul se rostogolí în coşul de núiele. Sîngele ţâşní díń gâtul retezat, roşi braţul călăului care apucă de pâr capul tăiat şi-l arătă mulţímíi. Câţiva slabí de ínger se ínfíorară. Buzele ínsângerate parcă se maí mîşcau. Un spectator díń prímele rîndurí se cutremură, parcă l-ar fí cupríns ameţeala, gata să se prăbuşească. Vecíníi îl spríjínírá. Era Flavíigny, care, prín prezenţa lui la execuţia unui fanatic

bătrân, osândit pentru că dosise scripțe incendiare, voia să-și demonstreze în public sentimentele republicane și să se pună astfel la adăpost de orice suspiciune.

Zăcu trei zile. Avu călduri și vedenii. Gaston îl îngrijă. AntoINETTE aduse în taînă un duhovnic să-i citească rugăciuni. Îndată se simți mai bine. Își scuza apoi slăbiciunea:

— Execuția în sine n-a putut să mă zdruncine, nu! Sunt doctor și moartea nu mă sperie, nici sângele... Numai femeile leșină când văd un cap tăiat!... Dar eu, republican până în măduva oaselor?... Cred însă că am răcit. A fost un frig viclean cum nu s-a mai pomenit... Multă lume trebuie să se fi îmbolnăvit.

Totuși nici nu mai trecu prin piața primăriei, parcă acolo l-ar fi așteptat și pe el ghilotina. Își potrivea treburile așa, încât să iasă cât mai rar și mai puțin în oraș. Pretextând că e obosit, cedă lui Gaston chiar și floarea pacienților. Vestile însă soseau acasă, zilnic, despre cele ce se petreceau. Află că numărul arestațiilor a trecut de o mie, că tribunalul reorganizat de Lebon condamnă mereu-mereu, că ghilotina lucrează neîncetat. Apoi auzi că ghilotina s-a mutat în Place de la Comédie, că alături s-a ridicat o gheretă de scânduri unde spectatori entuziaști găsesc băuturi ieftine, că însuși Lebon privește execuțiile din balconul teatrului. De altfel reprezentantul poporului în misiune parcă și-ar fi pierdut mințile. Se zicea că toată noaptea o duce în chefură cu judecătorii și jurații tribunalului revoluționar. Bătrânul Duhem povestea cazul marchizului de Vieux-Fort care, legat de scândura fatală, cu satârul deasupra capului, a trebuit să asculte așa o cuvântare a lui Lebon, anunțând victoria de la Menin, ca să poată comunica tuturor fanaticilor din lumea cealaltă triumful republicii.

Gaston parc-ar fi fost de piatră, devenea tot mai tăcut. Asculta și el povestirile despre faptele lui Lebon. Uneori avea remuscări. Poate dacă ar fi primit propunerile reprezentantului, nu s-ar vărsa atâta sânge în numele republicii și al libertății. Se întorcea. Cine știe dacă ar fi putut împiedica el singur cele ce se întâmplă și dacă n-ar fi azi și el altul? Nu mai întâlnise

pe Lebon de-atunci. Scena dín cabínetul lui îl însoṭea însă mereu, pretutíndení. Şí, dín ce în ce maí mult, í se părea că a vorbít atunci cu doi oameni deosebíţi, deşi cuprínşi într-o înfăṭişare exterioară unică.

Cu cât se înfrumuseṭa vremea, cu atât activítatea tribunalului revoluṭionar se înteeṭa. Pe la sfârşitul luníí germínal începură furneuríle: într-o zí douăzeci de oameni, în altă zí doisprezece, apoi douăzeci şi opt... Călăíí, ca să nu-şi píardă entuzíasmul, luau masa împreună cu reprezentantul poporului în mísíune. În primele zile de messídor se răspândí zvonul că se pregăteşte un proces extraordínar. Şasesprezece preoṭí, călugări şi călugăriṭe vor fí judecaṭi pentru fanatísm. Spre maí mare solemnitate, tribunalul va ţine şedinṭa aceasta în catedrala transformată în Templul Raṭíunii. Acuzaṭíí au şi fost mutaṭi, dín díferítele închisorí, la Baudet, anticamera morṭíí.

Ştírea tulbură pe Gaston, maí mult decât toate celelalte. Se gândí să meargă şi el la proces. N-a fost níciódată. Măcar de curíozitate face să meargă. Apoi acuzaṭíí sunt toṭi clerícíí uráṭi. Chíbzuí maí bine şi hotări să-şi vadă de treabă, ca şi până acuma. În dímíneaṭa de 13 messídor ieşí, ca de obíceí, pe jos, să vízíteze pe pacíenṭíí care nu puteau vení la consultaṭíe. Era cald, plăcut. Soarele, pe cerul curat, râdea. Gaston se uítă la ceasorníc. Maí avea vreme. Vru să facă o plímbare, să-şi líníştească gânduríle. De-abía ící-colo întâlnea câte-un om, parcă oraşul ar fí fost sub călcâiul unui duşman de a căruí frícă nímení nu îndrăzneṭa să íasă dín casă. Cotea dínr-o stradă în alta, la întâmplare, fără ţíntă. Prín mínte, orícât se sílea să se stăpânească, íí umbla neíncetat, ca o chemare obsedantă:

„Azí e procesul...”

Se pomení în faṭa primărieí. Turnul se înălṭa spre cer ca un braṭ amenínṭător. Gaston nu-l văzu, precum nu vedea níci faṭada gotică a palatului. Ochíí lui căutau însă ceva cu înfrígurare.

„Unde-o fí fost aici ghílotína?” íşí zíse deodată.

Întrebarea îl spăimântă, atât í se păru de curioasă. Plecă repede, parcă ar fí vrut să scape de o urmărire. Străzile se schímbeau. Nící nu-și dădea seama pe unde trece. Ajunse la Place de la Comédie. Clădirea teatrului îl ademenea. Íí vení în mínte că n-a mai fost deloc la teatru de când s-a întors de la París. Ar trebuí să meargă. Dar întâi să vadă ce se joacă. Se apropíe. De díncolo de scară íí apăru ghílotína. Uítă de teatru, ocolí scara, cu ochíí la pervazul înalt pe platforma largă, făcută parcă să cuprindă zecí de condamnați. Satărul lípsea. Un soldat plíctísít păzea, rezemat de un colț. Mai încolo, în ghereta coperítă cu pânză, níște oameni vorbeau tare.

„Am întârziat! Íși zíse Gaston, ca și când s-ar fí scuzat că pleacă. Mă așteaptă bolnavíí.“

Porní pe o stradă și nímerí la catedrală.

„La urma-urmelor de ce n-aș íntra? se gândí pășínd hotărât pe treptele largí și făcându-și loc príntré cetățení, să pătrundă. De ce mí-ar fí frícă? Republica trebuíe să pedepsească pe vínovați.“

Se strecură până lângă băncíle juraților. Procesul începuse. Acuzatorul públic cerea pedeapsa cu moartea pentru șase călugări vínovați de-a fí fanaticí în toată puterea cuvântului. Íși împodobea rechízitoríul cu glume și sentínțe. Públicul râdea cu hohote. Președíntele râdea îndulgent. Un jurat strígă íronic:

— Dacă acuzațií sunt în stare să ne arate ínférnul, să fíe achítați!

Acuzatorul sfârși patetíc cu o perorație asupra bínefacerílor republícíí. Jurațií votară pe față. Președíntele rostí sentínța de moarte, adăugând grăbít:

— Alțií!

Furá întroduși doi carmelítií desculți, apoi trei preoți. Atunci íntre Lebon. Președíntele îl salută ceremoníos. Í se oferí un fotolíu, și Lebon se așeză grav, fără a mulțumí aplauzelor care nu voíau să înceteze.

Apoi președíntele ordonă să víe altă serie de acuzați. Intrară cíncí călugărițe. Gaston prívea, parcă n-ar fí înțeleș

nímíc. Asculta cu mare atenție și totuși nu se dumerea de loc. Se întreba dacă aici într-adevăr e vorba de viața și moartea oamenilor sau se joacă doar o glumă sinistă. Se uita când la judecătorii, când la jurații, când la acuzator, căutând explicații. Îl bucurase sosirea lui Lebon, dar în ochii lui nu găsi decât o ură atât de grea, încât îi schimba fața întreagă, dându-i o înfățișare sălbatică.

Se citea actul de acuzare a călugărițelor și Gaston auzi:

— Yvonne Collignon, optsprezece ani, necăsătorită...

Tresări. Numele i se agăța în minte ca o verigă într-un cârlig potrivit de mult. Cunoștea numele, deși era sigur că nu l-a mai auzit niciodată. Își răscolea amintirile cu o stăruință ce-l chinuia. Și în aceeași vreme se uita la grupul acuzatelor, toate în negru, să ghicească pe Yvonne. O recunoscuse. Micuță, plăpândă, cu părul castaniu-deschis, cu obraji ca varul. Se ținea ca un copil de brațul unei bătrâne, și, din când în când, se cutremura, parcă nu și-ar fi putut stăpâni o înfiorare.

Un răstimp, Gaston iar nu mai înțeluse nimic. Tocmai într-un târziu îi răsună în urechi glasul președintelui:

— Alta!... Collignon... Numele tău?

— Yvonne Collignon de Gargan, auzi Gaston foarte limpede.

Președintele se înfurie, răcnind că republica nu permite s-o sfideze aristocrația fanatică, amenință pe acuzată că o va exclude de la dezbateri. Toată sala fu indignată. Acuzata se agăța mai înfricoșată de brațul bătrânei și se uită împrejur, parc-ar fi întrebat ce a greșit. Gaston îi urmărea mișcările, îi întâlnea ochii. Făcu doi pași spre Yvonne, uluit. Privirile lor rămaseră o clipă încrucișate. Avu și ea o tresărire ciudată, ca și când ar fi zărit un apărător căutat. Dar interogatoriul continuă.

— Crezi într-un *ci devant* Dumnezeu? întrebă președintele.

— Da, părinte! murmură acuzata.

Publicul izbucni într-un hohot de râs. Râseră jurații, judecătorii, până și Lebon. Yvonne își rotî privirea desperată, întâlni iar ochii lui Gaston. Președintele reluă:

— Aíací nu suntem la mănăstíre, înțelegí?... Răspunde la întrebare!

— Da, domnule! făcu acuzata, stárnínd o nouă năvală de râsete.

Președíntele íí explică, blajín, că republíca, decretând egalítatea tuturor, nu cunoaște decât cetățení, așa că el nu e decât cetățean-președínte.

Interogatoriúl se încheíe repede și acuzatorul începu un díscurs fulgerător, sublíníat pe-alocurí de aplauzele públículuí și de aprobările luí Lebon. Gaston stătea pe jăratíc. Ochíí luí priveau pe Yvonne și íníma íí spunea că are s-o píardă. Iar símțământul acesta îl umplea de o groază fără margíní. Se gândea că trebuie să o scape negreșít. Míí de planurí fantastíce íí răsăreau în mínte și se stíngeau. Apói, câte-o clípíre, uíta tot, parcă ar fí díspărut lumea și ar fí rămas numaí el cu Yvonne. Era o undă de ferícíre, ca o íspítă dín ínfnít, care se rísípea ínainte de a se putea închea. Teama că va trebui să se despartă de Yvonne íí copleșea íníma. Índemnurile s-o salveze reveneau maí poruncítóare.

— A bas les calotíns! urlară deodată sute de glasurí în sală.

Rechízítoriúl se sfârșíse. Pe fața luí Lebon se vedea un surăs de mulțumíre. O acuzată încercă să vorbească. Președíntele strígă tăíos, ímítând pe acuzatorul dín París.

— Tu n'as pas la parole!

Voturíle jurațílor străpungeau íníma luí Gaston ca níște pum-nale. Yvonne întoarse capul spre el. În ochíí eí era o rugăcíune plínă de taíne. Íí sorbí prívírea, píerdut. Apói se reculese ca trezít dín vís și se repezí, príntre soldațíí de gardă, în fața președínteluí, strígând:

— Yvonne e nevínovată!

Judecătóríí ínlemníră pe scaunele ínalte. În sală se încínseră murmure. Un soldat îl înșfăcă de umăr, opríndu-l pe loc. Lebon sărí în pícióare. Íl recunoscú. Șovăí o clípă, parc-ar fí crezut că e nebun. Apói răspunse tare, cu o prívíre pătrunzătóare:

— E o fanatică maí perículoasă ca toți ceilalți!

— Tu ești fanatic, Lebon! Și asasin!... Asasin! răcní Gaston, desperat, zvârcolíndu-se să se smulgă díń mîíníle soldatului.

Lebon îngălbení. În ochí í se aprínse o lucíre sângeroasă. Rumoarea în sală se potolí, încât glasul lui, deși răgușít de mîíne, răsună ca vîjâítul unui paloș care cade:

— În numele Republicíí, una și îndívízíbilă...

Gaston fu judecat ímedíat. Lebon cíít, pentru lumínarea juríului, un pasaj díńtr-o scrísoare prímítă de curînd în care însuși Robespíerre îi atrăgea atenția asupra doctorului Gaston Duhem, ateíst prímejdíos. Acuzatorul ímprovíză un rechízítoriu încárcat de îndígnare. Doi jurați se abținură, declarând patetíc că acuzatul le-a redat odíníoară sănătatea, îngríjíndu-í frățește. Fu condamnat la moarte consíderînd că a apărat o fanatică osândítă de tríbunal, a ínsultat republíca în persoana reprezentantului eí ínvíolabíl, a tulburat cu ínsolență ședínța, s-a dovedít a fí propagatorul unui ateísm feroce care perícíítează sănătatea morală a patrieí.

Ședínța fu rídícată. Lebon luă de o parte pe acuzatorul Darthí, îi spuse că țíne mult să-și arate recunoștínța față de condamnatul care a salvat, acum șase aní, de la moarte pe tatăl său, și decí să pună, pe lísta de ordíne a execuțiilor, íntâía pe Yvonne Collígnon și ímedíat după ea pe Gaston Duhem. Adăugă melancolíc:

— Poate că se íubesc... Barem să treacă împreună în lumea cealaltă...

7

Careta cu două roți áștepta de mult la poarta catedraleí. Calul alb, cu spínarea ascuțítă, se apăra alene de muștele ce bâzâiau roí în jurul lui.

Apoi toți cei șaptesprezece condamnați fură scoși pe scările bíserícíí. Lumea se ímbulzea să-í vadă deaproape. Uníí le aruncau sudálmí sau ocări de care alții făceau haz. Ucenícíí călăului se tocneau:

— N-au să încapă toți în caretă!

— Careta asta poate duce și treizeci de persoane... Am dus odată douăzeci și opt și mai era loc.

Se pierdu timp până se urcară toți. Careta era înaltă. Bărbații ajutau pe femei. Gaston luă în brațe pe Yvonne ca s-o poată suî, iar în caretă rămaseră alături.

Porniră. Multă lume se duse după cortegiul. Un ucenic bătea calul cu codiriștea biciului. Roțile uruiau. Careta se hurduca, încât condamnații trebuiau să se sprijine unii pe alții. Yvonne se lipi lângă Gaston. Se priveau ca și când s-ar fi regăsit după o despărțire. Își citeau în ochi taie vechi pe care le simțeau din lăcăriri ascunse. Inimile lor vorbeau și se înțelegeau mai desăvârșit decât prin cuvinte. Gaston îi cuprînse mijlocul și ea îi mulțumí cu un surâs în care flutura un regret.

Careta șerpuia din stradă în stradă, agale ca un dric. Când dădură în piața ghilotinei, un carmelit începu să cânte psalmul morților, cu glas cald de credință. Ceilalți îl întovărășiră cu o însuflețire pioasă. Cântecul răsună în văzduhul înșorit, tremura și unduia ca o chemare fierbinte. Soldații se uitau pieziș la condamnații cu ochii spre cer, parcă le-ar fi fost frică de o pedeapsă. Calul, speriat, iuți mersul.

Yvonne zări ghilotina și se cutremură. Închise ochii. Gaston îi simțea bătaile inimii. Șopti cu buzele uscate:

— Yvonne...

Muzica militară, lângă intrarea teatrului, porni să cânte *Car-magnole*. Mulțimea se însufleți și îngroșă urletele. Văzduhul clocotea de vâltorirea glasurilor omeneshti cu sunetele tobelor și instrumentelor de alamă. Cântecul condamnaților se îneca întocmai ca un strigăt de ajutor în pustiu.

Careta străbătu prin cordonul dublu de soldați și se opri.

— Jos! Jos! răcni un ucenic către condamnații care cântau mereu, parcă nici n-ar fi băgat de seamă că au sosit.

Gaston sări din caretă ca să ajute pe Yvonne să coboare. Apoi același ucenic strigă, arătându-le scara, să se urce toți pe platformă. Muzica însă cânta și poporul urla, încât nu se auzea nimic. Sus, condamnații se îngrămădiră în colțul cel mai de-

părtat de ghilotina care părea pervazul unei uși spre un lăcaș taîníc. Gaston de-abia acuma o văzu și îi fulgeră prin gând:

„Adíneaorí lípseau satărul și sfoara...”

Yvonne era lângă el și-í strângea mâna atât de tare, că í se ínfígeau unghiíle în carne. Substítutul Daíllet, uscat, înalt, urcă în fugă treptele platformeí cu o foaie de hârtie în mână, se duse drept la călăul care, în cămașă, cu gulerul deschís și mânecíle suflecate, cu boneta roșie în cap, potrívea al doilea coș de nuiele pentru adunarea capetelor tăiate. Substítutul îi dădu hârtia, spunându-í ceva. Atunci Gaston, văzându-í, își aduse amínte că a plecat de acasă fără să vestească pe nimení și se întrebă ce va face famílía când va afla vestea morții. Poate c-au și aflat și acuma aleargă să-l scape, orí sunt undeva în mulțime, pe-aicí, ascunzându-și durerea și neîndrăznínd măcar să se apropíe? Símtí mâna fierbínte a Yvonneí și ímedíat se gândí că tot ce-a fost nu mai are níci o ímportanță și că viața lui a început numái în clipa când a cunoscut pe Yvonne.

Călăul mai aruncă o prívire asupra ghilotínei, apoi se apropíe de grupul condamnaților și strígă:

— Yvonne Collígnon!

Ea se desprínse díntre ceilalți, parcă níci n-ar fí știut despre ce e vorba. Díń ochíí călăului ínțelese, scoase un țípăt de spaímă și se aruncă în brațele lui Gaston, murmurând:

— Nu vreau să mor... nu vreau...

Dímprejur auzí același cuvânt, rostít de buze tremurate:

— Curaj... curaj...

Gaston o îmbrățișă desperat. Călăul făcu semn díń ochí ucenicílor care se repezíră să-í despartă.

I-o smulseră díń brațe, îi legară mâíníle, îi răsfrânseră gulerul, o târără pe scândura ghilotínei. Condamnații reíncepură cântecul morților. Muzíca mílitară acoperea toate zgomotele. Călăul smucí de sfoară, satărul lucí ascuțít căzând. Gaston, cu ochíí íeșiți díń orbíte, auzí răbufnítura cuțítului și símtí o lovítură cumplítă în ínímă. Nu mai avea níci o putere. Rídícă fruntea. În balconul teatrului, rezemat în coate, văzu pe Lebon, îi întâlní ochíí și se

cutremură. Era întocmai prívirea dín noaptea ploioasă și rece. Întoarse ochii cu spaímă. Un ucenic scotea capul Yvonnei dín coșul mic de la căpătăiul scândurii și-l zvârlí în coșul cel mare de-alături. Alți doi luară corpul de mâini și de picioare și-l trântírá la margínea platformei, să nu încurce locul, în vreme ce călăul însuși rídica satărul însângerat.

Acuma Gaston își simțea ínima atât de goală, parcă í s-ar fí scurs toată viața și ar fí rămas un cadavru fără rost în lume. Dorea să moară mai repede, să sfârșească, să ajungă dín urmă pe Yvonne. Ieși dín grup, făcu câțiva pași spre călăul care tocmai se apropia.

— Tu ești Gaston Duhem? auzí dânsul foarte clar.

Nu răspunse, dar își descheie haína mașínal, o lepădă. Ucenicii îi întoarseră brațele la spate. O durere îi strânse încheieturile mâinilor. Se pomení pe scândură. Pe gâtul gol simți o umezeală caldă. Își zise că trebuie să fíe sângele Yvonnei. Ochii vedeau numai un coș împletit dín nuiele. Era stropít cu pete roșii, iar pe fund sângele închegat se înnegrea. Se gândea că acum trebuie să cadă cuțitul. Așteptarea îl supără. I se părea că aude un zgomot ciúdat și-í trecu prín mînte:

— Poate că totuși n-am să mor...

Gândul îl duru. Dacă a murít Yvonne, el nu mai are ce să... Simți un început de lovitură tăioasă pe gât. Apoi simțământul se curmă înainte de a se lămurí vreo durere...

* * *

Sufletul se lumínă ca smuls díntr-un întuneríc înăbușítor. Conștiínța ușurată de cătușele spațiului și ale timpului își întíndea stăpânírea peste planurile despărțitoare de lumí. Sîngurătatea se împletea cu razele speranțelor într-o pânză de așteptare...

CAPITOLUL VII

ILEANA

... Pânza așteptării era străvezie. Palpitațiile lumilor se răsfângeau într-însa, se încrucisau în esența sufletului ca într-un centru mobil al înfînîtuului. Și sufletul avea strălucirile conștiinței atotcuprinzătoare în preajma marii mântuirii.

Apoi pânza începu să se destrame și sufletul își recunoscă iar singurătatea în coborârea bruscă pe linia transformării supreme. Conștiința își pierde mereu luminile amestecându-se în șuvoiul timpului, rostogolindu-se în îmbrățișarea spațiului. Întunericul primii scânteia spirituală a sufletului ca o sămânță de eternitate...

1

Petre Novac aduse trei profesori, șapte doctori și mai multe moașe iscusite. Plângea cu hohote văzând zvârcolirile femeii. Toate fură în zadar. Femeia se prăpădi. Cu marii greutate medicii izbutiră să salveze cel puțin copilășul.

Durerea bărbatului nu cunoștea margini. Săptămâni de zile fu urmărit de gânduri de sinucidere. Pierderea acestei femei parcă i-ar fi înjumătățit sufletul. Se mira lumea și nu înțelegea. Cu doisprezece ani în urmă îi murise întâia nevastă și oamenii își aduseră aminte că Petre Novac nu s-a prăpădit cu firea, deși se știa că trăiseră împreună foarte bine. Cu a doua nevastă a avut două fetițe și totuși a alungat-o acum un an, din senin, încât mulți spuneau că trebuie să se fi cam smintit, mai ales când se află că se însoară a treia oară cu o servitoare. Indignată, fosta nevastă amenința pe unde putea că îl va pune sub interdicție ca să nu irosească moștenirea copiilor. Prudentă, rămase la amenințări.

Pe urmă toată dragostea lui Petre Novac se concentra asupra copilului. În Toma í se părea că supraviețuiește femeia iubită.

Copilul era plătând. Îl îngrijea ca ochii din cap. Doici, guvernante, doctor, profesori roiau în jurul micuțului. Petre Novac spunea mereu tuturor că, dacă ar pierde și pe Toma, nimeni și nimic nu l-ar mai putea opri să-și facă seama.

Trecea drept mare bogătaş. Era aievea. În cartierul Făgădău, o stradă întreagă era proprietatea lui. Moștenise de la părinți numai cârciuma din colț. A apucat vremuri bune și a avut noroc. Știa puțină carte, dar toate í-au ieșit în plin. A mărit cârciuma, a adăugat o băcănie, a cumpărat casa vecină, a dat bani cu camătă grasă. Acuma mai ținea un restaurant pe Bulevardul Carol, un hotel în apropierea Gării de Nord, o fabrică de apă gazoasă în Șoseaua Viiilor și un magazin de galanterii pe Calea Victoriei. Locuia într-un palat cumpărat de ocazie, pe strada Transilvaniei, unde ridicasă, alături, o clădire specială pentru administrația centrală a „întreprinderilor Petre Novac”. Era om voinic, înalt, rumen la față și cu niște ochi de culoarea oțelului, în care sclipea o cuceritoare deșteptăciune firească.

Pentru copil ar fi fost în stare să dea foc Bucureștilor. Când Toma, ajuns de vreo cinci ani, se rătăcea prin birourile întreprinderilor, era sărbătoare, căci Petre Novac uita toate afacerile de dragul lui.

În fiecare seară, înainte de rugăciune, îi vorbea despre măică-sa. Și, vorbind, se înduioșa și mai totdeauna plângea, bolborosind pierdut:

— A fost o sfântă!... A fost singura bucurie a vieții mele!

Când se făcu mai mărișor, îi povestí cu de-amănuntul tot. Í era frică să nu afle copilul de la străinii și să se rușineze de măică-sa. A văzut-o întâia oară în curtea unei case, pe strada Toamnei. Trecea întâmplător. Ea spăla rufe, suflecătă, aproape de poartă. Se opri o clipă să-și odihnească spina. Și-a aruncat privirea spre stradă și a întâlnit ochii lui. A fost o încrucișare fulgerătoare. El a mai mers câțiva pași, apoi s-a

întors, parcă l-ar fi tras cineva înapoi, și s-a apropiat de ea — „Cum te cheamă, fetițo?” — „Florica!” — „De câți ani ești?” — „De optsprezece”. — „De unde ești?” — „Din Valea Mare, de lângă Pitești”. — „Ești la stăpân aici?” — „La stăpân...” — „Vrei să slujești la mine?” — „Vreau bucuroasă!”... Întrebând, citea în ochii ei o poruncă tăinică a soartei. A plecat de-abia smulgându-se de lângă ea. Până acasă a trebuit să facă eforturi să nu se întoarcă iar, cel puțin s-o mai vadă. Era atunci de patruzeci și opt de ani, însurat cu a doua nevastă, avea doi copii. Se zbuciumă toată noaptea. Servitoarea nu-i ieșea din suflet, parcă ar fi fost acolo de când lumea. Ceva îi șoptea neîncetat că asta e perechea lui adevărată. Se împotrivi încă două zile. În a treia se hotărî. Cheltuî o avere și, în șapte săptămâni, fu divorțat, iar peste alte șapte zile Florica fu dna Novac. Inima nu l-a înșelat. Florica a fost un înger coborât pe pământ. Zece luni, cât le-a hărăzit Dumnezeu să fie împreună, au cunoscut fericierea întreagă. Au fost un singur suflet în doi oameni.

Precauția bătrânului nu fuse de prisos. Fetele lui din a doua căsătorie, bune de măritat acum, veneau câte o dată pe săptămână să-l întrebe de sănătate, să-i vorbească de proiectele lor și să mângâie pe frățiorul Toma care împlinea zece ani. Copilul simțea că ele nu-l iubesc și le necăjea cât putea. De față cu bătrânul se stăpâneau, zâmbeau și făceau haz de Toma. Într-o zi însă, fiind singure cu el, iar el obrăznicindu-se mai rău, cea mai mică izbucni cu ură:

— Astâmpără-te, neghiobule! adăugând disprețuitor către cealaltă: Se vede că e puî de slujnică!

Toma auzi, se repezi, îi sfășie rochia, îi zgârie brațele. Lacrimi, țipete. Trebuî să vie bătrânul s-o scape de furia copilului.

În curând se măritară amândouă. Petre Novac le înzestră boierește și oftă ușurat. De-acuma îi rămânea numai Toma, grija lui cea mai dragă.

Îi luă profesorii cei mai buni. Îi împlinea toate dorințele. Căuta să i le ghicească pe cele neexprimate. Nu mai râvnea

decât să-l vadă bărbat. Atunci, își zicea, se va putea duce liniștit în lumea cealaltă, să se unească pentru totdeauna cu Florica.

Nu-i fu îngăduit să i se împlinească dorința. Căzu la pat, într-o zi, din senin. El era de șasezeci și trei de ani, Toma de cincisprezece. Îi zise îndată:

— Acum am să mor, Toma! N-am fost bolnav niciodată, se vede că mi-a sosit ceasul. Tu să n-ai grijă și să nu mă plângi! Am trăit destul și am cunoscut fericirea pământească. Ești mare și poți înfrunta viața! Înainte de a chema doctori, trimise după Costică Brebenaru, om cu stare, foarte de treabă și cel mai bun prieten al lui, deși mai tânăr cu aproape douăzeci de ani. Avea și un băiat de vârsta lui Toma. Se încuieră o întreagă după-amiază, împreună, se sfătuiră. Pe seară avocatul lui Novac sosi cu un magistrat. Bătrânul își făcuse testamentul, lăsând toată averea pe seama lui Toma și dându-i, până la majorat, ca tutore, pe Brebenaru.

Pe urmă veniră medicii. Îl asigurară că nu-i nimic serios, îi prescriseră diferite prafuri și zemuri. Petre Novac surâdea necrezător.

Zăcu șapte zile. Începu agonia. Medicii se mirau. „Un caz excepțional!” Muribundul ceru să vie Toma lângă pat, să-l vadă până va închide pe veci ochii. Copilul îi sărută mâna și rămase în picioare, privind ultimele clipe ale tatălui său. Îl podidiră lacrimile. Brebenaru îi șopti să se stăpânească, altfel îi îngreuiază moartea. Petre Novac respira din ce în ce mai rar și mai horcăit, ridicând și coborând pleoapele peste bulbii în care lumina se răcea mereu. Apoi gura i se strâmbă puțin și trupul încremenii. „A murit! Dumnezeu să-l ierte!” murmură Brebenaru apropiindu-se și închizându-i ochii. După o clipă însă muribundul mai oftă o dată prelung, deschizând larg pleoapele ca și când ar fi vrut să soarbă toată lumina lumii. În ochii lui se aprinse un briliant care străluci îngrozitor o secundă. Strălucirea aceasta i se păru lui Toma o chemare din altă lume. Izbucni într-un hohot de plâns, căzu în genunchi și-și lipi buzele pe mâna rece a mortului.

Brebenaru íí descoperí o vagă mătuşă bătrână, ca să nu rămâie Toma síngur în casa părintească. Maí târzíu, pãrându-í-se că totuşi e cam melancolic, íí dădu de tovarăş pe fiúl său Míhaí, cu care era bun prieten maí de mult. „Întreprinderíle Novac“ prosperau neîntrerupt sub conducerea luí Brebenaru, ambiţios să bínemeríte marea încredere a răposatuluí şi recunoştínţa copíluí.

Când aflară cuprínsul testamentuluí, cele două surorí vítrege ale luí Toma se revoltară. Găsírá degrabă avocaţí care să le aţâţe mânía. Cerură dărmarea actuluí, propunând să dove-dească tríbunaluluí că tatăl lor a fost nebun şi când s-a însurat a treía oară cu slujníca, dar maí ales când şi-a formulat ultímele dorínţe. Procesul ţínu patru aní, făcu senzaţie în lumea judecătorească şi testamentul rămase neatíns.

Toma Novac era acuma student. Urma fílozofía, deşi Brebenaru îl povăţuíse să înveţe dreptul ca şi fiúl său, în ínteresul întreprinderílor pe care va avea să le adminístreze în curând. Era o fíre potolítă. Símpţea o adevărată repulsíe faţă de zbugímările pătímaşe ale oamenílor de drept şi de afacerí. O síngură dată a íntrat în Palatul de Justiţie şi atmosfera de-acolo l-a îngrozít. Iubea cărţile. Cíteu mult şi cu plăcere. Avea o bíbliotecă bogată şi aleasă, pe care o sporea neíncetat. Íl urmăreau întrebări rãscolítoare. Şí întrebările se ínmulţeau de îndată ce í se părea că a găsit un răspuns. Íncerca uneorí să-şi deschídă sufletul cu Míhaí Brebenaru. Trebuí să renunţe. Míhaí era plín de síguranţă în toate dírecţiile. Necunoscutul, care trăia ca un míster în ínima luí Toma, pentru Míhaí níci nu exísta. O formulă sau chíar un símplu cuvânt îl mulţumeau deplín, în vreme ce Toma căuta în dosul lor certítudíní şi descoperea acelaşi gol amenínţător ca o prăpastíe. De altfel Míhaí, gálăgios, întreprínzător, díspreţuía în sínea luí sentimentálísmul íntelectual, cum íí zíceu dânsul, care încurcă zadarníc pe om şi-l abate dín calea víeţíí adevărate.

Majoratul nu-í schimbă întru nímic traiul. Fííndcă nu se símțea în stare să se ocupe de afacerí, se înțelese cu bătrânul Brebenaru să contínuie a conduce „întreprínderíle Novac“, ca el să se poată dedíca studíílor.

Íl chínuíau atâtea îndoíelí, că deseorí îl cupríndea dez-nădejdea. Profesorul îl líníștea, repetându-í întruna patetic:

— Îndoíala e zeíța fílozofíei!

Profesorul era om între două vârste, încântat de propria-í ștííntă, mândru de catedra lui uníversitară. Se plímbla prín toate sístemele fílozofíei ca într-un apartament străín cu multe odăi, în care nu putea zăboví prea mult. Fílozofía í se părea o meserie mínunată. Îndemna pe Toma să stăruíe, îl asígurá că are „cap fílozofíc“ și-í făgăduía, pentru víítor, că ar vrea să-l aíbă de urmaș la catedră. Același lucru îl spunea însă maí tuturor elevílor săi, socotínd că astfel stárnește maí mare emulație între dânsíi.

Avea dorurí vagí de călătoríi lungí, parcă í-ar fí fost dat să găsească negreșít ceva în lume. Se gândea să înconjoare pământul și să se oprească maí mult în Indía, unde spera să afle cheía înțelepciúníi. Luní de zíle l-a pasíonat gândul acesta, încât a început să învețe límba sanscrită ca să poată cíti în orígínal *Mahabharata*. Voía să vadă ímensa câmpíe de ruíne de la Delhí, să descopere urmele cetății străvechí Hastínapur și pe ale legendarei Indraprastha.

Íși luá lícența și apoi vru să trăiască tíhnít, ca toată lumea. Nu maí cíti nímic. Se ínterese de mersul întreprínderílor. Se plíctísí repede. Începu o víață de petrecerí, cu príetení și femeí. Iubíríle lui nu țíneau maí mult de câteva zíle. Toate femeíle îl decepționau. Dorea o anume femeíe și, fííndcă nu-í íeșea în cale, í se părea că nu merítă s-o caute. Chefuríle îl scârbírá. După treí aní de asemenea víață, se símți sătul de lume și se întoarse, ca un fíu rătăcít, în míjlocul cărților părăsíte, unde se putea regási pe síne însuși.

Gândul morții íi apărea díń când în când ca o întrebare care cerea dezlegare. Moartea nu poate fí sfârșítul sfârșítului.

Ar fi o absurditate. Atunci pentru ce ne-am născut! Întâmplarea oarbă nu explică un necunoscut. Cel mult complică. Dîncolo de moarte trebuie să fie ceva, precum și înainte de naștere trebuie să fi fost ceva. Sufletul nu poate începe și nici sfârși într-o întâmplătoare viață pămîntească. Concluzia îi plăcea, dar, chîbzuiînd mai bine, o înlătură ca prea puțin științifică.

„Cîne se naște, trebuie să moară!” își zise într-o zi, bucuros, parcă ar fi descoperit o taină mare.

De-ací înainte, de câte ori îl cuprîndea neliniștea, își repeta fraza cu o mulțumire care izbutea să înăbușe sau să alunge îndoielile, măcar pentru un răstimp.

În sfârșit se hotărî să plece în străinătate, să-și continue studiile, să dobîndească adevărata știință mîntuitoare.

Șapte ani petrecu în Germanía. Deveni doctor în filozofie, tot atât de stăpîn pe sistemele altora, ca și profesorul său de la București. Îndoielile însă îi rămaseră, înmulțite. Dîn ele alcătuí *Filozofia necunoscutului*. Cartea fu primită cu ínteres, nu pentru soluția sceptică în care culmína, cí dîn prícina precíziei în fíxarea semnelor de întrebare ce mărginesc rațiunea omenească.

Pe urmă se duse la París. Se simți mai acasă. Dîntu început avu ímpresia límpede că a mai umblat cîndva pe aici. De altfel aceeași ímpresie îi mai strânsese íníma, cu câțiva ani în urmă, cînd se opríse în Maínz o săptămână.

După patru ani trecu în Anglía. I se urí și, peste opt luni, se gîndí să se întoarcă în țară. În clipa cînd era mai hotărât, își schimbă planul. Are să meargă în Americă, să cunoască și cívílizația lumii noi, iar de acolo va porní mai departe, în jurul pămîntului, să-și împlínească dorința care-i înfloríse odínioară în suflet.

În New York stătu două luni și se sătură.

Își făcu ítinerariul pentru călătoria de mai departe. Avea să dureze cel puțin doi ani, cu popasuri mai lungi în Indía, în Mezopotamia, în Egipt, în Italia. Izbucní războiul european și-i răsturnă gîndurile. În loc să meargă spre apus, se întoarse spre răsărit, acasă.

Găsi pe Míhai Brebenaru așezat, cu trei copii, cu cliențelă mare, frunțas al baroului. Bătrânul Brebenaru împreună cu norăsa îl luară de a doua zi să-l însoare.

— Ești de treizeci și cinci de ani, băiete! stăruí bătrânul. Trebuie să-ți faci cuib! Pe urmă îmbătrânești și nu mai găsești fată! Unde mai poți că eu am bătut șaptezeci și doi, mâine-poimâine închid ochii, și nu vreau să mă întâlnesc pe lumea cealaltă cu tatăl tău, fie iertat, până nu-í voi putea spune că are și el un nepotel!

Toma se codí că întâi vrea să aibă o meserie serioasă.

— Ce meserie!? se înversună Brebenaru. Se poate mai bună meserie ca „Întreprinderile Novac”? Dar în sfârșit dacă vrei și meserie neapărat, să te facem mare profesor, că doar ai destule diplome și învățătură!

Brebenaru alergă, se zbatu, își mobiliză toate cunoștințele și prietenii. În cele din urmă *Filozofia necunoscutului* dobândí catedra unversitară.

Noul profesor însă nu mai apucă să-și inaugureze cursul, cu atât mai puțin Brebenaru să-l vadă însurat. Vení războiul. Toma Novac era ofițer de rezervă. Brebenaru încercă să-l ferească de front, cum făcuse pentru Míhai al său. Toma se împotriví categoríc. Ținea să-și împlinească datoria întreagă.

3

Toma Novac se întoarse din război cu o urmă de rană și mai multe decorații. N-a mai găsit însă pe bătrânul Brebenaru; închisese ochii pentru totdeauna în a treia lună a războiului, cu singurul regret de a nu fi apucat căsătoria lui Toma pe care îl iubea ca pe copilul său. Míhai, rămas în teritoriul ocupat, a îngrijit cât s-a putut averea prietenului.

Războiul reînviase în sufletul lui Toma încrederea copilăriei. Dumnezeu și îngerii, care îi înfrumusețau odinioară visurile și pe care îi spulberase cântarul științei, își reluară locul de veghe și de mângâiere din prima clipă când primejdia morții í s-a arătat întreagă. Își făcea cruce și implora ajutorul lui

Dumnezeu înaîntea fiecărei bătlíí, cu atâta credíñă, că í se stîngea îñ ínímă teama şí, îñ loc, se aprîndea însufleţírea.

După ce trecu primejdía, sceptícísmul, ca o haíñă de purtare, íí revení. Íí era chíar ruşíne că el, cogeamíte fílozoful, tot îñ Dumnezeu a căutat mîngăíere, fără măcar să se gîndească la lumíníle ştííñteí. Se consola că aceasta s-a maí îñtâmpat şí altora, şí o explíca prín legíle psíhologieí multímílor.

Nevasta luí Brebenaru socotea drept oblígăţíe píoaşă faţă de memoria socruluí eí să contíñue ínsístenţele pentru însurătoarea luí Toma:

— Trebuíe! Trebuíe! Trebuíe!

Îñ cele díñ urmă şí zíse şí el că trebuíe.

Era acuma de patruzeci de ańí. Părea maí tîñăr. Părul negru şí líns n-avea nící urme de fíre cărunte. Îñ ochíí marí, negrí, obosíţí, răsăreau deseorí scânteí ca díñtr-un foc ce mocneşte de mult. Purta o mustaţă subţíre, tunsă englezeşte. Íñalt, zvelt, avea totuší o uşoară tímídítate care-í şedea bíne.

Doamna Brebenaru şpera să maí aíbă un copíl şí dorea să í-l boteze Toma, dar numái dacă va fí însurat pîñă atuncí. Se oferí să-í găsească o míreasă după pofta ínímíí. Íl íñtroduse îñ toate famílííle cu fete de mărítat. Toma şovăíia mereu, deşí era convíns că trebuíe. Când doamna Brebenaru íşí epuíză cunoştíñţele, Toma mărturísí că ar prefera o ardeleancă. Bănuíñd un subterfugíu, doamna luă energíc apărarea bucureştencelor, príntr-e care se găseau destule fete, şí modeste, şí cíñstíte, şí íñcîñtătoare, şí bune gospodíne. Pretendentul nu se lăsă convíns. Atuncí, díñ ordínul soţíeí ambíţíioase, trebuí să íntre îñ joc Brebenaru. Prín príteení, prín clíenţí, descopereau fetele bune îñ díferítele colţurí ardelene. Cutreíerară multe oraşe, de la Sígheţul Marmaţíeí pîñă la Tímíşoara şí de la Oradea Mare la Braşov, îñ zadar.

— Maí bíne spune drept că nu vreí să te ínsorí, decât să-l porţí degeaba pe drumurí pe bíetul Míhaí! zíceá doamna Brebenaru după fíecare íñtoarcere.

— Ba vreau, dar nu mă pot lega pe víaţă cu cíne nu-mí place! răspundea Toma íñvaríabíl, cu un zâmbet îñ care zeloasa doamnă nu ştía dacă e íroníe sau trístete.

În sfârșit doamna Brebenaru nu mai putu aștepta. Copilul veni. Toma se oferí să-l boteze. Doamna refuză ca să-i arate cum înțelege o femeie să-și respecte cuvântul. Spre a împăca pe mama supărată, Toma Novac dăruí copilului, de botez, un loc de casă pe Bulevardul Carol. Mama se înduioșă și plânse gândindu-se că locul face aproape o jumătate de milion, cu toate că la averea lui nu înseamnă mare știrbire. Primi cadoul și, vrând să-i dovedească deplin că i-a trecut mâhnirea, îl tocmí să fie nașul întâiului copil pe care trebuie să i-l mai dea Dumnezeu.

Făcură botez cu alai. Toma iar supără pe mama fericită, venind cu mare întârziere. Și doar îi pregătise o surpriză: copilul avea să se numească Toma.

— Așa ești d-ta, îți face plăcere să mă necăjești, îi impută doamna Brebenaru de mai multe ori în cursul serbării.

Toma se scuză că a avut curs la universitate, dar nu se mai prăpădi de grija ei. Îl preocupa o cunoștință nouă ce o legase aici, Tudor Aleman. Descoperise în ochii lui strălucitori de iluminat și chiar în vorbă, cu toate că spunea numai naivități, ceva neobișnuit.

După ce se despărți de bătrânul ciudat, Toma crezu că i-a dat o importanță exagerată. Îi păru rău că s-a grăbit a-i primi invitația. Ce poate să-i spună deosebit un om care întoarce ochii pe dos, sporovăind misterios despre Dumnezeu ca un călugăr dornic de minuni? Poate să se facă și de râsul colegilor dacă s-ar afla că s-a lăsat ademenit de cine știe ce sectator nenorocit și fanatic. Mai are patru zile răgaz să se gândească, dar chiar mâine îi va scrie două rânduri politicoase, anunțându-l că nu poate merge la întâlnirea făgăduită. A doua zi îi fu lene:

— Nu-i scriu, dar nu mă duc.

Pe urmă își zise că, neducându-se, înseamnă a-și mărturisí frica sau cel puțin inferioritatea față de un om care se laudă cu înțelegerea adevărată a tainelor lumii. Omul poate să fie un simplu sectator, precum ar putea fi și un înțelept căruia experiențele vieții i-au revelat orizonturi noi. Un convins face

cât doi îndoielnici. Gânditorul n-are de ce să se sperie de o idee, oricât ar fi de curioasă.

Șovăi până în clipa din urmă, dar se duse.

Aleman îi dezvăluí o construcție în care el găsea explicate fără rost taínele necunoscutuluí. Toma îl ascultă cu toată atenția și nu se dumerí. Ajuns iar în stradă, í se părea c-a vísat, că Tudor Aleman e doar o născocíre a luí, deși numai adíneaori se despărțise de el.

Senzația îl enerva. Toate câte í le înșírase Aleman, parc-ar fi dormít de mult în adâncímíle sufletuluí luí, îi răscolíseră gândurí proprií.

Merse de-a dreptul la Brebenaru. Trebuía să afle precís cine-í în defínítív acest Tudor Aleman. Avocatul surâse:

— Aleman te íntereasează? Te-am văzut la botez cum vorbeai cu el și chiar îi spusei nevesteí mele. Credeam că-l cunoști mai de mult! Întâi și întâi e un om foarte cumsecade, díntr-o famílie bună, cu relații multe. E bine prímít pretutíndení. A fost prieten cu tata și venea uneorí, rar de tot, pe la noi. Sunt sígur că și pe tatăl tău l-a cunoscut. Să-l întrebí numai! A fost mult tímp profesor la Líceul Lazăr. Era și pe vremea noastră, dar tu, ca partícular, n-ai prea cunoscut pe profesoríí noștrí. Nu cred totuși să nu fi auzít de Aleman. Poate că aí uítat. Era foarte íubít și stímat de toți elevíí. Se purta blând și știa multă carte. Mí se pare că a fost de filozofíe sau așa ceva. Trebuie să albă peste șasezeci de aní, da, da, negreșít... Auzísem odíníoară că ar fi avut multe și grele nenorocírí de îndurat. A fost însurat de vreo trei orí și, dacă nu mă înșel, n-a avut parte de ferícíre în căsnícíe, căcí níci una dín nevestele luí n-a murít de moarte naturală. Lumea vorbește multe. Sunt chestíí delícate în care un străín n-are să se amestece. În oríce caz pe Aleman suferínțele parcă l-au oșelít și í-au sporít încrederea în víață sau în Dumnezeu, nu mai știu bine, că pe míne asemenea lucrurí încă nu mă íntereasează. Poate când voi mai îmbătrâní. Sunt mulți oameni foarte seríoși, care îl consíderă un apostol și cred fanatic în învățăturíle luí, deși el e zgârcít și nu-și destăinuiește

înțelepciunea decât celor pe care îi găsește capabili și dornici să-l înțeleagă. Se vede că pe tine te apreciază deosebit, dacă te-a poftit și acasă la dânsul. Dar ce să mă mir! Sentimentalismul intelectual a fost și slăbiciunea ta încă din copilărie!

4

Toma Novac nu voia să se mai gândească la Aleman și la naivitățile lui grămadite într-un sistem cu aparențe serioase. Se gândea totuși neîncetat. Descoperea goluri, crăpături tot mai multe.

„E un joc de fantezie și nimic altceva!” își zise la urmă. O clădire în vânt, de vreme ce toată construcția e fără posibilități de verificări reale.

Când credea că a terminat, îi apăreau alte obiectii, numai obiectii. Presupunând admisibilă existența unei lumi spirituale și a alteia materiale, admitând chiar interpenetrația bizară, de care vorbește Aleman, și geneza sufletului omenesc ca o simplă transformare a unui principiu spiritual pentru nevoile unei regenerări reclamate de esența eternității, rămâne totuși întrebarea: de ce șapte vieți pământești, totmai șapte? De ce nu mai puține ori mai multe? Declarând pe șapte număr sfânt sau misterios, nu se rezolvă nimic.

Apoi într-o zi, înarmat cu argumente zdrobitoare, bătu iar la ușa lui Aleman pe neașteptate. Bătrânul, parc-ar fi știut pentru ce vine, îi zise îndată:

— Îndoiala e bună, dar cu măsură! Căci, să nu uităm, îndoiala e totdeauna începutul negației și negația înseamnă distrugere! Numai credința întărește sufletul și-l deschide pentru adevărurile eterne!

— Atunci fericiți cei săraci cu duhul, căci ei sunt mai plini de credință și de prostie! făcu Toma fără a-și ascunde o decepție disprețuitoare.

Aleman se înflcăra numaidecât:

— Da, domnule profesor! Da! Fericiți! D-ta îți închipui că cel ce știe mai mult, înțelege neapărat mai mult? Sau că știința

merge de mână cu fericirea? A, cum te înşeli! Dar ce are a face progresul ştiinţelor cu sufletul omului? Toate invenţiile şi descoperirile din lume au fost oare în stare să netezească pentru vreun om calea fericirii adevărate, să-i dăruiască o merinde pentru clipe când trece poarta necunoscutului? Şi crezi că ar fi mai multă fericire în omenire dacă toţi oamenii, printr-o minune, ar deveni filozofi ca d-ta sau savanţi ca, să zicem, colegii d-tale de la universitate?

Toma Novac zâmbi îngăduitor.

— Adică înapoi, la caverne!

— De ce atâta ironie? urmă Aleman, mai potolît. A nu te bîzuî pe înfalibilitatea ştiinţei, poate că nu e tocmai o crimă, când ştiinţa însăşi îşi recunoaşte neputinţa de a pătrunde acolo unde sufletul ar avea nevoie de sprijinul ei.

Rechizitoriul bătrânului nu-l interesa. Erau lucruri rezolvate de mult pentru dânsul. Îl asculta totuşi, nevroînd să-l umilească prin afişarea unei superiorităţi nerăbdătoare. De altfel Aleman vorbea cu atâta foc, că-i plăcea să-l asculte. Numai când încercă să treacă la altă ordine de idei, Toma îl oprî:

— D-ta eşti mulţumit cu soluţia pe care ai găsit-o. Se poate. Dar soluţia e nefolositoare câtă vreme nu poate servi şi altora aceeaşi mulţumire. Orice religie oferă credincioşilor măcar motivele generale care pot lămurî puţin mântuirea şi care astfel devin convîngătoare. Sau soluţia d-tale e atâta de hermetică, încât trebuie să rămâie inaccesibilă celor mulţi?

Tudor Aleman stătu câteva clipe pe gânduri, apoi vorbi cu o răceală aproape respîngătoare:

— Soluţia mea, cum zici d-ta mereu cam ironic, s-a născut din dureri sufleteşti şi numai sufletului se adresează. Savanţii pot s-o numească naivitate, ca d-ta, sau chiar mai rău. Cîne însă vrea s-o pătrundă, poate găsi într-însa mîngăiere. Viaţa nu mai e zadarnică. Sufletul e pregătît să îndure toate durerile, căci îi rămâne veşnic înaintea râvna şi speranţa de a întîlni perechea sa spirituală. Moartea însăşi devine un accident în viaţa adevărată a sufletului şi nu mai poate îngrozî pe omul

care are credința renașterii și, la sfârșitul liniei pământești, a eternității în lumea cealaltă!

Toma își dădu seama că a atins o rană în inima bătrânului. Îi păru rău. Aleman protestă. Schimbară vorba. Toma îi povestí îndoielile care au făcut dintr-însul, fiul unui mare om de afaceri, un profesor preocupat de combinații mintale condamnate să rămâie mai mult sau mai puțin sterile.

— Bietul tata știu că s-ar cruci, văzându-mă veșnic cu gânduri despre alte lumi, în loc să mă interesez de „întreprinderile Novac”! adăugă Toma.

— Te înșeli! strigă Aleman. Eu am cunoscut puțin pe tatăl d-tale, adevărat, dar pot mărturisi că nu era tocmai așa de insensibil pentru problemele sufletului, cum îți închipui!

Ajunseră să vorbească despre moartea lui Petre Novac. Aleman ținea minte că a avut o înmormântare împozantă. Toma îi spuse cum s-a îmbolnăvit, cum și-a presimțit sfârșitul, îi zugrăvi ultimele momente și mai ales lucirea stranie ce i s-a aprins în ochi în clipa când și-a dat sufletul. Tudor Aleman se făcu deodată roșu, sări de pe scaun și, cu o solemnitate neobișnuită, declară:

— Iată o verificare, domnule profesor!

Toma Novac îl privi nedumerit. Solemnitatea bătrânului îi apăru cam ridicolă.

— Ce verificare? mormăi dânsul după o pauză.

— Nu cereai d-ta verificări? făcu Aleman grav. Eî bine, una ai avut-o d-ta însuși și n-ai priceput-o: briliantul care spui c-a strălucit în ochii părintelui d-tale în clipa morții!

Îi dădu explicații mai ample. A șaptea viață pământească e sfârșitul carierei materiale a sufletului. În viața a șaptea decî bărbatul trebuie să întâlnească pe femeia care întrupează perechea lui sufltească și să se unească negreșit cu ea. Rodul material al acestei uniri va fi animat de asemenea de un suflet care își începe a șaptea existență materială. Moartea ce încheie ultima viață pământească înseamnă însă izbăvirea cea mare a sufletului. De aceea în clipa despărțirii de învelişul

material, sufletul dobândește conștiința pură atotcuprinzătoare, prin care, rîdîcându-se deasupra timpului și spațiului, poate contempla simultan toate viețile sale în afară de lumea spirituală. Contemplarea, fiind preludiul eternității, se manifestă în ochii muribundului ca o străfulgerare de lumină incomparabilă. E culminația vieții pămîntești în revelația fericirii veșnice.

— Toate acestea mi le-ai spus data trecută, zise Toma cu ton glumeț, dar nu știam că vrei să mi le aplici chiar mie și tatălui meu!

Necredința lui supără pe Aleman. Îi făcu imputări, adăugând la urmă:

— Am acum un mare regret: că sunt prea bătrîn și voi muri înaintea d-tale. Sunt sigur că strălucirea pe care ai văzut-o în ochii tatălui d-tale în clipa morții, se va constata și în ochii d-tale când vei muri!

— Moartea nu cere certificat de vîrstă, așa că nu se poate ști dacă n-ai să-ți poți verifica teoria și asupra mea! vorbi Toma cu același glas.

Se pregăti să plece. Era mai învîiorat, parcă explicația lui Aleman, prin extravaganta ei, i-ar fi alungat gândurile serioase. Strângându-i mâna, mai întrebă totuși:

— De ce tocmai șapte, domnule Aleman?... De ce numărul sfânt?

— Crezi că numărul are o importanță atît de mare? răspunse bătrînul neclîntit. Eu cred că șapte, fiindcă șapte e un număr considerat sfânt în toate timpurile, la toate popoarele și în toate ocaziile. D-tale nu-ți ajunge explicația asta? Nu te obligă nimeni s-o primești. Adoptă orice număr vrei! Nu numărul, ci principiul e totul! Numărul nu-l poate verifica decît fiecare om în clipa când s-a despărțit definitiv de ceilalți oameni. Principiul însă se poate verifica din strălucirea pe care ai văzut-o și d-ta, care ți-a tulburat sufletul, de vreme ce ai păstrat-o vie, și pe care acuma, din vanitate, vrei s-o rîdiculizezi puțin. Așa, domnule profesor! Și la revedere!

Plecând, Toma Novac recunoscu în sine că are dreptate Aleman. Îi era chiar rușine că a venit cu asemenea obiecții ridicole, când ar fi putut să respingă temelia construcției fantastice pe care un filozof ca el nici n-ar trebui să-și piardă vremea s-o asculte. Pe urmă își zise că ridicol e însuși interesul ce-l arată lui Aleman și se hotărî să sfârșească și să-și vadă de ocupațiile obișnuite.

Cu toate acestea continua să combată în gând, mereu, pe bătrânul Aleman și găsi o întrebare care îl îndemnă stăruitor să-î facă o nouă vizită:

— Mai este ceva, domnule Aleman... Încă nu mi-ai spus. Se vede că ți-a scăpat sau că nici d-ta nu ești lămurit. Ce se întâmplă cu sufletul omului între sfârșitul unei vieți și începutul celei noi, între moartea trecută și nașterea viitoare?

Tudor Aleman, parc-ar fi așteptat de mult întrebarea, îi servi o explicație foarte amănunțită: planul lumii materiale, planul lumii spirituale, planul intermediar... Toma își pierdu răbdarea:

— Planuri, mereu planuri! Dar de unde ieți certitudinea existenței planurilor d-tale? Un cuvânt explică alt cuvânt...

— Certitudine nu există, firește! răspunse bătrânul, liniștit. Nici chiar în planul lumii materiale în care trăim acum! Ai d-ta barem certitudinea propriei existențe? Simțurile singure le avem ca dovezi ale existenței. Dar arată oare ele realitatea, când însăși materia din care sunt alcătuite are o realitate problematică, de vreme ce esența ei e energie, adică un cuvânt, adică nimic? Mai reală existență au ideile răsărite din suflet, deci dintr-o esență spirituală. Ele nu cer dovezi palpabile, fiindcă nu poți dovedi spiritualitatea prin materialitate. Dovada realității lor o oferă ele însele prin apariția lor spontană.

— Tocmai spontană nu s-ar putea zice, întrerupse Toma Novac. Ca să apară o idee, se cere mai întâi un creier, deci tot o materie.

— Crezi d-ta că ideile n-ar putea avea o existență independentă de vreun creier oarecare? întrebă Aleman repede.

— Dar atunci ce nevoie mai ai de suflet? Atunci între suflet și idee ar fi identitate!

— Şi n-ar fi oare mai realistă explicaţia complexului sufletesc? se bucură bătrânul. Închîpuieşte-ţi şi judecă: celula iniţială să fie temniţa unei idei. Cu cât se dezvoltă trupul material, cu atât ideea creşte, se complică, se ramifică, până ce redobîndeşte conştiinţa existenţei sale proprii independente sau până ce se ridică din nou la ideea pură ce a fost înainte de unirea cu materia. Nu se poate? Ți se par mai plauzibile explicațiile materialiste care, când dau de vreo dificultate, o lîchidează cu o strângere dispreţuitoare din umeri, ca d-ta acum, sau cu o vorbă magică: subconştient, eu, transformări?

Toma nu se putu stăpîni să nu-î spuie:

— Bîne, dar d-ta nu bagî de seamă că, ironizînd ştiinţa, care lucrează cu noţiuni, nu încetezi totuşi a-ţi demonstra înţelepciunea tot prin cuvînte, că toată construcţia d-tale nu e în realitate decît o cetate de cuvînte?

Aleman se roşi, parcă l-ar fi pălmuit. Tăcu. Într-un târziu zise:

— Dacă d-ta te-ai oprî numai la cuvînte, atunci Ți-am vorbit în zadar şi-mi pare rău că ne-am pierdut vremea!

Se despărţiră într-o atmosferă de răceală. Toma Novac însă n-avea păreri de rău. Îşi zicea că nu se putea lăsa până la capăt amăgît de nişte fantasmagorii de bătrîn fără ocupaţie. Ar fi fost şi umilitor pentru un profesor de filozofie. Şi nici măcar nu are să-şi impute nimic, deoarece i-a arătat o îndulgenţă excesivă, l-a ascultat, a încercat să-l convingă fără a-l jigni. Dar fanaticii așa sunt, egoiști!

Peste cîteva zile însă se pomeni cu Tudor Aleman. Venea ca un pocăit. Toma se înduioşă şi se gîndi că a fost brutal cu bătrînul.

— Să nu mai vorbim despre lucruri care!... murmură Aleman, ridicînd ochii în sus fără a sfârşi gîndul.

Totuşi vorbîră mereu. Se supărau, cînd unul, cînd altul, reveneau, reîncepeau. Se vedeau din ce în ce mai des. Erau prietenî. Aleman îi povestî cum a ajuns să creadă în ceea ce dispreţuise totdeauna. De multe ori plîngea, socotînd că viaţa i-a fost zadarnică şi va trebui s-o reia cine ştie unde şi cînd.

— Asta înseamnă că nici soluția d-tale nu fericește pe om! triumfă Toma.

— Nu fericește, dar cel puțin consolează! riposta bătrânul, înviorându-se îndată, parcă ar fi încercat să-î smulgă pământul de sub picioare. Dacă n-am putut avea parte de fericire în viața aceasta, am cel puțin siguranța că fericirea mă așteaptă negreșit într-o viață viitoare. A recunoaște și a plânge zădărnicia unei vieți întâmplătoare e tocmai încrederea în dreptatea providenței divine! În orice caz moartea nu mai are nici o putere asupra mea și o pot privi în față fără strângere de inimă!

Toma Novac îi vorbea despre zbulumările tinereții, despre călătoriile făcute și plănuite. Aleman și aici descoperea posibilități de verificare:

— Ai dorit să călătorești prin India, Mezopotamia, Egipt, Italia... Ei bine, ai dorit, fiindcă unele din viețile d-tale trecute le-ai trăit pe acolo! De ce ți se pare așa curios?

— D-ta în toate găsești dovezi fanteziste pentru sistemul d-tale! zâmbi Toma. Am dorit să cunosc anume țări pentru că mă interesează, și mă interesează pentru că am citit despre ele, despre trecutul lor, mai mult decât despre altele!

— Bine, bine, dar nu te gândești: de ce ai citit mai mult despre unele decât despre altele?

— Așa s-a nimerit, întâi, și pe urmă fiindcă științele noastre s-au ocupat până azi mai de aproape de piramidele din Egipt decât de cele mexicane de la Teotihuacan, de pildă!

Nu se înțeleseră, firește. De altfel Aleman, când nu răzbea cu argumentele, îi preciza tot mai des că se va convinge în clipa morții și a verificării supreme. Toma socotea cam tardivă verificarea, dar, pentru salvarea armoniei, o admitea și chiar îi făgăduia că are să-și aducă aminte neapărat atunci de sistemul Aleman. Apoi râdeau amândoi, împăcați.

Veni primăvara. Toma Novac parcă întinerea. Nu mai avea răbdare să stea în casă. Toată ziua hoînărea ca un ștregar. Și mereu i se părea că trebuie să se întâlnească cu cineva, încât uneori se gândea înveselit:

— Te pomeneşti că-mi găsesc mîreasa şi ferîcesc pe dna Brebenaru.

Într-o dîmîneaşă de început de mai íeşi de-acasă pe jos. Era aşteptat de nişte colegi, la unîversitate. Porníse ínsă cu o oră mai devreme, să aibă răgaz să se plîmbe. Íi bătea íníma.

— Parcă m-aş duce la o íntîlníre amoroasă! Íşi zíse, ajungând în Calea Víctoríeí. Şi doar nu mă aşteaptă decît nişte díscuţii plíctícoase.

În piaţa palatului avu o tresăríre cíudată. Íşi aruncase ochíi pe celălalt trotuar şi zăríse o femeíe necunoscută la braţul unui bărbat necunoscut. O vedea numai díń spate şi totuşi símţea că o cunoaşte. Íuţi paşíi, trecu díńcolo, pe urmele perechíi străíne. Un val de ruşíne apăru şi se stínse într-însul:

— Parc-aş fí copíl... Unde-í demnítatea?

În aceeaşi clípă, ca şi când ar fí făcut-o ínadíns fííndcă îl símţise, femeía oprí pe bărbatul eí, se íntoarseră ínapoi spre o vítrínă.

Toma Novac o văzu mai bîne. Era într-o haínă albă, cu pălăríe albă. Sáníi rotunzí tremurau ca de o bucuríe neaşteptată. Cărlíonţi blonzí íi gâdílau obrájí. Buzele surádeau. Prívírea ínsă íi alerga de ící-colo, íscodítoare. Toma ştıa că pe el îl caută. Oamení nepăsători íi despărţeau, treceau, se ímbulzeau. Totuşi prívíríle lor se găsíră. Ochíi eí erau verzí, marí, cu o lumínă taínícă, moale şi ínvăluítoare ca o ímbrăţíşare. Sufletul lui se ínfíoră pînă în temelíi, parcă í s-ar fí lămurít deodată o lume în care pînă azí a băjbáít ca orbul fără călăuză. Pe faţa eí se íví o umbră de uímíre. Era semnul că în íníma eí s-a petrecut aceeaşi reveláţie.

Cíocnírea prívírílor şínu mai puţín de o secundă. Femeía cu bărbatul se apropíau. Toma, în neşţíre, se oprí la aceeaşi vítrínă, lângă ea. Íi auzí glasul, dulce şi mătăsos, tremurând. Vorbea o límbă străínă. Bărbatul răspundea rar, gros, índíferent. Era ínalt, ras, cu fígura tábăcítă şi blândă. Toma îl ura.

Apoi perechea porní ínaínte. Novac mai rămase la vítrínă pînă se depărtară câţíva paşí. Íi urmări. Lumea era tot mai

deasă pe trotuar, încât trebuia să dea din coate ca să se poată ține după ei. Din când în când îi vedea silueta, cu șoldurile legănându-se ritmic, chemătoare. Nu îndrăznea să se apropie prea tare. Îi era frică să nu facă o prostie. Își surprindea uneori gândul de a o smulge de la brațul străinului, cu orice risc. Se stăpânea zicându-și întruna:

— Și totuși o cunosc de undeva... Am mai întâlnit-o...

Se pomeni iar lângă ei. Trebuia să-i mai soarbă privirea. Voia să-i întreacă și apoi să se întoarcă, să-i încrucieze. Deodată însă auzi la doi pași:

— Domnule Novac!... Toma!... Ce Dumnezeu! Nici nu mai vrei să-ți cunoști prietenii de treci așa?

Era dna Brebenaru, zgomotoasă, încălzită. Tocmai ieșise dintr-un magazin. Toma trebuia să stea pe loc, mai aruncând o privire spre necunoscuta care, auzind glasul dnei Brebenaru, întoarse capul, parcă ar fi vrut să profite de un pretext. În ochii ei era aceeași lumină caldă, acum însă muțată într-o tristețe.

— Mă se pare că ești ștrengar? îl dojeni dna Brebenaru, prinzând privirea lui pierdută. Și eu care mă zbat mereu să te însor! Vasăzică, de aceea fugi dta de ofițerul stării civile ca dracul de tămâie! Îți plac mai bine ștrengăriile, nu-i așa? Uite cum înșală aparențele. Eu te credeam nevinovat ca o fată mare! Dar acuma bine că te-am prins! Să poțesti să-mi faci curte și mie și să mă însoțești până...

Toma stătea pe spinii. Zâmbi de nevoie, se scuză că are o conferință și chiar a întârziat.

— Atunci du-te, du-te! se milostivi doamna. O fi conferință, o fi vreo cucoană, iacă te las! Să nu zici că din pricina mea...

Îi sărută mâna parcimonios, blestemând în gând ceasul când a cunoscut-o. Alergă până în colț, uitându-se îngrijorat în toate părțile... Oamenii se îmbulzeau, râdeau gălăgioși, veselii, mereu alții și parcă mereu aceiași. În mijlocul lor, Toma Novac, cu ochii umflați de spaimă, era ca un naufragiat care pierde, clipă cu clipă, orice speranță de salvare. Se repezi pe Bulevard în sus și în jos, apoi iar pe Calea Victoriei,

revenind tot în același loc, tot mai deznădăjduit. Se învârtí acolo până târziu. Ajunse acasă zdrobít. Izbucní în plâns zguduitor. I se părea că și-a pierdut ínima.

5

O zí întreagă își măcină durerea în taină. Încercă toate șíreteníile să-și înșele sufletul. A fost o femeie ca atâtea mii de mii. A dispărut? Íl va ieși în cale alta, cum í-a ieșít asta. Dar ca asta nu e níci una în lume! Era frumoasă? Sunt altele mult și mult mai frumoase. N-are decât să întindă mâna. Dar taínele dín ochii ei!

A doua zí vení Aleman, de dímíneață, parcă ar fi bănuít ceva. Toma îl îmbrățișă, plânse și-í mărturisí desperarea. Íl înăbușea taína íubirii. Bătrânul își freca mâiníle, vesel, încântat și numaídecât începu să-í explíce că poate să fie chiar femeia pe care trebuie s-o întâlnească într-una dín cele șapte vieți.

— Domnule Aleman, ízbucní Toma îndurerat, te rog, te ímplor, nu mă mai chínuí acuma cu viețile d-tale! Lasă-mă! Crede-mă! Ce vieți!? O íubesc, înțelegi? E síngura femeie pe care am íubít-o, e...

— Asta spuneam și eu! întări Aleman, netulburat. E perechea dívínă...

— Trebuie s-o găsesc, chiar de-ar fi să răscolesc toate casele dín București! jură apoi Toma.

Două zile nu făcu însă decât să se tânguiască. Aleman venea să-í ție ísonul și, profítând de ocazie, amesteca pe necunoscuta tulburătoare în rețeaua concepției lui asupra lumii, întrebúințând apariția și dispăriția ei ciudată ca motive demonstratíve pentru anume amănunte complementare. Toma se ímbânzea îndată ce în vorbele lui príndea speranța de a o revedea. Atunci îi punea și întrebări care pe Aleman îl umpleau de bucurie fííndcă în ele símțea în sfârșít începutul credinței.

Evídent că trebuie să fie o evoluție a sufletului în ascensiunea celor șapte vieți terestre! se înflăcăra bătrânul. Dar, fírește, nu

una conformă cu logica umană, ci potrivită legilor divine pe care mintea noastră numai în momente rare le poate simți. Astfel diferitele vieți alcătuiesc una singură, cu sușuri și coborâșuri, cu bucurii și suferințe puse în slujba aceleiași râvne supreme. De aceea, peste secolele sau milenii ce despart în timp și spațiu viețile pământești ale aceluiași suflet, scânteii de amintiri înnoadă fire care vibrează uneori în inima omului. Reminiscențe stranie răsar brusc, doruri vagi, visuri ciudate, uri inexplicabile — toate mărturiile existențelor vechi din noi. Experiențele grele dintr-o viață nu rămân fără efecte în alta următoare. O decepție adâncă trebuie să aibă repercusiuni în privința caracterului general al vieții viitoare...

Toma Novac își dădu seama că, stând cu mâinile în sân și visând, n-are s-o mai găsească niciodată. Poate dacă ar fi mers a doua zi și ar fi așteptat pe același drum, ar fi și întâlnit-o!

Se înființă în Piața Sărindar și stătu la pândă, rezemat de bara unei vitrine, între tineri spîlcuți și fără rost, care cochetau cu femeile ușoare ce-și plîmbau, neobosite, fardurile și decoltajele pe trotuarul înțesat de lume. De câte ori zărea o pălărie albă, tresărea. Pleca de-acolo cel din urmă, deși venea cel dintâi.

Erau șase zile de când o pierduse. Seara veni acasă mai abătut. Așteptarea, în același loc, i se părea că a fost o copilărie. Cum să iasă ea, ca o funcționară comercială, la aceeași oră, pe Calea Victoriei? A trecut o dată? A fost o întâmplare. Cine știe când va mai trece? Ar trebui să încremenească în fața vitrinei de dimineață până seara ca să se mai repete întâmplarea, dacă cumva n-o fi plecat undeva chiar de-atunci.

Se culcă târziu și adormi îndată. Avu visuri numai cu ea. I se arătă sub înfățișări diferite, ca o ademenire, și se pierdea mereu în clipe când era s-o dobândească. Alerga după ea prin țări necunoscute, în epoci bizare, aci păstor indian, aci mare dregător egiptean, apoi scriitor într-un templu babilonian, sau cavaler roman, călugăr medieval, revoluționar provincial... Și ea îi apărea mereu, îl chema, îl îndemna.

Iată efectele fantezílor lui Aleman! se gândí când se deşteptă, simţínd totuşi în ínímă mai vie ícoana ei, parcă vísuríle l-ar fí purtat prín lumí reale.

Deşi nu mai avea íncredere în aşteptarea ínşelătoare, deocamdată până va găsí un mîjloc mai bun, se duse tot acolo, chíar mai devreme ca zílele trecute. Státu. După amíază răbdarea îl părăsí dín ce în ce. Se ínseră. Lumea se rărea. Se hotărî să plece şi nící să nu se mai íntoarcă în piaţa blestemată. Mai aşteptă totuşi un răstímp. Apoi porní într-o doară, până în colţ. Şí deodată îi apăru atât de aproape, că îi atínse rochia albă cu pulpana haínei. Se oprí, fulgerat. Íí íntâlní ochíí, în care văzu clar aprínzându-se o fâlfâire de bucuríe. Era tot la braţul străínului. La margínea trotuarului íşi íncetínírá mersul, aşteptând să treacă níşte maşíní, pe urmă traversară Calea Víctoriei, repede, şi coborâră pe Bulevard. Toma Novac íşi revení şi se luă după ei, cupríns de o ferícíre care-í fíerbea sângele. Se ţínea la o dístanţă potrivítă, să nu bage de seamă că-i urmăreşte şi totuşi să nu-í píardă dín ochí. Intrară într-un restaurant. Toma se plímbă de câteva orí prín faţa uşíí. Íí vení în mínte că sala poate să aibă şi altă íeşíre, íncât în vreme ce el aşteaptă aici, ei vor díspare fără să-í zărească. Năvălí ínăuntru, desperat. Se uítă ímprejur. Íí văzu. La câţíva paşi găsí o mescíoară líberă. Se așeză, trăgând cu coada ochíului spre ea. Íl prívea cu o uímíre plínă de mulţumíre. Un chelner îi puse o lístă dínaínte.

— Dă-mí ce vreí, oríce, índíferent!

Chelnerul stăruí. Íl goní. Íí aduse mîncărurí. De-abía le atínse. O vedea numaí pe ea, deşi nu se uíta într-acolo deloc.

Apoi deodată simţi că ei s-au rídícat de la masă. Se îngrozí. Strígă răguşít:

— Plata!... lute, íute!

— Ímedíat víne, ímedíat! íl líníştí chelnerul, mîngáínd nota.

Toma îi văzu la íeşíre. Íntâlní prívírea ei. Se socotea píerdut. Nící măcar n-avea baní mărunţi. Aruncă o bancnotă de o míe şi alergă, bolborosínd:

— Oprește restul!

Chelnerul se închină până la pământ, mulțumí ferícít. Îl credea nebun.

În stradă, Toma se potolí. Pertractau cu un șofer, care níci nu catadícsea să-í prívască. Pornírá tot pe jos, pe unde veníseră. Toma Novac bínecuvântă índolența șoferului.

Dín Bulevard apucară pe Strada Batíște, apoi pe níște ulícioare scurte, tăcute. Toma, ca să nu fíe observat, mergea mereu pe celălalt trotuar, ascultând uneorí ecoul pașílor lor. Dís-părură iar într-o stradă. Toma alergă până la colț. Se opríseră în fața unei case. Se apropíe típtíl. Auzí scârțâit de cheí în broască și pe urmă poarta trântíndu-se cu zgomot de fier.

Peste drum era o băcănie cu cârcíumă. Toma trecu într-acolo, hotărât să întrebe cíne șade în casa unde a íntrat ea. Două ferestre se lumínară deodată. O văzu scoțându-și pălăria, zâmbínd, apoi vení la geam să tragă transperantul. Brațul eí se înălța și se cobora parcă ar fí făcut semn de chemare către Toma pe care îl símțea în íntunerícul noptíí. Lumína se maí fíltră gálbuie prín perdelele închíse poate o jumătate de oră. Pe urmă se stínse.

Toma Novac se gândíse să vegheze aici până a doua zí, să nu se íntâmples s-o píardă iar. În clípa când se íntunecară ferestrele, îsí luă seama. De-acum í-a găsit cuíbul. N-are níci un rost să-í păzească. Maí bine să vie mâíne dís-de-dímíneață, odíhnít. Casa o cunoaște: două ferestre în stradă, poarta de fier ímpletít íngrádínd o curte cât palma. În colț, un felínar lumína tăblíța índicatoare: Strada Albă.

A doua zí, Toma Novac fu prímul clíent al băcănieí dín Strada Albă. Se așeză lângă fereastră să poată observa oríce míșcare în casa de peste drum. Târguí lucrurí la care nu se gândíse níciódată, bău câteva pahare de vín acru și ínghítí díverse gustări rămase de íerí. Trebuía să-și justífíce șederea îndelungată în prăvălíe.

În sfârșít pe la zece poarta se deschíse. Stráínul cu pălărie de paie și baston apăru. Toma îl recunoscu și se ínfrícoșă. Încă

nu se hotărâse ce are să facă, deşi avusese atâta timp. Îl văzu pornind spre colţul străzii, pe unde au venit aseară. Peste drum un transperant se ridică într-o fereastră. Nu se zărea însă nimeni.

Toma se sculase în picioare. Plăti. Îi tremurau mâinile. Apoi se repezi afară, parcă ar fi întârziat de la o întâlnire. Făcu câţiva paşi pe trotuar, şovăi. În sfârşit trecu grăbit strada, intra pe poarta de fier, urcă scara şi bătu la uşă. În aceeaşi clipă uşa se deschise, parcă ar fi fost aşteptat şi nici n-ar mai fi fost nevoie să bată. Se trezi într-un vestibul puţin întunecos. Auzi în urma lui învârtindu-se chea de două ori, dar nu se uită înapoi. Simţea că trebuie să fie ea şi parcă nu îndrăznea s-o privească. Fâşâit de stofă mătăsoasă alunecă pe lângă dânsul şi un parfum discret de verbînă.

După singurul transperant ridicat, Toma recunoscuse odaia dinspre stradă. Apoi toate gândurile îi pieriră şi sufletul lui rămase gol în faţa ei. Numai pe ea o mai vedea, parcă ar fi dispărut lumea întreagă. Şi ea stătea, sprijinită de speteaza unui fotoliu, dreaptă, uimită, înfăşurându-se cu amândouă braţele goale în haína uşoară, de frică să nu-i alunece. Un val de soare o încadra într-o aureolă viorie. Pieptul alb se zbuciuma.

Se priveau. Privirile lor vorbeau. Aşteptări, doruri, deznădejdi şi bucurii străvechi înviau în sufletele lor, înseninându-le fericierea. Se cunoşteau dintru începutul începuturilor şi cunoştinţa era pentru eternitate.

— Tu! murmurau buzele ei cu un glas dulce ca un strop de miere proaspăt.

— Tu! şopti Toma, înăbuşit, ca dintr-o altă lume.

Apoi braţele ei se deschiseră într-o aşteptare mare. Haína alunecă în jos de pe umerii ei rotunzi, mângâindu-i corpul ca o sărutare prelungă. Toma Novac îi cuprînse mijlocul. Ea, cu braţele calde, îi înfăşură gâtul.

Ileana!... Ileana!... murmură Toma îndurerat de fericiere.

Își aflaseră numele, de-abia după ce, într-o îmbrățișare vîjelioasă, sufletele lor s-au topit într-unul singur. Își povestiră trecutul și povestirea o întrerupeau prin sărutări care le spuneau mai mult decât toate cuvintele născocite de mîntea omenească.

Ileana era de douăzeci și patru de ani și de șase ani măritată cu Ștefan Aleksandrovici Poplinski. Mărturisí că l-a luat din dragoste și l-a iubit numai pe el până ce a zărit deunăzi pe Toma. E un om foarte bun, blând și sentimental. A fost ofițer în garda imperială și, în vremea războiului, aghiotant al țarului. Avea mari proprietăți în Ucraina apuseană și e unicul descendent al unei familii nobile de origine poloneză. S-au căsătorit în al doilea an al războiului, la Moscova, unde Ileana, orfană, trăia în casa unor rude bogate, moldoveni. Când a izbucnit revoluția, a început calvarul lor. Poplinski fusese amenințat mereu cu moartea. În sfârșit, după ce au ajuns bolșevicii la putere, au trebuit să fugă în străinătate. S-au oprit la Berlin. Au trăit trei ani cum a vrut Dumnezeu. Din toată averea lor, rămăseseră numai cu bijuteriile. Rând pe rând, în așteptarea vremurilor mai bune, s-au dus colierele, inelele, brățările. Nu mai aveau nici o speranță. Atunci s-au hotărât să vie în România. Ileana se născuse în Basarabia. Moșia părintească din județul Bălți era zestrea ei. Deși tatăl său fusese funcționar superior, în casă au vorbit moldovenește. Dacă ar izbuti să salveze măcar o parte din pământurile strămoșești, viitorul lor ar fi asigurat. Sosiră la București să se intereseze de soarta moșiei. Se gîndeau să se stabilească aici, mai ales dacă ar avea noroc să-și redobîndească averea.

Erau acum de două luni în Capitală, fără a fi ajuns să descurce lucrurile. Moșia fusese împărțită la țărani, afară de conac și câteva zeci de hectare prîmprejur. Poplinski, prin emigranți ruși, făcuse oarecare legături, dar dificultățile păreau de neînvîns. Neștiind decât rusește și nemțește, se înțelegea anevoie, deși altfel câștiga iute simpatii. Ar fi trebuit să se

repeadă pe la Chişinău, chiar la moşie, să pornească de-acolo firul afacerii. Se ízbea de greutate şi băneşti şi níci pe Ileana nu se îndura s-o lase singură. Aíci trăiesc foarte cumpătat. Nu au níci un servitor. Ea singură îngrijeşte apartamentul mobilat.

Pe urmă Toma se oferí să le fie de ajutor.

Ileana îi ceru să facă întâi cunoştinţă cu Poplínski. Toma refuză şi-i spuse că-l urăşte. Ea ínsistă:

— Aveţi să vă împrieteníţi, aí să vezí! E o ínimă de aur.

Íi făcu ea planul cum să íntre în vorbă fără să-í trezească bănuíelí. Toma se încăpăţâna. I se părea o nedemnitate ceea ce í se cerea. Se gândea cum s-o smulgă dín mâiníle lui, nu să se apropie de el. În sfârşít trebuí să plece. Când ajunsese acasă, íşi aduse amínte că níci cel puţin nu s-a ínteles cu Ileana când s-o mai vadă. Despărţirea de ea îl chinuía. Íi venea să se întoarcă, să ínfrunte pe Poplínski.

Seara nu se mai putu stăpâni. Se duse la restaurantul de pe Bulevard. Nu íntre până nu se convínse că Ileana cu Poplínski sunt înăuntru. Íntâlní în treacăt privírea ei, care îl îndemna. Se apropie, ceru voíe să se aşeze. Apoi se prezentă. Planul ei se ímplínise.

Poplínski era într-adevăr simpátic. Vorbeau nemţeşte, dar Ileana nu íntelegea bine. Cu ea vorbea româneşte. Râdeau. Toma îi ínvită să-í vadă casa, să prânzească o dată împreună. Poplínski primí numaídecât, mărturisínd fără ínconjur că ar íi ferícít să scape de restaurant măcar o zí.

Se împrietenírá, precum prevestíse Ileana. Se ducea şi Toma pe la ei, veneau şi ei pe la dânsul. Cu cât se legau ínsă, cu atât Toma íşi vedea nădejdea mai íntunecată. Cu ea singură de-abía se mai putea íntâlní. Trebuía să umble cu Poplínski pe la mínístere, pe la avocaţi. De câte orí í se plângea, ea zâmbea şi şoptea:

— Lasă, Toma, ííi răbdător...

Avea glasul moale şi îndulcea cuvínteles moldoveneşte. Toma era ca un câine care, când se uítă în ochíi stăpânei, píerde orice îndârjire. În sfârşít, după cíncí săptămâni, îi ceru

energic să se despartă de Poplínskí. Ea se înduioșă și plânse. Îi mărturisí că n-are curajul să-l părăsească tocmai acumă când e atât de nenorocít. Poplínskí s-ar sínucide, dacă cumva n-ar omorî-o mai întâi pe ea. E blajín, dar desperarea cíne știe ce-ar face díntr-ínsul?

Toma cunoscú íar ceasurí de chínurí, ca în zílele când o píerduse întâia oară. Îndoíelí îi rodeau ínima. Dacă Ileana îl țíne în cumpănă cu celălalt, ínseamnă că el nu e mai mult pentru ea decât Poplínskí. Atuncí toate ínchípuírile lui despre o íubíre extraordínară au fost deșertácíuní bolnave.

Peste câteva zíle însă găsí pe Ileana veselă, zburdând ca o pasăre:

— Acuma îl las, Toma, pe Poplínskí! Acuma trebuie să-l las! Îmí pare rău că va suferí dín prícína mea, dar nu se mai poate!

Toma se zăpăcí de bucuríe. Nu mai voía să-í dea drumul. Să víe în casa lui și se însărcínează el să se descurce cu Poplínskí. Nu-í pasă nící de scandal, dacă ar fí să fíe! Ileana îl mulcomí cu o vorbă care îl făcu mai ferícít:

— Pentru copílul nostru trebuie să fíí cumínte...

Până azí Toma Novac își tăínuíse íubírea chíar față de Aleman. Acuma sufletul îi era atât de plín de mândríe, că nu și-o mai putea ascunde. Bătrânul nu se míră deloc. Bănuíse că a întálnít-o, tocmai fííndcă nu í-a mai vorbít despre ea.

— Dacă e într-adevăr perechea d-tale și v-ați únít, ínseamnă că ví s-a ímplínít destínul dívín! declară Aleman cu ochíi ínlácrímați. Ferícírea d-voastră e ferícírea adevărată!

Toma râse și-l bătu pe umăr:

— Veșníc cu sístemul d-tale! Veșníc! Ești un romantic íncurabíl, domnule Aleman!

— Pe d-ta nící ferícírea nu te poate convínge? întrebă, seríos, bătrânul.

— Să mă convíngă? se mínună Toma. Adícă îți ínchípuí că omul ferícít trebuie să se gândească la moarte? Parc-ai fí drícar, príetene!

— Atunci, în ciuda tuturor dovezilor, nu crezi?

— Cred, cred tot ce vrei! strigă Toma Novac deodată cu o strălucire pe faţă. Fiîndcă vreau să-ţi fac plăcere, vreau să fii şi d-ta fericit, să fie toată lumea fericită! Iubirea e taîna taînelor, domnule Aleman!

Poplínskí trebuia să plece negreşit la Chişinău. Numai ziua urma să se hotărăscă. Planul lui Toma era gata. Îl făcuse Ileana. Îndată ce va porni el în Basarabia, ei vor pleca în străinătate pentru o vreme, până se va împăca Poplínskí cu situaţia. În sfârşit se hotărî: Poplínskí va pleca în seara de 6 iulie. Mai erau trei zile. Toma Novac obţinuse paşapoartele. Fierbea. Ileana mai avea o teamă: dacă Poplínskí se va înversuna s-o ia şi pe dânsa la Chişinău?

În ajun ţinură toţi trei sfat. Poplínskí părea posomorât şi avea tremurări ciudate în priviri. Se plângea că vor fi mari cheltuieli, dar arăta multă încredere. Toma, cu discreţia cuvenită, îi oferí un împrumut până se vor aranja cu moşia. Ileana protestă, dar Poplínskí primí cu un surâs amar:

— Emigrantul poate să împrumute de la prietení. Altfel ar trebui să piară.

Se uită la Toma, lung, scrutător. Toma plecă ochii şi spuse repede că, între prietení, nu se cuvine să fie neîncredere ori sfială, că e fericit să poată face un serviciu atât de neînsemnat lui Poplínskí, un om încântător...

— Încântător, exact! mormăi Poplínskí, întunecat.

Ileana aştepta acuma întrebarea de care îi era frică. Vení, dar atât de moale, parcă însuşi Poplínskí ar fi făcut-o numai de formă. Ea începu să explice că nu se simte tocmai bine, că o călătorie lungă ar îmbolnăvi-o de tot. Poplínskí se împacă îndată şi nu mai stăruí. Toma se înfricoşă de bătăile inimii sale, îşi muşca buzele să-şi stăpânească bucuria.

Pe urmă Poplínskí îşi aduse aminte că nu poate pleca la drum fără nici o armă. De la Chişinău va trebui să meargă pe la Bălţi, pe la moşie. Cum să umble cu mâna goală? Toma crezu că e un pretext prin care vrea să amâne plecarea, să le

răstoarne toate planurile. Se înfioră. Îi dădu dreptate și-i spuse că el are arme acasă.

— Dacă ai vrea să-mi faci o plăcere, ți-aș aduce eu un revolver bun, urmă dânsul, frecându-și încurcat mâinile. De altfel mă gândeam să te însoțesc până la gară...

Poplínkí îi mulțumí, strângându-i mâna și îmbrățișându-l:

— Ești un prieten adevărat!

Toma n-avea nici o armă, afară de o carabină nemțească stricăță pe care o păstra ca amintire din campanie. Trebuí să alerge, să cumpere un revolver. Se felícita pentru ideea ce a avut-o. Petrecându-l la gară, va fi sigur că a plecat.

Vení mai devreme. Ileana pregătea geamantanul și plângea. Toma vru să-i arate lui Poplínkí cum se mănuieste revolverul.

— Mulțumesc... cunosc! râse emigrantul. Suntem prietení vechí!

Se apropia ora trenului. Ileana se aruncă în brațele lui Poplínkí, hohotínd, parcă í-ar fi cerut íertare. Poplínkí o strânse la piept, mișcat, bolborosínd:

— Ileana, Ileana... Fii cumínte!... Nu plec departe... Și apoi nu mai ești singură...

Toma se simți obligat să murmure:

— Dacă doamna ímí dă voíe, am să mă ínteresez din când în când...

— Te rog eu, mult! zise Poplínkí, fără să se uite la el, mângâínd spatele femeii.

Apoi coborâră în curtea mică, pavată. Din ușă, Ileana strígă blând, făcând semn cu mâna:

— Să nu stai mult, Sașa! Să te întorci numaídecât!

— Da, da... Mă întorc numaídecât! răspunse Poplínkí.

Se ínserase. Până la gară se íntunecă. Trenul era încărcat. Poplínkí de-abia găsi un loc pe coridor:

— N-are a face. Pot sta și în pícíoare.

Se îmbrățișară și se sărutară. Toma rămase pe peron până ce trenul dispăru în noapte. Atunci fu cupríns de remușcări. Se simțea umílit și tícăloșít. Purtarea lui față de Poplínkí í se

părea murdară. Regreta că a ascultat pe Ileana și a legat cunoștință și prietenie cu el.

— Acuma e prea târziu! Acuma ce-mi mai pasă de Poplinski? zise apoi scuturându-se de gândurile negre. Ileana mă așteaptă!

O găsi puțin întristată, parcă și ea ar fi avut remușcările lui.

— Bietul Sașa! murmură Ileana. Ce mâhnit are să fie când se va întoarce și eu nu voi mai fi aici!

Se prîvîră adânc în ochi și uitară îndată pe Poplinski. Sîmțeau că nimic nu are importanță în lume afară de iubirea lor. Se vedeau, unul în ochii celuilalt, ca în oglînda veșniciei.

Toma îi spuse că vor pleca mâine dîmîneață, deocamdată în Italia. Dar nu mai vrea să fie despărțit de ea nici noaptea aceasta. Să-și strîngă ce dorește și pe urmă vor merge la el acasă. Ileana se apucă bucuroasă să-și adune nimicurile la care ținea. El îi ajuta. Se opreau deseori și se îmbrățișau mereu, parcă s-ar fi văzut întâia oară. Își împrăpătau amănuntele trecutului.

— Sunt tocmai șapte săptămîni de când am intrat aici, necunoscut! zise Toma, suspînînd de bucuria amîntirii.

— Te așteptam, deși nu te cunoșteam, îngână Ileana. Inima mea te dorea de mult, parcă de când lumea!

Sedeau pe divanul larg care adăpostise întâia lor îmbrățișare. Se doreau ca și atunci. Toma îi înlănțui mîjlocul și ea se lăsă pierdută pe spate, cu buzele însetate.

— Ileana, iubirea mea dîvîină! șopti Toma, sorbîndu-î respirația într-o sărutare dureroasă.

Odaia se umplu de suspînele iubirii, încât nu se mai auzi zgomotul ușii care se deschise și se închise. De-abia într-un târziu, Ileana văzu în pervazul dormitorului, încremenit ca o stafie, cu ochii teșii din orbite, pe Poplinski. Groaza îi înăbuși glasul o clipă. Toma înțelese din prîvirea ei primejdia. Sărîră amîndoi în pîcioare. Poplinski mormăi atunci calm, parcă și-ar fi pregătît de mult vorbele:

— Bănuiam. Adică nu, știam!... De aceea m-am întors.

În mîna dreaptă atîrnată în jos, Toma zări revolverul pe care i-l dăduse el cu cîteva ore în urmă. Și, într-o secundă,

pricepu că Poplínskí a simțit de mult iubirea lor, că plecarea în Basarabia a fost născocită înadins ca să-î surprindă. Întâlni privirea lui și acolo își văzu osânda. N-avea putere să rostească nici un cuvânt, dar buzele i se mișcau neputincioase.

Când Poplínskí ridică arma, Ileana strigă frângându-și mâinile:

— Nu-l omorî, Sașa!... Nu-î el vinovat!... Eu sunt vinovată... Îl iubesc, Sașa!... Iartă-mă, Sașa!

Toma Novac, parcă nici n-ar fi auzit strigătul ei, se gândi cu groază că muscalul ar putea să omoare pe Ileana. Se repezi desperat înaintea ei, acoperind-o cu corpul lui. În aceeași clipă odaia răbufni cumplit de patru împușcături în care se amestecă țipătul femeii, ascuțit de spaime, ca și când i s-ar fi sfâșiat sufletul.

„A lovit pe Ileana!“ îi trecu lui Toma prin minte.

Vru să se întoarcă spre ea, să vadă, dar se simți deodată clătînându-se pe picioare, parcă i s-ar fi îngreuiat corpul și i-ar fi slăbit genunchii.

„Pe mine m-a izbit!“ se gândi atunci. Unde m-o fi izbit, unde?

I se tulbură înaintea ochilor. Se prăbușea. Își dădea seama, voia să se împotrivească și nu era în stare. Își pierdu cunoștința.

7

Se deșteptă într-o odaie străină. Numaî când văzu sora de caritate, înțelese că se află într-un sanatoriu. Își simțea zdrobit tot corpul. Nu era în stare măcar să-și amintească ce s-a întâmplat și cum a ajuns aici, parcă și amintirea i s-ar fi sfărâmat.

Pe urmă, încet-încet, se reculese. Din haosul minții i se dezvăluî întâi Ileana, apoi răbufnirurile de revolver. Odată cu gândul morții îi apărură și Aleman, vorbindu-i despre sistemul lui, numaî despre sistem, ca un moment funebru.

Când se mai liniștii, auzi intrând pe Ileana cu Aleman și doctorul. Ascultă cu mare atenție explicațiile doctorului. Ei îl credeau pierdut, în vreme ce dânsul era plin de speranțe.

Glasul Ilenei îi mângâia inima. Nu se putu stăpâni. Trebuia să deschidă ochii să-și vindece durerile citindu-i în priviri iubirea. Fericierea însă îl osteni într-atât, că nu mai putu închide pleoapele. Vedea pe perete calendarul și pendula.

„Numărul sfânt!” se gândi cu înfiorare blândă în inimă.

Pe urmă Ileana și Aleman vorbiră ceva, în același timp, dar cuvintele lor i se înjumătățiră în urechi, parcă i s-ar fi smuls brusc rădăcinile auzului.

Pe urmă limba pendulei rămase suspendată în stânga, parcă în ochi i s-ar fi stins izvorul luminii.

Pe urmă se gândi că poate a venit momentul verificării supreme, despre care îi tot vorbise Aleman, dar și gândul se frânse, parcă sufletul i s-ar fi întunecat făcând loc unei conștiințe în afară de timp și spațiu...

SFÂRȘITUL

„... Și totuși nu se poate asemenea verificăre! ... Ar fi absurdă!”

Toma Novac își dădu seama că e completarea gândului care i se frânse. Geana de lumină i se aprinse iar în ochi și limba pendulei coborî încet, trecu greoi în dreapta, ca și când ar fi vrut să-i demonstreze că într-adevăr timpul nu s-a oprit în loc. Apoi auzi glasul Ilenei și pe al lui Aleman sfârșind cuvintele întrerupte:

— Scapă-l, doctore, scapă-l!... Te împlor!

—... Ai văzut ce imensă fericire izvorăște din contemplarea eternității?

Cadrul pendulei, lucios de alb, arăta aceeași oră, parcă minutele nici nu s-ar fi clintit.

„Asta ar însemna că n-a trecut nici o secundă, poate nici o miime de secundă de când...”

Gândul îl supăra. În minte îi reveneau desfășurările de vieți, despărțite între ele de secole. Le simțea și nu înțelegea. Își aduse aminte cum se zice că, în clipa morții, omul își re trăiește, într-o străfulgerare, întâmplările vieții.

„Da, ultima, da! Își zise Istovît. Am fost eu, Toma Novac!... Dar Mahavira și Unamonu, și Gungunum, și Axius, și Adeodatus, și Gaston?... Tot eu? Același eu? Atunci Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne ar fi tot Ileana?... Adică precum spunea Aleman?... Și dacă toate astea sunt închipuiri care s-au smuls acum din subconștientul meu?... De ce însă tocmai acum?” Întrebările roiau în creierii lui ca scânteile dintr-un cărbune peste care a căzut un strop de ulei. Îl dureau și-l oboseau. Mișcă puțin bulbi ochilor, parcă privirea ar fi căutat singură pe Ileana.

Zgomotele amuţírá împrejur ca retezate cu brícíul. O tăcere rece îl înfăşură, înteţată doar de tíc-tacul penduleí, rar, înăbuşít. Míşcarea îi rísípi întrebările, dar îi aprínse o durere în ínímă, ca şi când un cleşte greu ar fí strâns-o dín ce în ce maí aspru. Auzí alături plâns ínfundat şi recunoscú sufletul lleneí. Plânsul era ca o chemare la care nu maí poate răspunde. Chemarea îi pícura în suflet o ferícíre nemărgínită, o merínde pentru o cale necunoscută şi nesfârşít de lungă.

Ochíi luí íncremeníţi príveau acum numái pendula şi calendarul dín perete. Vedea mínutarele care însemnau ora şapte şi foaía albă cu un şapte roşu roman şi altul negru arab.

„Numărul sfânt al luí Aleman“ se gândí Toma Novac.

Şí îndoíelíle cu şíragurí de întrebări începură iar să-l chínu-íască. Límba penduleí se strâmbase în forma unuí semn de întrebare.

Apoí dín adâncuríle sufletuluí îi răsărí, ca o mântuíre, un val de credínţă naívă, vrăjíndu-í în mínte pe Dumnezeu aşa cum îl avusese în copílărie, ínaínte de a se fí ívít întrebările scormonítoare. Şí deodată o uşurare mare îi umplu íníma. Compasul mínutarelor se şterse pe cadranul penduleí şi în ochíi luí Toma Novac rămase numái albul dín ce în ce maí lucítor, ca o lumínă mare, blândă, mângáietoare.

Ileana se prăbuşí lângă pat, gemând desperată:

— Doctore... moare! Scapă-l, doctore!... Doctore!

Tudor Aleman strângea în palma stângă măcíuca de argínt a bastonuluí şi se uíta ţíntă în ochíi luí Toma, aşteptând un răspuns. Díncolo, sora de carítate, Dafína, íşi ştergea mereu lacrímile, cu o prívíre de compătímíre spre Ileana.

— Ia vezí, doctore, vezí! murmură Aleman, după o tăcere lungă.

Doctorul Fílostrat tresărí încurcat. Se apropíe de pat şi apucă uşor mâna luí Toma. Era rece. Parcă nu í-ar fí venít a crede, se plecă şi se uítă adânc în ochíi marí aí pacíentuluí. Clătínă dín cap, nemulţumít. Apoí cu vârful degetuluí, încercă să coboare pleoapa ochíuluí drept. Era rece şi ţeapănă.

— Ce zici, doctore, spune? întrebă Aleman, înfrigurat.

Filostrat ridică din umeri în semn de nedumerire. Ținea să arate că lucrurile nu s-au petrecut după toate bunele reguli ale științei medicale, care ar fi prescris lui Toma Novac să mai trăiască cel puțin câteva ceasuri. După ce astfel își îndepliní datoria față de știința lui, își luă cuvenita poză de întristare și rosti grav, aproape teatral:

— S-a sfârșit.

Aleman se cutremură, parcă ar fi primit o veste din altă lume, și, uitându-se iar în ochii sticloși ai lui Toma, bolborosi ceva cu buzele crispatе, încât nu se înțelese decât începutul:

— Dumnezeu...

Doctorul auzí cuvântul și avu un surâs îngăduitor. Ileana cuprinse mâna rece a mortului, o acoperí cu sărutări, suspinând în neștire:

— Toma...! Toma!...

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

Fuga de realitatea tipică este învederată în Adam și Eva, care nici nu este roman, ci un fel de poem metafizic. Tema este o veche predilecție a romantismului și Eminescu începuse a o trata în Avatarii Faraonului Tlă, necunoscut însă pe atunci autorului. Unii au văzut înrâuriri mai recente și e de observat că cinematograful din primii ani de după război cultiva metempsihoza spre a-și îngădui prin ea plimbarea eroilor prin mai multe decoruri. Cam acesta este și în Adam și Eva efectul literar. Toma Novac și Ileana sunt prototipurile unei perechi eterne care se vor realiza de șapte ori în seria materială a universului fenomenal, până ce uniți într-o veșnicie vor trece în lumea spiritelor pure. Prilej pentru autor de a face o casă cu șapte etaje felurit decorate, cu nume sonore arhaice, cu coloratură exotică. În secțiunea India, Mahavira se îndrăgostește spontan de Navamalika. Pădurile sunt de „kesara“, tufișurile sunt de „vetaza“, pe lac se plimbă rața „ciakravaka“, în aer cântă pasărea „kokila“, focul se face cu lemn „sami“. Regele Arjuna pune stăpânire pe Navamalika, și fiindcă Mahavira a sărutat-o, îl osândește la moarte, iar scriitorul se complăce în povestirea jupuirii de viu a tânărului. Spiritul trece în compartimentul arheologic Egipt. Unamonu se îndrăgostește de Isit, iubita Faraonului. Numele colorate abundă: Kufu, Nefura, Abotu, Senusret, Neftis, Dadefra. În cele din urmă o săgeată lungă intră în gâtul lui Unamonu, care înviază ca Gungunum, umblător din nostalgie structurală după fata Hamma, în perioada lui Babilu. Suntem într-o epocă strălucită și crudă, care îngăduie îmbrăcarea lui Ion și a lui Petre în veșminte asirobabilonene, căci regii ordonă să li se aducă pat lângă masa de ospăț și fetele fecioare se așază respectuos spre a fi siluite în fața curții. Gungunum e decapitat într-un lanț întreg de osândiți masacrați cu multă culoare bestială. [...]

Mulți vor găsi plăcere în citirea acestei cărți, căreia trebuie să-i recunoaștem informația harnică, sobrietatea și echilibrul narativ, la care se adaugă meritul invenției. Opera este onorabilă ...

George CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Editura Minerva, București, 1986, p. 735—736.*

Subconștientul, ca principiu metafizic, legând între ele cele șapte vieți ale unei reîncarnări succesive, este [...] resortul romanului teozofic Adam și Eva...

Tudor VIANU, *Arta prozatorilor români, Grupul editorial Litera, Chișinău, 1997, p. 280.*

Fundamentul filozofic al romanului Adam și Eva îl constituie, de fapt, tentativa de a acorda obsesiei erotice — puternică în toate cărțile scriitorului — o dimensiune metafizică, de a descoperi în atracția corporală dintre bărbat și femeie o finalitate superioară, regăsirea unității originare, a perechii ideale, mitice. Înclinarea ocultă a scriitorului — încercarea are nevoie spre a se realiza de șapte existențe succesive, în materializări diferite, a acelorași personaje — dictează structura acestui roman, compus din șapte narațiuni condensate, șapte acțiuni centrate în jurul aceleiași chemări neîmplinite, desfășurată în epoci istorice reprezentative, din antichitate până în zilele noastre.

Înclinarea traduce totodată marea tentativă resimțită de Liviu Rebreanu pentru armonia formelor, pentru construcțiile misterioase și calculat ordonate, pentru perfecte corespondențe arhitectonice. Astfel că Adam și Eva constituie o mitologie a geniului epic și constructiv, o abreviere a întregii arte a lui Liviu Rebreanu — cum va fi și jocul Ciuleandra — ceea ce explică, într-o anumită măsură, de ce scriitorul o socotea între toate cărțile sale „cea mai dragă“, cea mai apropiată sufletului său. Fiecare nuvelă reprezintă un univers epic constituit și încheiat, o narațiune „pură“, impecabilă, reluând într-un stil mai concis tipul de dezvoltare epică întâlnit în fiecare din romanele lui Rebreanu.

Rațiunea alegerii poate sta și în faptul că, fiind cea mai apropiată structurii artistului epic, cartea, cel puțin în planul intenției, prin caracterul său „filozofic“, este și o mai cutezătoare tentativă de depășire

a preocupărilor tipice scriitorului, cel mai cutezător experiment. Dacă Ion este expresia firească a naturii lui Rebreanu, Adam și Eva se constituie într-un anumit plan ca o anti-natură, produs al mobilizării unor energii opuse firescului, pentru a intra, forțând nota, într-o orbită străină. Romanul aduce la proporții de mit ideea, ușor de verificat, prezentă în toate scrierile lui Rebreanu, a desfășurării ciclice, proprie existențelor omenești, ideea că în forme oricât de variate, medii și epoci oricât de îndepărtate, viața repetă aceleași trasee esențiale, dezvoltă aceleași motive primordiale, fenomenele înscriindu-se până la urmă în niște categorii tipice, unică matcă generatoare...

Lucian RAICU, Liviu Rebreanu, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 156—157.

Dar cât de canonică este analiza lui Rebreanu, se vede cel mai bine în Adam și Eva. Un pronunțat aer de convenționalism are și analiza din Pădurea spânzuraților, Ciuleandra ori Jar, unde sensurile morale sunt în permanență dirijate în sfera ideilor superioare. E o trăsătură care ne va indica întotdeauna obârșia transilvană a romancierului, în drumul pe care romanul său îl urmează invariabil de la dilema morală la idealitate socială. Romanul a fost primit de critică, tot din cauza magistralelor precedente „tărănești”, cu aceeași deferentă rezervă. În realitate, ne aflăm în fața uneia din cele mai complicate și spectaculoase întreprinderi românești din câte a încercat romanul psihologic interbelic. Toate problemele care au frământat conștiința estetică a romancierului, binele și răul, adâncul și suprafața sufletului, fantasticul și aventura, naturalismul și demonicul, carnalul și seraficul, le găsim topite în această expediție horoscopică, țesută în stil de erudit medieval.

Circumspecți cu natura artificioasă a scrierii. toți comentatorii ei, de la Lovinescu și Perpessicius la Tudor Vianu și G. Călinescu, au stăruit cu soluții diferite în jurul unei observații comune: arbitrarul romanului. Problema arbitrarului la Rebreanu este mult mai complexă și am văzut că ea se pune și în legătură cu psihologia „anexată” a lui Apostol Bologa, ori a lui Puiu Faranga. Convertirea arbitrarului în realitate sufletească este adevărata preocupare a analizei sale, chiar și atunci când ajunge să propună examinarea lichidului rahidian. Fiindcă arbitrarul nu-i decât pseudonismul artistic al subconștientului subversiv care emite la suprafața

vești indescifrabile și-și mână personajele în ispite tulburi. Nesatisfăcut parcă de uneltirile „moderate” ale hăului din cărțile anterioare, Rebreanu se hotărăște în Adam și Eva la o desconspirare totală, ce face din scrierea sa o Halima a genurilor omenеști.

Operă autentică de psihanaliză, această exhibare prin mit a fost pe drept și la timp așezată între reflexele evaziunii metafizice care leagă Sărmanul Dionis și Avatarii Faraonului Tlă ai lui Eminescu de Domnișoara Christina a lui Mircea Eliade. Ca punct extrem de înrudire Tudor Vianu indica precis poemul maghiarului Madách. Se pare însă că cel puțin virtualitățile teoretice ale romanului sunt mult mai profunde și mai vechi. Reținem în acest sens constatarea din 1936 a lui Șerban Cioculescu, care așază la originea romanului metafizica platoniciană. O adiere platoniană trece peste toate romanele lui Rebreanu, îndârjit să rezolve veșnica neînțelegere între „virtute” și ideal. Adam și Eva ne îndrumă însă cu insistență spre lămuririle lui Socrate către Kebes privind nemurirea sufletului.

Cum a ajuns Rebreanu aici ? Nu e însă prima oară când „subterana” încearcă să spulbere întunericul peșterii cu feștila lui Platon. Vorbind despre structurile „dialogale” ale romanelor lui Dostoievski, M. Bahtin susține că dezvoltarea romanului și a prozei artistice a suferit influența decisivă a două genuri din domeniul serios-ilarului: a dialogului socratic și a satirei menippее. Se pare că trăsătura care distinge dialogul platonian de toate formele similare ale antichității, propunându-l unei moderne cariere literare, constă în faptul că vorbitorul se găsește întotdeauna într-o situație-limită. Efortul lui duce direct la acea înnobilare a victimei (cazul condamnatului Socrate) care i-a pasionat nu numai pe Dostoievski, Camus ori Sartre, ci și pe romancierul român. Prin această vamă antică trece firul care îl leagă pe Rebreanu de marele prozator rus, mai mult decât prin bolgiile sângelui.

Să ne gândim la Apostol Bologa. El este în sensul cel mai strict o conștiință „dialogizată”. Nu numai prin zigzagul confruntărilor cu sine însuși, ci și cu „vocile” cu care se află asociat. Dar, ca și Puiu Faranga, el este în esență un personaj socratic prin seninătatea finală cu care ia locul victimei, conștient de prestigiul (divin) al morții. Această superioară erijare din romane duce, ca și în cazul personajului platonian, la o totală discreditare a lumii concrete care dă sentințe. Duce implicit la o minimalizare a atrocității înfăptuite de un Rascolnikov ori un Puiu Faranga.

Profunzimea cu care vinovatul își asumă pedeapsa în Pădurea spânzuraților ori Ciuleandra „discretează” în parte și victima inițială, Svoboda ori Madeleine, preluându-le destinul într-o interpretare superioară.

Întorcându-ne la Adam și Eva, ne aflăm în plină „maieutică” a morții și a traiectelor pe care le urmează sufletul după moarte. Dostoievski însuși are, în privința „dialogurilor morților” și a metamorfozelor, precursori iluștri în Seneca (Prefacerca în dovie), Apuleius (Magarul de aur), în Fénelon, Fontenelle ori Cyrano de Bergerac, la care însă gluma însoțește masca tragică. Ceea ce își propune Rebreanu în Adam și Eva nu este câtuși de puțin o excavare masivă de subconștient și cu atât mai puțin o întruchipare frumoasă a adevărului care este moartea. Negreșit, în marele carnaval metapsihic al lui Toma Novac se pune la încercare un adevăr fundamental, o „problemă finală”, dar în numele unei convingeri foarte simple a lui Rebreanu, care rezumă întreaga substanță a roma-nelor sale. Și anume, că imperfecțiunea și iadul carnal profanează orice existență. De aici mulțimea crimelor și schingiuirilor care abundă în zborul sufletului prin lumile succesive. Mobilurile care declanșează masacrul sunt, în fiecare din cele șapte existențe, aceleași care îl duc la moarte pe Apostol și îl zdruncină pe Faranga: condiția socială a ființei și iubirea, ambele dirijate din străfunduri. Consecințele lor se fac văzute încă din prima reîncarnare a lui Toma Novac. După ce împlinește pe scurt tot ritualul brahman, eroul ajunge la curtea „erotomanului” rege Arjuna, unde cere de lucru. Suveranul se îndură și îi dă muncă destul de ușoară. Mahariva — căci așa se numește în prima versiune transexistențială eroul lui Rebreanu — urmează să usuce, dimineata și seara, hainele ucenicilor. Dar, sfidând „condiția socială” cerească, Mahariva se apucă s-o râvnească pe fecioara Navamalika, selecționată în haremul stăpânului, ceea ce-l aduce cam în situația lui Apostol și Faranga. Aflându-ne însă pe tărâmul basmului, Rebreanu își îngăduie să înfățișeze astfel stricarea cărnii: „O mână își înfipse degetele în pletele lui Mahariva și-i dădu capul pe spate, în vreme ce alte degete osoase îi frământau încheieturile fălcilor, silindu-l să caște gura. Un clește rece îi apucă limba pitită în dosul dinților de jos și, cu o smucitură scurtă i-o rupse din rădăcină. Valuri de sânge bolboceau în gura lui Mahariva, zvârcolindu-se într-un horcăit înfundat. După care urmează jupuirea de viu. La capătul carnagiului, sufletul, bucuros de cele întâmpinate trupului, își ia tălpășița ușurat: „Sufletul avu senzația unei ușurări

înălțătoare. [...] Conștiința pură de-acuma parcă plutea fulgerător spre planuri tot mai înalte, ca și când ar fi încercat să ocolească un destin.” E transfigurată (și strămutată în simbol) voluptatea suferinței lui Cervenco, frenezia horeanului nebun din Ciuleandra, ori pacea lascivă cu care Liana își contemplă trupul în oglindă, înainte de a se sinucide.

Nu exagerăm dacă spunem că în Adam și Eva Rebreanu aproape epuizează domeniile psihanalizei. Fiecare capitol se deschide cu parfum de pastorală pentru a sfârși în căscăturile subconștientului. Romancierul lucrează mai puțin cu principiile metapsihice, cât cu temele psihologiei infernale, rafinate prin credința socrateană că în Hades cutreieră sufletele „care au părăsit trupurile fără să fie pe deplin curățate”. Sufletul muribundului Toma Novac, înainte de a se desprinde definitiv, rătăcește, datorită resturilor care îl însoțesc, pe meleaguri sumbre spre a se izbăvi. Cum ar spune Socrate, în tot acest purgatoriu, el se întruchipează în caractere cu aceleași moravuri ca în viața lui de mai înainte. Moravurile sunt chiar temele psihicului care duc la dezechilibrul necesar purificării. O lungă și zbuciumată carantină etică, aceeași care formează și timpul celorlalte romane amintite.

Vămuirea începe, cum am văzut, cu lecuirea lui Mahariva de gelozie. Urmează întruparea egipteană în Unamonu care, unit prin fașă cu sora sa Neferura, se îndrăgostește de Isit, femeia faraonului: „Femeia asta mi-e străină, deși e sora și soția mea, iar Isit, deși mi-e străină, parc-ar fi adevărata mea soră și soție !” Problema este a incestului și a adulterului, ca păcate necesare pentru a primi răsplata morții. Unamonu moare săgetat și din nou „sufletul izbucni ca dintr-o încheștare purificatoare”. Un Apostol Bologa din toate punctele de vedere este al treilea reîncarnat, Gungunum care ezită între vocația înaltă de scrib al Babilonului și obsesia erotică, amplificată în scene lubrice de-a lungul capitolului Hanema. Izbucnind războiul el speră în îngăduința regelui Iluma-Ilum (ca Apostol în generalul Karg), însă acesta, după ce îl obligă să asiste la toate crimele și torturile la care sunt supuși prizonierii, îl înjunghie, lăsând neîmplinită dragostea „intelectualului” pentru Hamma. Tema capitolului, replică băsnită la Pădurea spânzuraților, o formează complexul lucidității. Nu vom mai conspecta în continuare. Romanul merită însă o cercetare aparte, cu instrumente specializate, fiind una din cele mai interesante cărți din literatura noastră.

Alcătuirea canonică a analizei ne obligă la câteva considerații generale asupra modului în care aceasta se realizează. Mai exact spus, e de examinat codul literar sub care se propune psihanaliza. Prima întrebare ține de genul scrierii. Este Adam și Eva o carte fantastică? A nega înseamnă a da loc la confuzii. Dar și a accepta că intenția lui Rebreanu a fost doar de a realiza un apolog fantast cum e O mie și una de nopți ar fi insuficient. Chiar dacă este dovedit că toate formele fantasticului își au sediul în subsolul freudian al psihicului. Un lucru e foarte important aici și anume poziția cititorului. Cum sintetizează Țzvetan Todorov, fantasticul nu este în cele din urmă decât o chestiune de ezitare a cititorului. Cu cât complicitatea imaginativă a cititorului față cu personajele și întâmplările e mai perfectă, cu atât distincția real-fantastic este mai imposibil de realizat. Fantasticul se dezvoltă în funcție de prezumțiozitatea lectorului. Intuind procesul, Rebreanu s-a îngrijit ca el să fie cel care supraveghează distanța dintre cititor și întâmplări. A preconizat în acest sens un soi de prozodie romanescă, ale cărei etape și artificii sunt de natură diversă, mergând de la pitagoreismul metapsihic al numerelor, până la geometria fixă a capitolelor. Între un prolog și un epilog eseistic se cuprinde basmul propriu-zis. Romanul în întregime respectă schema metrică a părților, printr-un început și un sfârșit în care Toma Novac evoluează cu identitate concretă. E, desigur, în arhitectonica romancierului o propunere fățișă adresată lectorului. de a participa precaut la arbitrarul fantastic de care vorbeam.

Adam și Eva nu intră apoi în categoria tradițională a literaturii fantastice, fiindcă, în vreme ce specia presupune în primul rând capriciu, libertate și utopie imaginativă, romanul lui Rebreanu este o construcție riguros guvernată de „teza” psihologistă. Strict orientate în funcție de temele demonstrației, peripecțiile onirice prin care trece fantoma sufletului lui Toma Novac nu se explică prin așa-numitul „pandeterminism” fantastic. Convenționalismul lor era tocmai această funcție de a înlesni și de a dirija traducerea fenomenului psihic în conformitate cu principiul psihanalitic propus. E o modalitate de a descifra psihologia prin simboluri, ca în cazul complexității incestuale a lui Unamону, în vederea căruia se desfășoară ritul însoțirii imature cu sora Neferura.

Firește că o altă mulțime de trăsături pledează pentru contingenta romanului cu fantasticul. Cea mai importantă se referă la dezvoltările

și variantele monstruoase prin care se exprimă noptaticul libido freudian („le diable amoureux”), în vederea „fericitului” dezastru fizic care este moartea.

Suntem în fața temei predilecte a lui Rebreanu, care am văzut că nu pretinde întotdeauna travestiul miraculos. În acest sens, nici plămuirea din Adam și Eva nu are acea ambiguitate și semnificație informă pe care o capătă nălucile venite din sferele suprarealității. În virtutea unei precise expertize psihice, analiza se rezumă la o intensificare, simbolic-statutată a evenimentului și reacțiilor.

Concluzia e că ceea ce lipsește deformărilor aparent fantastice din roman este chiar supranaturalul. Altfel nu s-ar explica de ce, în plină irealitate temporală, Toma Novac reîntruchipat în Axius cugetă ca un personaj foarte cunoscut nouă: „«Gloria militară nu se cucerește privind triumfurile altora, ci luptând» își zise Axius..... Nu simțea însă nici o chemare pentru viața ostășească. Vru să se apuce de altceva și își dădu seama, curând, că nici o activitate nu-l ispitește. Avea dorințe vagi, nelămurite. Îi lipsea parcă mereu ceva și întrebări tot mai ciudate îi apăreau în suflet.” Boala care se profilează este, în versiune modernă, prestigioasa „angoasă”, iar mobilul ei aceeași tulburare fixație erotică, provizoriu numită Servilia. Axius este de fapt anxiosul tipic, plasat în latinitate. Prin epuizarea spațiilor și timpului, prin experiențe succesive la care este supus sufletul volant al eroului, Rebreanu realizează o adevărată sociologie a libido-ului. Demonstrația constă în degradarea fatală a materiei existențiale prin propriile ei dorințe, degradare ce anunță superioritatea sufletului în stare pură.

Reîntâlnim, în plurală confruntare a psihicului cu mediul, concepția fundamentală a lui Rebreanu. Anticipând rolul de furnizor al subconștientului, romancierul îi recunoaște atotputernicia printr-o exhaustivă examinare a efectelor în planul social. Ceea ce părea decor fantast în Adam și Eva e de fapt flexiune concret-istorică, pe parcursul căreia ființa se ratează (se dezvinovățește?) prin una și aceeași ordonată lucrare a subconștientului.

Alexandru PROTOPESCU, Romanul psihologic românesc, București, Editura Eminescu, 1978, p. 96-102.

Istoria unei cărți începe cu geneza ei, cu atât mai mult în cazul lui Liviu Rebreanu, care a făcut confesiuni frecvente asupra procesului îndelungat de configurare a operelor sale. Scriitorul a stăruit, de asemenea, și asupra nașterii romanului Adam și Eva, prima sa carte care a ridicat problema germenilor declinului [...], dar despre care avea să declare, în 1932, cu prețuire îndeosebi afectivă: „În orice caz, mie, din tot ce am scris până acum, Adam și Eva mi-e cartea cea mai dragă“.

Ca punct de plecare pentru geneza romanului a fost întotdeauna citată confesiunea lui Liviu Rebreanu, republicată de mai multe ori de el însuși. Scriitorul dezvăluie într-o întâmplare autobiografică sursa tiparului eroinei și fenomenului de déjà vu, pe care în roman avea să-l trateze, ca romanticii, prin metempsihoză: „Pretextul romanului Adam și Eva e o scenă trăită prin septembrie 1918 la Iași. Pe strada Lăpușneanu, pe o răpăială de ploaie, am întâlnit o femeie cu umbrelă. Din depărtare m-au uimit ochii ei verzi, mari, parcă speriați, care mă priveau cu o mirare ce simțeam că trebuie să fie și în ochii mei. Femeia mi se părea cunoscută, deși îmi dădeam perfect seama că n-am mai văzut-o niciodată. Din toată înfățișarea ei înțelegeam că și ea avea această impresie. Am trecut privindu-ne cu bucurie și curiozitate, ca și când ne-am fi revăzut după vreme îndelungată. Nu ne-am oprit însă, deși am dorit amândoi. Umbrela îi alunecase într-o parte. Din figura ei totuși n-am reținut decât ochii și mai mult privirea. După ce am trecut câțiva pași, mi-a părut rău că nu m-am oprit și am întors capul. Făcuse și ea aceeași mișcare, îndemnată desigur de același imbold. Pe urmă a dispărut pentru totdeauna...“

Așadar, scriitorul vorbește despre „pretextul“ romanului: întâlnirea de pe strada Lăpușneanu este numai pretextul, și nu cauza unei ficțiuni, care constituie în fond expresia unor necesități de evoluție a gândirii creatorului, evadarea fertilă din formula sa fundamentală. Episodul întâlnirii de pe strada Lăpușneanu a devenit — odată cu cartea pe care o inspirase — cunoscut, prin reeditările lui de către scriitor, prin reluarea lui de către criticii care i-au intuit importanța documentară în privința procesului de creație rebrenian [...]

Evadare într-o ficțiune eliberată de opreliștile realității imediate, experiența Adam și Eva este un basm pentru oamenii mari, pregătit de lecturile din copilărie ale scriitorului. Din perioada 1891-1895, când

urma școala elementară din Maieru, Liviu Rebreanu își amintește ca eveniment esențial pentru biografia viitorului scriitor: „Cele dintâi plăceri ale slovei tipărite și ale științei de carte, tot în Maieru le-am avut, în forma primelor lecturi care m-au pasionat, Poveștile ardelenesti ale lui Ion Pop Reteganul, vreo cinci volume, pe care le-am recitit cu dragoste înfiorată de vechi amintiri chiar și acum câțiva ani“. Și tot atât de important ni se pare faptul că în perioada precedentă scrierii romanului, în 1922, Rebreanu traduce *O mie și una de nopți*, două volume, după Max Hennig și Sir Richard Burton-Leonard C. Smithers.

Scriitorul caută bucuria fabulației, pe care avea s-o împlinească, mai mult decât în oricare carte a sa, în *Adam și Eva* [...]

Premisa analizei cărții s-a constituit, în general, ca răspuns la întrebarea asupra genului: roman sau ciclu de nuvele cu ramă? Și s-a optat, în parte cu îndreptățire, pentru a doua categorie, deși analiza a continuat să fie situată în contextul aceleia a romanelor rebreniene [...]

Liviu Rebreanu își considera scrierea un „roman“ [...]

Concepția scriitorului prevede cartea ca pe un roman cu două personaje centrale [...]

În *Adam și Eva* motivul metempsihozei, despre care s-a spus că are funcția ramei nuvelilor, constituie mai mult decât atât, și anume fundamentul menținerii constantelor de-a lungul celor șapte capitole. Așadar, susținând „firul roșu care leagă cele șapte capitole“, motivul metempsihozei justifică repetițiile și simetriile de la un capitol la altul, instituie cauza lor. Astfel, interesul lecturii ni se pare a fi întreținut deopotrivă de planul supraviețuirii constantei și de acela al realizării variantei de la un capitol la altul.

Constantelor le revine funcția de a asigura unitatea ficțiunii în măsura depășirii genului povestitor cu ramă ca *Decameronul* și *Hanu-Ancuței*. Ele sunt implicate în realizarea celor două elemente fundamentale ale ficțiunii: personajul și trama epică.

Prin funcția constantei la nivelul personajului, cartea lui Liviu Rebreanu se constituie pe niște nuclee nuvelistice. În planul personajului descoperim un trio de constante principale: pe de o parte, bărbatul și femeia perechii eterne, Adam și Eva, pe de altă parte — personajul handicap în unirea celor doi sortiți „iubirii adevărate“. În *Adam și Eva* — „roman de dragoste prin secole“ — personajele cuplului etern își schimbă de la un capitol la altul identitatea, dar păstrează configurația

psihică. Bărbatul perechii eterne — indianul Mahavira, sau egipteanul Unamonu, babilonianul Gungunum, romanul Axius, călugărul german Adeodatus, doctorul francez Gaston Duhem, românul Toma Novac — este eroul tragic care are revelația iubirii ca desăvârșire și suferă prin neîmplinirea ei, sfârșind printr-o moarte violentă. La continuitatea funcției personajului de la un capitol la altul contribuie și sugestia memoriei vieților anterioare. Axius „recunoaște” spațiile în care se petrecuseră existențele sale anterioare, astfel încât revederea lor, în loc să-l îndepărteze, îl leagă și mai mult de Servilia. Toma Novac are nostalgia Indiei, vrea s-o viziteze, ca „să descopere urmele cetății străvechi Hastinapur”, adică este atras de locul primei existențe a personajului, aceea a ipostazei indiene, a lui Mahavira. În Germania și la Paris „se simți ca acasă. Dintru început avu impresia că a mai umblat cândva pe aici”. Personajul deține o meta-memorie aburită, trădată de sentimentul de déjà-vu, de predilecții și aversiuni neînțelese [...] Personajul feminin — Navamalika, Isit, Hamma, Servilia, Maria, Yvonne, Ileana — se realizează mai mult ca aspirație a bărbatului din cuplul etern decât ca prezență în universul capitolelor, fapt pentru care ni se pare bine inspirată opțiunea scriitorului în alegerea titlurilor. Aceste două constante la nivelul funcției personajului ar justifica, în primul rând, ideea de roman. Aventura personajelor este mai degrabă meta-fizică decât erotică, adică în planul ei esențial se petrece dincolo de erotică; prin memoria iubirii omul supraviețuiește existenței terestre, frângând astfel bariera cunoscută a timpului acordat condiției umane. Utopia rebreniană, ca orice utopie privind condiția umană, deformează convenția cronologică: scriitorul proiectează, prin iubirea cuplului etern, eterna iluzie a dezmarginirii cronologice a omului, himera ce supraviețuiește prin ficțiune de la epoca lui Ghilgameș și până azi [...]

Frumusețea celor două personaje — ele sunt niște aleși, distinși de restul lumii în care hălăduiesc, — susține caracterul utopic al cărții. Bărbatul este un intelectual, în măsura în care etapa istorică și situația socială i-o permit: Mahavira are acces în poiana înțeleptului, Unamonu este înclinat către studiu, scribul Gungunum își împarte deopotrivă sufletul între dorința de a copia tăblițele vechi și aceea de a o căuta pe frumoasa Isit, Axius se dedică studiului, ca și doctorul Duhem, în dauna afirmării în viața publică, Toma Novac, strălucit profesor de filozofie, atinge apogeul. Femeia are o frumusețe misterioasă și în figura ei se

sugerează acel „nu știu ce“ irezistibil, circumscris comunicării afective a cuplului etern. Scriitorul caută să trezească simpatia lectorului pentru personajele care traversează o utopie tristă în fond [...]

Factorul handicapant în împlinirea iubirii cuplului etern se realizează ca un multiplu în care elementul principal îl constituie personajul handicap. Pentru ascuțirea dramei personajului handicap este în general soțul sau soția unuia din cele două personaje sortite cuplului etern. Funcția personajului handicap se remarcă îndeosebi în capitolele în care el se opune violent unirii cuplului etern, decizând uciderea unuia din cei doi predestinați: în Navamalika regele Arjuna ordonă schingiuirea și moartea lui Mahavira; în Servilia soția lui Axius, orgolioasă și geloasă Chrysilla, o înjunghie cu propria ei mână pe frumoasa sclavă; în Ileana soțul eroinei, Poplinski, îl împușcă pe Toma Novac. Alături de personajul handicap, în factorul handicapant se mai includ încă diverse variabile, cum ar fi circumstanța istorică, socială etc.

Constanta epică se fundamentează pe similitudinea relației dintre personajele centrale în cele șapte capitole. În rezumat, constanta epică se reduce la întâlnirea personajelor cuplului etern și interzicerea tragică a împlinirii iubirii.

„Carte a iluziilor eterne“, cum o gândește autorul ei, Adam și Eva este cartea utopică a izbăvirii condiției umane prin iubire, fiindcă, traversând cele șapte vieți, omul păstrează ca pașaport pentru eternitate memoria iubirii. Rebreanu investeste afecțiunea umană cu funcția obiectului magic în care omul înfrânge implacabilitatea scurgerii timpului și își dobândește dăinuirea. Soluția „iluziilor eterne“, în măsura jocului artei, este găsită în meta-fizic: omul este supus la eshibiția depășirii duratei existenței prin amintirea (platonice) a iubirii. În acest sens revelația mare a vieții ar consta în recunoașterea cuplului etern...

Mariana IONESCU, Postfață, în: Liviu Rebreanu, Adam și Eva, Editura Minerva, București, 1989 (seria „Arcade“), p. 233-235, 236-237, 238-240, 241.

Romanul fantastic Adam și Eva (1925), cu antecedente în proza eminesciană, nu beneficiază de fastul imaginației romantice a unui Gautier; este în schimb viabil în fiecare din cele șapte nuvele constitutive de evocare

istorică (cuplul e purtat din India în Egipt, Chaldeea, Italia antică, Germania medievală, Franța marii Revoluții, România contemporană).

Al. PIRU, *Istoria literaturii române*, Editura „Grai și suflet — Cultura Națională”, București, 1994, p. 199.

Adam și Eva nu are, evident, adâncimile metafizice și gradoarea fantasticului din proza eminesciană (Sărmanul Dionis) și, în general, din marea literatură, însă derularea ca în *Memento mori*, ca în *La légende de siècles*, ca în *Az ember tragediaja* a lui *Madács Imre*, deși nu cu aceeași forță vizionară, de tablouri evocatoare a șapte civilizații începând cu cea indiană veche, nu rămâne fără efect asupra sensibilității receptoa-re. Monotonia procedului poate deveni agasantă, dar, în sine considerat, nici un episod nu e fad. În primele, mai cu seamă, arta rebreniană a fixării de momente încordate, de scene tari își demonstrează întreaga eficacitate.

Dacă tentativa saltului dincolo de realism (de ceea ce se înțelege prin realism îndeobște) se înfăptuiește mai mult în intenție, dacă nu se realizează ceea ce unui numeau, în epocă, „realismul integral” („realism” incluzând toate experiențele sufletești posibile, inclusiv pe aceea a fantasticului și a extazului), Adam și Eva posedă, totuși, calitățile unei scrieri în măsură a redeștepta interesul pentru extraordinar, pentru fabulos, pentru metafizică.

Dumitru MICU, *Scurtă istorie a literaturii române, vol II*, Editura Iriana, București, 1995, p. 114.

Cu Adam și Eva (1925), romancierul anticipează o altă linie a prozei moderne, evidențiată mai cu seamă în anii de după al doilea război mondial: transfigurarea mitului, structura romanului-parabolă. Ca în cazul altor opere, și aici avem de-a face cu un proces complex al genezei, ale carei rădăcini coboară — după mărturisirile autorului — până în 1918, într-o întâmplare aparent anodină, complicată cu drama conjugală a poetului Șt. O. Iosif, coleg și prieten cu Liviu Rebreanu. De la schema primitivă a unui roman nescris, Șarpele, ideea fatalității erotice își încorporează două alte motive, al „cuplului etern” și al „veșnicei reîntoarceri”. Sau, așa cum unul dintre personaje, Tudor Aleman, explică din preambul: „Bărbatul și femeia se caută în vâlmășagul imens al vieții

omenești. Un bărbat din milioane de bărbați dorește pe o singură femeie, din milioane de femei. Unul singur și una singură! Adam și Eva! Căutarea reciprocă, inconștientă și irezistibilă e însuși rostul vieții omului”. Nostalgia cuplului primordial (nu fără legături cu mitul platonician al androginului) e încadrată în succesiunea a șapte vieți retrăite de protagonistul Toma Novac — în ultima clipă a celei din urmă existențe. Astfel romanul însuși e o suită de șapte „biografii”, în care eroul apare în ipostaze quasiidentice, dar proiectat de fiecare dată într-un alt decor istoric: păstor indian (Mahavira), mare dregător egiptean (Unamonu), scrib într-un templu babilonian (Gungunum), cavaler roman (Axius), călugăr medieval (Adeodatus), revoluționar și medic în Franța anilor Teroarei (Gaston) și, în fine, filozof român (Toma Novac). Speculația revelației ultime e atribuită în roman unui personaj bizar, demonic și debonar totodată, Tudor Aleman, după cum fiecare „viață” a cuplului Toma — Ileana e pândită de un „al treilea personaj” premonitoriu. Un comentariu discursiv deschide și închide fiecare episod în parte, menit a sugera continuitatea existenței dincolo de barierele terestre. Rebreanu nu are însă darul prozei speculative și nu evită, în asemenea pasaje, oarecare artificialitate. Forța lui se afirmă plenar în tensiunea interioară a fiecărui capitol, dar mai cu seamă în analiza obsesiei erotice și în descrierea, uneori cu o concretețe halucinantă a detaliului atroce, a morții eroilor. Scenele de violență, inedite în proza românească a momentului, sunt intim înrudite cu o tehnică cinematografică proprie filmului suprarealist din anii '20. Excelente „nuvele”, cu o valoare estetică autonomă, Navamalika, Servilia, Yvonne (cele mai izbutite) se disting nu doar printr-o virtuozitate flaubertiană în reconstituirea unui cadru erotic, istoric, încărcat cromatic și vizual, dar mai ales prin forța tragică a situațiilor, psihologiilor și prin fiorul unor scene de tensiune exasperată. Făcând abstracție de latura pur speculativă, care poate apărea cititorului de azi datată și chiar naivă, avem în schimb, așa cum observa unul din comentatorii cei mai avizați ai timpului (criticul Perpessicius), „șapte povestiri despre călătoria sufletului, cu șapte oboluri spre vămile neființei. Ele se desfășoară cu un tempo vertiginos și într-un stil adecvat basmului”. Ceea ce dăinuie și impresionează în continuare în romanul lui Liviu Rebreanu este capacitatea evocării unui „ciclone de dragoste care se consumă autodistrugându-se”. S-au făcut felurite apropieri între Adam și Eva și opere străine, de la Pelerinul Kamanita al danezului Gjellerup,

la Sienkiewicz, V. Hugo, Meyrink, Flaubert. Poe și, firește, la The Star Rover a lui J. London. Dincolo de unele similitudini (cadru, motive, tipologii), asemenea raportări nu vizează totuși ideea fundamentală a romanului, nici construcția sa. Mai convingătoare e ascendența autohtonă a acestei proze, cu modelul în nuvela lui Eminescu, Sărmanul Dionis. Dacă Rebreanu n-a putut însă atinge scilicitoarele considerații din proza filozofică eminesciană, Adam și Eva le compensează prin ideea erosului ca principiu vital unic, ca și prin alternanța halucinantă eros/thanatos. În primul aspect, Rebreanu pare să anticipeze ceea ce mult mai târziu, în plan pur teoretic, Pierre Teilhard de Chardin va numi „l'amour énergie”: „L'amour 'hominisé' se distingue de tout autre amour parce que le «spectre» de sa chaude et pénétrante lumière s'est merveilleusement enrichi. Non plus seulement l'attrait unique et périodique, en vue de la fécondité matérielle; mais une possibilité sans limite et sans repos, de contact par l'esprit beaucoup plus que par le corps: antennes infiniment nombreuses et subtiles, qui se cherchent parmi les délicates nuances de l'âme; attrait de sensibilisation et d'achèvement réciproque, où la préoccupation de sauver l'espèce se fond graduellement dans l'ivresse plus vaste de consommer à deux un Monde. Vers l'Homme, à travers la Femme, c'est en réalité l'Univers qui s'avance. Toute la question (la question vitale pour la Terre...) c'est qu'ils se reconnaissent”. Pasajul din filozoful francez își găsește, în multe privințe, o ilustrare avant la date în romanul rebrenian. Cititorul va recunoaște în rostogolirea filmică a celor șapte existențe ale cuplului etern aceeași dorință de „recunoaștere” și completitudine, nu o dată împinsă până la paroxismul tragic. Așa cum lui Axius (în episodul Servilia) oracolul îi avansează formula-verdict „Eros e zeul zeilor”, romanul se vrea — dincolo de orice artificio teoretic — un elogiu reînnoit adus puterii atotbiruitoare a dragostei.

Liviu Rebreanu a fost continuu preocupat de analiza fenomenologică a erosului, înfățișat atât de divers și unitar totodată în fiecare din romanele sale. Adam și Eva intenționează să fie însă exclusiv închinat acestei problematici eterne, de unde și generalitatea ostentativă a titlului, ca și prospecțiunea pe verticală a mitului în diverse momente isorice. Autorul și-a mărturisit, dintr-o atare perspectivă, atașamentul sentimental pentru acest roman, înaintea celorlalte, chiar dacă acelea (și nu acesta) au fost apreciate de critică drept „capodopere”: „Mie, din tot ce am scris până acum, Adam și Eva mi-e cartea cea mai dragă. Poate pentru că într-însa

e mai multă speranță dacă nu chiar o mângâiere, pentru că într-însa viața omului e deasupra începutului și sfârșitului pământesc, în sfârșit pentru că Adam și Eva e cartea iluziilor eterne”...

Dincolo de rezervele criticii, posteritatea cărții a fost neașteptat de fecundă. Mai mult decât în alte cazuri, o filiație rebreniană poate fi urmărită aici, de la motivul „veșnicei întoarceri”, preluat de Mircea Eliade în proza (nu numai în filozofia) sa, la mitul cuplului etern, prezent în varii ipostaze epice în romanele lui Laurențiu Fulga și, în fine, la una din temele fundamentale ale ultimei creații a lui Marin Preda (Cel mai iubit dintre pământeni), reînnoind, deși în alt context istoric și speculativ, credința lui Liviu Rebreanu în energiile mistuitoare ale iubirii, singurele capabile să justifice existența umană — căci „dacă dragoste nu e, nimic nu e...”

Mircea ZACIU, *Ca o imensa scenă, Transilvania...*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p.312-315.